

Dr. Sárközy Szabolcs

**KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG
A TÁRSASÁGI FORMÁK NEMZETKÖZI VERSENYÉBEN
(Összehasonlító elemzés)**

Dr. Sárközy Szabolcs

KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG A TÁRSASÁGI FORMÁK NEMZETKÖZI VERSENYÉBEN

(Összehasonlító elemzés)

Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Budapest, 2013

Szerző:

© Dr. Sárközy Szabolcs, 2013

Lektor:

Török Gábor

A Nemzeti Közszerológati Egyetem kiadványa, 2013**Kiadja:**

© Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013

Felelős kiadó:

Szentkirályi-Szász Krisztina
vezérigazgató

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve más adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz és rögzítéshez a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

NEMZETI KÖZSZERÓGÁLATI
ÉS TANKÖNYV KIADÓ

www.nktk.hu

Borítóterv:

Pozsgay Gyula

Nyomdai előkészítés:

Alinea Kft.
alinea@alineaft.t-online.hu

Olvasószerkesztő:

Hedvig Olga

Nyomdai kivitelezés:

PharmaPress Kft.
www.pharmapress.hu

Felelős vezető:

Dávid Ferenc ügyvezető igazgató

Printed in Hungary

ISBN 978-615-5344-48-0

TARTALOM

A KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK RÖVIDÍTÉSJEGYZÉKE.....	8
---	---

ELŐSZÓ	9
--------------	---

I. FEJEZET

PROBLÉMAFELVETÉS.....	11
-----------------------	----

1. A korlátolt felelősségű társaság helye a társasági formaválasztékban	11
2. A korlátolt felelősségű társaság jogi jellegzetességei.....	21
2.1 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának elhelyezése a jogrendszerben.....	21
2.2 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának kötelező vagy eltérést engedő jellege.....	24
2.3 A korlátolt felelősségű társaság mint társas kereskedő, avagy vállalkozó.....	25
2.4 Szerződéses alap hatása a korlátolt felelősségű társaság szabályozására	27
2.5 A korlátolt felelősségű társaság tagsága.....	31
2.6 A „korlátolt felelősség” és a vagyoni biztonság összeegyeztetésének igénye	34
3. Irányzatok harca a kft. törvényi szabályozásában	38

II. FEJEZET

NEMZETKÖZI ÁTTEKINTÉS	41
-----------------------------	----

1. Bevezetés	41
2. A korlátolt felelősségű társaság szabályozása „Nyugaton”	44
2.1 A minta: német kft.-szabályozás	44
2.2 Osztrák társasági-vállalkozói reform – egyelőre a korlátolt felelősségű társaságon kívül	52
2.3 A német-osztrák mintához igazodó első magyar kft.-törvény	57
2.4 Kitekintés – más német mintát követő – „nyugati” országok korlátolt felelősségű társasági szabályozására	63
2.4.1 Svájc.....	63
2.4.2 Franciaország	65
2.4.3 Olaszország	66
2.4.4 A spanyol-portugál szabályozás	67
2.4.5 Hollandia-Belgium	68
2.4.6 Japán	69
2.4.7 Brazília	70
2.5 Az európai korlátolt felelősségű társaság tervezetéről	71
2.6 Az angol zárt limited company.....	75

3. Korlátolt felelősségű társaság Kelet-Európában a szocializmus időszakában	77
3.1 Társasági jogi maradványok a szocialista országokban	77
3.2 Magyar társasági jog 1948–1988 között	83
3.3 Vissza a társasági joghoz 1990 után	90
3.3.1 Magyarország	91
3.3.2 Németország	92
3.3.3 Oroszország	93
3.3.4 Szovjet utódállamok	94
3.3.5 Balkáni országok	95
3.3.6 A munkásönigazgatástól a kereskedelmi társaságokig – jugoszláv utódállamok	96
3.3.7 A legfejlettebb társasági joggal rendelkező országok – Lengyelország, Csehország, Szlovákia	97
3.3.8. Összefoglaló értékelés	98
4. A korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó jelenlegi szabályozás a volt szocialista országokban	99
4.1 Szovjet utódállamok	99
4.1.1 Oroszország	99
4.1.2 Ukrajna	104
4.1.3 Fehéroroszország	107
4.1.4 Észtország	108
4.1.5 Lettország	109
4.1.6 Litvánia	109
4.2 Közép-európai országok	110
4.2.1 Lengyelország	110
4.2.2 Csehszlovákia – Csehország, Szlovákia	112
4.3 „Szovjet” múltú balkáni országok	115
4.3.1 Románia	115
4.3.2 Bulgária	116
4.3.3 Albánia	117
4.3.4 Moldávia	118
4.4 Korlátolt felelősségű társaság a jugoszláv utódállamokban	119
4.4.1 Szlovénia	119
4.4.2 Horvátország	121
4.4.3 Szerbia	123
4.4.4 Montenegró	125
4.4.5 Macedónia	126
4.4.6 Bosznia-Hercegovina	126

III. FEJEZET	
A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG INTÉZMÉNYE	
A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁNI MAGYAR TÁRSASÁGI JOGBAN	127
1. Az 1988-as gazdasági társaságokról szóló törvénytől a 2013-as polgári törvénykönyvig.....	127
1.1 A még „szocializmusbeli” első Gt. korlátolt felelősségű társasága.....	127
1.1.1 Általános rendelkezések	128
1.1.2 A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó konkrét szabályok	131
1.1.3 A többi társasági forma, illetve a társasági jogon kívüli más szabályozások hatása a korlátolt felelősségű társaság intézményére.....	134
1.2 A második Gt.....	135
1.2.1 Általános részi változások.....	136
1.2.2 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának változásai.....	139
1.2.3 Más társasági formák szabályozásának hatása a korlátolt felelősségű társaságra	140
1.3 A 2006-os harmadik társasági törvény	141
1.3.1 A korlátolt felelősségű társasági szabályozására ható új általános részi rendelkezések	142
1.3.2 A korlátolt felelősségű társaságok szabályozásában végrehajtott változások.....	145
1.3.3 Más társasági formák szabályozásának korlátolt felelősségű társaságokra kiható változásai.....	145
1.4 „Huzavonák” 2007–2011 között	147
1.4.1 A piacra lépés felgyorsítása 2007-ben a Ctv. novelláival	147
1.4.2 „Visszakozás” 2011-ben	149
1.5 Az új Ptk. korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályozása	152
2. A korlátolt felelősségű társaság jövője – <i>de lege ferenda</i> – a magyar jogban	157
IRODALOMJEGYZÉK	160
Könyvek.....	160
Folyóiratok.....	168

A külföldi folyóiratok rövidítésjegyzéke

1. AcP Archiv für die civilistische Praxis
2. DStR Deutsches Steuerrecht
3. GmbHR GmbH-Rundschau
4. NYW Neue Juristische Wochenschrift
5. NZG Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht
6. RIW Recht der internationalen Wirtschaft
7. ROW Recht der osteuropäischen Wirtschaft
8. WIRO Wirtschaft und Recht in Osteuropa
9. ZGR Zeitschrift für Unternehmens und Gesellschaftsrecht
10. ZHR Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Unternehmensrecht

ELŐSZÓ

A korlátolt felelősségű társaság különleges társasági forma. A hagyományos kereskedelmi társaságok között a legkésőbb keletkezett, lényegében a német jogfejlődés eredményeként terjedt el az angol jogcsalád kivételével az egész világon. A kontinentális Európában a legdivatosabb társasági forma, és a legelterjedtebb nálunk, Magyarországon is. A kft. sok szempontból hibrid: személyegyesülés is, tőketársaság is, szerződéses alapú, de testületi is. Tipikusan kis-, illetve középvállalati forma, de hihetetlen elasztikussága miatt alkalmas a mikrovállalkozások, illetve a nagyvállalatok szervezeti megjelenítésére egyaránt.

Ugyanakkor a társasági formák versenyében a kft. a legvitatottabb társasági formává vált – a többi társasági formával szembeni viszonyában, de belső lényegi tulajdonságai tekintetében egyaránt. Éppen ezért indokolt a kft. megvizsgálása nemzetközi összehasonlításban. Miután pedig a nyugat-európai, főleg német, illetve osztrák jog kft.-intézményének feldolgozása a magyar irodalomban már megtörtént, az összehasonlításban különös súlyt helyeztünk az európai volt szocialista országok társasági jogainak feldolgozására, részben azért, mert viszonylag kevésbé tárgyalt téma, részben, mert a társasági jog rendszerváltás utáni újraelosztásánál sokban hasonló problémákkal küzdöttek, mint a magyar jogfejlődés.

Magyarországon a kft. 1930-ban kerül – mégpedig igen színvonalas szabályozásban – a kereskedelmi társaságok közé, és ezt a szabályozást az 1988-as, úgynevezett első Gt. is fenntartotta. A dolgozatban végigkísérem a kft.-re vonatkozó szabályozás alakulását egészen az új Ptk.-ig. A Ptk. kft.-re vonatkozó rendelkezéseinek ismertetése után a dolgozat a kft. jövőjére vonatkozó víziókkal és javaslatokkal zárul.

A szerző a külföldi joganyag feldolgozását 2012 októberében, a magyar szabályozás elemzését 2013 októberében zárta.

Budapest, 2013. november 1.

Sárközy Szabolcs

I. FEJEZET

PROBLÉMAFELVETÉS

1. A korlátolt felelősségű társaság helye a társasági formaválasztékban

1.1 *A korlátolt felelősségű társaság* nem olyan klasszikus intézménye a társasági jognak, mint a közkereseti, a betéti, avagy a részvénytársaság. Lényegében (bár egyes római jogász szerzők szerint gyökerei fellelhetők már a római jogban is)¹ a XIX. század végének – XX. század elejének a *német jogból kiinduló pragmatikus terméke*, amely azután döntő befolyást gyakorolt az európai kontinentális társasági jog fejlődésére (az angol–amerikai társasági jogra szinte semmilyen hatást nem gyakorolt).² Tulajdonképpen – tisztán joglogikai szempontokat nézve – a közkereseti társaságtól, mint legegyszerűbb gazdasági társasági formából kiindulva (amelynél még egyértelműen nem különül el a tagok magánvagyonra a társaság üzleti vagyonától), a tag korlátolt felelősségét részben érvényesítő betéti társaságon át a korlátolt felelősségű társaságon keresztül vezetne az út a részvénytársaságig. Mindez azonban történetileg tényszerűen nem így alakult, a korlátolt felelősségű társaság évszázadokkal később került be a joglogikai láncba.

A német–francia kontinentális jogcsoport első kereskedelmi törvénykönyvei – így a magyar is – a közkereseti társaságot, a betéti társaságot és a részvénytársaságot szabályozták, a korlátolt felelősségű társaságról a XIX. század nyolcvanas éveiiig komolyabban szó sem esett, sőt a szövetkezet intézménye – mint sajátos kereskedelmi társaság – is hamarabb került tételes jogi szabályozásra a német jogcsaládban, mint a korlátolt felelősségű társaság.³

1.2 A korlátolt felelősségű társaság intézményére vonatkozó igény Németországban alapvetően a részvénytársaságok szabályozásának kritikájaként merült fel. Innen származik az az eléggé elterjedt (bár álláspontom szerint meglehetősen egyoldalú) vélemény, hogy a korlátolt felelősségű társaság nem más, mint egy „leegyszerűsített részvénytársaság”, „értékpapír nélküli részvénytársaság”.⁴

¹ L. SÁNDOR István: *A társasági jog előzményei az ókori jogokban*. Jogtudományi Közlöny, 2000/9. 351., Általános jelleggel I. FÖLDI András munkáját: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

² L. erről H. FLEISCHER elemzését a kft. (GmbH) ún. Münchener Kommentárjának bevezetésében. H. FLEISCHER – W. GOETHE (szerk.): *Kommentar zur Gesellschaft mit beschränkter Haftung*. I. kötet. Verlag C. H. Beck, München, 2010. 24–25.

³ L. K. BALLERSTEDT: *75 Jahre GmbH Gesetz*. GmbHHR, 1967/2. 66.

⁴ L. F. SCHOLZ (szerk.): *Kommentar zum GmbH Gesetz* (ún. Kölni Kommentár). I. kötet. Einleitung, 21. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2012.

A XIX. század közepétől induló nagy gazdasági fellendülésnek a jogi–szervezeti motorja az igen liberálisan, szellősen szabályozott részvénytársaság volt. Ez a részvénytársaság azonban, amely a XIX. századi kapitalista fejlődés során a *tőkekoncentráció* és a *nagyvállalat-képződés* elsődleges eszközévé vált, alapvetően különbözött napjaink „*kiforrzott részvénytársaságától*” (Galbraith). Ma már a részvények túlnyomó többsége a kontinentális Európában névre szól, és kis túlzással szélső kivételnek minősül a nyilvános részvénytársaság-alapítás is. Az új magyar Ptk.-ból – egyébként a tőkepiaci szabályozás folytán – a nyilvános részvénytársaság-alapítás lehetősége hiányzik is. A XIX. században azonban a részvénytársaságokat még zömmel nyilvánosan, részvényjegyzés útján alapították, a bemutatóra szóló részvények pedig anonimitást és hihetetlen flexibilitást biztosítottak, miközben a zártkörű alapítás volt kivételnek tekinthető.

A korabeli, azaz XIX. század hatvanas-hetvenes évekbeli, egyébként a gazdasági fejlődés szempontjából igen sikeres európai kontinentális részvénytársasági törvényeket a század végén kétoldalú kritika érte. Az egyik kritika az államhatalom oldaláról fogalmazódott meg. A túl laza részvénytársasági szabályozás ugyanis tág teret adott a visszaéléseknek, ahogy ezt az osztrák irodalomban mondják, a *Schwindlerei*-nek és a *Schlamperei*-nek. Ahogy mondani szokták, a szépen nyíló virágok közt bőven nőtt a gyom is. Ezért azután mind az egyre jobban egységesülő német területeken, mind a Habsburgok Osztrák–Magyar Monarchiájában szigorítani kezdték a részvénytársasági szabályozást.

Ebből a szigorodásból származott az a felerősödő másik kritika, amely az igen nagyszámú családi, illetve kisvállalkozás részéről fogalmazódott meg. Túl sok a részvénytársaságok létrehozásánál az adminisztratív teher, nehéz a cégalapítás, nagy a bürokrácia, az értékpapír ihlette túlzott szabályozási kógencia pedig csökkenti a vállalkozói kreativitást stb. A részvénytársasági forma tehát nem felelt meg a kisvállalkozásoknak, azok adottságaikhoz adekvát jogi formát kerestek, és ezt az igényt a betéti társaság, illetve a szövetkezet nem tudta megfelelően, illetve teljes körűen kielégíteni.⁵

Mindez azt eredményezte, hogy Németországban több mint ötéves küzdelem után – ugyanis az új társasági formát mind gazdasági, mind jogelméleti oldalról többen ellelnezték – 1892-ben megalkották a korlátolt felelősségű társaságokról szóló törvényt, és a kft. elkezdte a ma már 120 évet is meghaladó, lényegében folyamatosnak mondható térhódítását az európai kontinensen. (Bár itt kell megjegyezni, hogy egyes magyar szerzők – például Balásházy Mária és Nochta Tibor – szerint az 1880-as évek végén Dániában már működtek a korlátolt felelősségű társaság legfőbb ismérveinek megfelelő társaságok.)

Érdekes módon a következő kft.-törvényt 1901-ben Portugáliában fogadták el, ezt követte 1906-ban az osztrák, 1920-ban a cseh, 1925-ben a francia, 1930-ban a magyar, 1934-ben a lengyel, majd 1936-ban a svájci e tárgyú jogalkotás.⁶

⁵ L. U. IMMENGA: *Die personalistische Kapitalgesellschaft*. Athenäum Verlag, Bad Homburg v. d. H., 1970.; P. KOBERG i. m.

⁶ L. M. LUTTER: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: M. LUTTER – P. ULMER – W. ZÖLLNER (szerk.): *Festschrift 100 Jahre GmbH-Gesetz*. i. m. 49–63.

A kft.-törvények létrehozása a XX. század első felében még nem ment könnyen. Az új formát ellenzök alapvetően részvénytársasági reformban gondolkodtak. Nálunk Magyarországon is, a társasági jog akkori atyja, Nagy Ferenc is úgy nyilatkozott, hogy a korlátolt felelősségű társasági forma felesleges, sőt a kisvállalkozások körében elsősorban a szövetkezeti formát kedvezményező Kuncz Ödön még 1928-ban is ellenezte a Kereskedelmi Törvénykönyvnek a korlátolt felelősségű társaság intézményével való kiegészítését.⁷ Ennek ellenére 1930-ban V. számú törvényként mégis megszületett a korlátolt felelősségű társaság magyar szabályozása.

A II. világháborút követően Európában 1953-ban hozták meg a spanyol, 1955-ben a görög, 1971-ben a holland, 1974-ben a dán kft.-törvényt. A korlátolt felelősségű társaság törvényhozási terjedése tehát majd' száz évet vett igénybe. 1990 után pedig következett az újabb dömping, amelynek során a volt szocialista országok majdnem mindegyike megalkotta a maga kft.-szabályozását.

A gyakorlatban pedig a korlátolt felelősségű társaság egyre inkább a legdivatosabb és legelterjedtebb társasági formává vált. Németországban például a korlátolt felelősségű társaságok száma napjainkra elérte az egymilliót, miközben 1900-ban kb. 4000, 1910-ben kb. 20 000, 1930-ban kb. 40 000 társaság volt bejegyezve. A hitleri időszakban ez jelentősen, mintegy 20 000 korlátolt felelősségű társaságra csökkent. Ezt követően 1960-ra érte el ismét a mintegy 40 000-es számot, majd 1970-ben a kb. 80 000-et – értelemszerűen csak a Német Szövetségi Köztársaságban. A német újraegyesítés után a '90-es évek elején kb. 430 000, 1995-re kb. 700 000, 2000-re 900 000, 2006-ban 980 000 korlátolt felelősségű társaság volt bejegyezve az *Amtsgericht*-nél (közigazgatási bíróság) vezetett kereskedelmi regiszterbe.⁸ Hogy magyar példát hozzunk fel, ma több korlátolt felelősségű társaság van bejegyezve a magyar cégjegyzékbe, mint az összes többi gazdasági társaság együttesen – már a '90-es években kétszázezer fölé emelkedett a számuk. (A 2013. június 30-i összesített cégbélyek szerint 19 488 közkereseti társaság, 384 318 betéti társaság, 11 629 részvénytársaság és 684 491 korlátolt felelősségű társaság van bejegyezve a cégjegyzékbe.) Szintén megjegyzendő, hogy a gazdasági recesszió ellenére nem csökkent Magyarországon a korlátolt felelősségű társaságok száma – a megszűnések és az új alapítások nagyjából kiegyenlítik egymást.

1.3 A korlátolt felelősségű társaság intézményének tehát igazából *nem volt jogtörténeti előzménye*, ez a társasági forma jogelméleti és jogalkotási „*Kunstschöpfung*”-ja (művészeti alkotása) a német jogrendszernek, amelyet a gazdasági élet kényszerített ki.⁹ A magyar irodalomban általánosan elfogadott, hogy a korlátolt felelősségű társaság a személyegyesülési és a tőketársaságok között elhelyezkedő *vegyes* forma, megfigyelhető benne a fent

⁷ KUNCZ Ödön: *A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának alapelvei. Küzdelem a gazdasági jogért.* I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 495–511.

⁸ Az adatokat I. FLEISCHER Bevezetőjéből a Münchener Kommentárból. H. FLEISCHER – W. GOETHE (szerk.) i. m. 51–53.

⁹ L. ezt a megállapítást: H. FLEISCHER – W. GOETHE (szerk.) i. m. 11., ill. F. SCHOLZ (szerk.) i. m. I. kötet. 15.

hivatkozott kettősség.¹⁰ Persze a vegyes jellegben belül egyes országokban több a személyegyesülési vonás (például Franciaország, Svájc), másokban pedig több a tőketársasági jellegzetesség (például Németország, Ausztria). Nochta Tibor szerint mindez azzal függ össze, hogy az adott ország gazdaságában a részvénytársasági forma kisebb vagy nagyobb szerepet kap-e.¹¹ Emellett valamennyi korlátolt felelősségű társaságot szabályozó ország társasági jogában található valami sajátos, sőt adott esetben a kft. alapjellemezőivel ellentétes elem. Egyetlen példát felhozva Luxemburgban például lehet értékpapírt kiállítani a korlátolt felelősségű társaság üzlet részéről. Továbbá bár a korlátolt felelősségű társaság alapszabályozása általában kógens, de emellett eltérést engedő, diszpozitív szabályokkal igen széles teret enged a felek akaratának, a társasági szerződésben foglalt önszabályozásnak, így a társulók maguk is növelni, illetve csökkenteni tudják saját gazdasági társaságukban a személyegyesülési, illetve tőketársasági elemeket.

A korlátolt felelősségű társaság elnevezés egyébként a társasági forma jogi lényegét tekintve torzít, ezt szinte valamennyi, már hivatkozott magyar társasági jogi tankönyv egybehangzóan megállapítja. A gazdasági társaság teljes vagyonával felel a hitelezőkkel szemben, a tagok pedig a hitelezők felé nem kötelesek helytállni a korlátolt felelősségű társaság tartozásaiért. A „*zavar*” abból adódik, hogy a korlátolt felelősségű társaság jogi személy, ugyanakkor a német jogban – szemben a franciával – a szerződéssel keletkező közkereseti és betéti társaság nem is kapott jogi személyiséget. Ugyanis a közkereseti társaság és a betéti társaság a hitelezők irányában nem korlátolt felelősségű, hiszen a kkt.-ben minden tag, a bt.-ben pedig a beltág teljes vagyonával (több beltág esetén egyetemlegesen) felel mögöttesen a gazdasági társaság kötelezettségeiért. A modern társasági jogrendszerekben azonban kivételesen a korlátolt felelősségű társaság tagjai sem „*korlátolt felelősségűek*”. Eredetileg – amíg még nem alakult ki a német jogban a *Haftungsdurchgriff*, azaz a felelősségátvitel dogmatikája – a tagok egyáltalán nem feleltek a korlátolt felelősségű társaság hitelezőkkel szembeni adósságaiért. A korlátolt felelősségű társaság tagjai csak a társasággal állnak jogviszonyban, a társasági szerződés szerinti törzsbetétjüket, esetleg a társasági szerződés szerinti mellékszolgáltatást vagy pótbefizetést kötelesek teljesíteni a tőlük elkülönült gazdasági társaság, mint jogi személy részére. Az 1960-as éveket követően azonban a német bírói gyakorlat a joggal való visszaélés kivételes eseteként áttörte ezt a felelősségi korlátot, vagy ahogy ezt a jogirodalomban gyakran nevezik, a „*felelősségi leplet*” és például a magyar Gt.-ben 1997-ben a felelősségátvitel tételes jogi alapot is kapott. (Az új magyar Ptk. 3:2 § (2) bekezdése a felelősségátvitelt valamennyi jogi személyre kiterjesztette.)

Nochta Tibor idéz az osztrák jogirodalomból, amely szerint a korlátolt felelősségű társaság egy részvény nélkül részvénytársaság, és egyben egy beltág nélkül betéti társaság

¹⁰ L. ezt a megállapítást mind a budapesti, mind a pécsi, mind a szegedi tankönyvben. KISFALUDI András: *Társasági jog*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 341–342. NOCHTA Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2011. 263–266. AUER Ádám et al.: *Társasági jog*. Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 398.

¹¹ NOCHTA Tibor: uo. 266.

is, csak kültagokkal.¹² A mai kisvállalkozási gyakorlatban azonban a korlátolt felelősségű társaság igazi versenytársa nem a betéti társaság, amelyet főleg a mikrovállalkozások kedvelnek, hanem a zártkörűen alapított, helyesebben a zártkörűen működő részvénytársaság. A korlátolt felelősségű társaság törvényi intézményesítésének egyik, a jogirodalomban kevésbé hangsúlyozott oka az volt, hogy lehetőleg a részvénytársaságok körében tartsuk meg főszabályként a nyilvánosan alapított és bemutatóra szóló részvényekkel rendelkező működési formát, a zárt működést pedig a korlátolt felelősségű társasággal biztosítsuk. A német jog ugyanis abban az időben – ma már kevésbé, bár még mindig – az angolszász joggal szemben, amely sokkal inkább a társasági formák egységes szabályozását tartja szem előtt, merevebben értelmezte a társasági formák *numerus clausus*-át. Ez azt jelenti, hogy a társasági formakényszerből a társasági formák egymástól való egyértelmű elkülönítését vezette le. Ha van korlátolt felelősségű társaság, tulajdonképpen felesleges a részvényesi megállapodással zártan keletkező, zártan és névre szóló részvényekkel működő részvénytársaság. A nagyvállalatok legyenek „*publikus*”, nyilvános részvénytársaságok, működjenek a szervezett tőkepiacon, azaz a tőzsdén, és ne működjenek zárt társaságként. Érdemes megjegyezni, hogy ez a felfogás napjainkban Oroszországban merült fel, mégpedig miután 1990 után majd’ 10 évig a részvénytársasági formát helyezték előtérbe és a korlátolt felelősségű társaság szabályozása egy évtizedet késett, a polgári törvénykönyv újrakodifikálásánál jelentős befolyással rendelkező Szukhanov professzor pedig azt vetette fel, hogy ha már van korlátolt felelősségű társaság és a gyakorlat a kft.-t kedvezményezi, úgy csak a nyilvánosan működő társaságok lehessenek részvénytársaságok, azaz nincs szükség zártan működő rt.-re. Sőt, az a gondolat is többekben felmerült, hogy a korlátolt felelősségű társaság tulajdonképpen helyettesíteni képes a betéti részvénytársaságot is.¹³ Mindezek azonban csak felvetések: a korlátolt felelősségű társaság és a zártan működő részvénytársaság egymás mellett léteznek.

1.4 Mint már említettük, a XX. század során a korlátolt felelősségű társaság nagy sikert aratott az európai vállalkozók körében. Lényegében csak egy ország, Svájc volt az, ahol a korábbi nagyszámú korlátolt felelősségű társaság hirtelen lecsökkent a részvénytársaságok javára a XX. század vége felé. Mindez azonban nem tartott sokáig, és napjainkban a korlátolt felelősségű társasági forma ismét reneszánszát éli Svájcban, ugyanis a bejegyzett kft.-k száma ismét meghaladja a százezret.¹⁴ A nagymérvű elterjedtségét pedig a korlátolt felelősségű társaság a rendkívüli *elasztikusságának* köszönheti. Mint az látható volt, gazdasági oldalról a korlátolt felelősségű társaság a mikrovállalkozások

¹² NOCHTA Tibor 2011. i. m. 266.

¹³ L. a 2009-es német–orosz társasági jogi konferenciáról szóló beszámolót: V. PRIMACZENKO: 2. *Gesellschaftsrechtstagung der Vereinigung für deutsch-russisches Wirtschaftsrecht e. V. am 18. Juni 2009 an der Fachhochschule Wiesbaden*. Osteuropa-Recht, 2009/3. 307.

¹⁴ L. A. MEIER-HAYOZ – P. FORSTMOSER: *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*. 10. kiadás. Stämpfli Verlag, Bern, 2007., illetve J. N. DRUEY: Dualismus von GmbH und AG in der Schweiz. In: G. H. ROTH (szerk.): *Das System der Kapitalgesellschaften im Umbruch – ein internationaler Vergleich*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1990. 107–118.

és a nagyvállalkozások közötti „sávra” lett profilozva, a *kis- és középvállalkozások adekvát formájaként*. Személyegyesülés-jellegénél fogva ideális a nagyobb, a betéti társasági formát meghaladó családi vállalkozásoknak, az úgynevezett *baráti–ismeretségi* vállalkozásoknak, de ugyanakkor a nagyobb, tőkeerős vállalkozásoknak is, így akár a tőzsdére menni nem kívánó nagyvállalatoknak is megfelel, mint kevés tagból, tulajdonosból álló zárt társasági forma.¹⁵

Történeti fejlődése során a korlátolt felelősségű társasági forma számos más célra is alkalmassá vált. Ilyen mindenekelőtt az *egyszemélyes társaság*, amely voltaképp társasági jogi „*perverzió*” – társ nélküli társaság, de kiválóan alkalmas az egyéni vállalkozó felelősségének üzleti vagyoni való korlátozására. Eredetileg a kereskedelmi társaság elismeréséhez a törvények legalább két tagot követeltek meg, de azután a gyakorlat áttörte ezt a merev alapelvet. Az európai törvények ugyanakkor általában hamarabb ismerték el az egyszemélyes korlátolt felelősségű társasági formát, mint az egyszemélyes részvénytársaságot (lásd Franciaország). Ma már Németországban a korlátolt felelősségű társaságok majdnem egyharmada egyszemélyes társaság. Az sem véletlen, hogy az Európai Unió irányelvei egy kivétellel csak a nyilvánosan működő részvénytársaságokra vonatkoznak, a kivétel pedig az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság (12. számú társasági jogi irányelv).

További példákat mondva, a *vállalatcsoportok* jogában is igen jól használható a korlátolt felelősségű társaság, általában mint a leányvállalatok jogi formája, de sokszor a holding anyavállalat is kft. formát ölt.¹⁶ A XX. századi nyugat-európai államosítások is használták a korlátolt felelősségű társasági formát – lásd például az osztrák *Verstaatlichung*-ot.¹⁷ (Érdekes módon a volt szocialista országokban végbemenő privatizációs eljárások alkalmával kevésbé alkalmazták ezt a társasági formát, mert a részvénytársaságokká való átalakítás az állam számára előnyösebb volt.¹⁸) További példa a német–osztrák *GmbH & Co. KG*, azaz az olyan betéti társaság, ahol a beltág kft. és ezáltal a beltág társaság tartozásaiért elvileg korlátlan felelőssége lényegében elenyészik.¹⁹ Végül azokban az országokban, amelyek nem értelmelték mereven a korlátolt felelősségű társaságok kereskedői jellegét, a kft. kiválóan alkalmas forma a *nonprofit társaságok*, illetve a közérdekű cél szolgálatára létrehozott társaságok számára. Ez a korlátolt felelősségű társasági fajta főleg olyan államokban terjedt el, amelyek az egyesület, illetve alapítvány ideális jellegét átfogóan érvényesítették, és ezért nem ismertek el gazdasági egyesületet, illetve vállalkozói alapítványt (ilyen például, mint látni fogjuk, a magyar

¹⁵ L. J. LIMBACH: *Theorie und Wirklichkeit der GmbH*. Duncker & Humblot, Berlin, 1966.

¹⁶ L. M. LUTTER: Die Holding – Erscheinungsformen und der Rechtsbegriff der Holding. In: M. LUTTER (szerk.): *Holding Handbuch*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1966. 11–18., H. WIEDEMANN: *Aufstieg und Krise des GmbH Konzernrechts*. GmbHHR, 2011/19. 1009.

¹⁷ Az osztrák államosítás jogi formáit I. W. WEBER: *Verstaatlichung in Österreich*. Duncker & Humblot, Berlin, 1964.

¹⁸ L. a kelet-európai privatizáció ezen tapasztalatát F.-C. SCHROEDER: *Grundbegriffe und -formen der Privatisierung in Osteuropa*. WiRO, 1995/4. 121–125.

¹⁹ L. K. SCHMIDT: *Zur Einheits-GmbH & Co. KG*. In: *Festschrift für Harm Peter Westermann zum 70. Geburtstag*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2008. 1425.

jog).²⁰ A korlátolt felelősségű társaság közvetlenül, illetve áttételesen kitűnően alkalmas értelmiségi, *szabadfoglalkozású közösségek* jogi formájául is.

1.5 Bár természetesen kisebb-nagyobb társasági reformok a történeti fejlődés során mindvégig felmerültek, így a korlátolt felelősségű társaság szabályozásában is folyamatosan több novelláris változás történt Európában (például az 1982-es német törvényt 2000-ig több mint harmincszor módosították), voltaképpen a kft. igazán *vitatott* társasági formává csak a XX. század utolsó évtizedeiben vált. Ennek több – komplex – oka van.

Jogon kívüli ok a *globalizáció*, az *információs forradalom*, a fiskális pénzügyi szuper-vagy turbókapitalizmus világának, a repülő pénzpiac világgazdaságának kialakulása. Az Amerikai Egyesült Államokból kiindulva részben megkezdődött az *országok versenye a befektetésekért*, a nemzetközi tőkéért, részben pedig kialakult a nemzetállami szabályokon túlnyúlva, illetve azokat lerontva a multinacionális világvállalatok, -bankok *mikrogazdasági világjoga*, mégpedig alapvetően szokásjog, illetve usancek útján. Ez a többek által elemzett jelenség²¹ kialakította a jogrendszerek, a jogrendszereken belül pedig az egyes *jogintézmények versenyt*, a jogösszehasonlítás eszközeinek felhasználásával azok előnyei és hátrányai felderítését és valamifajta összeredmény, összkép kialakítását az adott állam (kereskedelmi) jogáról. Mivel pedig a gazdasággal egyik legjobban összefüggő terület a *gazdasági társaságok joga*, természetesen kialakult a *társasági formák*, illetve *intézmények konkurenciája*. A társasági jog a különböző jogrendszerek versenyében egyik meghatározó területként jelentkezik.²²

A társasági jog alakulásához hozzájárul továbbá a nemzeti államok természetszerű védekezése a multinacionális vállalatbirodalmakkal szemben, nevezetesen a különböző államközi integrációk révén. Ezt Európában az *Európai Gazdasági Közösségből* a Lisszaboni Szerződés után lényegében konföderációvá váló *Európai Uniót* jelenti. Az Unió az utolsó 20-30 évben kialakította sajátos társasági jogát, részben irányelvekkel, részben szupranacionális társasági formákat kreáló, az államok belső jogába szinte automatikusan behatoló, integrálódó rendeletekkel. Az Unió *irányelvei* alapvetően a nyilvánosan működő részvénytársaságokra vonatkoztak, a *rendeletek* viszont létrehozták a kereskedelmi társaságok közül az *európai részvénytársaságot* és az *európai szövetkezetet*, valamint a francia *groupe d'économie* mintájára az *európai egyesülést*. Nyilvánvalóvá vált a 2000-es évek elején, hogy az Unióban a korlátolt felelősségű társaság szupranacionális szabályozása is napirendre kerül majd. Ez meg is történt az úgynevezett európai civiltársaság formájában.

²⁰ L. erről TÖRÖK Gábor: *Közhasznú társaságok a szabályozás hiányosságai tükrében*. Gazdaság és Jog, 1995/2.

²¹ L. pl. F. GOLGANO: *Globalizáció a jog tükrében*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006.

²² L. erről pl. H. P. WESTERMANN: *Die GmbH in der nationalen und internationalen Konkurrenz der Rechtsformen*. GmbHHR, 2005/4.; H. EIDENMÜLLER: *Wettbewerb der Gesellschaftsrechte in Europa*. ZIP, 2002. 2233–2245.; J. HOLLINDERBÄNNER: *Die GmbH im Wettbewerb der Rechtsformen*. Peter Lang GmbH – Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2011.

1.6 Az amerikai társasági jog behatolása először az *európai konszernjogban*, illetve az úgynevezett *Corporate Governance* útján a részvénytársasági jogban jelentkezett.²³ A magyarul *felelős vállalatirányításnak* nevezett *Corporate Governance* követelményei (a részvényesi demokrácia, az ügyvezetői felelősség és a belső ellenőrzés fokozása stb.) a részvénytársaságok jogának átalakítására kényszerítette az európai országokat. Volt, ahol kifejezett *Corporate Governance-törvényt* alkottak, mint Belgiumban, volt, ahol csak erkölcsi jellegű kódexet, mint Németországban, illetve a korlátolt felelősségű társaság újabb versenytársaként külön szabályokat alkottak a „kis részvénytársaságokról”.²⁴

Anglia Unióba való belépése nyomán továbbá egyre jobban erősödött a nyomás a korlátolt felelősségű társaságra is. A konkurens, az angol *closed company limited by shares*, azaz a zártan működő részvénytársaság volt. Először csak elméletileg, a korlátolt felelősségű társaság intézményén végrehajtandó rész módosítások igénylése útján, majd megszületett a kft. *limited company*-val való teljes felváltásának gondolata is.²⁵ Miután pedig az Unió lehetővé tette a nemzeti határokon átnyúló, más EU-tag külföldi országban az eredeti társasági forma szerinti működést (*letelepedés*), Németországban és más külföldi országokban is megjelenhettek a korlátolt felelősségű társaságok mellett a *limited company*-k. Ezekből csak Németországban már több ezer működik telephelyei (*Zweigniederlassung*) útján. A *limited company* előnyeit egyszerűségével, a kapcsolódó adminisztratív terhek alacsony mértékével, a tagok akaratszabadságának növelésével propagálják.²⁶ A *trójai faló* pedig az átfogó intézményi struktúraváltáshoz az *európai „civiltársaság”* intézménye lett volna. Míg az európai részvénytársaságnál a megoldhatatlan kontinentális–brit ellentétek miatt lényegében *két alváltozat* került szabályozásra (egy a részvénytársaság igazgatósága és felügyelőbizottsága kettősségével, dolgozói részvétellel, participációval a felügyelőbizottságban, német mintára, egy pedig az egységes *Board*-dal, munkavállalói *Mitbestimmung* nélkül, angol mintára), addig az európai *zárt priváttársaság* tervezeteiben lényegében csak az angolszász zárt *limited* került szabályozásra, teljesen háttérbe szorítva ezzel a német korlátolt felelősségű társaságot.²⁷ Marcus Lutter a korlátolt felelősségű társaság egyik megnyilvánulási formájaként kezeli az angol-

²³ A hatalmas *Corporate Governance* irodalomból l. pl. P. HOMMELHOFF et al. (szerk.): *Corporate Governance*. Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 2002.

²⁴ A kis részvénytársaságokról l. T. PLANCK: *Kleine AG als Rechtsformalternative zur GmbH*. GmbHRR, 1994. 500. és U. SEIBERT – R. KIEM: *Handbuch der kleinen AG*. 4. kiadás. RWS Verlag, Köln, 2000.

²⁵ L. P. RIES: Das Ende der deutschen GmbH? In: Rainer SCHRÖDER (szerk.): *Die GmbH im europäischen Vergleich*. Lexxion Verlagsgesellschaft, Berlin, 2005. 75–84., valamint H. FLEISCHER: *Gläubigerschutz in der kleinen Kapitalgesellschaft: Deutsche GmbH versus englische private limited company*. DStR, 2000. 1015–1020.

²⁶ L. általános jelleggel R. STÜRNER: *Privatautonomie und Wettbewerb unter der Hegemonie der anglo-amerikanischen Rechtskultur?* ACP, 2010/1. 125–154.; J. von HEIN: *Die Rezeption US-amerikanischen Gesellschaftsrechts in Deutschland*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2008. Az angol *limited*ről l. V. G. HEINZ – W. HARTUNG: *Die englische Limited*. 3. kiadás. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.

²⁷ L. H. FLEISCHER: *Der Einfluss der Societas Europaea auf die Dogmatik des deutschen Gesellschaftsrechts*. ACP, 2004. 502–543.

amerikai close limited company-t, álláspontom szerint azonban ez a forma nem kft., hanem a részvénytársaság egyik alelete.²⁸

2000 és 2008 között a *dereguláció* és a *liberalizálás* jegyében a társasági szabályozást több európai országban „egyszerűbbé” tették. Könnyebbé tették a piacra lépést, leegyszerűsítették a cégeljárást, mintaszerződésekkel könnyítették a társulást, megkönnyítették a székhely-szabályozást.²⁹ A korlátolt felelősségű társaságot ez a hullám elsődlegesen a törzstőke-szabályozásnál érintette. Radikális *törzstőkeminimum-leszállításra* került sor több országban, illetve megjelentek olyan szabályozások is, amelyekben a korlátolt felelősségű társaság alfajaként szinte filléres alaptőkés társaság-alapításra is lehetőséget adtak. Így 2008-ban módosították a német kft.-törvényt és létrehozták az úgynevezett *vállalkozási társaságot*, ahol nincs szükség a törzstőkeminimum biztosítására.³⁰ Más országok is végrehajtották a törzstőkeminimum gyakorlati eltörlését – például Oroszországban, Ukrajnában, Lengyelországban és Romániában. Ez a hullám a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény, az úgynevezett *harmadik Gt.* 2007–2008-as módosításaival elérte Magyarországot is. A frissen hatályba lépett harmadik Gt.-t a cégtörvény novelláival jelentősen „*amerikanizálták*” (lásd a 2007. évi LXI. és a 2008. évi CXVI. törvényt).

2008 körül még az látszott valószínűnek, hogy az Unió elfogadja az *európai privátársaságról* szóló rendeletet, de közbeszólt az Amerikai Egyesült Államokból induló *pénzügyi világválság*. Ennek kapcsán kiderültek a túlzott szabadság, a túlzottan elosztott tulajdonszerkezet, a leegyszerűsített társasági formaválaszték, a teljes társasági jog közvetlen tőzsdével való összekapcsolásának és az értékpapírok túlzott dematerializációjának hátrányai, amelyek az angol–amerikai társasági jog felépítésén alapultak. Az amerikai nyomás a kontinentális európai jogokra általában gyengült, és ennek eredménye, hogy egyelőre nincs napirenden az európai privátársaságról szóló rendelet elfogadása. *A német típusú korlátolt felelősségű társaság pozíciója ismét erősödik a társasági formák versenyében.* Mindez egyébként ugyan különböző mértékben, de a volt szocialista közép-kelet-európai országokban, így Magyarországon is megnyilvánul. Nálunk is a Gt. és a Ctv. 2011. év végi módosítása már egészen más szellemet tükröz, mint a 2007-es módosítás.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a *versengés folytatódni fog*, és még nagyon sok érdekes fejlemény várható.³¹ Érdemes ezért áttekinteni a korlátolt felelősségű társaság intézményi szabályozásának alapvető jellegzetességeit, amelyek egyébként – függetlenül a fent említett kisebb eltérésektől – valamennyi kft.-szabályozással rendelkező országban fellelhetők.

²⁸ L. M. LUTTER: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: M. LUTTER – P. ULMER – W. ZÖLLNER (szerk.): *Festschrift 100 Jahre...* i. m. 49–53.

²⁹ L. GADÓ GÁBOR: *Társasági jogi reform Európában.* Magyar Jog, 2006/6. 321–341.

³⁰ L. A. MIRAS: *Die neue Unternehmesgesellschaft.* Verlag C. H. Beck, München, 2008.

³¹ L. KOMÁROMI GÁBOR: *A vitatható kft.* Gazdaság és Jog, 2007/6–7. 9–13.

A korlátolt felelősségű társaság intézményének változását azonban nem vizsgáljuk önmagában, három további tényezőt még figyelembe kell venni, nevezetesen

- a) a közkereseti- és betéti társaságok erősebb kapitalizálódását (lásd például a társasági részesedés elidegeníthetőségének megjelenése),
- b) a nyilvános alapítás és a bemutatóra szóló részvény háttérbe szorítását a részvénytársaságok körében,
- c) a korlátolt felelősségű társaságok jelentős része *konzernkötöttségének* megjelenését (korábban a konzernjog csak a részvénytársaságokhoz kötődött).

2. A korlátolt felelősségű társaság jogi jellegzetességei

2.1 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának elhelyezése a jogrendszerben

2.1.1 Az előzőekből is látható, hogy a korlátolt felelősségű társaság a kontinentális európai kereskedelmi (gazdasági) társaságok jogának egyik alapvető formációja, a társasági formaválaszték egyik leggyakrabban használt intézménye. Nagyon kevés az a kontinentális európai ország, amelynek tételesjoga nem ismeri (el) ezt a gazdasági társaságot, a volt szocialista országok közül a 2010-es évek elején talán már csak Litvániát említhetjük. De a korlátolt felelősségű társaság igen elterjedt Dél-Amerikában, Afrikában, Ázsiában és a Távol-Keleten is. Így Dél-Amerikában 1919 óta szabályozza Brazília, 1934-től Mexikó és Ecuador, 1942-től Guatemala, 1950-től Honduras, 1955-től pedig Venezuela. Afrikában Tunéziában 1959-ben, Líbiában pedig 1970-ben vezették be. Ázsiában Kína (1929), Japán (1940) vagy Korea (1931) hozható fel példaként. A kft. kodifikációja vagy a korábbi társasági törvénybe való beépítéssel, vagy külön törvénnyel történt.

Az európai országok többségében a *polgári törvénykönyv mellett kereskedelmi törvénykönyvet* is alkottak, amely a kereskedelmi társaságokról szóló részben szabályozza a korlátolt felelősségű társaságokat (az új osztrák szabályozás kereskedelmi törvénykönyv helyett már vállalati törvénykönyvről beszél, de ez a lényegét nem érinti). Szép számmal vannak olyan országok, amelyek a kereskedelmi törvény mellett vagy esetleg helyett külön *általános törvényt alkotnak a kereskedelmi (gazdasági) társaságokról* és abban szabályozzák a korlátolt felelősségű társaságot, továbbá olyan országok is vannak, amelyekben az általános szabályok mellett önálló kft.-törvények is vannak, mégpedig általában az ugyancsak külön kodifikált részvénytársasági törvény mellett. Sok a kombináció is. Például Németországban a kereskedelmi törvénykönyv (HGB) mellett külön kft.- és rt.-törvény is van. Vannak – főleg volt szocialista – országok, például Lettország, amelyek egységes vállalati törvényben szabályozzák a korlátolt felelősségű társaságot. A román társasági törvény pedig nem hagyományosan épül fel (általános rész, különös rész és a különös részben egyenként az egyes gazdasági társaságok), hanem funkcionálisan szabályozza a társasági jogot, így a kft. sem önálló fejezet, hanem a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályok a társaságok egyes létszakaszaival, illetve a társasági szerveknél elszórta jelentkeznek. Mint látni fogjuk, egészen sajátos a belorusz szabályozás, ahol az általános társasági törvény helyett 1992-ben a tőketársaságokról (részvénytár-

saság, korlátolt felelősségű társaság tagi mögöttes felelősséggel működő társaság) külön törvényt alkottak, és a kft.-t ez a törvény szabályozza.

2.1.2 A civiljogot *monista felfogásban* szabályozó országokban az alapmegoldás az, hogy a *polgári törvénykönyv*, általában a jogi személyekről szóló részben, igen rövid általános, csak definíciót tartalmazó szabályozásban részesíti a gazdasági társaságokat, majd ezt követően külön törvények tartalmazzák az egyes társaságokról, így a korlátolt felelősségű társaságról szóló részletes szabályokat. Erre a legjobb friss példa az orosz polgári törvénykönyv, ahol a törvény I. könyve 66–106. §-ában, azaz negyven paragrafusban tartalmaz általános szabályokat a társaságokra és néhány speciális szabályt az egyes társasági formákra, így a 87–94. §-ban a korlátolt felelősségű társaságra is. Ezt követően korlátolt felelősségű társaságot 1998-ban ötvenkilenc paragrafusból álló külön törvény szabályozta (hasonló egyébként a helyzet az orosz részvénytársasággal is, amely vonatkozásában már 1995-ben megalkották a külön törvényt). Kevésbé cizellált megoldást tartalmaz a 2009-ben alkotott román Ptk., amely magában foglalja a kereskedelmi társaságokra vonatkozó alapszabályokat, de a részletes szabályokra nézve módosításokkal hatályban tartja az 1990-es kereskedelmi társaságokról szóló törvényt is, amelyben a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó részletes szabályozás is található.

A polgári törvénykönyvben való formális megjelenés legkirívóbb példája a magyar 1959-es Ptk. volt, tudniillik a rendszerváltozás után definitív szabályokkal kapcsolták az 1959. évi IV. törvényhez a gazdasági társaságokat, de mivel a közkereseti és betéti társaság nem volt jogi személy, ezt csak a társasági jog szétszakításával lehetett megoldani. Ennek megfelelően a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság a jogi személyek, míg a közkereseti és betéti társaság a kötelmi különös rész társasági szerződésénél kapott helyet, lényegében definitív jellegű szabályokkal. Ettől függetlenül természetesen a Gt. is kimondta 9. §-ában a Ptk. mögöttes jogterületi jellegét a gazdasági társaságok tekintetében.

Sajátos határeset a 2002-es brazil polgári törvénykönyv, amely igen érdekes megoldást választott. A brazilok magában a Ptk.-ban szabályozzák a gazdasági társaságokat, így a korlátolt felelősségű társaságot is (1052–1087. §), de a részvénytársaságra külön törvény vonatkozik, amelyet ráadásul a kft. mögöttes jogterületévé is nyilvánították. (Mint azt a későbbiekben látni fogjuk, több országban van olyan szabályozás, amelynél a korlátolt felelősségű társaságnak részben vagy egészben a részvénytársasági szabályozása mögöttes jogterülete.)

A polgári törvénykönyvbe való teljes beolvasztást az új magyar Ptk.-ig eddig kizárólag a holland és az olasz jog választotta. A történetileg első (1941) az olasz polgári törvénykönyv, amely az akkori Mussolini-féle korporatív államfelfogásnak megfelelően a Munkajog címet viselő V. könyvben helyezte el a társasági jogot (munkáltatók-munkavállalók joga együtt), míg az egyesület és az alapítvány a jogi személyek általános szabályaival együtt az I. könyvbe került. A kereskedelmi társaságok így együttszabályozásra kerültek a tisztán kötelmi polgári jogi társasággal. A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályokat a *Codice Civile* 2462–2483. § tartalmazza.

A holland polgári törvénykönyv 2. könyvébe kerültek a jogi személy társaságok, azaz az egyesülettel és az alapítvánnyal együtt szerepel a részvénytársaság, a korlátolt felelősségű társaság és a szövetkezet szabályozása (a kft.-é eléggé részletes, több mint száz paragrafus – 175–285. §), viszont a közkereseti és a betéti társaság, mivel nem jogi személyek, a kötelmi könyvbe kerültek, az „egyszerű” polgári jogi társaság szabályozásához.

Magyarázatra szorul, hogy a társasági jogot a polgári törvénykönyvből kihagyó országok között nem említettük a svájci társasági jogot. Ennek az az oka, hogy a svájci ZGB személyekről szóló könyvében, a jogi személyek között kizárólag az egyesülettel és az alapítvánnyal foglalkozik, a jogi személy kereskedelmi társaságokkal nem. Az 1911-es – a polgári törvénykönyvet kiegészítő – *Obligationsrecht* 3. részében, a kereskedelmi ügyletek szabályozását követi a polgári jogi társaság, a közkereseti társaság és a betéti társaság, majd a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság (772–827. §) következik, a sort pedig a szövetkezet zárja. Ennek a társasági jogi szabályozásnak általános része nincs, viszont tartalmazza a kereskedelmi könyvvézetés és a kereskedelmi regiszter szabályozását, azaz kereskedelmi jogi beütések is vannak a Polgári Törvénykönyvben.

2.1.3 Az új magyar Polgári Törvénykönyv a teljes társasági jogot beépíti a Ptk. III. jogi személyekről szóló könyvébe. A törvény a szokatlanul széles általános rendelkezések és az egyesület után helyezi el a gazdasági társaságokat a harmadik részben úgy, hogy egy újabb társasági jogi általános rendelkezések után következnek a közkereseti társaság, a betéti társaság, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság. A szövetkezet, amely nem gazdasági társaság (és a társasági jog nem is mögöttes jogterülete a szövetkezeti jognak) a negyedik részbe kerül, az ötödik rész az egyesülés. A jogi személy részbe helyezés következménye, hogy el kellett szakadni a német jogcsoporthagyományaitól és a „*tisztán szerződéses*” közkereseti és betéti társaságot jogi személynek kellett nyilvánítani. Ez persze nem érdemi változás, hiszen a kkt. és a bt. cégneve alatt minden olyan joggal és kötelezettséggel eddig is rendelkezett, mint egy korlátolt felelősségű társaság. Érdekes módon a vállalatcsoport a jogi személyek közös szabályai közé került.

A társasági jog Ptk.-ba való beillesztésének jelentős hátránya a *jogági komplexitás megszakítása*, a társasági civiljog elválasztása a társasági közjogtól, elsősorban pedig a cégjogtól, illetve a számviteli jogtól. Ezen a holland polgári törvénykönyv segíteni próbált, de ennek az volt az ára, hogy a mérlegkészítési és más polgári jogtól idegen szabályok is a polgári törvénykönyvbe kerültek. A magyar Ptk. viszont – tudatosan – tisztán magánjogi normákat tartalmaz, és így a Ptké.-ben, illetve külön törvényekben kell pótolni a kimaradt – közjogi, perjogi stb. – rendelkezéseket.

A korlátolt felelősségű társaság jogi szabályozása szempontjából alapvető jelentőségű, hogy mennyire kiterjedt a Ptk.-ban a jogi személyek általános része, illetve hogy a Polgári Törvénykönyvben, a kereskedelmi törvénykönyvben vagy külön társasági törvényben mennyire épül ki a *társasági jog általános része*. Ott például, ahol önálló kft.-törvények vannak, kevésbé tud támaszkodni a korlátolt felelősségű társaság szabályozása az általános társasági jogi alapokra. Nyilván az ideális a jogi személyekre vonatkozó általános szabályokkal szerves összhangban lévő úgynevezett társasági jogi általános rész,

azaz a *kettős mögöttes jogterület* megoldás, feltéve, ha ezek az általános szabályok nem eltűntek, nem korlátozzák a korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó speciális szabályok létrehozását.

2.2 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának kötelező vagy eltérést engedő jellege

2.2.1 A korlátolt felelősségű társaság jogi szabályozása szempontjából alapvető jelentőségű, hogy *jogi szabályozása kógens vagy diszpozitív*. A korlátolt felelősségű társaság ugyanis – az egyszemélyes kft.-t leszámítva – szerződéssel jön létre, tehát elvileg a kógencia vagy diszpozitivitás kérdése ennél a társasági formánál megalapozottan vethető fel. Ennek a kérdésnek azért van különös jelentősége, mert az új magyar Polgári Törvénykönyv III. könyvének 3:4. §-ában *valamennyi jogi személy tekintetében* főszabályként az eltérést engedő szabályozás mellett döntött.

A kógencia olyan kötelező polgári jogi szabályt jelent, amelytől való szerződéses eltérés érvénytelenségre vezet, míg a diszpozitív szabály a felek megegyezésén alapuló eltérést enged, de a szabály másik oldala, hogy ha a felek nem térnek el a normától, úgy a szabály a szerződés kötelező részéé válik.

Olyan külföldi polgári törvénykönyv, amely valamennyi jogi személy esetében az alapítóknak eltérést engedne, ismereteim szerint a *nemzetközi gyakorlatban nem létezik*. És álláspontom szerint helyesen nem létezik, mert a kógencia vagy a diszpozitivitás kérdésköre a polgári jogban csak a szerződéseknel vethető fel.³² A jogi személyek szabályozása – akár a dologi vagy az örökjogé – *imperatív*, azaz feltétlenül érvényesülő, eltérni csak akkor lehet e szabályozástól, ha törvény ezt kifejezetten megengedi. Az úgynevezett *intézmény típusú* jogi személyeknél – például alapítvány, költségvetési szerv – ezért a kógencia–diszpozitivitás közti választás elméletileg szerintem fel sem merülhet, hiszen a létesítő okirat nem szerződés. Az úgynevezett *személyegyesülés típusú* jogi személyek közül a testületi jellegű személyeknél, mint például egyesületnél, szövetkezetnél, avagy a nyilvánosan alapított részvénytársaságnál van ugyan jogügyleti alap, de nincs szerződés, az alakuló közgyűlés elfogadja az egyesület, a szövetkezet, illetve a részvénytársaság alapszabályát. Társasági szerződést csak a közkereseti társaságnál, a betéti társaságnál, a korlátolt felelősségű társaságnál és az egyesülésnél kötnek. Ezeknél a jogi személyeknél valóban mérlegelni lehet, hogy a létesítő okirat egyes rendelkezéseinek szabályozása kógens legyen vagy diszpozitív (a zártan alapított részvénytársaság határeset, hiszen itt nincs részvényjegyzés, hanem az alapítók megállapodásában osztják el a részvényeket, és az alapszabály is a megállapodással jön létre).

³² A kérdéskörrel l. KISFALUDI András: *Kógencia vagy diszpozitivitás a társasági jogban*. Gazdaság és Jog, 2006/8. 3–10., valamint BALÁSHÁZY Mária PhD-disszertációjában: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződéseiben*. Miskolc, 2008. 28–56.

2.2.2 A nemzetközi összehasonlítás alapján az is megállapítható, hogy a *kereskedelmi társaságokról szóló törvények mind a kötelező alapszabályozásból indulnak ki*, azaz a rendelkezések főszabályként kógensek. Mindenekelőtt nincs olyan részvénytársasági szabályzás, amely főszabályként ne kógens lenne, más kérdés, hogy a kötelező alapszabályzás mellett a zártan működő, illetve az úgynevezett *kis részvénytársaságoknál* sok az olyan szabály, amely alól a társulóknak eltérést enged a törvényhozás. A szerződéssel keletkező korlátolt felelősségű társaságnál elvileg inkább mód lenne a diszpozitív alapszabályozásra, de ilyet tudomásom szerint csak az 1988-as magyar társasági törvény alkalmazott. (Az 1882-es német és az 1930-as magyar kft.- törvény főszabályként kötelező volt, sok eltérést engedő részszabállyal.) A korlátolt felelősségű társaságot is főszabályként szinte valamennyi ország kötelező jelleggel szabályozza, de „kis” tőketársaság jellegére tekintettel elsősorban a kft. *belső viszonyaiban* (tagok egymás közti, illetve társasággal szembeni viszonyaiban) széles körben módot ad a társulóknak a törvénytől való eltérésre, tehát autonómiájuk, társaságalkító szabadságuk érvényesülésére. A külső viszonyokban, amelyeket a korlátolt felelősségű társaság szervezeti és vagyoni viszonyai szükségképp érintenek, az eltérési lehetőség viszont jóval kisebb. (Erre a kérdésre a későbbiekben még visszatérek.)

2.3 A korlátolt felelősségű társaság mint társas kereskedő, avagy vállalkozó

2.3.1 A korlátolt felelősségű társaság XIX. század végi kialakulásakor a kereskedelmi társaságok közé került be mint céggel, kereskedelmi névvel rendelkező társaság, azaz *társas kereskedő*. Ez időközben egyes országokban változott: a kereskedelmi társaságokat sok esetben gazdasági társaságoknak hívják, mint Magyarországon is, és a formális társas kereskedői státus is megszűnt, avagy a kereskedőből vállalkozó lesz, mint Hollandiában, vagy a legutóbbi osztrák társasági reform után. Egy azonban nem változott: a korlátolt felelősségű társaság cégneve alatt vesz részt a gazdasági forgalomban, mint sajátos önálló jogi személy. A korlátolt felelősségű társaság nyereségre törekvő, üzletszerűen működő gazdasági vállalkozás, esetlegesen üzlete, vállalata is van.

Fent már említésre került, hogy a korlátolt felelősségű társaság úgynevezett *Mantellgesellschaft*, széles területet ad, amelybe számos szervezeti formáció belefér. Kérdéses volt, hogy mennyire használható fel a korlátolt felelősségű társaság *nonprofit célokra*, illetve a *közérdek szolgálatára*, más szóval – mivel a gazdasági társaságok jogában formakényszer van – mennyiben tekintendő a kft.-formából való kilépésnek, ha egy társaság nem kereskedőként, nem üzletszerűen működik, elsődlegesen nem vállalkozói tevékenységet végez, nem nyereségre törekszik, hanem humán célokat – oktatás, kultúra, szociális ellátás stb. – szolgál? Mennyire használhatja fel az állam a korlátolt felelősségű társaságformát közérdekű célokra („közhasznú társaság”), amelyre – a speciális szövetkezeti forma mellett – talán a legalkalmasabb a kft. a gazdasági társaságok közül? Hiszen a közkereseti és betéti társaság közcélok szolgálatára általában túl egyszerű, túl kicsi (esetleg nem is jogi személy), a részvénytársaság pedig túl nagy, túl bonyolult. Nem véletlen, hogy nálunk Magyarországon is, amikor a közhasznú társaságot 1993-

ban a Ptk. módosításával intézményesítették, a *modell*, a mögöttes jogterület a korlátolt felelősségű társaság volt.

Ezen a téren az eredeti korlátolt felelősségű társasági szabályozás a XIX. század végén – XX. század elején *szigorúbb* volt: a kereskedőknek legyen üzlete, a cég pedig nem humán célok szolgálatára hivatott. A szabályozás szigora azonban oldódott, és főleg olyan országokban maradt fenn, amelyek az egyesületet, illetve az alapítványt gazdasági célok érdekében is felhasználhatónak tartották. Például a német jog ismeri a *Wirtschaftsverein*-t (gazdasági egyesület), illetve az *Unternehmensstiftung*-ot (vállalkozói alapítvány), ezért igazából nincs szüksége nonprofit gazdasági társaságra. Ahol azonban az egyesület, illetve alapítvány nem lehet gazdálkodó szervezet, a kft. nonprofit, illetve közcélra való felhasználása a célszerű megoldásként kínálkozik.

2.3.2 Jól támasztja alá a fentieket az eddigi magyar fejlődés is. Magyarországon az egyesület és az alapítvány csak kiegészítő jelleggel folytathat vállalkozói tevékenységet, kifejezetten üzleti tevékenység végzéséhez az egyesületnek, illetve alapítványnak gazdasági társaságot kell alapítania vagy tagként társaságban kell részt vennie. Ez a szabályozás a rendszerváltozás után szilárdnak bizonyult és a 2011-es civiltörvény, illetve az új Ptk. sem változtatott ezen az alapálláson. Így viszont a nonprofit, illetve közhasznú tevékenység szervezeti formaválasztékában hézag keletkezik, illetve az ilyen szervezetek létrehozása nehezebbé, bonyolultabbá válik. 1993-ban ezért a Polgári Törvénykönyvet módosították, és a köztestület és a közalapítvány mellett létrehozták az úgynevezett *közhasznú társaságot*. Ezt a társaságot tehát nem a Gt., hanem maga a Ptk. szabályozta, de a Polgári Törvénykönyv mögöttes jogterületként a korlátolt felelősségű társaság szabályozását jelölte meg [57. § (2) bekezdés].

A közhasznú társaság intézményével történt rendszeres visszaélések miatt a 2006-os harmadik Gt. hároméves átmeneti idővel megszüntette a közhasznú társaság intézményét, viszont 4. §-ában bevezette a *nonprofit gazdasági társaságot*, amelyet mind a négy gazdasági társasági formában egyaránt létre lehet hozni. *A nonprofit társaság tehát elszakadt a korlátolt felelősségű társaság formától.* A nonprofit társaságnak elvileg két változata van. Az első a „*sima*” nonprofit társaság, ahol a működés során ugyan nem lehet az esetleges nyereséget szétosztani a tagok között, de megszűnésekor a vagyon szétosztható. A második, amikor a nonprofit társaság magát bírósági bejegyzéssel közhasznú szervezetté nyilvánítatja, amely esetben az 1997-es közhasznúsági törvény (1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről) alapján kapott kedvezmények miatt a társaság megszűnésekor a tagok csak a társaságba befektetett hozzájárulásukat kaphatják vissza, a többletet a bíróság fordítja közérdekű célokra. A cégbírósági statisztikák szerint viszont az átalakuló volt kft.-k, illetve az új nonprofit társaságok szinte kizárólag a korlátolt felelősségű társasági formát választják, elenyésző számban pedig a részvénytársasági formát.³³

³³ A magyar irodalomban a közhasznú társaságról, illetve a nonprofit társaságról elsősorban Bognár Piroska értekezett. L. Uő: *A nonprofit gazdasági társaságok*. 2. kiadás. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2010.

Az eddigi fejlődési történet az új Polgári Törvénykönyvvel új fejezethez érkezett, mivel a törvény a társasági jogban átfogó „diszpozitivitást” kívánt bevezetni (3:4. §) és ezért *megszüntette a társaságok közös szabályai között a nonprofit társaság intézményét.* A társulók a társasági szerződésben (alapszabályban, alapító okiratban) nonprofit-jellegre állíthatják be a társaságukat és emellett külön bejegyzéssel a közjogi szabályok szerint közhasznú szervezeti minősítést is kaphatnak, amelyről a Polgári Törvénykönyv nem rendelkezik. Ezért azután a módosított cégeljárasi törvényben ezt pótolni kellett, mert ellenkező esetben gazdasági társaságot egyáltalán nem lehetett volna a közhasznúsággal járó kedvezményekből részesíteni.

2.3.3 A fentiekben ismertetett magyar jogfejlődés talán alkalmas annak igazolására, hogy különböző jogi módszerekkel, többé-kevésbé nyíltan vagy burkoltan a korlátolt felelősségű társaság nemcsak az üzletszerű gazdálkodás, hanem a nonprofit szféra jelentős szervezettípusává vált. Az új osztrák UGB a vállalkozást már nyereségszerzési cél nélkül definiálja, mint „*önálló gazdasági tevékenység céljára létrehozott tartós szervezetet*”. Ennek alapvető oka az a cél, hogy a korlátolt felelősségű társaság formát kiterjessze részben a mezőgazdaság, részben az úgynevezett *szabadfoglalkozások* egyes területeire (például erdőgazdálkodás, illetve ügyvédi irodák).³⁴ Magyarországon is a közjegyzői törvény a közjegyzői irodák mögöttes jogterületeként a korlátolt felelősségű társaságot jelöli meg (a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 31/A. § (3) bekezdése), miközben például az ügyvédi irodáknál ez a lehetőség egyelőre még nem áll fenn.

2.4 Szerződéses alap hatása a korlátolt felelősségű társaság szabályozására

2.4.1 Az önálló cégnevből automatikusan polgári jogi jogalanyiság származik? A jogirodalomban a cégvédelem jegyében egyesek szerint igen. A német jogcsaládban hagyományosan a szerződésen alapuló közkereseti és betéti társaság nem jogi személy, de cégneve alatt ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik, mint bármely jogi személy társaság.³⁵ Lényegében ezt a gyakorlati jelentőséggel nem rendelkező különbségtételt a német jog a *szerződéses* és a *testületi jelleg* elvi megkülönböztetésre vezeti vissza, egyébként az európai jogok többségével, így a francia jogcsalád megoldásával szemben. A közkereseti és betéti társaság szerződéssel jön létre, az egyesület, a szövetszervezetek és a hagyományos nyilvános részvénytársaság az alakuló közgyűlésen elfogadott alapszabállyal.³⁶

³⁴ L. erről M. SCHAUER: *Az osztrák kereskedelmi jog reformja.* Magyar Jog, 2007/2. 119.

³⁵ L. A HUECK híres művét: *Das Recht der offenen Handelsgesellschaft.* 11. kiadás. De Gruyter, Berlin, 1998.

³⁶ SZIKORA Veronika: *Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény.* Gazdaság és Jog, 2008/12. 3–7.

Megjegyzendő az is, hogy a német elmélet nem az önálló cégnevből vezeti le elsődlegesen a jogalanyiságot, hanem a *Gesamthand*-ból, a vagyoni közösségből és kötöttségből, amely folytán több szerző a közös név (de nem a cégnev!) alatt tevékenykedő polgári jogi társaságoknak is jogalanyiságot vindikál.³⁷ A legelterjedtebb példa erre a német–osztrák építőiparban elterjedt úgynevezett *ARGE*, mint munkaközösség, amely lényegét tekintve polgári jogi társasági formában működő konzorcium.³⁸

Ebbe a közegbe „*robant be*” a XIX. század végén a korlátolt felelősségű társaság, amely szerződéses jön léte, ugyanakkor jogi személy, és ennek következtében viszonylag elkülönül a tagjaitól, testületi vonásai is vannak. A korlátolt felelősségű társaság – függetlenül a cégnevétől – jogalany. Személyegyesülés és „*kis*” tőketársaság is, önálló szervezete is van, tehát tipikus *hibrid*. Korábban említettük már, hogy XIX. század végi létrehozásokor éppen szerződéses jellegénél fogva egyes szerzők vitatták jogi személyiségét és a korlátolt felelősségű társaság, mint típus létrehozása helyett inkább a kis – de azért értékpapírral bíró – részvénytársaságban gondolkodtak, hasonlóan az angol limited company-hoz. De a korlátolt felelősségű társaság már az első kft.-törvényekben is jogi személyiséget kapott – szerződéses létrejövetele ellenére.

A korlátolt felelősségű társaság a már elmondottak szerint kettős jellegű: *személyegyesülés* és (kis) *tőkeegyesülés* is, *szerződésalapú*, de ugyanakkor *testületi* jellegű is. Nem véletlen, hogy a kógenia–diszpozitivitás, mint szabályozási alapkérdés elsődlegesen a korlátolt felelősségű társaságnál merül fel: a közkereseti és betéti társaságnál nyilván a diszpozitivitás dominál, a részvénytársaságnál a kógenia, de mi legyen a korlátolt felelősségű társasággal, ahol elvileg a szerződéses jelleg a diszpozitivitást, a jogi személyiség és a testületiség a kógeniciát támogatja? A korlátolt felelősségű társaság jogi szabályozása ezért a belső viszonyokban alapvetően ténylegesen diszpozitív, a külső jogviszonyokban viszont szinte teljesen kógens szabályozást igényel. Törvényi szabályozása „*szigorúbb*” a szinte tisztán szerződéses közkereseti és betéti társaságnál, de „*lazább*” a részvénytársaságnál.

2.4.2 A vegyes jelleget alapvetően egy sajátos szerződés, a *társasági szerződés* okozza, és egyben biztosítja. A kereskedelmi szerződések főszabályként úgynevezett *csereszerződések* az egyenértékűség, a szinallagma jegyében. A csereszerződések főszabályként kétoldalúak – eladó/vevő, megrendelő/vállalkozó stb. A jogok és kötelezettségek korrelativitása a partnerek, azaz a „*felek*” egymás közötti viszonyában áll fenn, az úgynevezett *relatív jogviszonyszerkezet* tisztán érvényesül. Ezzel szemben a korlátolt felelősségű társaságot megalapító társasági szerződés jogi személyt eredményező, a szerződő felektől elkülönült, jogképes szervezetet létrehozó *kreatív szerződés*. A szerződő partnerek nem felek, hanem a társaság *tagjaivá* válnak. A korlátolt felelősségű társaság létrehozásában és működtetésében a tagok egymással *együtműködnek*, nem egymásnak szolgáltatnak,

³⁷ L. B. HENNECKE: *Das Sondervermögen der Gesamthand*. Verlag Duncker & Humblot, Berlin, 1976., vagy L. FISCHER: *Die Gesellschaft bürgerlichen Rechts*. Schmidt Verlag, Bielefeld, 1977.

³⁸ L. A. BARNER: *Die Arbeitsgemeinschaft in der Bauwirtschaft als besonderer gesellschaftsrechtlicher Typus*. Univ. diss. Mannheim, 1971.

hanem személyes közreműködés és vagyoni szolgáltatás útján megalapozzák a kft. mint jogi személy társaság működését. A kft.-re tehát a szinallagma nem jellemző.³⁹ A társaság tagjainak főkötelezettsége maga az együttműködés, a kooperáció, a szervezés, a tagok társulnak, egymás társai, közösséget képeznek. Míg a csereszerződéseknél az érdekelentét az alapvető (például az eladó a minél magasabb, a vevő a minél alacsonyabb vételárban érdekelt) és az érdekezonság, az együttműködés viszonylag másodlagos, kivételes, a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésénél ez épphogy fordított. A többségi, illetve kisebbségi pozícióban lévő tagok között a társaság működése során szükségképp felmerülhetnek érdekelentétek, de ők társak, a társaság hatékony működésében való *érdekezonságuk elvileg erősebb az érdekelentéteknél*.⁴⁰ A társaság lényege az egymással való együttműködés, a tagok egymás iránti lojalitása, illetve a társasággal szembeni tagi hűség.

A társasági szerződés szervező jellegéből, a társaság „berendezkedéséből”, szervezetének és működésének szerződéssel való megalapozásából következik a *huzamosság*, a *tartósság* a társasági jogban. Míg a csereszerződéseknél tipikus a viszonylag rövid időtartam, a „prompt” jelleg, a társasági jogban az alkalmi társaságok a kivételek. A korlátolt felelősségű társaság létrehozásának alakiságai (például Nyugat-Európában általános a közjegyzői okiratba való foglalás követelménye), a cégbejegyzési eljárás, az alapítás költségei mind arra mutatnak, hogy a korlátolt felelősségű társaságot viszonylag hosszabb, általában határozatlan időre hozzák létre. Másfelől az alapvetően „kétszemélyes” csereszerződésekkel szemben a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződéseiben tipikus esetben ennél több alany, több tag van – a kft. társasági szerződése legtöbb esetben *többalanyú kötelem*. A többalanyúságot a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában is hangsúlyozni kell (általában a tagok száma Magyarországon négy-öt fő), bár a kft. személyegyesítő tulajdonságainál fogva kevésbé többalanyú, mint a részvénytársaság, sőt – mint látni fogjuk – egyes országokban meghatározzák a társasági tagok maximumát is (általában 30–50 fő között).⁴¹

A társasági szerződés tehát együttműködési, organizációs, szervezetet létrehozó, annak működését alapvetően meghatározó szerződés – *Steinbach* a társasági szerződést kooperációs jellege folytán már több mint száz éve organizációs kötelemnek nevezte. A közkereseti és betéti társaság társasági szerződése is együttműködési és szervező jellegű szerződés, de az általános kötelmi vonások erősebben érvényesülnek, mint a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésénél. Azért nem véletlen az, hogy azokban az or-

³⁹ Első elméleti feldolgozását l.: R. MÜLLER: *Gesellschaftsvertrag und Synallagma*. Schulthess Verlag, Zürich, 1971.

⁴⁰ L. H. P. WESTERMANN: *Vertragsfreiheit und Typengesetzlichkeit im Recht der Personengesellschaften*. Springer Verlag, Berlin, 1970.

⁴¹ Néhány alapmű a társaságok jogi természetével foglalkozó német irodalomból: E. STEINBACH: *Rechtsgeschäfte der wirtschaftlichen Organisation*. Manz Verlag, Wien, 1897.; O. F. VON GIERKE: *Das Wesen der menschlichen Verbände*. Duncker & Humblot, Leipzig, 1902., F. TÖNNIES: *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Curtius, Berlin, 1926.

szágokban, ahol a közkereseti és betéti társaság úgy jogalany, hogy nem jogi személy (például a holland és az olasz Ptk.-ban), a kkt. és a bt. az úgynevezett egyszerű társasággal, azaz a polgári jogi társasággal együtt a kötelmi különös részben kerül szabályozásra. Mindaddig így volt ez a magyar jogban is, most azonban az új Ptk. jogi személlyé nyilvánítja a közkereseti és betéti társaságot, ami szükségszerűen változást hoz majd a kkt., bt., illetve a kft. viszonyában. Az alapvető különbség a német jogirodalom szerint – és itt lép ki a korlátolt felelősségű társaság a pusztán szerződési létből – az úgynevezett *Dritt Fremd Organschaft* (tagoktól elkülönült szervezet) és a *többségi döntési elv*.

2.4.3 A közkereseti és betéti társaság vezető tisztségviselői az eredeti XIX. századi szabályozás szerint csak a tagok lehetnek, és a társaság alapvető ügyeiben a legfőbb szerv (tagok gyűlése) egyhangúan dönt. A magyar társasági törvények még a szóhasználatnál is – nevezetesen taggyűlés helyett tagok gyűlése, illetve ügyvezető helyett üzletvezető – jelezni kívánta a kevésbé szervezeti jelleget, az egyik ügyletnél az egyik, a másikonál a másik tag fog eljárni. Ha a tagok nem kívánnak külső, harmadik személyek irányában eljárni, cégvezetőt kell alkalmazniuk. (Az új Ptk. a tagok gyűlése elnevezést meghagyta, de már a vezető tisztségviselőket ügyvezetőnek nevezi és nem tag is lehet ügyvezető.)

A korlátolt felelősségű társaság viszont sokkal erősebben szervezeti jellegű, sokkal erősebb formalitásokkal rendelkező társaság, taggyűlése van, egy vagy több ügyvezetője, a vezető tisztségviselők pedig nem csak a tagok lehetnek. A gyakorlat azt mutatja, hogy a kis tőkeerejű, kevés taggal rendelkező korlátolt felelősségű társaságoknál gyakori a többes tagi ügyvezetés, nagyobb kft.-knél viszont a professzionális külső menedzseri ügyvezetés kerül előtérbe. A legfőbb társasági szerv, a taggyűlés döntéseinél viszont a vagyonaránylagos többségi elv érvényesül (ettől persze a diszpozitivitás folytán el lehet térni), azaz viszonylag kevés az az ügy, ahol a törvény minősített (például kétharmados, háromnegyedes) többséget kíván, egyhangú döntéshozatalt pedig a legtöbb országban a törvény egyáltalán nem ír elő. A szerződéses jelleg elhalványulását és a korlátolt felelősségű társaság önálló szervezeti jellegét talán a legjobban az mutatja, hogy szemben a polgári jogi áruszerződésekkel, ha változást akarnak, a tagoknak nem kell a társasági szerződést közös megegyezéssel módosítaniuk, hanem a kft. legfőbb szerveként a taggyűlés dönthet erről, általában minősített többséggel, azaz nem minden tagnak kell ebbe beleegyeznie.

A fentiekhez hozzátenném, hogy eredetileg a többségi elv erősebben érvényesült: a „régie” kft.-törvényekben (a XX. század utolsó évtizedeiig) nem is volt intézményes kisebbségvédelem, bár voltak olyan szabályok, amelyeket a kisebbség saját érdekvédelmére fel tudott használni. Az intézményes kisebbségvédelem lényegében a XX. század közepétől alakult ki, bár eltérő módon a részvénytársaságnál és a korlátolt felelősségű társaságnál (annak ellenére igaz ez az állítás, hogy vannak közös szabályok).

A többségi elv nagyon nehezen tud érvényesülni a *kétszemélyes kft.-knél*, ahol nagyon könnyen szavazási patthelyzet alakulhat ki. Kétszemélyes korlátolt felelősségű társaság csak akkor tud eredményesen működni, ha a társak között abszolút a bizalom, és köztük alapvetően egyetértés van. Ezért többen felvetik az irodalomban, hogy a kétszemélyes korlátolt felelősségű társaságokra a törvényhozóknak speciális szabályokat kellene meg-

állapítaniuk.⁴² Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság pedig áltársaság, a korlátolt felelősség egyéni vállalkozásra való átvitelének technikai jogintézménye, ahol természetesen nincs társasági szerződés, csak alapító okirat.

2.5 A korlátolt felelősségű társaság tagsága

2.5.1 A korlátolt felelősségű társaságnak tagsága van, akiket a hűség és az egymásban való hit (*Treu und Glauben*) köt össze. A német jogelmélet nagy jelentőséget tulajdonít a *tagi közösségnek*.⁴³ A tagok a külvilággal szemben egységet képeznek (a középkori *compania*), belső viszonyaikat pedig közösen, egyetértésben alakítják ki. A társasági szerződés megkötéséhez mindenki részéről, aki tag kíván lenni, egyetértésre van szükség – itt nem fordulhat elő, mint egy nyilvános részvénytársaság alakuló közgyűlésén, hogy valaki úgy lesz tag (részvényes), hogy ott sincs az alakuló ülésen, és kifejezetten nem is fogadja el az alapszabályt (erre több országban mód van). A társaság működése során ugyan már a vagyonaránylagos többségi elv érvényesül, de valamennyi tag érdekeit figyelembe kell venni, a többségnek tisztességesen és méltányosan kell viselkednie a kisebbséggel szemben, hiszen az országok jelentős részében a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződését nem lehet felmondani, illetve a kft.-ből nem lehet kilépni.

A korlátolt felelősségű társaság tartós tagi közösséget hoz létre. A korlátolt felelősségű társaság vagyona, ahogyan arról a későbbiekben részletesen is lesz szó, a társaság, mint jogi személy tulajdonában áll, de a tagok szociológiai értelemben résztulajdonosai a kft., mint szervezet közvetítésével a társasági közös vagyonnak (ez a szociológiai irodalom szerint úgynevezett tulajdonlás). A korlátolt felelősségű társaság személyegyesítő jellegét számos szabály biztosítja, így

- i) azok a szabályok, amelyek gátolják, hogy „*idegen*”, a tagok számára nem kívánatos személy bekerüljön a társaságba – akár jogutódlás útján is,⁴⁴
- ii) a korlátolt felelősségű társaság tagi üzletrésze átruházásánál a többi tag érdekeit védő szabályok (például elővásárlási jog),
- iii) a kft.-ből való kizárást megnehezítő szabályok,
- iv) a társaságból való kilépést lehetetlenítő vagy megnehezítő rendelkezések.⁴⁵

Ezek részletmegoldásairól a későbbiekben még sok szó lesz, ezek a különböző országok szerint meglehetősen eltérőek.

⁴² L. R. REHER: *Die Zweipersonen-GmbH. Notwendigkeit eines Sonderrechts?* Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2003.

⁴³ M. LUTTER: *Theorie der Mitgliedschaft*. AcP, 1980. 86., K. SCHMIDT: *Das Recht der Mitgliedschaft – ist „korporatives“ Denken passé?* ZGR, 2011/2. 108.

⁴⁴ L. a bekerülés lehetőségeinek kockázatelemzését: LŐRINCZI Gyula: *A korlátolt felelősségű társaság, mint „tolómérő”*. Gazdaság és Jog, 2012/7–8. 9–14.

⁴⁵ A kft.-ből való kilépés lehetőségeinek elemzését l. BALÁSHÁZY Mária: *Kilépés a korlátolt felelősségű társaságból*. Gazdaság és Jog, 2011/9. 13–16.

A korlátolt felelősségű társaságba tehát nem egyszerű sem a „*bemenet*”, sem a „*kimenet*”, azaz a tagsági viszony létrehozása, illetve megszüntetése. A társasági tagság alapvetően különbözik a hagyományos részvényesi pozíciótól, jogállástól – a bemutatóra szóló részvénnyel rendelkezők adott esetben nem is ismerik egymást. A részvényesi közösség egy zárt részvénytársaságnál ugyan létrejöhet, de a részvénytársaság intézménye nem ezen az alapon épül fel. Ebből is fakad, hogy a korlátolt felelősségű társaság tagi törzsbe-tétjéről nem lehet értékpapírt kiállítani, a kft. tagjának a tárgyalandó országok jelentős részében vagyoni jogot képező üzletrésze van.

2.5.2 A különböző országok kft.-törvényei meglehetősen nagy eltérést mutatnak a társasági tagság megszűnése, illetve az alapítás után a társaság tagjává válás tekintetében. A korlátolt felelősségű társasági részesedés (sok helyen üzletrész) külső harmadik személyre való átruházása a legtöbb ország jogában korlátozásokhoz kötött (tagi-társasági elővásárlási jog, taggyűlési beleegyezés stb.), ezért is beszélnek egyes szerzők a kft.-üzletrész korlátozott forgalomképességéről. Ugyancsak többségi megoldás a törvényekben a tag kizárása lehetőségének biztosítása – általában bírósági úton. A korlátolt felelősségű társaságból való kilépési lehetőség (esetleg a társasági szerződés felmondása útján) azonban csak igen erős korlátok közt lehetséges. Ezek a korlátozások egyben a társaság tőkeellátottságát is védik.

A kft.-törvények ezért igen nagy jelentőséget tulajdonítanak a tagi hűségnek (a német *Treupflicht*), ez egymás iránti tiszteletnek, a méltányosságnak. Az ezzel járó jogok és kötelezettségek a korlátolt felelősségű társaság működésében jóval fontosabbak, mint a részvénytársaságnál. Emellett – főleg a hagyományos kft.-törvények – bizonyos mértékben azért is, hogy a korlátolt felelősségű társaság kis tőketársaság jellegét biztosítsák, tagkorlátozást is előírhatnak, azaz korlátozzák a társaság tagjainak számát, például a francia törvény 35 főben, a japán 50 főben. Ezek a korlátozások azonban a szabályok modernizálódásával *oldódnak*, hiszen korlátozzák a társulók autonómiáját. Az autonómiát a belső viszonyokban a törvényhozónak következetesen biztosítani kell, ezért is alakulnak ki a társasági jogban a deregulációs hullámok.⁴⁶

A törvények egyre jobban különbséget tesznek a „*nagy*” és „*kis*” korlátolt felelősségű társaságok között, például bizonyos törzstőke-nagyság elérése után kötelezően előírják felügyelőbizottság létesítését vagy könyvvizsgáló igénybevételét. (Ezen rendelkezések sokszor a számviteli szabályok között szerepelnek, tehát közvetlenül nem is a társasági jogban.)

2.5.3 Végül szót kell ejteni egy olyan kivételes korlátolt felelősségű társaságról, amelyben nincs tagság, ez pedig az *egyszemélyes kft.* Az egyszemélyes társaság jogtechnikai kivétel a többes tagság szükségessége alól, de a gyakorlatban egyáltalán nem kivétel: a korlátolt felelősségű társaságok egynegyede-egyötöde az országok többségében ma már egyszemélyes társaság.

⁴⁶ L. W. HAPP: *Deregulierung der GmbH im Wettbewerb der Rechtsformen*. ZHR, 2005/6.

Az egyszemélyes társaság áltársaság, hasonló az alapítványhoz, hiszen tulajdonképpen az egyszemélyes társaság is *perszonalifikált különvagyon*. Érdekes módon – kisvállalkozói igényekre – az egyszemélyes kft.-t a nemzeti törvényhozások hamarabb fogadták el, mint az egyszemélyes rt.-t. Természetesen jelenleg is vannak olyan országok, amelyek nem intézményesítik, illetve nem engednek egyszemélyes társaságot alapítani, de később, tehát a társaság működése során esetleg létrejöhet, és ebben a formában működhet az egyszemélyes társaság. Az Európai Unió 12. számú társasági jogi irányelve egyfelől legitimálni kívánta az egyszemélyes társaságot, másfelől korlátozni – eredeti szövegezésben például egyszemélyes társaság nem alapíthatott újabb egyszemélyes társaságot. Ezt a szabályt átvette a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény, az úgynevezett *második magyar Gt.* is, de mivel törölték az uniós irányelvből, a korlátozást – bár sok országban fennmaradt – mi is megszüntettük 2006-ban.

Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság lényegében választási lehetőséget biztosít az egyéni vállalkozó számára: vagy egyéni cégeként működik a vállalkozó teljes magánvagyonára kiterjedő korlátlan vagyoni felelőssége mellett, vagy vállalja a kft.-vel járó formáságokat és nagyobb anyagi terheket (például a törzstőkeminimumot). A vállalkozók ugyanis gazdasági szempontból megalapozottan felvetették: Miért kellene áltársat (*Strohmann*) bevenni a vállalkozásba ahhoz, hogy részesüljenek a korlátolt felelősség kedvezményében?

Az egyszemélyes társaságot (bár inkább a részvénytársaságot, mint a kft.-t) a volt szocialista országokban gyakran alkalmazták a *privatizáció első lépéseként*, nevezetesen, amikor az intézmény típusú állami vállalatot átalakították kereskedelmi társasággá azért, hogy a második lépcsőben a társasági részesedéseket magántulajdonosok részére értékesíteni lehessen. Az egyszemélyes társasági forma másik felhasználási módja az *alapítvány helyettesítése* az alapító erősebb tulajdonosi kontrolljának biztosítása érdekében. Az alapítványi célvagyon tudniillik teljesen függetlenedik az alapítótól, folyamatos alapítói irányításra nincs mód. Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál viszont az egyedüli tag maga is lehet ügyvezető, illetve az ügyvezetőnek bármikor utasítást adhat. Az egyszemélyes társaságot az alapító bármikor végelszámolással megszüntetheti, az alapítvány visszavonására viszont általában az országok többségében nincs mód.

Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság éppen az önfelelősségű ügyvezetés hiányában, illetve az egyedüli tagnak az egyszemélyes kft. vagyona feletti korlátlan rendelkezési joga folytán a hitelezők szempontjából a „*legveszélyesebb*” társasági forma (az egyszemélyes részvénytársasággal együtt). Ezért a törvényhozások igyekeznek a konszernjogi előírások minél teljesebb mértékű érvényesítésére az alapító és a társaság viszonylatában az egyszemélyes társaságnál is.⁴⁷

⁴⁷ L. E. SCHANZE: *Einmanngesellschaft und Durchgriffshaftung als Konzeptionalisierungsprobleme gesellschaftsrechtlicher Zurechnung*. Wolfgang Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1975.

2.6 A „korlátolt felelősség” és a vagyoni biztonság összeegyeztetésének igénye

2.6.1 A korlátolt felelősség – mint azt fent láttuk – félrevezető kifejezés. Lényegében arról van szó, hogy főszabályként *a korlátolt felelősségű társaság tagjai nem felelnek mögöttesen* a társaság vagyonából kielégíthetetlen tartozásokért. Ez persze nem olyan nagy újdonság, hiszen a jogi személy többek között éppen azért jogi személy, mert elkülönül tagjaitól, saját vagyona és vagyoni felelőssége van. (Az egyesület tagjai sem felelnek az egyesület tartozásaiért.)

A gazdasági társaság azonban az üzleti forgalom alapvető tényezője, az üzleti forgalomban pedig a szerződéses partnerek biztonsága, a hitelezővédelem sokkal erőteljesebb szempont, mint a nonprofit szektor résztvevőinél, szervezeteinél. Érdekes azonban, hogy a tagok jogi személy tartozásaiért való helytállásának hiánya jóval kevesebb gondot okozott a részvénytársaságnál, illetve a szövetkezetenél, mint a korlátolt felelősségű társaságnál. A részvénytársaságnál talán a társasági részesedés értékpapír jellege segített annak elfogadásában, hogy a részvényes nem felel a társaság tartozásaiért, a szövetkezetenél pedig a szövetkezeti elvek, a szövetkezet szociális célkitűzései liminálták el a „korlátolt felelősség” miatti aggodalmat. A korlátolt felelősségű társaságnál voltaképp a szerződéses keletkezés, a szerződéses jelleg élezi ki azt a problémát, hogy a tagok nem felelnek a tőlük a szerződéses jelleg ellenére elkülönülő társasági szervezet tartozásaiért. Ezért jelent meg – érdekes módon főleg a volt szocialista országokban – *a tagok mögöttes felelősségével működő társaság* intézményesítésének gondolata. Ilyen a Magyarországon még mindig működő, 1967-ben bevezetett közös vállalat is, és felidézhető még a korlátolt felelősségű társasággal szembeni szocialista „ideológiai” ellenszenv is, amelynek árulkodó megnyilvánulása volt az 1978-ban az 1978. évi 4. tvr.-rel bevezetett jogi személy úgynevezett *betéti társulás* sorsa. A betéti társulás a közös vállalat ellenpontja lett volna a tagok mögöttes felelőssége nélkül, de a jogintézményt addig-addig manipulálták, míg a mögöttes felelősség gyakorlatilag a betéti társulásnál is létrejött. (A betéti társulás intézménye a magyar jogban az első Gt., az 1988. évi VI. törvény hatálybalépésével megszűnt.)

2.6.2 Ha a korlátolt felelősségű társaság jogi személy, úgy meglehetősen logikus, hogy a tagok a társaság tartozásaiért ne feleljenek. Ez is volt a klasszikus felállás: a közkereseti és betéti társaság tisztán szerződéses alakzat, és nem jogi személy, tehát van mögöttes tagi felelősség (a betéti társaságnál értelemszerűen csak részlegesen). A részvénytársaság, a szövetkezet és a korlátolt felelősségű társaság jogi személy, „*tehát*” nincs mögöttes tagi felelősség. (Ezzel kapcsolatban felidézhető az 1967–68-as, akkor bevezetett egyesüléssel kapcsolatos magyar vita az egyesülés jogi személyiségével kapcsolatban: tagi mögöttes felelősség áll fenn, tehát nem jogi személy – mondták egyes szerzők. Az egyesülés jelenleg is – az új Ptk.-ban is –, a tagok mögöttes felelősségével működő jogi személy.) (Lásd erről a könyv utolsó fejezetében írtakat.)

Amennyiben azonban a tagok nem felelnek a társaság tartozásaiért (bár a korlátolt felelősségű társaság vagyona szociológiai értelemben az övék), ez veszélyes a gazdasági

forgalom számára.⁴⁸ A társaság tagjai legfeljebb a törzsbetétiüket kockáztatják, a kft. üzleti tartozásai fedezetlenül maradásának kockázata a tagokról teljes mértékben a piaci partnerekre hárul. A hitelezők védelmét valahogy az rt.-nél és a kft.-nél is biztosítani kell, ezért vetődik fel a részvénytársaságnál, illetve a korlátolt felelősségű társaságnál állandósultan a kötelező biztosítás jogszabályi előírása, vagy a kötelező kaucióadás gondolata (természetesen a korlátolt felelősségű társaság üzleti partnerei szerződésileg is kiköthetnek maguknak valamilyen biztosítékot).

A korlátolt felelősség intézményével a társasági jogi irodalomban főleg Nochta Tibor foglalkozott. A polgári jogi irodalom a felelősségkorlátozást általában a deliktualis felelősség körébe utalja. Nochta, egyébként Grosschmid Béni nyomán, eljut odáig, hogy ebben a kérdéskörben két megállapodás, szerződés jön létre. Egyfelől a társasági szerződés a tagok között (tudniillik, hogy olyan társaságot hoznak létre, amelyben nem felelnek a társaság tartozásaiért), és egy a hitelezőkkel, amikor is a társaság szerződéses partnerei hallgatólagosan tudomásul veszik ezt a kockázatkorlátozást. Ebben a felfogásban a tagi felelősség hiánya nem annyira *jogalkotási kedvezmény*, hanem megállapodás eredménye és immanens része.⁴⁹

2.6.3 A korlátolt felelősségű társaság forgalmának alapvető eleme lett a tagok törzsbetéteinek összegéből álló törzstőke, mint ahogy a részvénytársaság-fogalomhoz is hozzátartozik a részvények névértékének összegét képező alaptőke. A törzstőke – szemben a szövetkezeti változó tőkével – fix cégjegyzéki adat, a törzsbetétek szintén. Az üzleti forgalom flexibilitását pedig az biztosítja, hogy a korlátolt felelősségű társaság kereskedelmi regiszterbe való bejegyzése után a törzsbetétek üzletrészek lesznek. Az üzletrész, mint vagyoni értékű jog értéke viszont – éppúgy, mint a részvényé – elszakad a törzsbétét nominális értékétől, hiszen a piaci viszonyoknak megfelelően alakul, nem statikus, hanem flexibilis, hol több, hol kevesebb, a piac, illetve a társaság teljesítménye alakítja.

Az alvállalkozók, a közreműködők, a hitelezők és a munkavállalók számára a törzstőke mértéke *jelzőszám*, iránymutatás. Nagyon viszonylagos jelzőszám, hiszen a törzstőkének nem kell kvázi letétként mindig a társaság rendelkezésére állnia. A korlátolt felelősségű társaság a nála lévő teljes vagyonnal felel saját tartozásaiért, és nem csak a törzstőkéjével. Ugyanakkor a törzstőke mértéke mégis *relatív eligazítást* ad az üzleti partnerek számára. Ez az oka annak, hogy a korlátolt felelősségű társaság kialakulása során a jogszabályok tartalmának egyik állandó eleme lett a törzstőkeminimum meghatározása. Nyilván a *túl magas* törvényi törzstőkeminimum gátolja a kisvállalkozások piacra lépését, a *túl alacsony* viszont segíti a korlátolt felelősségű társaságok úgynevezett alulkapitalizálását, ami piaci bizonytalansághoz vezet. A törvényhozásnak e két szem-

⁴⁸ Kitűnően bizonyítja ezt LŐRINCZI Gyula kockázatvizsgálata: *A korlátolt felelősségű társaság jogi kockázatelemzése*. Gazdaság és Jog, 2012/1. 3–9. A külföldi irodalomból I. G. H. ROTH: *Zur ökonomischen Analysis der beschränkten Haftung*. ZGR, 1986. 371–382.

⁴⁹ L. NOCHTA Tibor: *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005., és Úó: *Társasági jog*. i. m. 270–275.

pont között kell viszonylagos középútnak találnia, mivel ütközik a piacra lépés szabadsága a tágas értelmezett hitelezővédelem szempontjával.

A korlátolt felelősségű társaság vagyona, induláskor alapvetően a tagoktól származik. Csak az lehet a társaság tagja, akinek van törzs(tőke)betétje. Sok országban a törzsbetét minimumát is meghatározzák, így Magyarországon most 100 000 forint. Érdekes módon a legtöbb országban viszont nincs részvénytérték-minimum, így nálunk sincs. A tag vagyoni hozzájárulása (törzsbetétje) pedig pénzbeli, illetve nem pénzbeli hozzájárulásból egyaránt állhat, ez utóbbi az apport (*Sacheinlage*). Nyilván a pénzbeli hozzájárulás értéke is változhat (árfolyam-ingadozás), de az igazi problémát az apport jelenti. Mi lehet apport és annak mi az értéke – erre igen nehéz a jogalkotói válasz, holott ez a vagyoni biztonság egyik alapvető tényezője. A vagyonértékelés, így az apport kérdése persze általános társasági jogi probléma, de a korlátolt felelősségű társaságnál éleződik ki leginkább az apportértékelés nehézségei. A korlátolt felelősségű társaság tömeges kisvállalkozási forma, a gyakorlati tapasztalatok szerint az apportkérdés általában sem a közkereseti, betéti társaságnál, sem a részvénytársaságnál nem annyira fontos, mint a kft.-nél, mégpedig mind a tagok egymás közti viszonyában, mind a társaság és a tag értelemben vett hitelezők kapcsolatrendszerében.

A kft.-vel kapcsolatos jogalkotási reformok az utolsó évtizedekben éppen a törzstőke nagysága tárgyában éleződtek ki. Az, hogy egyáltalán ne legyen törzstőke, aligha lehetséges, mert akkor ténylegesen új társasági formát kell létrehozni, ez esetben nincs túl sok értelme a pótbefizetésnek, mellékszolgáltatásnak, vagy akár a tőkeemelés/tőkeleszállítás intézményének sem. Ezért a liberalizálás hívei az angolszász *limited partnership* (nem a *limited company*!) mintájára a névleges törzstőke mellett foglalnak állást, azaz megjelenik az 1 eurós, vagy a magyar irodalomban 1000 forintos korlátolt felelősségű társaság gondolata,⁵⁰ amely elképzelés meg is valósult néhány ország törvényhozásában, lásd például a 2007-ben bevezetett német „*Unternehmersgesellschaft-ot (Haftungsbeschränkt)*” – magyarra felelősségi szempontból korlátozott vállalkozói társaságnak fordíthatjuk. Ez esetben azonban részben teljesen elmosódik az egyéni vállalkozás–egyéni cég, illetve az egyszemélyes kft. közötti határvonal, másrészt megnő a visszaélésveszély, és intézményesen megnehezül a hitelezővédelem.

A korlátolt felelősségű társasági formával való visszaélések ugyanis a gyakorlatban jóval gyakoribbak, mint a részvénytársasági formával való visszaélések, bár természetesen ez utóbbiak mértéke, gazdasági súlya jóval nagyobb. Mindez adódik a korlátolt felelősségű társaságok igen magas számából, a vállalkozói kultúra nem elégséges voltából és a jóval lazább közérdekvédelmi szabályozásból – a részvénytársaságoknál – a külső és a belső kontroll jóval nagyobb, a számviteli korlátok is erősebbek. Ezért a jogi személyiséggel, illetve korlátolt felelősséggel való visszaélések elleni védelmet, mint a joggal való visszaélés sajátos esetét a német bírói gyakorlat alapvetően a kft.-k körében alakította ki a XX. század közepén. A felelősségátvitel kialakítása egyébként jól mutatja – követve

⁵⁰ SZEGEDI András: *Az „ezer forintos kft.” védelmében*. Gazdaság és Jog, 2007/3. 8–13.

Nochta Tibor már említett gondolatát –, hogy a tagi felelősség mellőzésért nagyobb állami beavatkozást kell elviselni.

2.6.4 A védelem alapvető eszköze a *felelősségátvitel* (*Durchgriffhaftung, disregard*)⁵¹ lett. Ennek lényege, hogy a jogi személy önálló felelőssége a tagok számára jogtechnikai kedvezmény, amellyel nem szabad visszaélni. Ha a tagok (ügynevezett *meghatározó tagok*) *kiüritik* a társaságot, jogellenesen annak vagyontát magánvagyonukba teszik át, család csődöt szimulálnak, úgy joggal való visszaélést követnek el, amelyet a bíróság úgy szankcionál, hogy átviszi a korlátolt felelősségű társaság tartozásaiért való helytállási kötelezettséget a tagok magánvagyonára (sőt esetleg a kivált tőkéből létesített új társaságok vagyonára is).

A történelmi okoknál fogva kevésbé kreatív bírósági gyakorlattal rendelkező volt szocialista országokban, így Magyarországon is, magába a társasági törvényekbe is bekerült a felelősségátvitel, tehát nem „*pusztán*” bírói gyakorlaton alapszik (sőt az új Ptk. nálunk a felelősségátvitelt 3:2 §-ban valamennyi jogi személyre általánosította). Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a felelősségátvitel – mint általában a joggal való visszaélés tilalma – a polgári jogban kivételes intézmény, nem válhat általános gyakorlattá, mert akkor lerontja a korlátolt felelősségű társaság lényegét, az ügynevezett korlátolt felelősséget.⁵²

A legutóbbi időben az amerikai jog hatására még egy mögöttes felelősségi intézmény is beépült a kontinentális európai jogok jelentős részébe, így a magyar jogba is. Ez pedig a *wrongful trading* mintájára a felszámolási eljárás alatt vagy utána a korlátolt felelősségű társaság/részvénytársaság *vezető tisztségviselőinek* felelőssége. Ahogy ezt a harmadik Gt. (2006. évi IV. törvény) 30. § (3) bekezdésébe 2008-ban beépített szabályozás kimondja, hogy ha a társaság fizetőképtségének veszélye fennáll [tehát még nincs csődeljárás (!)], a korlátolt felelősségű társaság vezető tisztségviselőjének alapvetően már nem a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kell vezetnie a társaságot, hanem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján, és ha nem ezt teszi, helytállási kötelezettsége keletkezik a kielégítetlenül maradt hitelezők irányában. Erre az igen vitatható szabályra – amelyet az új Ptk. finomított – a későbbiekben még visszatérünk.

⁵¹ A felelősségátviteli irodalomból l. R. SERICK úttörő munkáját: *Rechtsform und Realität juristischer Personen*. De Gruyter, Berlin, 1955.

⁵² A magyar szabályozásról l. TÖRÖK Tamás: *A módosult felelősségátviteli szabályok társasági jogunkban*. Gazdaság és Jog, 2012/6. 3–10.

3. Irányzatok harca a kft. törvényi szabályozásában

3.1 A korlátolt felelősségű társaság tehát olyan jogi személy,

- a) amely különleges együttműködési–szervezői szerződésen alapul, és ezáltal *testületi* jellegzetességekkel is bír,
- b) *személyegyesülés* és *tőketársaság* egyszerre, tagokhoz kötődő, általában kis és zárt tőketársaság, amely önálló cégnév alatt lép fel a gazdasági forgalomban,
- c) személyegyesülésként tagsága van, belső viszonyaiban a *tagok* nagy szervezetelakító autonómiával rendelkeznek,
- d) a társaság előre meghatározott törzsbetétekből álló *törzstőkével* önállóan felel kötelezettségeiért a *tagok mögöttes felelőssége nélkül*,
- e) végül a fejlettebb társasági jogokban (mint látni fogjuk, számos országban nem) a tagok társasági részesedésük alapján forgalomképességében korlátozott vagyoni értékű joggal, *üzletrésszel* rendelkeznek.

A korlátolt felelősségű társaság így igen jó átmenetet képez a tisztán személyegyesülések és a tisztán tőketársaságok között. Hihetetlenül *elasztikus*: ki tudja elégíteni a mikro-, a kis- és közepes vállalkozások, a nonprofit vállalkozások igényeit, valamint egyes nagyvállalati igényeket egyaránt.⁵³ A korlátolt felelősségű társaságnak álláspontom szerint igazából csak az angolszász zárt limited company a versenytársa, kft.-vel adott esetben szövetkezeti igényeket is ki lehet elégíteni, a korlátolt felelősségű társaság, mint beltág képes a betéti társaság átfórmálására, vagy a betéti társaság helyettesítésére is. A felelősségátvitel intézményesítése pedig nagymértékben feleslegessé teszi a tagok mögöttes felelősségével működő társasági forma szabályozását.

A korlátolt felelősségű társaság gazdasági funkciójával kapcsolatban a magyar jogirodalomban Kisfaludi András publikált érdekes tanulmányokat. Ez a társaság is az erőforrás-koncentráció egyik eszköze, amely koncentráció lehetséges társaságalapítással, de piaci eszközökkel, szerződéses úton is.⁵⁴ Álláspontom szerint azonban az már nem is csekély túlzás, amit Schadl György ír, nevezetesen, hogy a „*társasági jog elsődleges funkciója a gazdasági szereplők szerződéseivel kapcsolatos költségek minimalizálása*”.⁵⁵ Nyilván

⁵³ L. H. ALTMEPPEN: *Zur Mantelverwendung in der GmbH*. NZG, 2003/4. sz. 145–149.

⁵⁴ L. e fejtegetést: KISFALUDI András: *Társasági jog*. i. m. 19–26., valamint BODOR Mária Zsuzsanna et al.: *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 37–41.

⁵⁵ SCHADL György: *A társaságok és a társasági jog fontosabb dogmatikai kérdéseinek elemzése*. Phd-értekezés. Szeged, 2011. 183–186.

amikor a piaci szereplők korlátozt felelősségű társaságot alapítanak, költségelemzést is végeznek, ennek hatása azonban csak korlátozott lehet, tehát nem elsődleges a társaság-alapításnál, amelynek számos más oka lehet.

3.2 A korlátozt felelősségű társasággal kapcsolatban az utóbbi 10-20 évben a következő – egyébként egymással részben összefüggő, részben egymással ellentétes – irányzatok harcára figyelhető meg:

- a) a hagyományos kft.-t *helyettesíteni* vagy *átalakítani* kis és zárt részvénytársasággá, lényegében angol-amerikai mintára, a tagsági részesedéseket félig-meddig értékpapírosítani,⁵⁶
- b) *megkönnyíteni a kft.-alapítást és -működést*, deregulálni, növelni a társulók szabad akaratnyilvánítási lehetőségeit, debürokratizálni, szervezetet egyszerűsíteni, kötelező törzstőkeminimumot minimálisra leszorítani. Jelszó: könnyebb piacra lépés biztosítása, vállalkozóbarátság;⁵⁷
- c) a kft.-formával való visszaélések elleni küzdelem, *megerősített hitelezővédelem*, a felelősségátvitel és a vezetői felelősség erősítése.⁵⁸

Nem szorul talán különösebb magyarázatra, hogy a b) és a c) irányzat nehezen összeegyeztethető, hiszen követelményrendszerük ellentétes. Önmagában persze mindegyik irányzat helyes célokat tűz ki maga elé, a közérdeket szolgálja, tehát a társasági közérdekvédelem körébe besorolható. *Mértéktelen érvényesítése* – amely a b) irányzatnál a 2000-es évek elejére-közepére, a c) irányzatnál a világválság hatására inkább a 2000-es évtized végére és a 2010-től induló időszakra jellemző – viszont szerintem *káros* a társasági jog fejlődése szempontjából. Teljesen optimális szabályozás tehát nincs, *középútra* kell törekedni, az ellentétes érdekek kiegyensúlyozott érvényesítésére.

Ami a lényegét illeti, magam részéről a *hagyományos kft.-forma fenntartása* mellett foglalnék előzetesen állást, és nem helyeselném a kft. kis zárt részvénytársasággá való átalakítását, illetve az ilyen részvénytársasággal való helyettesítését. Nem tartom helyesnek részvénytársasági megoldások kft.-re való mesterséges átvitelét sem a társasági szabályozások általánosítása jegyében. Ilyennel a hatályos magyar társasági jogban is találkozunk, lásd például az úgynevezett irányító felügyelőbizottság intézményének, avagy a munkavállalói participációnak kft.-kre való kiterjesztését. A *kft.-k konzernizálódásának* folyamata ugyancsak a kft.-k és az rt.-k összemosódása irányába hat. A konzern leányvállalként működő kft.-nél a tagság befolyása a kft.-re csökken, az anyavállalat menedzsmentjének befolyása pedig alapvető.⁵⁹ Nemzetközileg egyre terjed az amerikai részvénytársasági jogból indult corporate governance részvénytársaságok mellett a kft.-

⁵⁶ L. H. FLEISCHER: i. m. 1015–1021., valamint J. von HEIN: i. m.

⁵⁷ L. W. HAPP: i. m. 169.

⁵⁸ L. F. KARSTEN: *Gläubigerschutz im Gesellschaftsrecht*. Neue Justiz, 2006/9. 385–390.

⁵⁹ A kft.-k konzernfüggőségéről I. H. WIEDEMANN: *Aufstieg und Krise des GmbH-Konzernrechts*. i. m. 1009.

re való kiterjesztésének gondolata.⁶⁰ Legyen erősebb a kft. tagok ügyvezetés általi informáltsága, a kft.-k vagyoni helyzetének áttekinthetősége, a belső ellenőrzés, érdemi legyen a felügyelőbizottsági munka, legyen auditbizottság is a kft.-knél. Önmagában egyik gondolat sem helytelen, főleg a nagyvállalati jelleggel működő kft.-knél. Általános érvényesítésük azonban alkalmas arra, hogy megfossza a kft.-t lényegi tulajdonságaitól, amitől a kft. kft. (de hát lehet, hogy ez a cél). A corporate governance szerintem nem a kis- és középvállalkozásoknál, nem a kft.-nél érvényesítendő, hanem a nagy tőzsdei részvénytársaságoknál.

Az angol-amerikai társasági egységesítéssel szemben a kontinentális európai társasági jog formaválasztéka szerintem *fenntartandó*, mégpedig úgy, hogy *az egyes formák lényeges sajátosságaikban egymástól elkülönüljenek*. A társasági formák bizonyos keveredése modern gazdasági feltételek mellett persze szükségeszerű – legyen a formaválasztékban GmbH & Co. KG, legyen betéti részvénytársaság, legyen tagok mögöttes felelősségével működő társaság is.⁶¹ De a kkt. maradjon kkt., a bt. bt., a kft. kft. és az rt. rt. Miért van a kft.-nél egy vagy több ügyvezető, mert nincs igazgatósága, azaz testületi ügyvezetés? – kérdezik. Azért, mert a kft. egy személyegyesülési jelleggel bíró társaság, amely ha testületi ügyvezetést akar, hozzon létre részvénytársaságot. Hogy ez drágább? Hát igen. Minden társasági formának vannak előnyei és hátrányai – ezek figyelembevételével kell társasági formát választani. *Őrizzük meg tehát a társasági formák tisztaságát és ezen belül a valódi kft.-t*. Ez egyaránt megfelelne nemzeti jogi hagyományainknak, de a jelenlegi gyakorlati szükségleteknek is.

⁶⁰ A Corporate Governance zárt társaságokra való kiterjesztésére nézve I. H. P. WESTERMANN negatív álláspontját a *Kölni Kommentár* 61–62., valamint M.-P. WELLER: *Corporate Governance in geschlossenen Gesellschaften: Status quo und Anforderungen*. ZGR, 2012/2–3. 417.

⁶¹ A szükséges típuskeveredésről I. H. P. WESTERMANN: *Zur Theorie der Grundtypenvermischung*. In: *Festschrift für Karsten Schmidt zum 70. Geburtstag*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2009. 1709.

II. FEJEZET NEMZETKÖZI ÁTTEKINTÉS

1. Bevezetés

A magyar civilisztikában az elmúlt években – és nyilván ebben jelentős szerepet játszott az új magyar Polgári Törvénykönyv előkészítése⁶² – több jelentős munka foglalkozott az európai magánjog *történetével*, hogy elsősorban Hamza Gábor és Kecskés László nagymonográfiáit említsem.⁶³ Ezek a magánjogi munkák viszont csak érintőlegesen foglalkoztak kereskedelmi jogi témákkal. A társasági jog történetét Sándor István dolgozta fel,⁶⁴ emellett pedig több elemzés született még a társasági jog történetének egyes részéről, érdekes módon a fő figyelmet az ókorra és a középkorra fordítva.⁶⁵ A korlátolt felelősségű társaság viszont a modern kor, a XIX. század végi társadalmi–gazdasági fejlődés eredménye, és erre a magyar irodalomban eddig viszonylag kevés figyelmet fordítottak. A középpontban – érthető módon – a Kereskedelmi Törvénykönyv és a részvénytársasági jog fejlődése állt.⁶⁶

A korlátolt felelősségű társaságról – ugyancsak érdekes módon – történetileg és összehasonlító jogilag is több szó esik az Európai Unió társasági jogával foglalkozó munkákban, különös tekintettel arra, hogy az európai részvénytársaság rendeleti intézményesítése után az érdeklődés az európai priváttársaság, némileg leegyszerűsítve az európai kft. felé fordult.⁶⁷

Ami a nemzetközi irodalmat illeti, általában csak „*egy más mellé tett*” ország-referátumokkal találkozhatunk, mind a társasági jogról általában, mind a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában. A legismertebb a már többször hivatkozott Marcus Luther szerkesztette *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland* című kötet (a cím ma-

⁶² L. VÉKÁS Lajos: *Parerga: Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2008. 257–261.

⁶³ L. HAMZA Gábor: *Az európai magánjog fejlődése: a modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.; KECSKÉS László: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2009.

⁶⁴ L. SÁNDOR István: *A társasági jog története Nyugat-Európában*. KJK–KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2005., valamint főleg a magyar fejlődésre koncentráltan I. NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: *Jog és gazdaság: A gazdasági szervezetek jogának története*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 1999.

⁶⁵ L. pl. SCHADL György: i. m.

⁶⁶ L. RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*. Jogtudományi Közlöny, 2005/3. sz. 99–116., ill. PAPP Tekla: *Társasági jogi jogalkotásunk rövid története, európai kitekintéssel*. In: NÓTÁRI Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 261–297.

⁶⁷ A magyar irodalomból I. pl. KISZELY Katalin: *A társasági jogi közösségi jogalkotás útja, a szupranacionális társasági modellek megjelenése a közösségi jogalkotásban*. PhD-értekezés. Szeged, 2009.

gyar fordítása: Leányvállalat-alapítás külföldön), valamint kelet-európai vonatkozásban E. Gralla – H.-J. Sonnenberger: *Handelsgesellschaften in Osteuropa* (München, 1993.) (a cím magyar fordítása: Kereskedelmi társaságok Kelet-Európában) összeállítása. Kifejezetten a korlátolt felelősségű társaságra nézve a legalapvetőbb a Peter Behrens által szerkesztett *Die GmbH im internationalen und europäischen Recht* (Berlin–New York, 1997.) (a cím magyar fordítása: A GmbH/kft. a nemzetközi és európai jogban). Emellett lásd még P. Behrens – E. Conrads-Hassel – C. Cornelius: *Die GmbH-Rechte in den EG-Staaten* (Köln, 1993.) (a cím magyar fordítása: A kft-re vonatkozó jog az EK-tagállamokban) és H. Schröder (szerk.): *Die GmbH im europäischen Vergleich* (München, 2005) című könyvét (magyar fordítása: A kft. európai összehasonlító elemzése), valamint a G. H. Roth szerkesztette *Das System der Kapitalgesellschaften im Umbruch – ein internationaler Vergleich* című kötet írásait (Köln, 1990.) (a cím magyar fordítása: A kereskedelmi társaságok rendszere összeomlásban – nemzetközi összehasonlító elemzés) említeném. Figyelembe vettem még a M. Lutter – P. Ulmer – W. Zöllner (szerk.): *Festschrift 100 Jahre GmbH-Gesetz* című kötet írásait (Köln, 1993.) (a cím magyar fordítása: Ünnepi kötet a kft.-törvény 100. évfordulójára), és a M. Eiselsberg (szerk.): *Gesellschaftsrecht in Europa* című kötet (Wien, 1997.) (a cím magyar fordítása: Társasági jog Európában) írásait.

Kitűnő magyar vonatkozású összehasonlító munka G. Buder-Steinhoff: *Die GmbH im Rechtsvergleich – Deutschland, Österreich, Ungarn, Frankreich* (Wien, 1996.) (a cím magyar fordítása: A kft. összehasonlító jogi elemzése – Németország, Ausztria, Magyarország, Franciaország), illetve a P. Boric – W. Posch által szerkesztett *Privatisierung in Ungarn, Kroatien und Slowenien im Rechtsvergleich* kötet társasági jogi írásai (Wien–New York, 1993.) (a cím magyar fordítása: A magyar, horvát és szlovén privatizáció összehasonlító jogi elemzése). Az adott országrészben még hivatkozni kívánok olyan munkákra, amelyek az orosz, a lengyel vagy a cseh korlátolt felelősségű társasági jogot hasonlítják össze a némettel. Egy magyar nyelvű összehasonlító munka is említést érdemel, Sándor István: *Eltérések és hasonlóságok a társasági jog területén Nyugat-Európában* (Gazdaság és Jog, 2000/9–10. 11–15.). Emellett a magyar irodalomban Gadó Gábor (*Társasági jogi reform Európában*. Magyar Jog, 2006/6. 321–341.) és Sándor István (*Változási tendenciák a társasági jogban a 21. század elején*. Gazdaság és Jog, 2011/1. 11–18.) igyekezett feldolgozni a legutóbbi reformtendenciákat.

A következőkben először a magyar jog számára mintául szolgáló német és osztrák korlátolt felelősségű társasági jogfejlődéssel foglalkozom: részben azzal, hogy hogyan nézett ki ez a kft.-szabályozás eredeti állapotában, részben pedig azzal, hogy hogyan próbáltak válaszolni az I. részben kifejtett új kihívásokra, új elméleti és gyakorlati problémákra. Ezzel kapcsolatban kitekintést teszek más országok eredeti szabályozására, illetve reformkísérleteire is. Ebben a részben fogom tárgyalni az európai priváttársasággal kapcsolatos javaslatokat is, hiszen ebben igen jól látszik a német és az angol jogcsalád ütközése: a kis részvénytársaságot szabályozzuk-e, vagy a személyegyesítő tőketársaságot. Ugyancsak itt helyeztem el a magyar 1930-as kft.-törvény elemzését is, hiszen a német és osztrák társasági jogot követte. Összehasonlításként röviden feldolgozom az angol zárt részvénytársaság, a limited company szabályozását is.

Ezt követően foglalkozni fogok a volt szocialista országokkal: a korlátolt felelősségű társaság sorsával a „*szocialista kitérő út*”⁶⁸ alatt, illetve a társasági forma felhasználásával a rendszerváltozás utáni privatizációs folyamatban. Ezt követi a korlátolt felelősségű társaság szabályozásának elemzése ezen országok jelenlegi tételes jogában. A kft. jövőjével kapcsolatos problémák természetesen ezekben az országokban is felmerültek, e körben is különböző megoldási kísérletekkel találkozhatunk. A volt szocialista országok közül kiemelem Magyarországot, amelynek rendszerváltozás utáni társasági jogi fejlődését a kft. vonatkozásában a III. részben tárgyalom.

⁶⁸ L. ezt a kifejezést BEREND T. Iván: *Terelőúton. Szocialista modernizációs kísérlet Közép- és Kelet-Európában 1944–1990*. Vince Kiadó, Budapest, 1999.

2. A korlátolt felelősségű társaság szabályozása „Nyugaton”

2.1 A minta: német kft.-szabályozás

Közismert, hogy a német társasági jog – egyébként szoros kölcsönhatásban a jogi szemlélyek elméleti megalapozásával,⁶⁹ illetve az úgynevezett *vállalati jog kifejlesztésével*⁷⁰ – elméletileg, dogmatikailag igen kidolgozott. A német jog a *társaság* fogalmat igen kiterjesztve használja, tehát beleérti ebbe a nem kereskedelmi társaságokat (polgári jogi társaság, egyesület, egyesülés), illetve az olyan régies alakzatokat is, mint mondjuk a *Reederei*, azaz a hajózási közösség.⁷¹ A nagy társasági jogi monográfiák, tankönyvek, kommentárok részletekbe menő finomsággal kidolgozták a társasági formák *numerus*

⁶⁹ A nagy német jogi személy elméletek, SAVIGNY, GIERKE, BINDER műveiről történeti feldolgozásban W. HENKEL: *Zur Theorie der juristischen Person im 19 Jahrhundert*. Juristische Dissertation. Göttingen, 1973.; C. TIETZE: *Zur Theorie der juristischen Person in der Rechtswissenschaft des 19 Jahrhunderts*. Juristische Dissertation. Göttingen, 1974.; F. SCHIKORSKI: *Die Auseinandersetzungen um den Körperschaftsbegriff in der Rechtslehre des 19 Jahrhunderts*. Verlag Duncker & Humblot, Berlin, 1978.

A modern jogi személy elméletekből I. F. WIEACKER: *Zur Theorie der Juristischen Person des Privatrechts*. In: *Festschrift für Ernst Rudolf Huber zum 70. Geburtstag am 8. Juni 1973*. O. Schwartz, Göttingen, 1973.; G. NASS: *Person, Persönlichkeit und juristische Person*. Duncker & Humblot, Tübingen, 1977.; F. RITTNER: *Die werdende juristische Person*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1973.; F. FABRICIUS: *Relativität der Rechtsfähigkeit*. Verlag C.H. Beck, München, 1963.; U. JOHN: *Die organisierte Rechtsperson*. Duncker & Humblot, Berlin, 1977.

⁷⁰ A XX. század eleji vállalati jogi elméletekből I. R. ISAY: *Das Recht am Unternehmen*. Verlag Franz Vahlen, Berlin, 1910.; K. WIELAND: *Das kaufmännische Unternehmen und die Handelsgesellschaften*. Duncker & Humblot, München, 1921.; R. PASSOW: *Betrieb, Unternehmung, Konzern*. Fischer Verlag, Jéna, 1925.; H. OPPIKOFER: *Das Unternehmensrecht in geschichtlicher, vergleichender u. rechtspolitischer Betrachtung*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1927.

A modern vállalat-elméletekből I. P. NOBEL: *Anstalt und Unternehmen*. Rügger, Diessenhofen, 1978.; T. RAISER: *Unternehmen als Organisation*. De Gruyter, Berlin, 1969.; W. FLUME: *Unternehmen und juristische Person*. In: O. SANDROCK (szerk.): *Festschrift für Günther Beitzke zum 70. Geburtstag*. De Gruyter, Berlin, 1970.; P. RAISCH: *Unternehmensrecht*. I.–II. kötet. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1973.; C. OTT: *Recht und Realität der Unternehmenscorporation. Ein Beitrag zur Theorie der juristischen Person*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1977.

⁷¹ A társaság fogalmának tág értelmezését I. SZIKORA Veronika: *A társaság fogalomköre a német jogban – rövid magyar vonatkozásban*. In: Nótári Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. I. m. 411–424.

clausus-ából kiindulva az egyes társasági formák alapsajátosságait.⁷² Alapvető megkülönböztetés a személyegyesülés–tőketársaság, a jogi személy – nem jogi személy elkülönítés. Ez a társasági jog továbbá, szemben az angol–amerikaival, a tőkepiac jogától viszonylag elkülönülten fejlődött ki, sokkal erősebben kötődött a polgári jog személyi, illetve szerződéses részéhez, mint mondjuk az értékpapírjoghoz, illetve a tőkepiac jogához.

És ebbe az igen cizellált társasági jogba robbant be 1892-ben a korlátolt felelősségű társaság, mint Marcus Luther szerint a német jogtudomány egyik legkedvesebb szellemi gyermeke és nemsokára egyik legsikeresebb exportcikke,⁷³ amely Európán kívül szinte azonnal szabályozást nyert Dél-Amerikában, illetve Afrikában és Távols-Keleten, lényegében mindenütt, ahol nem az angol–amerikai jogfelfogás uralkodik.⁷⁴

A német társasági jog felépítése a következő:

i) A polgári jogi társaság és az egyesület a *Bürgerliches Gesetzbuch*-ban kerül szabályozásra. A német pjt.-nek *Gesamthand*, azaz közös vagyonnal rendelkező változatai, különösen, ha a társaság közös név alatt tevékenykedik, közel kerültek a jogképességhez, bár természetesen nem jogi személyek.⁷⁵ Az egyesületnek van nem bejegyzett, azaz nem jogi személy változata is, illetve ismer a német jog gazdasági célú egyesületet, amely igen közel kerül a kereskedelmi társaságokhoz, elsősorban természetesen a korlátolt felelősségű társasághoz is.⁷⁶

ii) A közkereseti, a betéti és a csendes társaság, azaz a német jogban a jogi személyiség nélküli kereskedelmi társaságok az 1897. évi *Handelsgesetzbuch*-ban kerültek szabályozásra. A német jog tehát a kereskedelmi társaságokat szétbontja személyegyesülésekre és tőketársaságokra, a tőketársaságokat pedig – egyenként – külön törvényben szabályozza. A német irodalom a tőketársaságokat úgy határolja körül, hogy törvényben meghatározott saját tőkével (*Eigenkapital*) kell rendelkezniük, szervezetenként testületi felépítéssel és jogi személyek, emellett vállalati jellegüknek fogva bizonyos nagyság felett munkavállalói participáció (*Mitbestimmung*) alá esnek.⁷⁷ Az egyes tőketársaságok külön törvényben

⁷² Alapvető társasági jogi tankönyvek: G. HUECK: *Gesellschaftsrecht*. Verlag C.H. Beck, München, 1991.; K. SCHMIDT: *Gesellschaftsrecht*. Heymann, Köln, 2002.; H. WIEDEMANN: *Gesellschaftsrecht*. Verlag C.H. Beck, München, 2002.; F. KÜBLER: *Gesellschaftsrecht*. C. F. Müller, Heidelberg, 2006.; T. RAISER: *Recht der Kapitalgesellschaften*. Verlag Franz Vahlen, München, 2006.

⁷³ L. M. LUTTER: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: M. LUTTER – P. ULMER – W. ZÖLLNER (szerk): i. m. 50–51.

⁷⁴ L. P. HOMMELHOFF: Die deutsche GmbH im System der Kapitalgesellschaften. In: G. H. ROTH (szerk): *Das System der Kapitalgesellschaften im Umbruch – ein internationaler Vergleich*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1990. 55.

⁷⁵ A Gesamthandról l. W. FLUME: *Gesellschaftsrecht und Gesamthand*. ZHR, 1983. 3/177.; P. ULMER: *Die Gesamthandsgesellschaft – ein noch immer unbekanntes Wesen?* AcP, 1988. 2/133.; G. HOLSTEIN: *Der Name der BGB-Gesellschaft*. Westfälischen Wilhelms-Universität zu Münster, Münster, 1968.

A magyar jogirodalomban l. ANTAL Gábor elemzését: *A polgári jogi társaság alapkérdései a német és a magyar jogban*. Magyar Jog, 1998/2. 93–98.

⁷⁶ L. U. HÜFFNER: *Verein und Gesellschaft*. München, 1977.; W. J. HABSCHIED: *Der nicht rechtsfähige Verein zwischen juristischer Person und Gesellschaft*. AcP, 9/1956. 375–418.

⁷⁷ L. H. HIRTE bevezetőjét az *Aktiengesetz GmbH-Gesetz Kommentar* előszavában. Verlag C.H. Beck, München, 2012, 10–12.

szabályozottak: az eredeti, XIX. századbeli *résztársasági* törvényt 1965-ben váltotta fel új jogszabály (egyébként épp a *Mitbestimmung* általánosítására törekvés kapcsán), az 1892-es GmbH, azaz *kft.-törvény*, továbbá a részvénytársasági törvényben szabályozott betéti részvénytársaság, illetve a kft.-törvényben szabályozott korlátolt felelősségű társaság beltaggal rendelkező betéti társaság (GmbH & Co. KG).

iii) A szövetség a német jogban nem kereskedelmi társaság, mint a magyar 1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyvben, hanem *sui generis* forma, amely egyes formáiban a tőketársasághoz, más formáiban az egyesületekhez áll közelebb.⁷⁸

A korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában induljunk ki az 1892-es kft.-törvényből, hiszen az, kisebb módosításaival egészen az 1980-as évekig mintá volt a többi ország társasági szabályozása számára, beleértve különösen az osztrák és a magyar szabályozást. Az első igazán érdeminek mondható módosítása a kft.-törvénynek 1982-ben következett be. Ugyanakkor tény, hogy napjainkig a törvényen végrehajtott módosítások száma eléri a negyvenet.

A kft.-törvény eredetileg nyolcvanöt §-ból állt, bár ehhez hozzáteendő, hogy számos, a kft. civiljogi lényegéhez nem tartozó rendelkezést is tartalmazott – például büntető rendelkezések, a csőd- és felszámolási eljárásra vonatkozó szabályok. A törvény hat fejezetből áll: megalakulás, a társaság és tagjai közötti jogviszonyok, képviselő és ügyvezetés, a társasági szerződés módosítása, a társaság megszűnése, végül záró rendelkezések. A törvény egyébként csak 1898-ban lépett hatályba.

A törvény érdekessége, hogy nem tartalmazza a korlátolt felelősségű társaság definícióját, talán éppen a megelőző elméleti küzdelmek miatt. Az 1–12. §-ból lehet összeállítani a kft. alaptulajdonságait. Ezek a törvény sorrendjében a következők:

- a) korlátolt felelősségű társaság egy vagy több személy által, bármilyen törvényben nem tiltott célra alapítható. A német törvény tehát eleve megengedte a más országokban csak nehezen engedélyezett egyszemélyes társaságot, valamint azt, hogy nonprofit célt szolgáló társaságok jöjjenek létre. Sok más országgal szemben a német kft.-törvény sosem tartalmazta a taglétszám korlátozását, szemben mondjuk a később bevezetett kis részvénytársasággal, ahol az 1994-es törvény a részvényesek számát ötben maximalta. A korlátolt felelősségű társaság határozott és határozatlan időre egyaránt létrejöhet;
- b) a társasági szerződést közjegyzői közokiratba kell foglalni, és a 3. § meghatározta a korlátolt felelősségű társaságot létrehozó szerződés kötelező tartalmi kelleit, így többek között a taglistát;
- c) A korlátolt felelősségű társaság cégnévvel rendelkező jogi személy és a cégnévben a korlátolt felelősségre kifejezetten utalni kell. A 13. § szerint a korlátolt felelősségű társaság kereskedelmi társaság, és kötelezettségeiért a hitelezőknek csak a társasági vagyon erejéig felel. A „*csak*” kifejezés utal arra, amit a törvény kifejezetten nem mond ki, hogy a tagok a társaság tartozásaiért nem felelnek;

⁷⁸ L. J. LANG – L. WEIDMÜLLER: *Kommentar zum Genossenschaftsgesetz*. Berlin, 1989. (Bevezetés) és B. GRÜNEWALD: *Genossenschaftsrecht*. Tübingen, 2002.

- d) A társasági szerződésnek tartalmaznia kell a társaság törzstőkéjét és a tagok törzsbetétjeinek mértékét. Egy tagnak egy törzsbetétje van. Természetesen az idők folyamán a törzstőke és a törzsbetét törvényi minimuma sokszor változott – általában az emelés irányában. (A 80-as évek végén, az euró bevezetése előtt a törzstőkeminimum 50 000 nyugat-német márka, a törzsbetétminimum 500 nyugat-német márka volt.) A törzsbetétek összege teszi ki a törzstőkét.
- e) A törzsbetét-szolgáltatás apportszolgáltatásból is állhat. A *Sacheinlage*-t tartalmazó törvény nem határozta meg, de a társasági szerződéshez „*apportszolgáltatási*” jelentést kell fűzni, amely az apport alkalmassága és értékelése szempontjából lényeges körülményeket tartalmazza. Az apportot alapításkor teljesen be kell szolgáltatni, pénzben a törzsbetéteknek csak egynegyedét. A törvény szigorú felelősségi szabályokat állapít meg az apport alulértékelésére, így büntetőjogi szabályokat is.
- f) A társaságnak egy vagy több ügyvezetőjének kell lennie, tag és nem tag is lehet ügyvezető. Az ügyvezetővel szemben az 5. § személyi követelményeket fogalmaz meg (például a büntetett előélet, a foglalkozástól való eltiltás hiánya stb.)
- g) A korlátolt felelősségű társaság regisztrált társaság, a székhelye szerinti közigazgatási bíróság jegyzi be. A törvény megállapítja, hogy az alapítóknak milyen okiratokat kell kötelezően a társasági szerződéshez csatolva benyújtaniuk. Ha a társasági szerződés, illetve mellékletei nem felelnek meg a törvényes kellékeknek, a bíróság a bejegyzést megtagadja. A kft.-törvény eredetileg kifejezetten *előtársaságot nem ismert*, sőt a 11. § kimondja, hogy a cégbejegyzés előtt a kft. „*mint ilyen*” nem létezik. Ugyanakkor nem is tiltja a bejegyzés előtti működést, ez esetben az eljáró tagok a kötelezettségeikért korlátlanul és egyetemlegesen felelnek.
- h) A tagok értékpapírba nem foglalható üzletrésszel rendelkeznek, amely üzletrész a törzsbetéthez igazodik. A tagnak induláskor csak egy üzletrésze van, de további üzletrészeket szerezhet, amelyek megtartják önállóságukat (15. §). A tag üzletrésze átruházható és örökölhető. A törvény nem állapít meg az üzletrész átruházásánál elővásárlási jogot a többi tag számára, hanem kimondja, hogy az átruházást a társasági szerződésben feltételekhez, így a társaság bejegyzéséhez lehet kötni – a társaság beleegyezése taggyűlési határozatot igényel (15. §).
- i) Az üzletrész-átruházási szerződést is közjegyzői közokirathoz köti a törvény. Az új tagot egyaránt be kell jegyezni a kereskedelmi regiszterbe és a tagjegyzékbe is. Az üzletrész részben is átruházható, de csak a társaság engedélyével. Az átruházás és az öröklés esetét kivéve az üzletrésze nem osztható fel, de egy üzletrésznek több tulajdonosa is lehet. A társasággal szemben a tagváltozás akkor válik hatályossá, amikor bejegyzik a cégjegyzékbe.
- j) Ha a társasági tag törzsbetétjét a szerződés szerinti határidőre nem fizeti be (póthatáridő és késedelmi kamatfizetés ellenére sem), úgy kizárják a társaságból. (A törvényben más kizárási esetek kifejezetten nem szerepelnek.) A be nem fizetésnek meglehetősen drasztikus következménye van (*Kaduzierung*): a 21. § értelmében a mulasztó tag üzletrésze, beleértve az esetleges részfizetést is „*elvetettnek nyilvánítandó*”.

- k) A tagok a szerződés alapján a törzsbetét összegén túl pótbefizetésről is határozhatnak. A pótbefizetés főszabályként a törzsbetétek arányában történik (26. §). A pótbefizetési kötelezettség a társasági szerződésben kizárható, korlátozható és maximalizálható. Ha a tag a szerződésszerű pótbefizetést nem teljesíti, köteles üzletrészt a „*társaság rendelkezésére bocsátani*”. Ez gyakorlatilag ugyan csak a társaságból való kizárást jelent, mivel ez esetben a társaság az üzletrészt nyilvános árverésen eladja.
- l) A társaság a törzstőkéből a tagok részére visszafizetést a törvényben meghatározott kivételes eseteket leszámítva nem teljesíthet, de a tagoknak joguk van az éves mérleg szerinti „*tiszta nyereségre*” (29–30. §). A tiltott visszafizetést a törvény igen részletesen szankcionálja. (A 32. § rendelkezik a tagi kölcsönről is.)
- m) Már a múlt századbéli törvény is lehetővé tette a társaság számára, hogy meghatározott körülmények között megszerezze saját üzletrészt (33. §).
- n) A társasági szerződést a taggyűlés háromnegyedes többséggel módosíthatja, de a tagok kötelezettségeinek növeléséhez egyhangúság kell, azaz az érintett tagnak ebbe bele kell egyeznie. A módosítást közjegyzői közokiratba kell foglalni, és bírósági bejegyzéssel lesz hatályos (53. §). A törvény a módosítás speciális eseteként kezeli a törzstőke-emelést, illetve a törzstőke-leszállítást. A törzstőke-leszállításnál eleve megjelent a nyilvánosság követelménye, a hitelezők megfelelő értesítése és részükre biztosíték nyújtása – általában a tőkeleszállítás szabályozása Európában Németországban mondható talán a legszigorúbbnak.
- o) A társaság törvényes képviselői az ügyvezetők, az írásbeli képviselet cégjegyzés útján történik (35. §). Az ügyvezetők képviseleti jogkörét a társasági szerződés, illetve a taggyűlés korlátozhatja. Az ügyvezetés kötelezettsége az éves mérleg elkészítése a Kereskedelmi Törvénykönyvben foglalt szabályok szerint a következő év első negyedévének végéig. Ügyvezető tag és nem tag egyaránt lehet. Ha több ügyvezető van, hatáskör-megosztásukról a társasági szerződésben kell rendelkezni. Az ügyvezetőnek a társaság ügyeiben a „*rendes kereskedő gondosságával*” kell eljárniuk, és e kötelezettségük megszegéséért egyetemlegesen felelnek (43. §). A törvény ismeri a helyettes ügyvezető fogalmát is.
- p) A társaság határozatait általában egyszerű többséggel a taggyűlésen hozza (47. §). A szabályozás érdekessége, hogy a taggyűléstől a törvény csak az ügyvezetés után rendelkezik. A német törvény már akkor ismerte az ülés tartása nélküli írásban való szavazást is a taggyűlésen.
- r) A kisebbségvédelem csírája is megtalálható: a törzstőke egytizedét képviselő tagok rendkívüli közgyűlés tartását igényelhetik (50. §). Az ügyvezetők általános jellegű információadási kötelezettségét is kimondja a törvény.
- s) Felügyelőbizottság felállítását több esetben kötelezően előírja a törvény (magas törzstőke esetén stb.), egyébként általában fakultatív (52. §).
- t) A kft. megszűnik a tagok háromnegyedes többségű taggyűlési határozatával, valamint ha a bíróság felosztatja, továbbá fizetéseképtelenség esetén csődeljárás eredményekénti felszámolással. A felszámolási eljárást a törvény részletesen szabályozza (63–74. §).

- u) A bíróságtól keresettel lehet kérni a társaság semmissé nyilvánítását, ha a társasági szerződés törvénybe ütközik. Ilyen keresetet a tag, az ügyvezető és a felügyelőbizottsági tag nyújthat be (75. §). A bírósági megszüntetés másik formája, ha a társasági cél lehetetlenül, úgy a társasággal szemben feloszlási keresetet lehet benyújtani (61. §). A törvényellenesen működő társaságot azonban az illetékes közigazgatási hatóság is feloszthatja (62. §).

Megjegyezzük, hogy a német jog önálló intézménye a '30-as évektől kezdve az *Umwandlung*, azaz az *átalakulás*, amelynek legutóbbi szabályozása az 1994. évi törvényben történt. A német jogban az átalakulást tág értelemben használják, nevezetesen a társasági formaváltás mellett idetartozik az összeolvadás (beolvadás), a szétválás, a vagyonátruházás is. Érdekes módon a szűkebb értelemben vett átalakulás (társasági formaváltás) az átalakulási törvény utolsó érdemi fejezetében található. Az *Umwandlungsgesetz* általános szabályok mellett ezt az említett négy átalakulási alakzatot úgy tárgyalja, hogy először általános szabályokat állapít meg, majd az egyes társasági formákra speciális rendelkezéseket mond ki. A korlátolt felelősségű társaság más személyegyesítő kereskedelmi társasággá, részvénytársasággá és szövetkezetté is átalakulhat (226. §). Érdekes módon nincs kizárva az sem, hogy egy polgári jogi társaság alakuljon át egyetemes jogutódlással korlátolt felelősségű társasággá (226–304. §).

A német kft.-törvény általános jellemzéseként talán azt mondhatjuk, hogy jól megnyilvánul benne a személyegyesítő kis tőketársaság minden belső ellentmondása, például a tagok döntési autonómiájának biztosítására törekvés ütközik a korlátolt felelősségből adódó hitelezői kockázatviseléssel, a szerződéses jelleg a testületi szervezeti felépítéssel, a szervezeti stabilitás pedig az üzlettrész feletti tagi szabad rendelkezéssel. Luther szerint a korlátolt felelősségű társaság egész történetén végigvonul a „*tradicionális*” finanszírozási gyöngeség⁷⁹ – no de miért kellene egy kisvállalkozási formánál nagyobb tőkeellátottság? A vállalkozók, a tagok oldaláról a szabályozást egyszerűsíteni, deregulálni kell, az adminisztratív akadályok elhárítása viszont csökkentheti a hitelezővédelmet, tehát deregulációs veszély is van. Másik oldalról a korlátolt felelősségű társaságnál nagy a hitelezőmegkárosítási, visszaélési veszély, a csődveszély, tehát a hitelezői biztonságot is növelni szükséges. A kft.-törvény különböző módosításai hol az egyik, hol a másik szempontnak adnak elsőbbséget.

A korlátolt felelősségű társaság ilyen előzmények után került a XX. század végén a társasági formák versenyébe, az amerikai tőkepiaci nyomás alá, az Unión belül pedig – mint azt láttuk – az angol *limited company*-val való konkurenciába. A dereguláció és a hitelezővédelem egymással ütköző szempontjait próbálta feloldani a 2008-as kft.-reform-törvény a korlátolt felelősségű társaság modernizálásáról és egyben a visszaélések leküzdéséről is rendelkezve.

⁷⁹ L. M. LUTTER: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: *Festschrift 100 Jahre GmbH-Gesetz*. I. m. 72.

Mielőtt rátérnék a 2008-as törvény vizsgálatára, röviden kitérnék az e törvényt megelőző fejleményekre, részben a német társasági jog egésze, részben az uniós jogfejlődés oldaláról, mert ezek az előzmények befolyásolták a 2008-as német kft.- reformot.

A német reformtörekvések először a részvénytársaságokra koncentráltak. A részvénytársasági reform az 1994-es „*kis részvénytársaság*” létrehozására irányuló törekvással indult, e törvény lényegében az 1965-ös részvénytársasági törvény mellett született, de különösebb gyakorlati sikert nem aratott. Az 1998-as részvénytársasági törvénymódosítás viszont jelentősen korlátozta az rt.-alapszabály társaságalkító lehetőségeit: megszüntette a szavazatelsőbbbségi részvényt és a szavazatmaximálás lehetőségét. Mintegy megelőzve a nagy részvénytársasági botrányokat, e törvénymódosítás szigorította a könyvvizsgálattal és a könyvvizsgálókkal kapcsolatos szabályzást. Így a könyvvizsgálóval való szerződéskötést a felügyelőbizottság hatáskörébe utalta, és korlátozta az úgynevezett *házi könyvvizsgálót*, tudniillik összeférhetetlenségi okká nyilvánította azt, ha a könyvvizsgáló bevételeinek 30%-a öt év alatt ugyanazon ügyféltől származik, és a könyvvizsgálók rotálását is előírta bizonyos esetekben. A 2005-ös újabb részvénytársasági törvénymódosítás a kisebbségi jogok gyakorlását könnyítette meg jelentősen a társaságoknál.

Másik oldalról az egyre erősödő amerikai jogi nyomással szemben a német jogalkotás igyekezett menekülőutakat találni. A hagyományos – és angol/amerikai oldalról sokat támadott (uralmi szerződés) – szerződéses német konszernjogot szinte változatlanul fenntartják,⁸⁰ de a nyilvános részvénytársaságokra nézve elismerik a *take over*-t, ugyanis 2002-ben vállalatfelvásárlási törvényt fogadnak el. Ezzel a német jogalkotás – és ennek kihatása volt a korlátolt felelősségű társasági szabályozásra – a korábban főszabályként alkalmazott nyilvános részvénytársaság-alapítás háttérbe szorításával elfogadta a korábban egységes részvénytársasági intézmény kettéválasztását zártan és nyilvánosan működő részvénytársaságokra. A tőzsdei részvénytársaságoknál a hangsúly a befolyásszerzésre került, és a piaci külső kontroll érvényesült a hagyományos belső felügyelőbizottsági kontroll helyett. A *corporate governance* alapelveit is el kellett ismernie, de ezt a német jogalkotó nem az rt.-törvénybe illesztette be, hanem a nyilvános tőzsdei részvénytársaságokra nézve az úgynevezett *felelős vállalatirányításról* erkölcsi jellegű *Corporate Governance Kódexet* alkotott 2010-ben, amely az angol szabályozás mintájára úgynevezett *soft law*-t vezetett be a német jogban is (lásd az angol Adrien Cadbury 1992-es jelszavát: *comply or explain* – teljesítsd az ajánlást, vagy eltéréseidet magyarázd meg). Ez a rövid – hétszakszós – ajánlás azonban egyértelműen nem vonatkozik a korlátolt felelősségű társaságra.

Anglia bekerült az Unióba, és ezáltal az angol–amerikai társasági jogi intézmények egyre nagyobb figyelmet kaptak a német jogirodalomban. Az angol társasági törvény 2006-os módosítása az ötnél kevesebb részvényessel rendelkező zárt részvénytársaságoknál számos egyszerűsítést vezetett be (bizonyos mértékben az elektronizáció fejlődésével is összhangban), nevezetesen például mentesítette őket bizony értékhatár felett az éves közgyűlés, illetve a mérleg kötelező könyvvizsgálói auditálása alól (lásd a 2.6.

⁸⁰ A német konszernjog legjobb összefoglalását V. EMMERICH – J. SONNENSCHNEIN: *Konzernrecht*. (Verlag C.H. Beck, München, 1993.) című munkájában találhatjuk.

pontban). Emellett 2000-ben Angliában a *limited company* mellett intézményesítették a *limited liability partnership*-et is, amely a kisvállalkozók számára még inkább előnyös társulási változatot hozott létre. 2004-ben pedig lényegében a közhasznú társaságot intézményesítették a *community interest company* bevezetésével, amely társaságnál tovább könnyítették az alapítási feltételeket. Mivel pedig az Unió 2005-ben elfogadta a határon túli társasági egyesülésről szóló 10. számú irányelvet, illetve a 14. számú irányelvet a szabad székhely-áthelyezésről, az angol társasági formákat közvetlenül Németországban is alkalmazni lehetett. Ilyen körülmények között a német kft.-szabályozás korszerűsítése egyre sürgetőbbé vált. Ezt a modernizációt egyébként az Európai Bizottság társasági jogharmonizációval kapcsolatos 2003-as úgynevezett *Cselekvési terve* is siettetete, amelyben rövidtávon feladatként szerepelt az európai privát társaságról szóló rendelet létrehozása, azaz a *szupranacionális kft.-szabályozás* megalkotása. Ilyen körülmények között került sor a kft.-törvény 2008-as módosítására, amely egyszerre próbált deregulálni is és a hitelezővédelmet is erősíteni – a német irodalom többsége szerint felemás eredménnyel.⁸¹

A legnagyobb vita a kft. kötelező tőkeminimuma körül bontakozott ki. A vállalkozók jelentős része a törzstőkeminimumot 25 000 euróról legalább a felére kívánta csökkenteni. Ez nem sikerült: az ellenérvekkel szemben az alulcapitalizálódás veszélyeit, a csődvalószínűség csökkentését, a tisztességes magatartásra ösztönzést hangoztatók álláspontja, a hitelezővédelem szempontja győzött, nevezetesen az az álláspont, hogy a *viszonylag magas törzstőkeminimum az ellentétele a tagi mögöttes felelősség hiányának*. Mindennek azonban nagy ára volt, nevezetesen létrejött az *Unternehmensgesellschaft*, a *vállalkozói társaság* is (5/a. §), egyesek szerint mint a korlátolt felelősségű társaság aleshete, mások szerint mint egy új társasági forma.⁸² Az azonban egyértelmű, hogy a „*vállalkozói társasággal*” a német jog angol *limited company*-val, illetve *limited partnership*-vel való versenyképességét próbálták elérni.⁸³

Ha egy korlátolt felelősségű társaság nem rendelkezik a törvényes minimum törzstőkével (azaz jelenleg 25 000 euróval), cégnevében fel kell tüntetnie, hogy vállalkozói társaság korlátolt felelősséggel. Egy ilyen társaság apporttal nem alapítható, csak pénzbeli tagi hozzájárulás lehetséges. Az *Unternehmensgesellschaft* mérlegére a törvény speciális előírásokat tartalmaz.

Mivel a vállalkozói társaságra általában a kft.-törvény egyéb előírásai irányadóak, véleményem szerint a *vállalkozói társaság nem önálló társasági forma, hanem a korlátolt felelősségű társaság alformája*. Mivel a törvény semmilyen előírást nem tartalmaz az *Unternehmensgesellschaft* törzstőkéjére nézve, ugyanakkor törzstőkének lennie kell, és mivel a törzsbetétminimumon nem változtatott a törvény, ezért 1 eurós törzstőke sem lehetséges – *Hollinderbränner* szerintem helyesen hiányol a törvényből egy olyan megfogalmazást, amely szerint a törzstőkének a társaság céljához, tevékenységi köréhez

⁸¹ L. J. HOLLINDERBRÄNNER: i. m. 66–126.

⁸² L. pl. negatívan D. JOOST: *Unternehmensgesellschaft, Unterbilanz und Verlustanzeige*. ZIP, 2007/48. 2242–2248., Rozitian A. MIRAS: i. m.

⁸³ L. W. NIEMEIER: *Die „Mini-GmbH” (UG) trotz Marktweide bei der Limited?* ZIP, 2007/38. 1794–1801.

kell igazodnia. Hollinderbränner egyébként felveti e társaságoknál a kötelező biztosítás, avagy kaucióadás bevezetését is a csődrizikó csökkentésére.⁸⁴

A 2008-as kft.-reform egyéb könnyítéseket is hozott, így a 9. § bővítésével tágították az apporttal való alapítás lehetőségeit – természetesen hitelezővédelmi oldalról ez a megoldás sem problémamentes. Számos kritika ellenére a közjegyzői okiratba foglalás kötelezettsége fennmaradt, ugyanakkor a bejegyzési és a változásbejelentési eljárást olcsóbbá tették, és a benyújtandó iratok számát is csökkentették. Angol mintára továbbá a kft.-törvényt is kiegészítették egy *társasági mintaszerződéssel*, amelynek alkalmazása esetén a bejegyzési eljárás olcsóbb és gyorsabb, különösen azért, mert az elektronizáció szempontjából is privilegizált helyzetbe hozták. Megjegyzendő az is, hogy az alulkapitalizálódás, illetve más visszaélésekkel szembeni védelem a csődtörvénybe került, amely így kiegészíti a kft.-törvény előírásait.

Összefoglalva: a német törvényhozás, illetve elmélet *kétoldalú harcot* folytat egyfelől az angol–amerikai, másfelől a gazdasági nyomással szemben. Modernizálódni kell már technikai okok miatt is (elektronizáció), de a német tradíciókat is meg kell őrizni. Mind a két nagy kft.-kommentárban, a kölniben, illetve a müncheniben megjegyzi Stolcz, illetve Fleischer, hogy nincs végleges megoldás, nyitott kérdések egész sora vár megoldása. Az elmúlt évek gyakorlati tapasztalatai mindenesetre azt mutatják, hogy a korlátolt felelősségű társaság jelentősebb veszteségek nélkül tudja tartani vezető helyét a német társasági jogban, tehát sem a kis részvénytársaság, sem a két angol *limited*, sem a vállalkozói társaság nem szaporodik jelentősen. Érdekes növekedést mutat viszont a GmbH & Co. KG, jól mutatva, hogy a korlátolt felelősségű társaság, tartja „*kabátjellegét*”, képes a legkülönbözőbb igények kielégítésére.

2.2 Osztrák társasági–vállalkozói reform – egyelőre a korlátolt felelősségű társaságon kívül

Az osztrák társasági jogi fejlődés meglehetősen hasonlít a németre, ugyanakkor vannak jellegzetes különbségek. Amíg Németországban az 1861-es *Handelsgesetzbuch* megelőzte az 1900-as *Bürgerliches Gesetzbuch*-ot, addig Ausztriában az 1811-es polgári törvénykönyvet (ABGB) – amely 1849 után több mint 10 évig Magyarországon is hatályos volt – a német kereskedelmi törvényhez igen hasonló 1862-es kereskedelmi törvénykönyv több mint 50 év után követte csak. Az osztrák jogfejlődés abban is hasonlít a némethez, hogy a kereskedelmi törvénykönyv néhány (egyébként 2005-ben a közkereseti és a betéti társaságba beolvasztott) régies forma mellett lényegében csak *közkereseti*, a *betéti* és a *csendes* társaságot szabályozta, azaz a polgári törvénykönyvben szabályozott polgári jogi társaságon túlmenően kívül az úgynevezett *személyegyesítő kereskedelmi társaságokat* tartalmazza. A tőkeegyesítő társaságokra – bizonyos kereskedelmi törvénykönyvekben szereplő, főleg számviteli jellegű általános szabályokon túl – külön törvények vonat-

⁸⁴ L. J. HOLLINDERBÄUMER: i. m. 150–173.

koznak. Így a részvénytársaságra jelenleg – 1938-ban Ausztriában az 1937-es német törvényt adaptálták – az 1965-ös részvénytársasági törvény (egy évben született a némettel, de tartalmilag és felépítésében ettől meglehetősen eltérő), illetve az 1906-os, sokszor módosított kft.-törvény⁸⁵ vonatkozik, továbbá külön törvény szabályozta már 1873-ban a szövetkezeteket is.

Az osztrák jogban is voltak kísérletek a korlátolt felelősségű társaság inézményének modernizálására, sok kisebb módosítás történt az 1970-es évek végétől,⁸⁶ de átfogó kft.-reform – a némettel ellentétben – még nem volt Ausztriában.

Az osztrák társasági jogi modernizáció eddig alapvetően a *kereskedelmi törvénykönyvet* érintette, amely korábban nagyon-nagyon németes volt, már a történeti fejlődése okán is. Ennek a formális része, hogy a *Handelsgesetzbuch*-ot átnevezték *Unternehmensgesetzbuch*-há 2005-ben, azaz a *vállalati törvényé*. (A magyar irodalomban ezt a törvényt vállalkozói törvénynek nevezik, de szerintem a helyes fordítás vállalati törvény – *Unternehmen* és nem *Unternehmung* –, már csak a korábbi osztrák vállalati jogi irodalom hatására is.) A „*vállalati törvény*” 2007. január 1-jén lépett hatályba, és gyakorlatilag megőrizte a korábbi kereskedelmi törvénykönyv felépítését: általános rendelkezések, cégnyilvántartás (1–58. §), különböző személyegyesítő társasági formák (105–188. §), mérlegkészítés–számviteli szabályok (189–283. §), vállalkozásnál tipikus kereskedelmi ügyletek (343–454. §), tengeri kereskedelem (474–905. §). A vállalati törvény a *cégjogot* alapvetően újr szabályozta, emellett több mint 30 törvényt módosított, így részleges módosításra került a részvénytársasági, a korlátolt felelősségű társasági és a szövetkezeti törvény is.

A vállalati törvényé átfogalmazott kereskedelmi törvénykönyv központi kategóriája a *vállalkozó*. A vállalkozó elsősorban az, aki vállalkozási tevékenységet folytat (érdekes módon az *UGG* a vállalkozási tevékenység definiálásánál 1. §-ában átutal a fogyasztóvédelmi törvényre), de automatikusan jogi formájánál fogva, illetve a cégjegyzékbe való bejegyzésénél fogva is lehet valaki vállalkozó. A vállalkozó saját szervezetében tartósan önálló gazdálkodási tevékenységet folytat, és közömbös, hogy ez a tevékenység nyereségre irányul-e vagy sem (tehát a nonprofit szervezetek is az *UGG* hatálya alá kerülhetnek). A korlátolt felelősségű társaság jogi formájából kifolyóan automatikusan vállalkozónak minősül. A közkereseti társaság, a betéti társaság, az egyesület és az alapítvány viszont csak akkor minősül vállalkozónak, ha ténylegesen vállalkozási tevékenységet folytat.

Szikora Veronika szerint a kereskedelmi törvénykönyv megváltoztatásával (bár még a HGB szakaszait is igyekeztek változatlanul hagyni) az osztrák törvényhozó elszakadt a német gyökerektől.⁸⁷ Korábban ugyanis az osztrák bíróságok még a német bírói gyakorlatot is követték, például Ausztriában 1980-ig nem volt törvényi konszernjog, és

⁸⁵ L. J. REICH-ROHRWIG: *Das österreichische GmbH-Recht in systematischer Darstellung*. Manz Verlag, Wien, 1983.

⁸⁶ L. pl. G. H. ROTH (szerk.): *Die Zukunft der GmbH vor dem Hintergrund der deutschen und österreichischen Novellen vom 1. 1. 1981*. Orac, Wien, 1983.

⁸⁷ L. SZIKORA VERONIKA: *Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény*. i. m. 7., ehhez l. még M. SCHAUER: i. m. 118–126., vagy P. MADER – F. HARRER: *Die HGB-Reform in Österreich*. LexisNexis Österreich, Wien, 2005.

az osztrák bíróságok lényegében az 1965-ös német konszernszabályokat alkalmazták az osztrák vállalatcsoportok esetében is.⁸⁸ Azóta ez a helyzet megváltozott, a vállalati jogot átfogóan módosító 2008-as *Unternehmensrechts-Änderungsgesetz* a *corporate governancera* nézve részletes előírásokat iktat be a 2005-ös vállalati törvénybe.⁸⁹

Eredetileg az osztrák kft.-jog szinte teljesen a német jog alapján állt, de az 1980-as évektől kezdve Doralt szerint az osztrák korlátolt felelősségű társaság erősebben közeledett a részvénytársasághoz mint a német, így elsősorban a kontroll és a számvitel tekintetében.⁹⁰ Az osztrák jogban is a korlátolt felelősségű társaság a személyegyesülés és a tőketársaság keveréke, testületi szervezettel, amely szerződés alapján jön létre. Jogi személy, kereskedő, úgynevezett *külső társaság (Aussengesellschaft)*, belső viszonyaiban nagy tagi autonómiával.⁹¹ A *GmbH & Co. KG*-ra a kft.-törvény 83. §-a ad külön szabályokat, az ilyen társaságban a tagoknak való úgynevezett *visszatérítések* az általánosnál szigorúbb szabályok alá esnek.⁹²

Az osztrák kft.-törvény jóval terjedelmesebb, mint a német, nyolc főrészből és százhuszonhét §-ból áll. A kft.-törvény első főrésze mindenekelőtt úgynevezett *organizációs rendelkezéseket* tartalmaz. Az osztrák törvény sem tartalmaz tételes definíciót a korlátolt felelősségű társaságra nézve, de kimondja 1. §-ában, hogy bármilyen, törvény által nem tiltott célra létrejöhet. A társaság a cégjegyzékbe való konstitutív hatályú bejegyzéssel válik jogi személlyé. A tagok a korlátolt felelősségű társaság tartozásaiért nem felelnek.

Az osztrák törvény a némettel ellentétben kifejezetten ismeri a *kft.-előtársaságot* (2. §). Az osztrák törvény is kifejezetten meghatározza a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésének kötelező kellékeit, és közjegyzői okiratba foglalást követel meg (4. §). A társaságnak cégneve, székhelye és törzstőkéje van. A korlátolt felelősségű társaság cégnevében a kft.-jelleget kifejezetten fel kell tüntetni. (Külön szabályok vonatkoznak az olyan kft. cégnévre, amely betéti társaság belfogója – GmbH & Co. KG.). Jelenleg az osztrák korlátolt felelősségű társaságok minimális törzstőkéje 35 000 euró, amelynek legfeljebb 50%-át pénzben kell befizetni. Az apportvédelem szabályai lényegében azonosak a német jognál ismertekkel. A cégbejegyzés után a törzsbetét alapján keletkezik a tag üzletrésze. Az üzletrészre nézve az osztrák jog sem ismer kötelező elővásárlási jogot, de az üzletrész átruházásához itt is a társaság (a taggyűlés szótöbbségi határozattal hozott) beleegyezése szükséges.

A törvény első főrészének második része a társasági szervekkel foglalkozik. Hasonlóan a német joghoz, az osztrák jogban is az ügyvezetés szabályozása megelőzi a taggyűlést.

⁸⁸ L. P. DORALT: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Österreich. In: M. LUTTER (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995. 530–531.

⁸⁹ Az osztrák társasági jogról l. általános jelleggel W. KASTNER – P. DORALT – C. NOWOTNY: *Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts*. Manz Verlag, Wien, 1998.

⁹⁰ P. DORALT: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Österreich. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. i. m. 531.

⁹¹ Az osztrák kft.-törvényt alapvetően H.-G. KOPPENSTEINER professzor *GmbH-Gesetz Kommentärlja* alapján tárgyaljuk (Orac, Wien, 1994.).

⁹² A GmbH & Co. KG-nek igen széles osztrák irodalma van. L. pl. M. HESSELMANN – B. TILLMANN: *Handbuch der GmbH & Co. KG*. Verlag dr. Otto Schmidt, Köln, 2009. (Wien, 1980.)

Az osztrák szabályozás *szervezetszerűbb*, mint a német. A korlátolt felelősségű társaságnak egy vagy több ügyvezetője van, de a törvény nem zárja ki az *ügyvezetőséget*, amelyet a részvénytársasághoz hasonlóan *Vorstand*-nak nevez (13. §). Az osztrák jog az ügyvezetői jogviszony esetében kifejezetten *alkalmazási szerződésről* beszél (*Anstellungsvertrag*).⁹³ Az ügyvezető kötelező szerve a korlátolt felelősségű társaságnak, hiánya esetén végső soron a bíróság is kinevezhet átmenetileg ügyvezetőt (15. §). Külön szabályokat tartalmaz a 16. § arra az esetre, ha tag az ügyvezető – szükséges esetben a tag ügyvezetőt a bíróság is visszahívhatja (ezt bármely tag keresettel kérheti). A német törvénnyel ellentétben az osztrák törvény 18. §-a szabályozza a *Prokurist*, azaz a cégvezető jogállását.

Az osztrák ügyvezető főkötelezettségeként a törvény a társasági szerződés betartását, a megfelelő könyvvezetést, a számviteli szabályok érvényesítését és az éves mérlegkészítést jelöli meg. Az osztrák jog sajátossága, hogy a számviteli szabályok (tehát nem a társasági jog!) különbséget tesznek „kis” és „nagy” korlátolt felelősségű társaságok között és a *Rechnungslegung* (könyvvezetés) szempontjából a kft.-törvény 23. §-a a nagy kft.-knél a részvénytársaságok számviteli szabályainak alkalmazását írják elő.

Az osztrák törvény szigorúbb összeférhetlenségi szabályokat állapít meg az ügyvezetőkre, mint a német, különös súlyt kapnak az úgynevezett *versenytildalmak* – a tag ügyvezető nem konkurálhat azzal a társasággal, amelynek vezető tisztségviselője (24. §).

Az ügyvezető társasággal szembeni kártérítési felelősségére nézve a 25. § kimondja, hogy az ügyvezetést a „*rendes kereskedő*” gondosságával kell végezni. A törvény részletezi az ügyvezetés jogellenes magatartásainak különleges eseteit, így például a tagok részére való törvénytelen kifizetéseket, a hamis adatszolgáltatást stb.

Az osztrák törvény a korlátolt felelősségű társaságnál a felügyelőbizottságnak jóval nagyobb jelentőséget tulajdonít, mint a német – a 2008-as módosítás pedig ezt tovább erősítette. A felügyelőbizottság kötelező a „nagy” kft.-knél (törzstőke-meghatározás most 70 000 euró), illetve ha az alkalmazottak száma éves átlagban a 300-at meghaladja. Kötelező továbbá felügyelőbizottság a *GmbH & Co. KG*-nál is (29. §). A felügyelőbizottság tekintetében a kft.-törvény sokat átvesz a részvénytársasági szabályozásból és 29–33. § között részletes szervezeti-működési szabályokat állapít meg a felügyelőbizottságra nézve. A 30. § rendkívül széles ellenőrzési jogokat ad a felügyelőbizottságnak – átfogóan kontrollálhatja az ügyvezetést, egyes ügyletekhez a felügyelőbizottság jóváhagyása szükséges, indokolt esetben felügyelőbizottság összehívhatja a taggyűlést. Az éves mérlegről való véleménynyilvánítás a felügyelőbizottság kiemelt kötelezettsége.

A *taggyűlésről* az osztrák törvény is csak az ügyvezetés és a felügyelőbizottság után rendelkezik (34–44. §). A vagyonaránylagos többségi elv itt is érvényesül, és ülés helyett itt is mód van „*levélszavazásra*” és írásbeli határozatra. Az évről-évre történő lezárásról és a nyereségfelosztásról mindenképp a taggyűlésnek kell döntenie. A rendkívüli taggyűlést már a törzsbetétek 10%-ával rendelkező tagok kérésére össze kell hívni (37. §). Minősített többséget a törvény ritkán ír elő, ez háromnegyedes. A taggyűlési határozatokat *Protokollbuch*-ban (határozatok könyve) kell nyilvántartani. A tagok a határozatokat egy hónapos jogvesztő

⁹³ L. H.-G. KOPPENSTEINER: GmbH-Gesetz Kommentar. i. m. 133–138.

határidővel megtámadhatják a bíróságnál, ha azt jogszabályba vagy a társasági szerződésbe ütközőnek vélik (41. §).

A társaság szerveiről szóló rész külön foglalkozik a kisebbségi jogokkal – ezek már 10%-os részesedés esetén fennállnak. Ilyen például a mérleg-felülvizsgálati kérelemhez való jog – a bíróság e célból revizorokat jelölhet ki (45–47. §). A tagok az ügyvezetőket és a felügyelőbizottsági tagokat is perelhetik.

A törvény első főrészének harmadik része a korlátolt felelősségű társaságot alapító társasági szerződés módosításával foglalkozik – erre főszabályként a taggyűlés háromnegyedes többséggel hozott határozata alapján kerülhet sor, épp úgy, mint a német jogban (50. §). Az osztrák törvény is a társasági szerződés módosítása körében tárgyalja a törzstőke-emelést és a törzstőke-leszállítást. E körben a részvénytársaságok mellett a kft.-kre is vonatkozik az 1990 évi úgynevezett *Kapitalberichtungsgesetz*, amely jelentős hitelező- és kisebbségvédelmi szabályokat tartalmaz.

A kft.-törvény második főrésze a társaság és a tagok közti jogviszonyokat szabályozza – csak itt mondja ki a törvény, hogy a kft tagjai nem felelnek a társaság tartozásaiért, valamint hogy a társaság kereskedelmi társaság (61. § – érdekes módon az önálló vagyoni jogalanyiságot, az aktív és passzív perképességet kimondó szakaszból a korlátolt felelősségű társaság jogi személyiségre vonatkozó kifejezett utalás hiányzik). A törvény alapkötelezettségként írja elő a tagok törzsbetét-szolgáltatási kötelezettségét. A szerződésnek megfelelő törzsbetét-szolgáltatási kötelezettség elmulasztása a társaságból való kizárást eredményez (66. §).

Koppensteiner kommentárjában kifejti, hogy ha a társasági szerződés ezt nem zárja ki – bár a törvény ezt kifejezetten nem szabályozza – nincs akadálya a társaságból való *kilépésnek* (ilyen lehetőség Németországban nincs).⁹⁴ A kilépést a társasági szerződésben szabályozni lehet – arra nincs egyértelmű válasz, hogy ilyen szabályozás hiányában hogyan lehet végrehajtani a kilépést – nyilván itt hitelezővédelmi szempontokat is figyelembe kell venni.

Az osztrák törvény részletesen rendelkezik a törzsbetéten túli pótbefizetésről (*Nachschuss*). Erről a társasági szerződésben kell rendelkezni. Mellékszolgáltatásról kifejezetten az osztrák törvényben sem esik szó.

Az üzletrész az osztrák jogban is átruházható és örökölhető vagyoni értékű jogot képez, amelyet nem lehet értékpapírba foglalni (75. §). Az üzletrész meg is terhelhető – a 76. § az üzletrészre vezetendő végrehajtásra külön szabályokat állapít meg. A törvény a társasági szerződésre bízta, hogy állít-e akadályokat az egyébként közjegyzői okiratba foglalandó üzletrész-átruházás elé, ilyenként egyébként maga a törvény csak a társasági beleegyezéshez kötést említi.

A tagjegyzéket az osztrák törvény is kötelezővé teszi (78. §). Az üzletrész csak akkor osztható fel, ha ezt a társasági szerződés lehetővé teszi, ez is a taggyűlés jóváhagyásához köthető.

⁹⁴ H.-G. Koppensteiner: GmbH-Gesetz Kommentar. i. m. 515.

A törzsbetétek nem visszavonhatók, a tagok csak az adózás után fennmaradt, éves mérlegben megállapított eredmény törzsbetétjeik arányában felosztható részére (nyereség) tarthatnak igényt (82. §). A törvény kifejezetten felsorolja a tiltott visszatérítések különböző formáit.

A törvény harmadik főrésze foglalkozik a korlátolt felelősségű társaság *megszűnésével*. Lényegében ennek hat esete van: a) a társasági szerződésében meghatározott idő eltelte, b) a taggyűlés háromnegyedes többséggel hozott, közjegyzői okiratba foglalt megszüntető határozata, c) fúzió, d) felszámolás, e) hatósági rendelkezés, és f) bírósági feloszlás (84. §). A kft.-törvény is részletesen szabályozza a korlátolt felelősségű társaság felszámolását (89–101. §), bár a kereskedelmi törvénykönyv szabályaira támaszkodva. A más társasági formává való átalakulásról, illetve szétválásról kifejezetten a törvény nem rendelkezik, erre önálló jogszabályok vonatkoznak.

A törvény ötödik főrésze foglalkozik a korlátolt felelősségű társasággal kapcsolatos bírósági eljárással, illetve ügyeikben illetékes hatóságokkal, a hatodik a külföldi társaságok osztrák területen lévő fióktelepeivel, amelyeket be kell jegyezni a közigazgatási bíróság által vezetett kereskedelmi regiszterbe.

Alapvető újdonsága 1980-tól az osztrák kft.-jognak a *konzernjog definitív beépítése*, amely lényegében a részvénytársasági konzernjog mintájára beszél a *vállalatcsoportosulásokról*. Itt a törvény már vállalatot és nem korlátolt felelősségű társaságot említ (115. §). A konzern létrejöhet, azonban a kft.-törvény csak megállapítja, részletes szabályokat a hatodik főrész nem ad. A nyolcadik záró főrész büntető rendelkezéseket tartalmaz.

A kereskedelmi (most már vállalati) törvény kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz a részvénytársaságokra és a korlátolt felelősségű társaságokra. Ezek főleg a mérlegre, illetve a konzernmérlegre vonatkoznak (221–283. §). Az osztrák jogban is önálló átalakulási, illetve szétválási törvény van (1954). A korlátolt felelősségű társaság át tud alakulni részvénytársasággá, és a részvénytársaság is korlátolt felelősségű társasággá, egyes jogutódlással. Általános jellemző, hogy a törvényhozás a részvénytársasági szabályozás elsődlegességéből indul ki, és azt a státuszváltozásoknál alkalmazza megfelelően a kft.-kre.

A vállalati jogot korszerűsítő 2008-as törvény számos cégjogi egyszerűsítést is tartalmazott. Megkönnyítették az egyéni vállalkozók cégalapítását, liberalizálták a kisvállalkozások számvitelét és könyvvezetését, továbbá a vállalkozások (társasági részesedések) elidegenítését, az elektronizáció jóvoltából olcsóbbá vált a cégjegyzékbe való bejegyzés. Mindez természetesen a korlátolt felelősségű társaságok számára is kedvező.

2.3 A német–osztrák mintához igazodó első magyar kft.-törvény

A korlátolt felelősségű társaság 1930-ban intézményesült Magyarországon az 1930 évi. V. törvénycikkkel. Mint arról már volt szó, a magyar irodalom az 1920-as években viszonylag kevésé foglalkozott ezzel a társasági formával, így 1930-as szabályozását nem elméleti, hanem a gazdaság oldaláról kezdeményezték. Kuncz Ödön például először

a korlátolt felelősségű társasági forma törvényi szabályozása ellen szólt, és később inkább a részvénytársasági, illetve a szövetkezeti reformmal foglalkozott.⁹⁵

Az 1875. évi Kereskedelmi Törvénykönyv formakényszert, *numerus clausus*-t vezetett be. A magyar kereskedelmi társaságok a korlátolt felelősségű társaság bevezetése után öt formából álltak: közkereseti és betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság, szövetkezet. Az 1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyv a betéti társaságot a közkereseti társaságból, a szövetkezetet a részvénytársaságból vezette le. A szövetkezet tehát a magyar jogban eleve kereskedelmi társaság volt. Az alkalmi egyesület a Kereskedelmi Törvénykönyv ugyan szabályozta, de kifejezetten nem minősítette kereskedelmi társaságnak – a jogirodalom az egyébként a Magánjogi Törvénykönyvben szabályozandó polgári jogi társaság egyik alfajának tekintette,⁹⁶ a betéti részvénytársaságot pedig a Kt. nem intézményesítette. A csendes társaságot az 1930. évi V. törvénycikk ugyan szabályozta, de az irodalom többsége azt nem tekintette kereskedelmi társaságnak, a betéti társaság és a kölcsön sajátos határesetének minősítette.⁹⁷

A Kereskedelmi Törvénykönyv I. részének VII. címe három paragrafusban tartalmazza a kereskedelmi társaságok *általános szabályait* (61–63. §). Ezek a korlátolt felelősségű társaságokra is vonatkoznak, de mint látjuk, ez a szabályozás minimális. A Kereskedelmi Törvénykönyv kifejezetten nem foglalt állást a kereskedelmi társaságok jogi személyisége tárgyában, így a kft.-törvény sem mondja ki a korlátolt felelősségű társaság jogi személyiségét, de a jogirodalomban a részvénytársaság, a szövetkezet és a kft. jogi személyisége lényegében vitán felül állt.⁹⁸

A Kt. II. részének III. címe rendelkezett a kereskedelmi társaságok *cégéről* (a kereskedő üzleti neve) és a cégjegyzékről. A cégjegyzést Magyarországon mindig is bíróságok végezték, mégpedig vármegyénként decentralizáltan. A bejegyzések ellenőrzésével és a közzététellel a Kereskedelmi Minisztériumban tevékenykedő *cégbiztos* foglalkozott. A Kereskedelmi Törvénykönyv szerint a cégjegyzékbe való bejegyzés csak a korlátolt felelősségű társaságnál, a szövetkezetnél és a részvénytársaságnál volt konstitutív hatályú, a közkereseti és betéti társaság vonatkozásában – ez is közrejátszott jogi személyiségük tagadásában – csak deklaratív hatályú volt. Ezen utóbbi társaságok létrehozásához még írásbeli szerződés sem szükségeltetett, ha több személy közös cég alatt kereskedett, a bírói gyakorlat vélelmezte a kkt. fennállását és a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségét.

A korlátolt felelősségű társaság szabályozására erősen hatott a korabeli részvénytársasági jog meglehetősen merevsége. A Kereskedelmi Törvénykönyv eredeti szabályozása szerint a részvénytársaság csak nyilvános alapítással jöhetett létre, a kódex pedig nem

⁹⁵ L. KUNCZ Ödön: *A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának alapelvei*. i. m. 495–496.

⁹⁶ L. NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. I. kötet. Athenaeum, Budapest, 1913. 226–228.

⁹⁷ L. KUNCZ Ödön: *Csendes társaság. Küzdelem a gazdasági jogért*. I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 201–213.

⁹⁸ L. KLUPATHY Antal: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1906. 72.

ismerte a zárt alapítást és az egyszemélyes társaságot sem. Legalább hét részvényesnek kellett részvényt jegyeznie, a részvény névre és bemutatóra egyaránt szólhatott. A részvénytársaság szabályozása alapvetően kógens volt, viszonylag kevés olyan szabály került megállapításra, amelyekről az alapítók az alapszabályban eltérhettek.

Az 1930. évi V. törvénycikk három részből és százhuszonzét §-ból áll, de ebből a korlátolt felelősségű társaságokra csak az első rész száztizennégy §-a vonatkozik. A törvény alapvetően kötelező jellegű (még büntető rendelkezéseket is tartalmaz), de a társaság belső viszonyára nézve számos diszpozitív rendelkezést állapított meg. Az 1930. évi magyar kft.-törvény – főleg törzsanyagban – nemzetközi összehasonlításban igen szépen kidolgozott *színvonalas jogszabály*, nem véletlen, hogy a rendszerváltozás során az 1988. évi VI. törvény, az úgynevezett *első Gt.* talán a korlátolt felelősségű társaság szabályozásban vett át a legtöbbet az 1945 előtti jogból.

Míg a legtöbb külföldi törvény nem tartalmaz tételes definíciót a korlátolt felelősségű társaságra nézve, az 1930. évi V. törvénycikk 1–6. §-ában találhatunk ilyet. A korlátolt felelősségű társaság

- a) kereskedelmi társaság, amely
- b) bármilyen gazdasági célra alakulhat (tehát kifejezetten eszmei célú kft. nincs, de nem kell profitorientáltk lennie);
- c) előre megállapított törzsbetétekből álló meghatározott törzstőkével alakul, és ahol a tagsági jogokról értékpapírt kiállítani nem lehet, továbbá
- d) a tagok kötelezettsége csak a törzsbetét szolgáltatására, illetve a társasági szerződésben meghatározott egyéb vagyoni szolgáltatásokra (pótbefizetési kötelezettség, a magyar törvény a legtöbb külföldi jogszabállyal ellentétben külön nevesíti a mellékszolgáltatást is) terjed ki, egyebekben a tagok a társaság tartozásaiért nem felelnek;
- e) végül a társaság cége alatt jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, tulajdont szerezhet, aktív és passzív perképessége van.

A korlátolt felelősségű társaság létrehozásához közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat szükséges. A társaság a cégjegyzékbe való bejegyzéssel válik jogi személlyé. A cégbejegyzés után a társasági szerződés alaki fogyatékoságaira már nem lehet hivatkozni, illetve akarathibák miatt sem lehet a társasági szerződést megtámadni (15. §).

A törvény nem ismeri el az egyszemélyes társaságot, de a tagok számát nem korlátozza. A 17. § szerint a társaság törzstőkéjének legalább 10 000 pengőnek, a törzsbetétnak 1000 pengőnek kellett lennie. A törzsbetét pénzből és apportból is állhat, az apport „értékelhető dolog vagy vagyonjog” lehet (18. §). Az apport és a pénzbeli hozzájárulás aránya maximum 70–30%. A törzsbetéten alapul a tag üzletrésze (20. §) – a társaság saját üzletrésszerzését a 35. § általános jelleggel megtiltotta.

A tagokról a társaság ügyvezetésének kötelezően tagjegyzéket kell vezetnie, amelynek kellékeit az 55. § kötelezően meghatározza. A tagok üzletrészei különböző jogokat biztosíthatnak – tehát a társasági szerződés többletostalékot, illetve többletszavazati jogot biztosító üzletrészt is megállapíthat.

Az üzletrész-átruházást a törvény elég részletesen szabályozza 20–24. §-ában. A törvény a társaság részére ad elővásárlási jogot, amelyet a taggyűlés által kiválasztott személy javára lehet gyakorolni.

Elvileg egy tagnak csak egy üzletrésze lehet, de a különjogot biztosító üzletrész önállósága megmaradhat (20. §). Az üzletrész felosztásához a társaság beleegyezése szükséges, ilyen esetben az üzletrész részlegesen is átruházható.

A magyar törvény a tag kilépéséről, illetve kizárásáról nem rendelkezik, de a kizárás a 36. §-ban burkoltan megjelenik. Nevezetesen a társaság annak a tagnak az üzletrészét, akinek társaságban maradása a társaság célját megghiúsítaná, bírói ítélet alapján értéke megtérítésével bevonhatja (36. §).

A pótbefizetés szabályait a törvény elég részletesen állapítja meg (29–30. §), ugyanez a helyzet a tagoknak való visszafizetés különböző tilalmaival is (33–34. §).

A korlátolt felelősségű társaság alapvető szerve a *taggyűlés* – a 37. § szerint „*a társaság ügyeiben a főfelügyelet és az utasítás joga a taggyűlést illeti*”. A magyar törvény tehát nem az ügyvezetéssel kezd, mint a legtöbb akkori külföldi törvény, a taggyűlés a társaság legfőbb szerve, amelynek kizárólagos hatáskörét a törvény igen széles körben állapítja meg. A taggyűlésen főszabályként a törzsbetét-aránylagos többségi elv érvényesül, legalább egy szavazat minden tagot megillet.

Nem szavazhat az a tag, akit a határozat érint, de a 38. § szerint az ügyvezető, a felügyelőbizottsági tag vagy a végelszámoló választásakor az a tag is szavazhat, akinek a megválasztásáról döntenek. A határozatokat a Határozatok Könyvében kell nyilvántartani.

A határozatokat nem kell feltétlenül ülésen hozni. A 42. § szerint „*taggyűlésre nincs szükség, ha a tagok írásbeli szavazásban állapodnak meg*”.

A törvénybe ütköző határozatot a tag (de az ügyvezető és a „*felügyelő*”, azaz a felügyelőbizottság tag is) a bíróságnál megtámadhatja és a kereset sikere esetén a jogszabálysértő határozatot a bíróság hatálytalanítja (40. §).

Az 1930. évi V. törvénycikk igen széles körű kisebbségi jogokat állapít meg. A kollektív kisebbségi jogok a törzstökének legalább egytized részét képviselő tagokat illeti meg – rendkívüli közgyűlés összehívása, bírósági szakértő kirendelése a mérleg megvizsgálására, kártérítési keresetindítás az ügyvezetők ellen (44–49. §). Mindegyik tag igényelheti, hogy az ügyvezetők részére megadják mindazon „*ténybeli felvilágosítást*”, amelyre szavazati joguk gyakorlásához szükségük van.

A társaság törvényes képviselője az egy vagy több ügyvezető. Ügyvezető vagy tag, vagy külső harmadik személy egyaránt lehet. Több ügyvezető főszabályként csak együttesen gyakorolhatja a képviseleti jogot, az írásbeli képviselet cégjegyzés útján történik (51. §). Az ügyvezetők, ha azt a társasági szerződés lehetővé teszi, cégvezetőt, illetve általános kereskedelmi meghatalmazottat rendelhetnek ki a társaság képviselétére (53. §). Az ügyvezetők kötelesek a társaság könyveinek „*rendes vezetéséről gondoskodni*”. „*A mérleget a rendes kereskedőtől követett elvek szerint annyira világosan és áttekinthetően kell megszerkeszteni, hogy abból a tagok a társaság vagyoni helyzetéről megfelelően tájékozódhassanak.*” A mérlegre az 57. § részletes további követelményeket is megállapít.

Az 59. § szerint az ügyvezetőknek a társaság ügyeiben a „*rendes kereskedő gondosságával*” kell eljárniuk. E kötelezettségük megszegése esetén az ügyvezetők kártérítési fele-

lősséggel tartoznak, több ügyvezető esetén egyetemlegesen. Mentésül többes ügyvezetés esetén a felelősség alól az az ügyvezető, aki az intézkedés miatt a felügyelőbizottságnál, vagy ha ilyen nincs, a taggyűlésnél írásban tiltakozik (61. §).

Az első ügyvezetőt (ügyvezetőket) a társasági szerződés határozza meg. Ha ezt elmulasztják, a tagokat kell ügyvezetőnek tekinteni. Érdekes módon a törvény nem utalja a taggyűlés kizárólagos hatáskörébe az ügyvezetők megválasztását, és az ügyvezetés időtartamáról sem rendelkezik – erről a társasági szerződésben kell rendelkezni. Az ügyvezetést „*fenn lehet tartani*” az államnak vagy más közjogi testület részére is (62. §), sőt a cégbíróság is kirendelhet ideiglenes ügyvezetőt (!). Az ügyvezető kirendelését nyomós okból bármikor vissza lehet vonni.

A felügyelőbizottság általában fakultatív, azonban meghatározott nagyságú törzstőkéen felül, illetve ha a tagok száma huszonötöt meghaladja, kötelező. Az első felügyelőbizottságot a társasági szerződésben kell kijelölni (legalább 3 fő), ezt követően a taggyűlés választja, legfeljebb 3 évre (66. §). A felügyelőbizottság teljes jogkörrel ellenőrzi az ügyvezetést, emellett képviseli a társaságot az ügyvezetőkkel megkötött ügyeleteknél, illetve az ügyvezetőkkel szembeni perekben. A társasági szerződés kimondhatja, hogy fontosabb ügyeket az ügyvezetők csak a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásával köthetik meg. A felügyelőbizottság tagjai feladataik nem megfelelő ellátásért kártérítési felelősséggel tartoznak (66–72. §).

A társasági szerződés akként is rendelkezhet, hogy a felügyelőbizottság mellett vagy helyett a taggyűlés egy vagy több hites könyvvizsgálóra bízza az ügyvezetés állandó ellenőrzését – ezt a társaság kérelmére a cég szövegében is fel lehet tüntetni (73. §). A kft.-törvényben jelenik meg először kifejezetten a magyar társasági jogban a *könyvvizsgáló*, amelynek jogállásáról egy külön igazságügyi minisztériumi rendelet rendelkezett. (Tulajdonképpen a könyvvizsgálói szervezet felállításának késedelme okozta az 1930. évi V. törvény cikk hatálybaléptetésének elhalasztását több mint egy évvel.)

A társasági szerződést taggyűlési határozattal, mégpedig főszabályként háromnegyedes többséggel lehet módosítani (74. §), kisebb technikai módosításokhoz egyszerű szótöbbség, a társaság „*tárgyának*” megváltoztatásához egyhangú határozat szükséges. Az 1930-as kft.-törvény a törzstőke felemelését és leszállítását is a társasági szerződés módosításának eseteként szabályozza (76–81. §).

A korlátolt felelősségű társaság „*feloszlik*”, ha

- a) társasági szerződésben meghatározott idő eltelt;
- b) ha a taggyűlés legalább háromnegyedes többséggel így dönt. A taggyűlés a társaság más társasággal való egyesülését is elhatározhatja;
- c) ha a bíróság a társaságot felosztatja. A felosztatást az egytizedes kisebbség és a cégbiztos is kérheti, mégpedig a társaság ellen benyújtott keresettel;
- d) csőd, illetve kényszerfelszámolás esetén.

A kft.-törvény a végelszámolást is belefoglalja a felszámolásba, emellett rendelkezik a beolvadásról és az összeolvadásról is (84–105. §).

Szemben a viszonylag csekély korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó irodalommal,⁹⁹ a kft.-törvény érvényesülésének 1945-ig tartó 15 évében igen széles körű bírói gyakorlat alakult ki. Löw Tibor kft.-kommentárjából néhány jellegzetes jogalkalmazói döntésre utalnék:

- a) a törzsbetétektől forgalomképes értékpapír ugyan nem állítható ki, de okirat (certifikát) kiállítását a törvény nem tiltja;
- b) a korlátolt felelősségű társaság székhelye és telepe azonos fogalmak, ezért a vállalatnak székhelyén kívül csak fiókja (fióktelepe) lehet;
- c) a taggyűlés határozatképességéről a törvény nem rendelkezik, ezt ezért a társasági szerződésben rendezni kell. Kétszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál azonban mindkét tagnak jelen kell lennie a határozatképességhez;
- d) nem érvénytelen a társasági szerződés olyan kikötése, hogy a határozatképzetlenség miatt elmaradt taggyűlés esetén a megismételt taggyűlés a megjelent tagok számától függetlenül határozatképes;
- e) a szavazategyenlőség feloldását a törvény nem szabályozza, erről a társasági szerződésben kell rendelkezni. A döntést „*döntőbíróra*” is lehet bízni, aki valamely ügyvezető is lehet;
- f) a törvény nem korlátozza a társulokat a mellékszolgáltatás tárgyának megállapításában, ez munkavégzés, továbbá az ügyvezetés ellátására vonatkozó kötelesség is lehet, sőt az is, hogy valamely tag valamilyen üzleti tevékenységét abbahagyja;
- g) üzletrész átruházásánál, amennyiben a tag mellékszolgáltatást vállalt, a mellékszolgáltatásról rendelkezni kell, ennek hiányában a jogutódlás a mellékkötelezettségre is kiterjed;
- h) az ügyvezető kirendelése esetén az ügyvezetővel szerződést kell kötni. A törvény nem ügyvezető-választásról, hanem kirendelésről beszél;
- i) a korlátolt felelősségű társaság cégnevében, ha ez valós – cégvalódiság – a vállalat, az üzem, a gyár elnevezés is használható, valamint valamely tag nevének felvétele is (esetlegesen keresztnév nélkül);
- j) a kft.-törvény előtársaságot nem ismer, hanem csak az alapító tagok, illetve az alakuló korlátolt felelősségű társaság nevében eljárók személyes felelősségét;
- k) a bejegyzés után is semmisnek tekinthető a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése (és ezáltal maga a társaság), ha a szerződésben később nem pótolható tartalmi hiányok vannak. Azonban nem semmisségi ok, ha a társasági szerződésben a törvény kógens szabályaiba ütköző rendelkezést vettek fel. Ezt figyelmen kívül kell hagyni, és automatikusan belép a szerződésbe a törvényi szabály;
- l) az üzletrészhez fűződő többletjogokat a törvény nem korlátozza. Ilyen lehet például az ügyvezető kirendelésére, sőt a társaság felszámolására vonatkozó jog is. A tag részére külön jog biztosításával a tagi versenytilalom is korlátozható;

⁹⁹ Kivétel pl. NIZSALOVSKY Endre: *A kereskedelmi jog jogszabályai* című műve. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1933.

- m) az üzletrész-átruházás teljes kizárása is érvényesen felvehető a társasági szerződésbe;
- n) korlátolt felelősségű társaságnál a nyereségfelosztás során osztalékszervény kiállítását a törvény tiltja;
- o) az ügyvezetők részére felmentvény kiadása akkor lehetséges, ha erről a társasági szerződés rendelkezik. A felmentvény kiadása a taggyűlés kizárólag hatásköre. Az ügyvezető a társaság elnöke címmel is felruházható;
- p) a taggyűlés határozatát a tag azon a címen is megtámadhatja, hogy a többség a jó erkölcsbe ütköző módon a kisebbség kárára visszaélt hatalmával;
- r) az ügyvezetők a társaság belső ügyeinek intézése körében ügyvezetőiséget is alkothatnak, ez a lehetőség azonban kifelé nem érvényesülhet, ez kifelé többes ügyvezetésnek minősül. Az ügyvezetői kárfelelősség nemcsak a társasági szerződés rendelkezéseinek pozitív megsértéséből, hanem az ügyvezetői tevékenység elmulasztásából is származhat. Az ügyvezetői rendes kereskedői gondosság nem abszolút mérték, mindig az eset összes körülményei szerint kell elbírálni a vétkesség fennálltát;
- s) a felügyelőbizottság tagjai a társaság tagjai is lehetnek, a felügyelők csak személyesen járhatnak el.¹⁰⁰

2.4 Kitekintés – más német mintát követő – „nyugati” országok korlátolt felelősségű társasági szabályozására

A következőkben röviden elemezésre kerül néhány „nyugati” ország korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályozása, különös tekintettel a jogintézmény modernizálására irányuló törekvésekre. Ezen belül részletesebben foglalkozunk a svájci és a francia szabályozással, majd érintőlegesen tárgyaljuk a holland, az olasz, a spanyol és a belga szabályozást, valamint hogy kilépünk Európából, szó lesz a japán és a brazil szabályozásról is.

2.4.1 Svájc

Már volt róla szó, hogy Svájcban sokáig háttérbe szorították a korlátolt felelősségű társaságot, például a külföldi befektetőket alapvetően részvénytársaságok alapítására ösztönözték. A '90-es évek közepén történt részvénytársasági szigorítások következtében viszont az 1990-ben még mindössze 4000 kft. (165 000 rt.-vel szemben) 2000-re már majdnem 100 000-re nőtt.

¹⁰⁰ L. Löw Tibor: *A korlátolt felelősségű társaság és a csendes társaság törvényének (1930: V. TC.) magyarázata*. TÉBE Kiadóvállalat, Budapest, 1940.

Ahogy fent láttuk, Svájcban maga a polgári törvénykönyv (ZGB) szabályozza a korlátolt felelősségű társaságot, mégpedig – a közkereseti és betéti társasággal ellentétben – a jogi személyek között. A kft. a polgári törvénykönyvbe utóbb került be. A svájci jogirodalomban a némethez hasonlóan ugyancsak a kft. kettős jellegével küszködnek – személyegyesülés is, tőketársaság is, szerződéses is, jogi személy is, kötődik a tagokhoz, de önállósult szervezettel is bír.¹⁰¹

A svájci jogban a közkereseti és betéti társaság társasági részesedése nem átruházható, a kft.-üzletrész – és ezáltal a társaságban való tagság – viszont igen. Emellett a svájci jogban a gazdasági célkitűzés a korlátolt felelősségű társaság fogalmának elengedhetetlen része, tehát kft. nonprofit célra nem alapítható, hiszen a társaság „*kereskedelmi vállalat*” (*kaufmännisches Unternehmen – 772. §.*) A korlátolt felelősségű társaságnak törzstőkéje van, amelynek a törvény meghatározza mind a *minimumát* és (érdekes módon) a *maximumát* is (jelenleg tudomásom szerint 50 000 svájci frank a minimum, és 2 millió svájci frank a maximum – a részvénytársaságnál nincs törvényes maximum). A törzstőke felét, illetve a teljes apportot az alapításkor be kell fizetni, illetve szolgáltatni kell.

Minden tagnak hozzá kell járulnia törzsbetétjével a törzstőkéhez. A törvény jelenleg a törzsbetét-minimumot 1000 frankban állapította meg. A törzsbetét Svájcban sem foglalható értékpapírba, az vagyoni értékű jogot képez.

A korlátolt felelősségű társaság céggel rendelkező kereskedőként jogi személy, a kft. jellegét a cégnévben fel kell tüntetni. Főszabályként a társaság tagjai a korlátolt felelősségű társaság tartozásaiért nem felelnek – megjegyzendő, hogy a *Haftungsdurchgriff*-et, azaz a tagokra való felelősségáthárítást a svájci bíróságok jóval kisebb mértékben alkalmazzák, mint a német vagy az osztrák bírói gyakorlat.

A svájci jog is a társasági tagok *Treuepflicht*-jéből indul ki, a tagság a korlátolt felelősségű társaságnál sokkal szorosabb viszonyt hoz létre a tagok között, mint a részvénytársaságnál, nemcsak egyszerűen a törzsbetét szolgáltatásából áll. A társasági szerződés előírhat pótbefizetési kötelezettséget – a pótbefizetés felső határát a svájci törvény nem határozza meg, de azt a társasági szerződésben meg kell állapítani.

A társaság tagjainak vagyoni jogai, amelyeket az üzletrész testesít meg, alapvetően a törzsbetét nagyságához igazodnak, a szavazás és a nyereségben való részesedés vagyonaránylagos. A svájci törvény elsőbbségi üzletrészt nem ismer. Hiányzik a törvényből az úgynevezett *saját üzletrész* is.

A üzletrész átruházásának szabályai szigorúbbak a német–osztráknál, a személyegyesítő jelleg tehát erősebb. Az üzletrész átruházásához ugyanis a taggyűlés háromnegyedes többséggel hozott hozzájárulása szükséges – 791. §. Ugyanakkor a svájci törvény lehetővé teszi a tagnak, hogy fontos okból kilépjen a társaságból, emellett kivételes esetben lehetővé teszi a tagkizárást is a kft.-ből.

A svájci jog a taggyűlést kifejezetten a korlátolt felelősségű társaság legfőbb szervének nyilvánítja, és igen széles, kizárólagos hatáskört állapít meg részére. A taggyűlés határoza-

¹⁰¹ L. P. FORSTMOSER – P. R. PEYER – B. SCHOTT: *Das neue Recht der GmbH. Einführung und synoptische Darstellung*. Dike Verlag AG, Zürich, 2006.

tainál a többségi elv (természetesen vagyonaránylagos) széles körben érvényesül. Az ügyvezetésnél a svájci törvény – szemben a némettel – alapvetően a többes közös ügyvezetésből indul ki, a felügyelőbizottságot pedig alapvetően fakultatív szervként intézményesíti.

A svájci törvény átalakulásról, egyesülésről és szétválásról a korlátolt felelősségű társaságnál nem rendelkezik, csak a saját akaratából való megszüntetést, illetve a felszámolást szabályozza. Az átalakulás és más státuszváltozások általános jelleggel külön lettek szabályozva.¹⁰²

2.4.2 Franciaország

A francia *Code de Commerce* 1807-ben tartalmazott először kodifikált társasági jogot az európai kontinensen. A kódexben három és „fél” társasági forma szerepel: a közkezeseti és betéti társaság, a részvénytársaság, továbbá a betéti részvénytársaság. A *Code de Commerce* indította el Európában azt a folyamatot, hogy a korábbi *koncessziós* (egyedi engedélyezési) *rendszerrel* általános jelleggel áttértek az európai jogok a *normatív rendszerre*. (A francia kereskedelmi törvénykönyvet e téren egyébként rövid időn belül a spanyol (1829) és a portugál (1833) kereskedelmi törvény is követte.) A történelmi fejlődés során több mint 150 év alatt a francia társasági jog eléggé szétzilálódott, 1966-ban került a részvénytársasági jog újrakodifikálásra, amit 1978-ban egy széles körű novella követett. A francia társasági jogba a korlátolt felelősségű társaság elég hamar bekerült, már 1925-ben bevezették.

A francia irodalom a tőketársaságok között nem tesz éles különbséget a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság között – például a már többször hivatkozott leányvállalati kötetben a külföldi beruházások számára D. Schmidt és P. Gramling együttesen tárgyalja az rt.-t (SA) és a kft.-t (SARL).¹⁰³ A részvénytársaságnak legalább 7 tagja kell, hogy legyen, a korlátolt felelősségű társaságnak viszont maximum 50 tagja lehet (SARL-törvény 36. §). A zárt részvénytársaság alaptőke-minimuma tudomásom szerint 37 000 euró, a nyílt részvénytársaságnak 225 euró volt a 2000-es évek közepén. 2003-ig a korlátolt felelősségű társaság törzstőkeminimuma 7500 euró volt, de a 2003-as kft. dereguláció 1 euróra csökkentette ezt, tehát – és ez súlyos törés a jogintézményen – gyakorlatilag megszüntette a kft. törzstőkeminimumát.

Talán ez is közrejátszik abban, hogy Franciaországban majd’ egymillió SARL (kft.) van, jóval több, mint részvénytársaság, pedig a francia törvényhozó többször is igyekezett az rt.-t közkedveltebbé tenni. Az 1966-os részvénytársasági törvény lehetővé tette, hogy az rt. alapszabályában a német *Drei Eck* (igazgatóság–felügyelőbizottság–könyvvizsgáló) rendszer helyett az angol–amerikai egységes irányítású, úgynevezett *Board-rendszert* vá-

¹⁰² L. A. MEIER-HAYOZ – P. FORSTMOSER: *Grundriss des schweizerischen Gesellschaftsrechts*. Stämpfli Verlag, Zürich, 1981. 307–321. Általános leírás a svájci társasági jogról: C. H. HARDER SCHULER et al.: *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*. Stämpfli Verlag, Bern, 2007.

¹⁰³ L. D. SCHMIDT – P. GRAMLING: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Frankreich. In: LUTTER, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 206–232.

lasszák az alapítók. (A tőzsdén szereplő francia részvénytársaságok túlnyomó többsége át is tért az egységes irányítású rendszerre.) 1994-ben pedig – kifejezetten a korlátolt felelősségű társaság konkurensaként – bevezették az *egyszerűsített zárt részvénytársaságot* (SAS), amelynek lehet (éppúgy, mint a kft.-nek) egyszemélyes társasági változata is, ahol jóval nagyobb az alapítói szabadság a társaság működése és szervezeti felépítése szempontjából. (Megjegyezzük, hogy a korlátolt felelősségű társaság szervezete is egyszerűsödött – például a felügyelőbizottság általános jelleggel fakultatív szervvé vált).¹⁰⁴

2.4.3 Olaszország

Olaszország is olyan ország, amelyben a társasági jog magában a polgári törvénykönyvben, nevezetesen az 1941-es *Codice Civile*-ben került szabályozásra, rendhagyó módon – Mussolini féle korporativizmus, munkáltatók–munkavállalók, tőke–munka egyesítése jegyében – a törvénykönyv *ötödik, „munkajogi” könyvében*. Az ötödik könyv 5. címe foglalkozik társasági joggal, ahol a polgári jogi társaság, a közkereseti, a betéti társaság, a részvénytársaság és a betéti részvénytársaság után, de a szövetkezet és a csendes társaság előtt. A 2462–2483. § szabályozza a korlátolt felelősségű társaságot.¹⁰⁵

2001-ben az olasz társasági jogban is törvénymódosításokkal jelentős változásokat eszközöltek, de ez elsősorban nem a korlátolt felelősségű társaságot, hanem a részvénytársaságot és a konzernjogot érintette. Például az olasz jog is lehetővé tette, hogy a nyilvános részvénytársaságok *Board*-rendszerrel működjenek, szélesítették az egyszemélyes részvénytársaság lehetőségét, törvényben nevesítették a szindikátusi szerződést (résztvényesi megállapodást) és a vállalatcsoportot, illetve a faktikus konszernt.

Az olasz kft.-törvény nem maximálja a tagok számát, viszont erősen közelíti az üzletrészt az értékpapír-jelleghöz, ennek megfelelően a külsőkre való üzletrész-átruházást lényegében csak a társasági szerződésben lehet korlátozni (2479. §). Az olasz jogban viszonylag magas törzstőkeminimum (10 000 euró) volt a 2000-es évek közepén. Az eredetileg általánosan kötelező felügyelőbizottság zömmel fakultatívává vált, csak meghatározott tőkenagyság felett kötelező. A tag csak akkor nem lehet ügyvezető, ha ezt a társasági szerződés kizárja (2487. §). Az olasz kft.-jog ismeri a társasági szerződés felmondását és a korlátolt felelősségű társaságból való kilépés lehetőségét is – ez utóbbit a társasági szerződésben korlátozni lehet.

Az olasz irodalom a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság közti alapeltérést abban látja, hogy az rt.-szabályozás általában nem enged eltérést, a kft.-nél viszont az alapvetően kötelező jelleg mellett számos a diszpozitív szabály, tehát a társulók akarata jobban érvényesülhet. A formalitások is jóval lazábbak a korlátolt felelősségű társaságoknál, mint a részvénytársaságoknál.¹⁰⁶

¹⁰⁴ L. H. J. SONNENBERGER – R. DAMMANN: i. m. 214–227.

¹⁰⁵ S. PATTI: i. m.

¹⁰⁶ L. G. E. COLOMBO: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Italien. In: LUTTER, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 320–325.

2.4.4 A spanyol–portugál szabályozás

A spanyol kereskedelmi jog alapja az 1885-ös kereskedelmi törvénykönyv, amely részben a kereskedelmi társaságokra nézve általános szabályokat állapít meg (116–124. §), részben szabályozza a közkereseti és betéti társaságot, valamint a csendes társaságot (polgári jogi társaság szabályozását az ugyancsak 1880-as évek végén létrejött polgári törvénykönyv tartalmazza). Eredetileg a részvénytársaság szabályozása is a kereskedelmi törvénykönyvben volt, de 1951-ben a jogintézmény kivált a törvénykönyvből, és önálló törvényi szabályozást kapott. (Jelenleg az 1989-es részvénytársasági törvény van hatályban, számtalan módosítással.) Végül 1953-ban külön törvénnyel vezették be a korlátolt felelősségű társaságot, amelyet 1995-ben szabályoztak újra. A kft. viharosan terjedt Spanyolországban, és a legelterjedtebb társasági formává vált.

A korlátolt felelősségű társaság zárt, értékpapír nélküli társaság, a tagok száma 50-nél több nem lehet. A társaságnak törvényi minimum feletti törzstőkével kell rendelkeznie (ez 3000 euró volt a 2000-es évek közepén), tevékenységének jellegétől függetlenül kereskedő. A korlátolt felelősségű társaság tagjai a társaság tartozásaiért főszabályként nem felelnek.¹⁰⁷

A kft.-törvény szervezeti és működési szempontból a részvénytársasági szabályokból indul ki, azokat egyszerűsíti. A korlátolt felelősségű társaság üzletresztét erősen közelíti az értékpapír-jelleg felé, a külső harmadik személyekre való átruházást lényegében csak a társasági szerződés korlátozhatja. A törvény lehetővé teszi a tag kilépését a társaságból. A korlátolt felelősségű társaság tagja lehet ügyvezető, több ügyvezető esetén létrehozhatnak *ügyvezetőséget*. A felügyelőbizottság általában fakultatív, bizonyos törzstőkehatár felett viszont kötelező.¹⁰⁸

2003-ban a spanyol törvényhozó bevezette a korlátolt felelősségű társaság *egyszerűsített változatát*, amelyet csak törvényi szerződésmentával lehet létrehozni, és csak elektronikus úton lehet regisztráltatni. A társaság tagjai kötelesek a közjegyző előtt személyesen megjelenni, a kitöltött szerződésmentát ugyanis közjegyzői okiratba foglalják. A minta csak a legszükségesebb társasági feltételeket tartalmazza, és 48 órán belül be kell jegyezni a kereskedelmi regiszterbe.

Portugáliában is duális (polgári törvénykönyv – kereskedelmi törvénykönyv) rendszer érvényesül. A kereskedelmi társaságok alapja az 1888-as kereskedelmi törvénykönyv, amely számtalan módosítással ma is hatályban van. (A polgári törvénykönyv viszonylag kevésbé régen kodifikált, 1966-os.) Ugyanakkor 1986-ban a Kt.-re támaszkodva *önálló törvény született a kereskedelmi társaságokról*. Ez a törvény négy kereskedelmi társaságot intézményesít: a közkereseti és a betéti társaságot, a korlátolt felelősségű társaságot és

¹⁰⁷ L. E. HUZEL – B. LÖBER – R. WICKE: i. m.

¹⁰⁸ L. E. HUZEL – B. LÖBER – R. WICKE: i. m.

J. M. E. IRUJO – J. V. P. BOCHÓNS: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Spanien. In: LUTTER, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. . 783–787.

a részvénytársaságot. A korlátolt felelősségű társaság intézménye 1906 óta ismert a portugál jogban.

Mindegyik kereskedelmi társaság jogi személy. Megjegyezzük, hogy a portugál jog az egyéni kereskedőnek (egyéni cégnek) ismeri a korlátolt felelősségű válfaját is, ezért tehát nem szükséges a felelősségkorlátozáshoz egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságot alapítani. A portugál jog a kft.-alapításhoz legalább két tagot igényel, a részvénytársaság-alapításhoz legalább öt részvényes szükségeltetik. Portugáliában a korlátolt felelősségű társaság a legelterjedtebb társasági forma, és csak viszonylag csekély számú részvénytársaság működik. A korlátolt felelősségű társaság törzstőkeminimumát viszont a törvény 1 euróra szállította le. A társaság üzletész-átruházása külső harmadik személyre nehezebb, mint Spanyolországban, a portugál jog jobban őrzi a korlátolt felelősségű társaság személyegyesítő jellegét. A portugál kft.-nek egy vagy több ügyvezetője lehet, a tagi ügyvezetés nem korlátozott, a felügyelőbizottság főszabályként pedig fakultatív.¹⁰⁹

2.4.5 Hollandia–Belgium

A holland monista szabályozásban a korlátolt felelősségű társaság a polgári törvénykönyv jogi személyekről szóló II. könyvében szerepel igen részletes szabályozásban – 175–284. §. A korlátolt felelősségű társaság mellett e könyvben szerepel a kft.-t megelőzően az egyesület, a szövetség és a részvénytársaság (ez utóbbi a 64–165. §-ban), míg a kft.-t követően az alapítvány és az egyesülés. A közkereseti és betéti társaság a holland jogban nem jogi személy, és a polgári jogi társasággal együtt a kötelmi különös részben (VII. könyv) került szabályozásra. A korlátolt felelősségű társaság egyébként Hollandiában elég későn, csak 1971-ben került a kereskedelmi társaságok közé.¹¹⁰

A holland társasági jogban 2005–2007 között *jelentős változások* történtek. Egyik irányban a részvénytársaságok közül alaptőke-arányosan kiemelésre kerültek az úgynevezett *nagy részvénytársaságok*, ahol részben a *corporate governance* alapelveit, részben a munkavállalói participációt erősítették. A másik irányban viszont a zártkörű társaságot, a korlátolt felelősségű társaság egyszerűsítették, jobban eltérítették a hagyományos részvénytársasághoz közelítő szabályozástól, erősítették a diszpozitivitást. Korábban ugyanis a holland törvényhozó túlzottan a részvénytársaság szabályait alkalmazta a korlátolt felelősségű társaságnál, például társasági szerződés helyett alapszabályról (amelyet Hollandiában is közjegyzői okiratba kell foglalni) beszélt ennél a társasági formánál is. A korlátolt felelősségű társaság törzstőkeminimuma is viszonylag magas volt, az egyszemélyes alapítást pedig a törvény nem tette lehetővé (az alapítást követően utóbb azonban létrejöhett az egyszemélyes társaság). A részvénytársaságok nyilvánossági

¹⁰⁹ L. J. E. ANTUNES: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Portugal. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 589–627.

¹¹⁰ A holland Ptk.-ról I. F. NIEPER – A. S. WESTERDIJK (szerk.): i. m. A holland kereskedelmi jogról I. P. GOTZEN: *Niederländisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1979. A kft.-re vonatkozó rész: 102–129.

előírásai sem érvényesek már a kft.-re, az üzletrész-átruházás törvényi korlátai jórészt megszűntek, alapvetően az alapítók korlátozhatják.

A korlátolt felelősségű társaságnál a holland törvény kifejezetten lehetővé teszi több ügyvezető esetén az *ügyvezetőséget* (239. §). A felügyelőbizottság általában nem kötelező, a nagy törzstőkéjű társaságoknál viszont igen.¹¹¹

A *belga kereskedelmi jogot* az 1935. évi, lényegében a kereskedelmi törvénykönyvbe beillesztett, kereskedelmi társaságokról szóló törvény szabályozza – időközben természetesen rengeteg módosítással. A belga törvény a közkereseti és betéti társaságot, a betéti részvénytársaságot, a részvénytársaságot, a korlátolt felelősségű társaságot és a szövetkezetet szabályozza, a belga jogban tehát a szövetkezet egyértelműen kereskedelmi társaság.¹¹² (Érdekességként megjegyeznénk: Európában törvényt a *Corporate Governance*-ról Belgiumban hoztak először 2002-ben.)

A korlátolt felelősségű társaság tekintetében az 1985-ös módosítás korlátozás nélkül lehetővé tette az egyszemélyes társaságot Belgiumban, és megszüntette a taglétszám felső határát. A belga törvényben is van törzstőkeminimum, az üzletrészt pedig erősen közelítik az értékpapír-jelleghez, és átruházását is alapvetően csak a társasági szerződés korlátozhatja. Egyes vagy többes ügyvezetés egyaránt lehet, a felügyelőbizottság általában fakultatív.¹¹³

2.4.6 Japán

A japán társasági jog alapvetően az 1899-es – e célra „exportált” német professzorok segítségével készült – kereskedelmi törvénykönyvben került szabályozásra. A kereskedelmi törvénykönyv eredetileg három társaságot szabályozott, a közkereseti és a betéti társaságot, valamint a részvénytársaságot. A korlátolt felelősségű társaságot külön törvény vezette be 1938-ban, elég részletes, nyolcvankilenc paragrafus terjedelemben.¹¹⁴

A japán kft.-jog a konzervatív szabályozások közé tartozik, például nem ismernek egyszemélyes társaságot, általában a korlátolt felelősségű társaság tagjainak száma nem lehet több 50-nél, de a bíróság különleges esetben engedélyezheti a tagmaximum túllépését. A kft.-törvény viszonylag kis számban tartalmaz diszpozitív szabályokat, és a társasági szerződés tartalmát a kormány rendelettel is szabályozhatja. Az üzletrész-átruházás külső harmadik személyekre törvényileg is korlátozott, a törvényi törzstőkeminimum az általánosnál magasabb.

¹¹¹ L. W. VAN GRINTEN – H. HONÉE – P. GOTZEN: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in den Niederlanden. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 504–525.

¹¹² A belga társasági jogról I. E. HOFFMANN: *Grundzüge des belgischen Handels-, Gesellschafts- und Wirtschaftsrechts*. Verlag C.H. Beck, Bern, 1996.

¹¹³ L. D. LÉON – A. BENOIT-MOURY: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Belgien. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 55–89.

¹¹⁴ L. A. ISHIKAWA – I. LEETSCH: *Das japanische Handelsrecht (in deutscher Übersetzung)*. Heymanns Verlag, Köln, 1988.

Japánban mintegy 1,6 millió korlátolt felelősségű társaság működik az 1,3 millió részvénytársaság mellett. A korlátolt felelősségű társaság szervezeti felépítése erősen közelíti a részvénytársaságéhoz, például a kft.-nél is alakuló közgyűlést kell tartani. A japán törvény ismeri az előtársaságot. 1991 óta lehetséges egyszemélyes társaságot alapítani. A törzstőkeminimum 2008-ban 3 millió jen volt.¹¹⁵

2.4.7 Brazília

Brazíliában 1850-ben francia mintára kereskedelmi törvénykönyvet, 1916-ban pedig polgári törvénykönyvet alkottak. A korlátolt felelősségű társaságot igen korán, 1919-ben iktatták be a brazil jogrendbe, a részvénytársaságról pedig 1976-ban új törvényt alkottak.

A nagy változás 2002-ben következett be, amikor is felhagytak a duális rendszerrel, és a kereskedelmi jogot, így a kereskedelmi társaságokat is beolvastották a polgári törvénykönyvbe. A korlátolt felelősségű társaság így a polgári törvénykönyv 1052–1087. §-ában szerepel. A részvénytársaság viszont kimaradt a ptk.-ból, az változatlanul külön törvényt képez. (A brazil polgári törvénykönyv további érdekessége, hogy a fogyasztói magánjog is külön törvénybe került.)

A brazil társasági jog francia hagyományokkal büszkélkedik, ezt követően azonban, elsősorban a kft. szabályozása vonatkozásában német hatás érvényesült, az utóbbi időben pedig erős az amerikai hatás is, főleg a részvénytársaságok vonatkozásában. Talán az is az amerikai befolyásra vezető vissza, hogy a polgári törvénykönyvbe foglalás ellenére a korlátolt felelősségű társaság mögöttes jogterülete a részvénytársaság (1053. §), továbbá hogy a brazil törvényben a kft.-nél nincs törvényi törzstőkeminimum.¹¹⁶

A brazil társasági jog érdekessége, hogy sem a részvénytársaságoknál, sem a korlátolt felelősségű társaságoknál nem ismer el egyszemélyes társaságot. A korlátolt felelősségű társaság alapításához viszont nem kell közjegyzői okirat, és az apportszabályozás is szelölősebbnek mondható. Elég elterjedtek a kormányrendeletek, elsősorban a kereskedelmi regiszterbe való bejegyzés formáit illetően. A társasági szerződés közjegyzői okiratba foglalása nem kötelező. A korlátolt felelősségű társaságnak – függetlenül attól, hogy nincs törzstőkeminimum – a társasági szerződésben meg kell jelölnie a törzstőkéjét. A törzstőke befizetésének módját és idejét is a társulók határozzák meg. Az ügyvezetők a társasági szerződés alapján képezhetnek ügyvezetőséget, a felügyelőbizottság fakultatív.¹¹⁷

¹¹⁵ L. K. YAMAUCHI – H. MENKHAUS: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Japan. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 339–374.

¹¹⁶ L. P. SESTER: *Brasilianisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlag Recht und Wirtschaft, Frankfurt am Main, 2010., és J. P. SCHMIDT: *Zivilrechtskodifikation in Brasilien – Strukturfragen und Regelungsprobleme in historisch-vergleichender Perspektive*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2009.

¹¹⁷ L. J. THOMAS: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Brasilien. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 90–134.

2.5 Az európai korlátolt felelősségű társaság tervezetéről

Párhuzamosan az európai részvénytársaság kidolgozására irányuló javaslatokkal már az 1990-es években egyes társasági jogászok felvetették egy *szupranacionális európai kft.* gondolatát, de mind az európai egyesülésre, mind az európai szövetkezetre vonatkozó rendelet megelőzte az európai privát (vagy zártkörű) társaság rendelettervezetének kidolgozását. Az európai részvénytársaságra vonatkozó rendelet 2001-es elfogadása után azonban a priváttársasági előkészületek felgyorsultak és intenzívebbé is váltak. Az európai korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó rendelet kidolgozása így bekerült a társasági jog korszerűsítésével foglalkozó 2003–2009 közötti uniós cselekvési tervbe is.

A rendelet kiadását lényegében *két tényezővel* indokolták, egy közgazdasággal és egy jogival.

- a) Az Unióban a figyelem a 2000-es években egyre inkább a kis- és középvállalkozásokra (kkv.) irányult, hiszen ezek a társaságok 90%-át adják, és a foglalkoztatás terén is 70%-ot tesznek ki. A foglalkoztatottak érdekében a szakszervezetek és a szociális szervezetek is támogatták az Unióban a kkv.-k általános jellegű uniós támogatását, hiszen erre a nemzeti államok az Unió versenypolitikai elvei miatt kevésbé alkalmasak (az állami támogatások korlátozása). Így a Bizottság 2008-ban kihirdette a *Small Business for Europe* című, kisvállalkozásokat támogató csomagját, amely főleg az adminisztratív terhek leépítését célozta meg.
- b) Jogi oldalról egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az európai részvénytársaság lényegében *csak a nagyvállalatok* számára alkalmas forma. Emellett az európai részvénytársaság szabályozása nem kellően egységes, a német–francia és az angol jogi megoldásokat párhuzamosan tartalmazza, továbbá mögöttes jogterületként túlzottan támaszkodik a nemzeti jogokra. A kisebb vállalkozásoknak más típusú jogi szabályozásra van szükségük. E szabályozásban viszont a német típusú korlátolt felelősségű társasággal szemben – az angol–amerikai kereskedelmi jog kontinentális Európába való általános behatolásának részeként – egyre nagyobb szerepet kapott az angol zárt *limited company* konstrukciója. A rendelet kidolgozása során egyre erősebb lett az a meggyőződés, hogy az angol *limited company* mintájára kell felépíteni az európai magántársaságot, mert az egyszerűbb, rugalmasabb, bürokráciamentesebb, mint a német típusú kft.

Mindez nagyon jól látszik az Európai Parlament Jogi Bizottsága által kidolgozott és az Európai Parlament által 2007-ben elfogadott *tizenegy ajánlásban*, amelyet az európai privát társaság statútumára nézve fogadott el. Az ajánlások leszögezik, hogy az európai magántársaságokat a lehető legnagyobb mértékben ki kell vonni a nemzeti jogrendszerek alól, egységes közösségi társasági jogi formát kell kialakítani. Ily módon az *európai priváttársaság a nemzeti korlátolt felelősségű társaságok közösségi versenytársa* lenne. Ugyanakkor a közösségi normák többsége legyen diszpozitív, adjon minél szélesebb lehetőséget a társaság tagjai akaratervényesítésének. Európai kft. létrejöhet eredeti alapítással (*ex nihilo*) vagy nemzeti formákból való átalakulással.

Az ajánlások megtartják a törzstőke-tőke-minimumot, és erre 10 000 eurót állítottak be. A priváttársaság a tagoktól elkülönült jogi személy, amelynek tartozásaiért a tagok nem felelnek. Az ajánlások tartalmazták a társasági szerződés kötelező elemeire vonatkozó javaslatot is. A szervezeti kérdésekről az ajánlásban nem sok szó esik. Lehetséges egy vagy több ügyvezető és felügyelőbizottság is (de ez utóbbi egyáltalán nem kötelező). Az ajánlások kifejezetten javasolják, hogy az európai magántársaságról szóló rendelet tartalmazzon leegyszerűsített szerződésmintát, megkönnyítve az alapítást, mégpedig két változatban: egyet a mikrovállalkozásokra, és egyet a nagyobb, közepes vállalkozásokra.

Az ajánlások kitértek az európai magántársaság számviteli rendjére, erre az Unió 4-es számú irányelve lenne az irányadó (egyszerűsített éves beszámoló).

Az ajánlás kifejezetten foglalkozik a magántársaságok formaváltásával, illetve határonkon túli egyesüléséről, valamint a társasági székhely áthelyezéséről az Unióban általános letelepedési és gazdasági tevékenység végzésére vonatkozó szabadság jegyében.

A nemzeti jog csak a 11. ajánlásban kerül előtérbe. Az európai magántársaság fizetési képzetlensége esetén annak az országnak a csődjogát kell alkalmazni, amelynek területén a társaság székhelye van.¹¹⁸

A rendelettervezet kidolgozása a Párizsi Vállalkozásfejlesztési Szervezetben történt. Ezt követően lefolytatták az Unióban szokásos jogszabály-előkészítési eljárásokat (például hatásvizsgálatok, konzultációk, meghallgatások stb.), majd a Bizottság előterjesztésére a Tanács 2008 júniusában elfogadta az európai *magántársaság rendelettervezetét*. Az Európai Parlament is első olvasatban 2009. március 10-én elfogadta a zártkörű társaság statútumát. Ezt követően azonban a *rendeletalkotási folyamat váratlanul leállt* (az eredeti tervek szerint az európai magántársaságról szóló rendelet 2010. július 1-jével hatályba lépett volna), és jelenleg is meglehetősen kérdéses a folytatás, tehát, hogy véglegesen elfogadják-e ezt a társasági formát szabályozó rendeletet.

Mielőtt a „leállítás” okaival foglalkoznánk, tekintsük át a rendelettervezet tartalmát.

Az európai priváttársaságról (SPE) szóló rendelettervezet az átlagostól jóval eltérő, jóval nagyobb preambulummal kezdődik, és a jogszabály célját 19 pontban foglalja össze. Kiindulópont, hogy az eddigi közösségi formákat a nagy társaságok igényeire hozták létre. Módot kell tehát adni arra, hogy a kisebb vállalkozások az európai egységes piac minden előnyét kihasználják, ehhez viszont adekvát jogi forma kell. A zárt priváttársaságok gyorsan, egyszerűen és olcsón jöhessenek létre a tagállamokban, a társuló kisvállalkozások lehetőleg legjobban adottságaihoz tudják igazítani társasági szerződésük tartalmát. A kettős követelményrendszer persze a bevezetés 11. pontjában is megjelenik: „A SPE számára nem szabad magas kötelező tőkekövetelményeket előírni, hiszen ez

¹¹⁸ Az ajánlások tartalmát I. részletesen BALÁSHÁZY Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződéseiben* című hivatkozott PhD-dolgozatában. 17–24. A magyar irodalomból I. még SÁNDOR István: *A Societas Privata Europaea lehetséges szerepe a társasági jogban.*, és POTZNER Andrea: *A társaság jog aktuális kérdései az Európai Unióban, a Societas Privata Europaea.* In: FUGLINSZKY Ádám – KLÁRA Annamária (szerk): *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilizációban.* Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 581–593., ill. 593–603.

létrehozásuk gátja lenne, a hitelezőket azonban meg kell védeni a tagok („részvényesek”) túlzott mértékű juttatásaival szemben, amelyek a társaság fizetőképességét veszélyeztethetik.”

Az angolszász felfogás dominálása jegyében a rendelettervezet tagok helyett „részvényesekről”, üzletrész helyett „részvényről”, társasági szerződés helyett „alapszabályról” beszél. A rendelettervezet nem tartalmazza a SPE definícióját, a fogalommeghatározásokból azonban kiderül, hogy jogi személy, amelynek tartozásaiért a részvényesek/tagok nem felelnek. Voltaképp ebből arra a következtetésre is lehetne jutni, hogy itt nem európai korlátolt felelősségű társaságról, hanem európai „kis”, „zárt”, leegyszerűsített részvénytársaságról van szó.

Az SPE-szabályozás háttérbe szorítja a nemzeti jogokat, de természetesen nem tudja kizárni. Ha egy kérdést a rendelet, illetve az alapszabály nem rendez, a székhelyország korlátolt felelősségű zárt társaságokra vonatkozó szabályai érvényesülnek (4. § - ez Angliában a *limited closed company*-t jelenti, Németországban a *GmbH*-t).

A rendelettervezet – az rt.-rendelettel szemben – nem mondja ki, hogy a részvényeseknek legalább két tagországból kell származniuk, és kifejezetten megengedi az egyszemélyes társaságot (3. cikk).

A SPE önálló alapítással, illetve a nemzeti jogok szerinti társaságok átalakulásával, egyesülésével vagy szétválásával jöhet léte – a „*hogyan*” kérdést azonban az 5. cikk nyitva hagyja, hiszen a nemzeti jogok átalakulási–szétválási–egyesülési szabályai erre nyilván nem megfelelőek. A társaság székhelyének az Unió területén kell lennie, de a székhelynek nem kell azonosnak lennie azzal a hellyel, ahol a társaság fő üzleti tevékenységét kifejti. Az SPE székhelye szerinti tagállam kereskedelmi regiszterébe való konstitutív hatályú bejegyzéssel jön létre, válik jogi személlyé. Az SPE-nek fióktelepei is lehetnek. Az SPE létrejöttét a székhelye szerinti tagállamban szokásos módon kell közzétenni.

Az SPE alaptőkéje a részvények névértékének összege. A részvények különböző osztályokba sorolhatók, ezáltal egymástól különböző jogokat is tartalmazhatnak. A rendelettervezet meghatározza az ügyvezetés által kötelezően vezetendő részvénykönyv alapvető kellékeit (15. §).

A részvények átruházása alapszabályi rendelkezésekkel korlátozható. A rendelettervezet ismeri a részvényes bírósági úton történő kizárását (17. §), illetve a részvényes kilépési jogát, ha érdekei súlyosan sérülnek (18. cikk). Kilépéskor a részvényt a társaság, illetve a többi tag veszi meg, ha ez nem történik meg, a bíróság kötelezheti a társaságot, illetve a részvényeseket a részvény megvásárlására. A rendelettervezet tehát ismeri a saját részvény intézményét (23. cikk).

Az alaptőke mértékét a rendelettervezet 1 euróban maximálja, azaz ténylegesen nincs alaptőke-minimum (19. cikk). A részvényt apportban is be lehet fizetni. Az SPE könyvezetésére és éves beszámolójára a nemzeti jog számviteli előírásai az irányadók (25. cikk).

Áttérve az SPE *szervezeti felépítésére*, a rendelettervezet kifejezetten nem rendelkezik a részvényesek közgyűléséről, ugyanakkor szabályozza a „*részvényesi határozatokat*”, felsorolja azt a tizenhat esetet, amikor a részvényeseknek az alapszabályban meghatározott mértékű minősített többséggel kell dönteniük (27. cikk). A határozatok elfogadásához viszont nem kell ülést tartani, hanem ez írásban is történhet. A részvényesi határozatok

nem lehetnek ellentétesek a rendelettel és az alapszabállyal, az esetlegesen jogszabálysértő határozatokat a részvényesek a nemzeti jog szabályai szerint támadhatják meg a bíróságnál.

A részvényeseknek általános információs joguk van, a kollektív kisebbségi jogokat pedig már a szavazati jogok 5%-át birtokló részvényesek is gyakorolhatják (ilyenek például: határozati javaslat előterjesztése, szakértői vizsgálat stb. – 29. cikk).

Az SPE-nek kötelezően ügyvezető szerve van, ez pedig egy vagy több természetes személy, akit a rendelettervezet igazgatónak nevez (30. cikk). Az igazgató a 31. cikk szerint „*az SPE legjobb érdekét szem előtt tartva köteles cselekedni*”, mégpedig az üzletvezetésben „*ésszerűen elvárható gondossággal és szakételemmel*” – e kötelezettségei teljesítéséért a társasággal szemben fennáll kártérítési felelőssége. Több igazgató esetén a kártérítési felelősség egyetemleges. A rendelettervezet „*igazgatóságról*” nem beszél, de ugyanakkor ezt nem is zárja ki.

A rendelettervezet felügyelőbizottságról nem tesz említést, de természetesen az alapszabály illet létrehozhat. Hasonló a helyzet a könyvvizsgálóval. Részletesen foglalkozik viszont a munkavállalói participációval, amelyre alapvetően azon tagállam nemzeti joga vonatkozik, ahol az SPE székhelye található. A 38. cikk azonban a tagállami jog érvényesülését korlátok közé szorítja, amennyiben az SPE a székhelyét áthelyezi.

Az SPE székhelyének egyik tagállamból a másikba való áthelyezését a rendelettervezet igen fontosnak tartja, és külön fejezetben szabályozza. Székhelyáthelyezés azonban végelszámolási, illetve felszámolási eljárás alatt nem lehetséges (35. cikk). Az áthelyezési eljárás jogszerűségét a tagállamok a rendelettervezet 37. cikkelye szerint vizsgálhatják.

Az SPE maga is átalakulhat, egyesülhet és szétválhat a nemzeti jogszabályok szabályai szerint. Ugyanez vonatkozik az SPE jogutód nélküli megszűnésére is (38–40. cikk).¹¹⁹

Verebics János 2009-ben, amikor még úgy nézett ki, hogy a rendelet hatályba fog lépni „*előzősáv*” vagy „*zsáktutca*” címmel vetette fel az angol típusú európai kft.-vel kapcsolatos dilemmát.¹²⁰ Félelmei időközben beigazolódtak. Az Európai Parlament – aligha vitathatóan az Amerikából kiindult pénzügyi világválság hatására – szép csöndben megfeledezett a rendelettervezet második olvasatban való tárgyalásáról. Az angol–amerikai jog további térhódítása leállt, a német–római birodalom – Hanák András szavaival élve – ismét megvédeni látszik a hagyományos kft.-jogot.¹²¹ Mostanában sokkal több szó esik Brüsszelben az európai alapítványról, illetve az úgynevezett *európai társasági modellről*, amely utóbbi persze nem törvény lenne, hanem egy olyan modellt tartalmazna, amelyet a tagállamok belső joguk fejlesztésénél általános jelleggel figyelembe vehetnének a tőketársaságoknál, tőketársaságon viszont alapvetően a részvénytársaságot értve.¹²²

¹¹⁹ Az SPE-rendelettervezet elemzését l. KISZELY Katalin: i. m. 186–197.

¹²⁰ L. VEREBICS János: *Előzősáv vagy zsáktutca? (Szabályozási dilemmák a születőben lévő korlátolt felelősségű európai zártkörű társaság körül)*. Állam és Jogtudomány, 2009/2. 173–197.

¹²¹ L. HANÁK András: *Puccs a Német–római Birodalom békés rendje ellen*. Gazdaság és Jog, 2007/12. 3–9.

¹²² L. THEODOR BAUMS – KISFALUDI András: *Az Európai Társasági Modelltörvény*. Magyar Jog, 2009/5. 308–317.

2.6 Az angol zárt limited company

Az angol zárt (privát) részvénytársaság (private company limited by shares, a továbbiakban: Limited) a 2006-os Companies Act-tel jelentősen leegyszerűsödött. A 2006-os törvény az akkor divatos deregulációs tendenciának megfelelően jelentősen megkönnyítette a „Limited” regisztrációjának folyamatát, kevesebb adatot követelt meg a nyilvántartáshoz (think small first), erősítette a részvényesek aktivitási lehetőségeit, növelte a társasági szervezet flexibilitását. A törvény egyértelműen meghatározta az igazgatók kötelezettségeit, fakultatív intézménnyé tette a korábban az angol jogban kötelező társasági titkárt. Nem szükséges évente közgyűlést tartani, nagyobb tér nyílik az ülés nélküli határozathozatalra. Mód van egyszerűsített éves beszámolót készíteni, és megnövekedett a lehetőség arra, hogy a társaság megszerezze saját részvényeit. A 2006-os törvény – amely igyekezett az EU társasági jogi aktusai, illetve elképzelései figyelembevételére is – teljes egészében 2009. október 1-jén lépett hatályba, és az angol szokásoknak megfelelően egyben ajánlott alapszabálymintát (Model Articles) is tartalmaz.

A társaságalapítást be kell jelenteni a regisztráló hatóságnak (Registrar of Companies – 9. §). A bejegyzési eljárást a törvény 8–17. §-a szabályozza. A regisztráló hatóság államigazgatási szerv és a gazdasági miniszter felügyelete alatt áll. A bejelentés formanyomtatványon történik, amelyhez törvényben meghatározott dokumentumokat kell csatolni. A bejegyzés a társaság alapító okirata (memorandum) alapján történik. A memorandum tartalmazza a társaság nevét és azt, hogy a társaság tagjai nem felelnek a társaság tartozásaiért (Limited – Ltd.). A névválasztásra nézve a törvény számos követelményt határoz meg. A társaságnak emellett regisztrált székhellyel (office) kell rendelkeznie, de tevékenységét máshol is folytathatja. A memorandumnak tartalmaznia kell a tagok nevét és székhelyét, valamint a társaság igazgatóinak nevét is. A törvény 7. §-a értelmében egyszemélyes társaság is lehetséges. A nyilvántartó hatóság megvizsgálja a benyújtott dokumentumokat, és ha törvényességi szempontból ezek megfelelőek, kiadja a bejegyzési tanúsítványt (Certificate of Incorporation), ezáltal a társaság Limited-ként működhet meghatározott időponttal. (Az angol jog előtársaságot nem ismer.) A bejegyzést nyilvánosan közzéteszik. A bejegyzés időpontjából a társaság „jogilag önálló” (a jogi személy terminológiát nem használják), ettől kezdve köthet szerződéseket, mégpedig a tagok korlátozott felelőssége mellett.

A memorandumban a tagoknak vállalniuk kell a társaság részvényeinek átvételét – a társaságnak legalább egy tagi részesedéssel rendelkeznie kell. A tagok a társaság alapításakor kötelesek kijelenteni, hogy akarják a „korlátozott felelősséget” és azt az összes részvényre nézve, avagy egy meghatározott garanciaösszegre korlátozottan vállalják. Ez utóbbi variáció esetében beszélünk Limited by guarantee-ről. Az angol jog is ismer – felszámolás esetén – a tagokra történő felelősségátzállást, de jóval szűkebb körben, mint például a kontinentális német jog.

A memorandumnak kötelezően tartalmaznia kell a társaság alaptőkéjének nagyságát, az egyes részvények névértékét és a részvények számát. A részvények különböző osztályokba sorolhatók, és többletjogokat tartalmazhatnak. Az angol jog a társaság alaptőkéjére nézve minimumtőke-előírást nem tartalmaz. A társasági tőke bevitelének szabályai

2006 óta igen rugalmasak. A részvények átruházását csak a memorandum korlátozhatja, amely például elővásárlási jogot írhat elő. Mivel a tőkeelőírások a Limited-nél igen lazák, a gyakorlatban az üzleti partnerek többletbiztosítékokat igényelhetnek a társaságtól, és ilyen többletbiztosítékokat maga az alapító okirat is eleve tartalmazhat.

A 2006-os törvény igen nagymértékben kiszélesítette egyfelől a részvényesek információs jogosultságát, másfelől a kisebbségi jogokat. Az angol törvény emellett kifejezetten megkülönbözteti a rendes közgyűlést és a rendkívüli közgyűlést – a memorandum úgy is dönthet, hogy nem kell minden évben rendes közgyűlést tartani. A memorandum meglehetősen szabad kezet kapott a törvénytől a határozatképesség, a szavazás módja és a protokoll (a határozatok) meghozatalában, és kibővítette az ülés nélküli határozathozatal lehetőségét.

Egy Limited-nek legalább egy igazgatóval rendelkeznie kell, akinek természetes személynek kell lennie. A direktor(ok) képviseli(k) kifelé a társaságot, és ellátják (befelé) az ügyvezetést. Több igazgató esetén vagy megosztja a memorandum a hatásköröket, vagy az igazgatók testületi döntést hoznak. (Az angol jog ismeri a magyar cégvezetőkhöz hasonló faktikus – shadow – igazgatókat is). A törvény meghatározza az igazgatók társasággal szembeni kötelezettségeit, amelyek megszegése esetén kártérítési felelősséggel tartoznak a társasággal szemben. Főszabályként harmadik személyekkel szemben a társaság tartozásaiért az igazgatók nem felelnek, de felszámolás esetén az angol jog is ismeri a wrongful trading intézményét. A company secretary – amely intézmény a 2006-os törvény hatálya alá lépése óta fakultatív lett – voltaképp a felügyelőbizottságot helyettesítő intézmény. Feladata a társaság alakszerű törvényes működésének biztosítása – általában ügyvédek vagy adótanácsadók tevékenykednek e minőségben.

Az angol jog meghatározott feltételek között lehetővé teszi

- a) privát társaság nyilvános részvénytársasággá,
- b) nyilvános rt. Limiteddé,
- c) Limited nem korlátozott felelősségű társasággá való átalakulását, illetve
- d) korlátlan felelősséggel működő társaság Limiteddé való átalakulását. Mód van a Limitedek egyesülésére és szétválására is.

Külön törvények tartalmazzák a könyvvezetésre, az éves mérlegre, a mérleg auditációjára vonatkozó szabályokat. A Company Act nyilvánosságbiztosítási előírásokat is tartalmaz – egy Limited évente nyilvános jelentést köteles közzétenni működéséről. A csődről, illetve a felszámolási eljárásról az 1986-os Insolvency Act rendelkezik.

A fentiekből talán látható, hogy az angol Limited igazából inkább részvénytársaság, a német kis részvénytársasághoz talán közelebb áll, mint a német kft.-hez.¹²³

¹²³ Az angol Limitedről átfogóan B. HAMIGAN – D. PRENTICE: *The Companies Act 2006 – A Commentary*. 2. kiadás. London, 2009. A német joggal való összehasonlítást I. V. RÖMERMANN: *Die Limited in Deutschland – eine Alternative zur GmbH*. NyW, 2006/3. 206.

3. Korlátolt felelősségű társaság Kelet-Európában a szocializmus időszakában

3.1 Társasági jogi maradványok a szocialista országokban

3.1.1 Az I. világháború után a „kommunizmus” győz Oroszországban, és az 1930-as években európai és ázsiai területeket egyaránt magába foglalva létrejön a *Szovjetunió*. A hadikommunizmus, a kétszektoros jog, majd a gazdasági jogi kísérleteket követően az 1936-os „sztálini” alkotmány után kialakul a *szovjet polgári jog*, amely a magántulajdon tagadása folytán a kereskedelmi társaságokat egyáltalán nem ismeri el, a társasági jogi technikákat az állami szektorban nem használja. Magánszektor nincs, társasági jogra emlékeztető elemek legfeljebb bújtatva a szövetkezeti és az egyesületi jogban találhatóak, igen háttérbe szorítottan. A szovjet polgári jogot – lényegében abban az állapotban, ahogy azt a '40-es évek végére Venediktov, Bratusz és Genkin professzorok kidolgozták – a Vörös Hadsereg fegyverei viszik el Kelet- és Közép-Európába (egyébként Ázsiába is). A szovjet polgári jog *adaptálása* történik meg, mégpedig viszonylag nehezebben a függetlenségüket elvesztő balti államokban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Magyarországon és az NDK-ban, könnyebben a kapitalista fejlődés alacsonyabb fokán álló Romániában, Bulgáriában és Albániában, illetve egyes ázsiai országokban. De a kereskedelmi társaságokat – más okokból – a munkásönigazgatást választó Jugoszlávia is elutasítja.

A kereskedelmi társaságok mellőzésének ideológiai, gazdasági és jogi okai egyaránt voltak:

- a) Ideológiai szempontból a kereskedelmi társaságok – különösen pedig a részvénytársaság – a *kapitalizmus zászlóshajói* voltak. Az áruforma, a kereskedelem amúgy is voltaképp ellentétes a kommunista elvekkel, a szocializmusban ugyan eltűrik, de csak a lehető legcsekélyebb mértékben. A gazdasági társaság a marxista-leninista társadalomtudományokban a tőkés monopóliumok, káros gazdasági hatalmi hálózatok formájaként kapott általános negatív megítélést.
- b) Gazdasági szempontból a gazdasági együttműködés társasági formában való megszervezését a legfőbb szocialista gazdaságszervezési eszköz a tervlebontás, a *tervutasításos rendszer gyakorlatilag kizárta*, hiszen ez nem horizontális, hanem vertikális együttműködést jelentett, központosítást, hierarchikus utasítási rendet, ahol a gazdasági szervezetek kooperációját a tervmutatókat megvalósító tervszerződési rendszer útján valósították meg. A tervlebontás pedig nemcsak a tulajdonosi és közhatalmi minőség egységét jelentő állami szektorban, hanem voltaképp az egész népgazdaságban, tehát burkolt áthatás folytán a szövetkezeknél is érvényesült.

- c) A szocialista rendszer alapja a rendkívül széles állami szektor, az állami tulajdonforma a Szovjetunióban 90% fölé került, lényegében csak a kolhozok voltak kivételek ez alól a mezőgazdaságban. Az állami szektorban viszont a technika, a szervezés, a hierarchikus tervlebontó gazdaságirányítás érvényesül. A hierarchikus rendnek megfelelően az állam egységesen és oszthatatlanul a teljes állami szektorban tulajdonos, az állami vállalat pedig (amelynek a jogi személyiségét is nehezen, lényegében az '50-es évekre ismerték el csak a Szovjetunióban) csak kezeli a részére a központi költségvetésből juttatott vagyontárgyakat, amelyeket „operatíván” igazgat.¹²⁴

Ebből adódott, hogy az állami vállalat jogi formájánál a szovjet jog nem a személy- és vagyonegyesítő társaságból, hanem az *intézmény típusú alapítványból* indult ki. Az állami költségvetés kiszakít a nagy vagyonból egy kis célvagyonot és arra szervezetet rendel – az alapítványtól tulajdonképpen „csak” az a különbség, hogy az állami vállalat felett korlátlan alapítói irányítás érvényesül. (Az alapítványt egyébként a szocialista jog – egészen felbomlásának utolsó szakaszáig – nem intézményesítette, Magyarországon is csak 1987-ben került „vissza” a Polgári Törvénykönyvbe.)

Lényegében itt jutunk el a *fasisztoid, illetve a szovjet típusú államosítás közti különbségig*. Mussolini, Franco, Salazar nem a magánkereskedelmi társaságokat, hanem a magántulajdonban lévő részvényeket államosította (Hitler nem államosította a nagy magántársaságokat, ő az embereket terrorizálta). A részvénytársasági forma tehát maradt, legfeljebb átalakult egyszemélyes állami részvénytársasággá. (A korlátolt felelősségű társasági formához nem nyúltak.) A szovjet típusú államosításnál – bár felmerült például Szovjet-Oroszországban, de Magyarországon is az egyszemélyes állami részvénytársaságok létrehozásának gondolata – a vállalatot „államosítják”, azaz megszüntetik kereskedelmi társasági formáját és „átalakítják” intézmény típusú állami vállalattá.

Előreszaladva a későbbi elemzésekhez, ez az államosítási technika nehezítette aztán évtizedek után a privatizációt a polgári világba a XX. század végén visszatérő szocialista kelet-európai országok számára. Spanyolországban és Portugáliában a fasiszmus bukása után az állami nagyvállalatok privatizációja viszonylag egyszerű volt: tőzsdére kellett vinni az állami tulajdonú részvényeket, és értékesíteni azokat magántulajdonosok részére. Ezt azonban a szovjet típusú államosítás kizárta – először „valahogy” (senki sem tudta hogyan, erre nem állt rendelkezésre jogi technika) ismét kereskedelmi társasággá kellett „visszaalakítani” az intézmény típusú állami vállalatokat és csak azután, második lépésben értékesíteni az állami társasági részesedéseket, mégpedig általában – tőzsde hiányában – egyenként, vállalatonként külön-külön (szükségképp megnövelve ezzel a visszaélést és a korrupciós visszaélések számát).¹²⁵

¹²⁴ L. A. V. VENEDIKTOV: *Organizacija goszudarsztvennoje promüslenyoszty*. Leningrád, 1957.

¹²⁵ L. U. IMMENGA: *Privatisierung durch Gesellschaftsrecht: Die Treubandanstalt*. Neue Juristische Wochenschrift, 1993/39. 2471–2476.

Az állami vállalatoknál egy gondolatot átvett a szovjet jog a tőketársaságok alapkonstrukciójából, tudniillik a tulajdonos, az állam az állami vállalat tartozásaiért nem felel, e felelősség kizárólag az állami vállalatot tereli. Jó két évtizedbe telt, amíg a nyugati bíróságok elfogadták azt az elvet, hogy a szocialista országok állami vállalatai tartozásaiért nem felel egy másik állami vállalat, vagy hogy az állam kötelezettségeiért egy állami vállalat nem köteles helytállni, de azután elfogadták ezt az éppen a részvénytársaságok és korlátozott felelősségű társaság *korlátolt felelősségére* is hivatkozó szocialista szakértői álláspontot.

A magánszektorra nézve az úgynevezett „három T” jegyében – a szövetkezeteket támogatjuk, a kisipart–kiskereskedelmet eltűrjük, a tőkés vállalkozást tiltjuk – megszüntetik a szövetkezet kereskedelmi társasági jellegét: a szövetkezet nem a szövetkezeti tagok tulajdona, hanem oszthatatlan szocialista csoporttulajdon. A polgári jogi társaság igen korlátozott szerződéstípusként néhány szocialista ország polgári törvénykönyvében fennmaradt (például az 1959-es magyar Ptk.-ban, de például az 1964-es csehszlovák Ptk.-ból kimaradt). Az örökölt kereskedelmi törvénykönyveket az országok egy részében kifejezetten hatályon kívül helyezik – például Románia, Bulgária –, más részben, mint például Magyarországon, Csehszlovákiában, Lengyelországban formálisan fennmaradnak, de a gazdasági élet peremére szorulnak. Kivételes társasági formációk ugyan léteznek, így: például Magyarországon a kisipar szabályozása. 1958-ban elismerte a kisiparosok közkereseti társaságát (maximum három taggal), az NDK-ban az állam betársult kisiparosok–kiskereskedők üzletébe, mégpedig a régi német *Handelsgesetzbuch* betéti társasági formájába (*halbstaalicher Betrieb*), de ez nem volt jellemző.

A kereskedelmi társaságok háttérbe szorítását a kapitalizmus viszonylagos fejletlensége is elősegítette, főleg az úgynevezett *jogi nihilizmus* országaiban, különösen a Szovjetunióban és a Balkánon. Amikor azonban Sztálin 1953-as halálával az úgynevezett *terrorszocializmus* véget ér, a '60-as évek közepétől megindulnak a *szocialista gazdasági reformok*, a klasszikus terlebontási rendszer bomlani kezdett. Mégpedig lényegében *két irányban*. Az egyik az úgynevezett *szocialista piacgazdasági irányzat*, amelyről Magyarország kapcsán a következőkben sok szó lesz, de egyes jegyeit Lengyelországban és Csehszlovákiában is érzékeltetni lehetett. A másik a többségi, úgynevezett *indirekt tervgazdálkodási irányzat* (Szovjetunió, NDK), amely megtartja a társasági út helyett a közhatalmi tömörítést, de azt már nem államigazgatási úton, hanem nagy gazdasági szervezetek (egyesülés, kombinát, tröszt) útján, illetve a *hozaszcso*-rendszer, azaz az önelszámolás vertikális viszonyokra való kiterjesztésével hajtja végre.¹²⁶ A szocialista piacgazdasági irányzatban a társasági jog nagyobb szerepet kap, mint az indirekt tervgazdálkodásban, de ez utóbbiban is megjelennek például a nagy szervezeteken belüli közös vállalatok, a rendszer központi és alrészai közti kapcsolatok pedig emlékeztetnek – nyugati fogalmakkal élve – az anyatársaságok és az ellenőrzött társaságok közötti konszernjogi kapcsolatokra.

¹²⁶ L. pl. V. V. LAPTYEV: *Pravovaje organizacija hozjesztvenüh szisztem*. Moszkva, 1978.

A szocializmus és a kapitalizmus közti békés egymás mellett élés koncepciójának '60-as évekbeli elfogadása után már mód nyílik nyugati vállalatok szocialista országokban való vállalat alapítására, illetve hazai szocialista gazdálkodó szervezetekkel való *joint venture*-ök (nyugati betársulások) létrehozására. Az első fecske e téren Jugoszlávia és Románia volt, Magyarország 1972-ben – miniszteri rendelettel – tette lehetővé a nyugati társaságokkal Magyarország területén való közös vállalat alapítást. A *joint venture* jogi formája pedig szükségképp a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság volt, mégpedig a II. világháború előtti kereskedelmi jog szerint. (A kivétel Jugoszlávia, amely a nyugati betársulás esetén is ragaszkodott a társulat munkaszervezeti hazai formához – lásd később.)

3.1.2 A következőkben áttekintjük az egyes szocialista országok társasági jogi maradványait, vonásait, Magyarországgal pedig külön pontban foglalkozunk.

a) *Oroszországgal* kezdve, az októberi forradalmat követő hadikommunizmusban nyilván nem működtek kereskedelmi társaságok, de a NEP (új gazdasági politika) 1921-es kényszerű meghirdetése után a szocialista (állami) szektor mellett ideiglenesen meg kellett tűrni a magánszektor is, elsősorban a mezőgazdaságban. Ezért megalapozzák a *kétszektoros gazdasági jogot*: az állami szektorban technikai jellegű gazdasági jog (*hozjasztvennoje pravo*), a magánszektorban az állam által ugyan korlátozott, de mégis elviselt polgári jog, mint az árucseréjoga (*grazsdanszkoje pravo*). Majd ez utóbbira nézve megszületett az 1922-es Szovjetország Polgári Törvénykönyve, amelynek 13–19. §-a a jogi személyekről rendelkezik. A kereskedelmi társaságok (*tovaricsentvo*) között kifejezetten megemlítésre kerül a közkereseti és betéti társaság, valamint a részvénytársaság (*akcionyernoje obszesztvo*), miután az orosz jogban nem volt az októberi forradalom előtt korlátolt felelősségű társaság, ezen társasági forma ebből a polgári törvénykönyvből is hiányzik.¹²⁷

A kétszektoros jog azonban a '30-as évek elejére a mezőgazdaság erőszakos kolhozosítása folytán megszűnik, és megszűnnek a NEP kereskedelmi társaságai is (pedig 1927-ben még részvénytársasági törvényt is alkottak). Lényegében magántulajdon az 1930-as évek közepére kialakult Szovjetunióban (amely Ukrajna és Belorusszia után a II. világháború során magáévá teszi a három kis balti köztársaságot is) nincsen, kisipar–kiskereskedelem pedig alig, hiszen az államosítás egy alkalmazottig hatolt le a szovjet gazdaságban.

A „klasszikus” direkt tervgazdálkodás lazulásával a Szovjetunióban 1961-ben elfogadják a Polgári Törvénykezési Alapokat, majd az egyes szovjet köztársaságok – zömmel 1964-ben – önálló polgári törvénykönyveket alkotnak. E törvénykönyvek általában a polgári jogi társaság intézményét sem tartalmazzák. Az állami vállalati szabályzat (1965) viszont ismeri a *tovaricsesztvo*-t, mint az

¹²⁷ L. V. M. SRETYER: *Szovjetszkoje hozjasztvennoje pravo*. Moszkva, 1928. 5–29.; Sz. N. LANDKOFF: *Szubjektü prav(lice)*. Moszkva, 1928. 30–39.

egyszerű vállalkozási vagyoni együttműködés eszközét, és említést tesznek a közös vállalat lehetőségéről is, bár ez utóbbit a rendeleteiben nem szabályozták.¹²⁸

- b) A Német Demokratikus Köztársaságban az 1975-ös polgári törvénykönyv kizárólag az állampolgári viszonyokra vonatkozott. E körben a 266–273. §-ban szabályozta a polgári jogi társaságokat a hagyományos *Gesellschaft*-tól eltérően *Gemeinschaft* néven (a *Gesellschaft* burzsoá hangzású kategória volt.) A *Gemeinschaft* kizsákmányoló vállalkozási célra nem irányulhat, de a tagok egyetemleges felelősség mellett „közös berendezéseket” hozhatnak létre, mégpedig egymás közti „vagyonközösségben” (nem tulajdonosoknak nem lehet közös tulajdona).

Vállalati körben viszont az NDK-ban a 70-es évektől úgynevezett *kooperációs társulási jog* alakult ki közös gazdasági szervezetek (*gemeinsame Wirtschaftsorganisation*) címmel. Ennek különböző formái alakultak ki, vagy kooperációs közösségek, beruházási közösségek, mindkettő önálló jogalanyiség nélkül (az NDK gazdasági jogi irodalma a jogi személy kategóriát nem használta), illetve a jogképes tagok mögöttes felelősségével működő közös vállalatok. A korlátozott felelősségű társaságra emlékeztető, tagi mögöttes felelősség nélküli alakzat azonban nem alakult ki.¹²⁹

- c) *Csehszlovákiában* 1949-ben még részvénytársasági törvényt fogadtak el, de ez nemsokára kiürült, bár kifejezetten nem helyezték hatályon kívül. Az 1945 előtti kereskedelmi törvénykönyv is formálisan hatályban maradt, és az 1963-as csehszlovák külkereskedelmi törvény *koncesszió* alapján lehetővé tette a csehszlovák – nyugati *joint venture* létrehozását anélkül, hogy annak jogi formájáról bármit mondott volna. A csehszlovák 1964-es polgári törvénykönyv nem ismerte a polgári jogi társaság intézményét. Az ugyancsak 1964-es csehszlovák gazdasági törvénykönyv 360. §-a szerint a szocialista gazdasági szervezetek létrehozhatnak *ad hoc* alkalmi jellegű vagy tartós „egyszerű” társaságot, illetve koncesszió (államigazgatási engedély) mellett jogi személy közös vállalatot. A gyakorlatban azonban ilyen közös vállalatok nem jöttek létre, magát a közös vállalatot pedig a csehszlovák gazdasági jog egyáltalán nem szabályozta.

- d) Lengyelországban a II. világháború előtti francia típusú kereskedelmi törvénykönyv a részvénytársaság mellett ismerte a korlátozott felelősségű társaság intézményét is. A törvénykönyv formálisan hatályban maradt, néhány állami-magán kereskedelmi társaság Lengyelországban a nem kollektivizált mezőgazdaságban működött is. Az 1964-es polgári törvénykönyv 860. §-a szabályozta a vállalkozási célokra nem használható polgári jogi társaságot, a közös vállalatot azonban nem.

¹²⁸ L. O. Sz. JOFFE: *A szovjet civiljogi gondolkodás fejlődése*. Budapest, 1979. 29–31.

¹²⁹ L. U. J. HEUER (szerk.): *Organisations- und Rechtsformen grosser Wirtschaftseinheiten im Sozialismus: eine rechtsvergleichende Darstellung*. Staatsverlag der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin, 1982.

- e) Romániában, Bulgáriában és Albániában a szocialista időszakban belső társulásoknak–társaságnak nevezhető intézmények nem működtek. Romániában 1887-ben kereskedelmi törvénykönyvet alkottak, amelyből 1971-ben nemzetközi célra, *joint venture* alapításra felélesztették a kereskedelmi társaságokat, elsősorban a részvénytársaságot (a szabályozás a külkereskedelmi törvényben történt). Ugyanakkor a társaság létrehozásához kormányzati engedélyre (koncesszióra) volt szükség. Romániában és Bulgáriában nem volt polgári törvénykönyv, szemben Albániával, ahol – érdekes módon kínai szakértők segítségével – mintegy háromszázötven paragrafusos polgári törvénykönyvet hoztak létre 1981-ben, – „természetesen” erősen natural-gazdasági jelleggel, a társaság intézménye nélkül.
- f) Egészen sajátosan alakult a helyzet Jugoszláviában, az 1948–49-ben a sztálini Szovjetunióval szemben bevezetett sajátos *szocialista munkásönigazgatási rendszer* következtében. A kereskedelmi társaságok szabályozása Jugoszláviában a munkásönigazgatás bevezetéséig jórészt az osztrák–magyar kereskedelmi jogra volt visszavezethető. 1949–50-ben azonban ezeket a jogszabályokat hatályon kívül helyezték és a kereskedelmi társaságok helyett egészen 1988-ig (amikor is a jugoszláv vállalati törvény már megengedte – mellékesen – a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság alapítást is) kizárólag a társadalmi tulajdonú öngazgató vállalat működhetett Jugoszláviában. Ez a vállalat alulról épült fel úgynevezett *önigazgatási megállapodásokkal*: a társult munka alapszervezetei (*tmász-üzem*) társulással létrehozták a társult munkaszervezetet (vállalat), amelyek esetleg újabb társulással összetett munkaszervezetet (*tröszt*) hozhattak létre. A jugoszláv terminológia azonban e körben a jogi személyiség, a szerződés és a társaság fogalmát nem használta. Különleges biztosítékok nyújtása mellett 1967-től kezdve mód volt arra, hogy külföldiek befektessenek a jugoszláv munkaszervezetekbe, de az így létrejött közös vállalatokra a jugoszláv jog önálló jogi formát nem adott, azaz a munkaszervezeti formát itt is használni kellett.¹³⁰

3.1.3 Még egy sajátos „társasági” jogról kell beszélünk. A szocialista gazdasági integrációban, a *KGST*-ben a *KGST* 1971-es Komplex Programja alapján egy sajátos társasági jog alakult ki az úgynevezett *nemzetközi gazdálkodó szervezetek* (NGSZ) formájában, amelyekre nézve mintaszabályzatok készültek.

A Komplex Program ugyanis már nemcsak államközi gazdasági szervezetekről, hanem a vállalati árukapszolatokról is beszélt, és a változatlanul első helyen álló vállalatközi szállítási szerződések szabályozása (ÁSZF) mellett rendelkezett a vállalatok szerződéseivel létrejövő közös gazdálkodó szervezetekről is. Ezekkel kapcsolatban *mintaozmányok* keletkeztek, nevezetesen az eléggé kezdetleges 1973-as mintaszabályzatot nemsokára felváltotta a Nemzetközi Gazdálkodó Szervezetek (NGSZ) alapítására és tevékenységére vonatkozó 1976-os Egységes Rendelkezések, amelyhez finanszírozási mintaszabályzat is csatlakozott.

¹³⁰ L. M. BOSNYAK: *Privatization and Entrepreneurship in FR Yugoslavia*. Jugoslav Survey, 1998/4. 300–330.

A vállalatok közti szerződésekkel keletkező nemzetközi gazdálkodó szervezetek társulási jellegét legfeljebb a magyar jogirodalom hangsúlyozta.¹³¹ Tulajdonképpen idegen test volt az NGSZ a KGST mechanizmusában és szinte lehetetlen volt beilleszteni az egyes KGST országok belső terveződési rendjébe. A Mintaokmányok alapján közvetlenül NGSZ-t nem is lehetett létrehozni, a mintaokmány lényegében nem kötelező „ajánlás”, amelyet a székelyország nemzeti jogával lehetett feltölteni tartalommal. E problémát ki lehetett kerülni úgy, hogy a mintarendelkezések figyelembevételével államközi egyezményrel hozzák létre az NGSZ-t, vagyis a KGST országok többsége a vállalatközi társulást egyszerűen nem tudta kezelni.

A Mintarendelkezések három társulási formát állapítottak meg, nevezetesen a nemzetközi gazdálkodó egyesülést (3. §), a közös vállalatot (4. §) és a nemzetközi gazdálkodó társaságot (5. §).

A Mintarendelkezések egyértelművé teszik, hogy az NGSZ alapformája az egyesülés, a közös vállalat és a társaság pedig mellékforma.¹³² A KGST fennállása alatt lényegében csak egyesületek jöttek létre, ezek száma sem haladta meg a tízet, és székhelyük, csekély kivétellel, a Szovjetunióban volt. Két-három közös vállalatról van tudomásunk, és információink szerint egy társaság sem jött létre. A közös vállalat szabályozása sokban az egyesülési szabályokat veszi át.

A jogi személy egyesülés elsődlegesen tagjai gazdálkodását koordinálja, másodlagosan saját gazdálkodó tevékenységet folytat. Jogilag személy, vagyont a tagok biztosítják, az ön-elszámolás alapján működik. Gazdálkodó tevékenységét elsősorban fiókjai útján teljesíti. Az egyesülésnek alapítóokmánya, továbbá alapszabálya is van. Az egyesülés vagyona a tagok betétjeiből áll. Az egyesülésnek „vezető”, „végrehajtó” és „ellenőrző” szerve van. Az egyesülés tagjai vagyoni felelőssége a homályban marad. Az egyesülés saját vagyonával felel tartozásaiért, a tagok esetleges mögöttes felelőssége lényegében fel sem merült.

Tartalmilag megállapítható, hogy az egyesülés és a közös vállalat KGST-beli szabályozása burkoltan elég sok elemet átvett a nyugati tőketársaságok szabályozásából. Ezért is érezték ebben az időben rendszereződésnek. Ténylegesen az NGSZ-ek képtelenek is voltak elterjedni.¹³³

3.2. Magyar társasági jog 1948–1988 között

3.2.1 1945 és 1950 közötti úgynevezett *koalíciós időkben* három alapvető jogi forma volt a gazdaságban, nevezetesen az állami szektorban a nemzeti és közszégi vállalat (ebből lesz az 1950 évi 11. törvényerejű rendelettel egységesen állami vállalat, amelynek

¹³¹ L. MÁDL Ferenc: *A nemzetközi vállalati társulás néhány jogi kérdése, különös tekintettel a szocialista gazdasági integráció programjára*. Gazdaság- és jogtudomány, 1972/1–2. 56–81.

¹³² L. W. KNÜPFER: *Die Rechtsstellung sozialistischer Wirtschaftsorganisationen auf dem Gebiet der sozialistischen ökonomischen Integration aus rechtsvergleichender Sicht*. Berlin, 1979.

¹³³ A magyar irodalomból pl. FICZERE Lajos – SÁRKÖZY Tamás: *A KGST-országok nemzetközi gazdálkodó szervezeteinek alapvető jogi kérdései*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1978.

alformája a tanácsi vállalat), az 1947. évi XI. törvény alapján működő szövetkezetek (a jogszabály sokat átvett Kuncz Ödön 1945 előtti tervezeteiből, de már elindult a szocialista modell felé), végül a még nem államosított kereskedelmi társaságok, mégpedig elvileg a Kereskedelmi Törvénykönyvben szereplő valamennyi formában, tehát a korlátolt felelősségű társaságban is.¹³⁴

A „fordulat éve” után (1948) a kereskedelmi társaságok, köztük a korlátolt felelősségű társaság is, eltűnnek. A Kereskedelmi Törvénykönyvet és benne a kereskedelmi társasági formák zömét Magyarországon nem helyezik ugyan hatályon kívül (csak az 1960-as Ptké. helyezi hatályon kívül a szocialista ideológia szerint leginkább „gyanús” betéti és csendes társaságot), de a gyakorlatban 1968-ig a kereskedelmi társaságok csak *kivételesen* fordultak elő, néhány speciális okból nem államosított tisztán külföldi, illetve vegyes vállalatnál (például a svéd golyóscsapágy-gyár, az SKF, mivel a szocialista ipar – a szovjet is – képtelen volt golyóscsapágyat gyártani). Emellett néhány külkereskedelemmel foglalkozó állami vállalat (például a Chinoin) használta külföldön a részvénytársasági vagy korlátolt felelősségű társasági cégformát – ez azonban csak elnevezés volt. A cégjegyzék is fennmaradt, bár a gyakorlatban nem használták – az alapvető vállalati nyilvántartást nem a bíróságok, hanem az államigazgatási szervek vezették.

A Rákosi-uralom bukása, illetve az 1956. októberi forradalom után azonban új szelek kezdtek fújni. Ennek első kézzelfogható jele az 1959. évi IV. törvény, azaz a *Polgári Törvénykönyv* volt, amely (az 1922-es szovjetorosz törvényt nem számítva) az első és a többi országhoz képest a „legliberálisabb” – és ezért az egészen 2014. március 15-ig hatályos – Ptk. volt (az 1961-es szovjet, az 1964-es csehszlovák, illetve lengyel törvényekhez képest is). Az 1959-es Polgári Törvénykönyv jogi személy része „természetesen” alapvetően a szovjet modellt követte, de sokkal jobban kidolgozottan és kevésbé mereven. Fő elemei:

- a) az állam nem jogi személy, hanem speciális jogalany;
- b) az állami vállalat tulajdon nélküli jogi személy, amely az egységes állami tulajdonban lévő vagyont operatíván igazgatja (kezeli);
- c) a szocialista szektor lényeges tényezője a szövetkezet, mely nem tagjainak kereskedelmi társasága, hanem az osztatlan közös szövetkezeti tulajdonnal, mint szocialista csoporttulajdonnal gazdálkodik;
- d) az egyesület a társadalmi szervezet egyik formája, amely gazdasági tevékenységet csak igen kismértékben, kiegészítő tevékenységként folytathat;
- e) a kereskedelmi társaság és alapítvány e rendszerben nincs (a kereskedelmi társaságokkal ellentétben az alapítványi jogot teljesen hatályon kívül is helyezik);
- f) nagy viták után (nevezetesen, hogy egyáltalán szükség van-e rá), a Polgári Törvénykönyv kötelmi különös része, mint sajátos általában többalanyú kötelemként szabályozta a *polgári jogi társaságot* (a Ptk. eredeti 571–578. §-a). A pjt. kereskedelmi tevékenységet nem folytathat, kizsákmányoló célra nem hozható létre.

¹³⁴ L. VADAS György – WELTNER Andor: *Gazdasági jog. Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezete*, 1949. 70–83.

A szocialista gazdaságba a társulás gondolatát (akkor még a társaság nagyon burzsoá szónak minősült) a szövetkezeti szektor, elsősorban pedig a nem államosított földön, hanem részben saját szövetkezeti, illetve tagjai tulajdonában álló földön gazdálkodó *mezőgazdasági termelészövetkezetek* hozták vissza a '60-as évek elején. Az eredetileg kétformájú mezőgazdasági termelészövetkezeti társulások 1968-ra háromformájúvá válnak: egyszerűbb gazdasági együttműködés jogi személyiség nélkül (a közkereseti társasághoz közelített), a termelészövetkezeti közös vállalkozás, végül a szövetkezeti közös vállalat (ez utóbbi kettő jogi személyként, a tagok mögöttes felelőssége mellett).¹³⁵

3.2.2 Az átfogó fordulat a társasági jog terén az *1968-as új gazdasági mechanizmussal* történt, tudniillik megkezdődött az állami szektorban is e jogterület álmából való felélesztése, amely azután (szemben a többi szocialista országgal, ahol az állami vállalatok egymással való társulási csak elvi lehetőségként jelentek meg a gazdaságirányítási reformok során, lásd az 1965-ös szovjet vállalati szabályzat 56. pontját, az 1967-es NDK vállalati szabályzat 6. §-át, az 1969-es bolgár szabályzat 34. pontját) *átfogó társasági joggá szélesedett* a '80-as évek közepére. Ehhez a tervutasításos rendszer viszonylagos fellazítása kellett, hiszen – ahogy Csanádi György írta – egy merev tervlebontás automatikusan kizárta a vállalatok közötti társasági szerződéseket, ebben legfeljebb árucsereszerződéseknek lehet helye.¹³⁶

A magyar társulási jog fejlődése ezt követően több szakaszra bontható.

Az első szakasz 1967–1970 között indult, és a gazdasági társulásokat egységesen szabályozó 1970. évi 19. tvr.-rel zárult. Főbb elemei:

- a) Eredetileg a közös vállalati formát kereskedelmi társaságok felélesztésével próbálták megoldani. Ennek érdekében a 301/1968. IM–PM közös állásfoglalás átértelmezte a Kt.-t, lerontva egyes szabályait megpróbálta aktualizálni a régi szabályokat. Ez azonban nem sikerült, és az 1970. évi 19. tvr. már kialakította a tagok mögöttes felelőssége mellett működő *közös vállalat* önálló kategóriáját. A közös vállalat ezután tartós eleme lett a rendszerváltozás utáni társasági jogunknak is (újat alakítani jelenleg már nem lehet, de még számos ilyen vállalat működik). Egyes, főleg ügynöki vállalatok fennmaradtak részvénytársaság vagy többségükben korlátolt felelősségű társaság formában, emellett a 28/1972. (III. 12.) PM–KKM rendelet a külföldi vállalatok magyarországi betársulásai számára is a kft., illetve rt. formát ajánlotta.
- b) Eredetileg az egyesülést jogi személyiség nélkül vezette be a 11/1967. (V. 13.) Korm. rendelet, amely már azért is anakronisztikus volt, mert az egyesülés trösztpótló intézményként keletkezett, és eredetileg több volt a kényszeregyesülés, mint az önkéntes. Széles körű jogirodalmi vita után az egyesülés, mint

¹³⁵ L. DOMÉ Györgyné: *A mezőgazdasági termelészövetkezetek társulásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.

¹³⁶ L. CSANÁDI György: *A szerződéses rendszer továbbfejlesztésének problémái. A Jogi kérdések az új gazdaságirányítás köréből*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969. 23.

koordinatív társulás jogi személysége elismerést nyert.¹³⁷ Az egyesülés is – alapvetően az 1970-es formájában – tartós részévé vált a rendszerváltozás utáni magyar társasági jognak, mindvégig szabályozásra került a Gt.-ben.

- c) A jogi személység nélküli társasági formáknál 1967-ben még a Ptk. polgári jogi társaságának gazdálkodó szervezetek társaságaira való kiterjesztésével próbálkoztak. Miután ez sem sikerült, az egyesülés pedig jogi személlyé vált, az 1970. évi 19. tvr. bevezette az „egyszerű társaságot”, amely a polgári jogi társaságtól tartalmilag alig tért el, de abban csak szocialista gazdálkodó szervezetek vehettek részt.
- d) A három alapforma mellett speciális társulási formák is fennmaradtak. Az 1970. évi 19. tvr. ugyanis megpróbálta integrálni a szövetkezeti társulásokat a közös vállalatba és az egyéni társaságba, de ez csak 1978-ban sikerült. Az 1972-es általános szövetkezeti törvény a szövetkezetek önállóságát jelentősen megerősítette, de valódi társasági tagsági vonásokkal a szövetkezetek változatlanul nem rendelkeztek. Ugyanakkor a szövetkezeteken belül megjelentek olyan formák – például a melléküzemág, de főleg a szövetkezeti szakcsoport –, amelyekben a társulási elemek egyértelműen felismerhetők. Külön jogszabályok intézményesítették a kutatási–fejlesztési társulásokat és a belföldi iparvállalatok és a külkereskedelmi vállalatok úgynevezett *külkereskedelmi társaságait*.

Az 1970-es társulási tvr. már nemcsak a polgári jogi vonatkozásokat szabályozta, hanem az 1970. évi 19. tvr.-hez pénzügyi és munkaügyi végrehajtási rendeletek kapcsolódtak [4/1971. III. 27. PM rendelet, 5/1972. III. 2. MüM rendelet]. A társaságok száma fokozatosan növekedett, főleg az élelmiszeriparban és a mezőgazdaságban. Akkori felmérések szerint 1974-ben az állami vállalatok 40%-a, a szövetkezetek 70%-a volt tagja valamely társaságnak.¹³⁸

A második szakasz az 1977–1978 közötti. A '70-es évek elején indult ellenreform irányzat kifulladásra, és az 1975-ös Helsinki Nyilatkozat utáni enyhébb nemzetközi légkörben mód volt arra, amit még a '70-es évek elejére terveztek, nevezetesen a *magyar szocialista piacgazdasági reform jogi intézményeinek törvényi legitimálására*. Ebben az alapvető szerepet a Polgári Törvénykönyv 1977-es átfogó módosítása és az ugyancsak 1977-es állami vállalati törvény játszotta, de 1978-ban törvényerejű rendelettel átfogó kodifikációra került az eddig erősen szétszórt *társulási jog* is (1978. évi 4. tvr.). Sőt, a Ptk. 91. §-a az elsődleges szocialista tulajdonformák, azaz az állami és a szövetkezeti tulajdon mellett a *társulási tulajdont* önálló – másodlagos – szocialista tulajdonformának nyilvánította. Ez a lépés logikusan következett az állami vállalatok önállóságának jelentős növeléséről, tudniillik a szövetkezetek után most már az állami vállalatok is saját elhatározásukból (bár koncesszió, azaz gazdaságirányítási engedély mellett) alapíthattak társulásokat, illetve vehettek részt tagként gazdasági társaságban.

¹³⁷ Az egyesülés jogi jellegéről szóló vitáról l. VILÁGHY Miklós: *Az egyesülésről*. Jogtudományi Közlemény, 1967/9. 509–521.

¹³⁸ Az 1970-es szabályozás részletes értékelését l. SÁRKÖZY Tamás: *Vállalati önállóság, vállalatiirányítás, társulások*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. 351–363.

A társulási tvr. az 1977-ben módosított Ptk.-ra alapozott, éppúgy, mint az állami vállalati vagy a szövetkezeti törvények. A Polgári Törvénykönyv 57. §-a szerint „jogi személyek” – tehát az állampolgárok nem! – társulási szerződéseket hozhatnak létre közös gazdálkodásra, illetve a tagok tevékenységének összehangolására. Három ilyen jogi személy társulás került be a Ptk.-ba, nevezetesen az *egyesülés*, valamint a *közös vállalati*, illetve a közös vállalatból kivált *betéti társulás*. A nem jogi személy, most már „egyszerű társaság” helyett gazdasági társasággá változott alakzat viszont a kötelmi különös részbe került. A Polgári Törvénykönyv XLVI. fejezetének címe most már általában a Társaság lett, amelynek most már nem a hagyományos polgári jogi társaság az alapformája (állampolgárok egymás közti, illetve állampolgárok jogi személyekkel való kapcsolataiban), hanem a gazdálkodó szervezetek *gazdasági társasága* (568. §). A gazdasági társaság működhett a tagok által létrehozott közös vagyonnal és közös név alatt is (ez esetben igen közel került a közkereseti társasághoz), illetve vagyon nélküli koordinációs társaságként, valamint közös név nélkül is. (A gazdasági társaság lett egyébként a polgári jogi társaság mögöttes jogterülete.) Ha a gazdasági társaság közös név alatt működik, tartozásaiért a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek – az ilyen társaságot be kell jegyezni a cégjegyzékbe. A polgári jogi társasághoz nem kellett írásbeli forma, de ha közös név alatt gazdasági tevékenységet folytatott, úgy ügyvéd vagy jogtanácsos által „ellenjegyzett” magánokiratra volt szükség.

Az 1970. évi 4. tvr. átfogó részletes szabályozásban részesítette a gazdálkodó szervezetek (állami vállalatok és szövetkezetek) társulásait – gazdasági társulás továbbtársulása csak külön engedély alapján volt lehetséges. Állampolgárok jogi személy gazdasági társaságot továbbra sem alapíthattak, illetve azokban nem vehettek részt, miután pedig polgári jogi társaság is működhett közös név alatt, így a közkereseti társaság lehetőségét belföldi viszonylatban az 1978. évi 4. tvr. 25. §-a megszüntette.

Az 1978. évi 4. tvr.-hez most már jogágazatilag teljes körű végrehajtási rendeletek csatlakoztak – 7/1978. (III. 1.) MT rendelet, 22/1978. (IX. 19.) PM rendelet, 12/1978. (IX. 5.) MüM rendelet. Az integráció folytán az önálló szövetkezeti társulások 1979. január 1-jével megszűntek. A már kereskedelmi társasági formában működő vállalkozásokat az 1978. évi 4. tvr. nem érintette, de 1979-től *részvénytársaság, illetve korlátolt felelősségű társaság már csak külföldi taggal együtt volt alapítható* az 1945 előtt jog, azaz a Kereskedelmi Törvénykönyv alapján.

Az egyesülés 1978-ban végképp kiforrt, mint a tagok tevékenységét koordináló, érdekeiket kifelé képviselő társulás útján keletkező jogi személy, amelynek kényszerváltozata megszűnt. Az egyesülés tartozásaiért való korábban egyetemleges felelősséget – a bírói gyakorlat által kialakított – vagyonaránylagos mögöttes kezesi felelősség váltotta fel.

A közös vállalat szabályozása viszont 1978-ban kettévált, azaz az 1967-ben kialakult, tagok mögöttes felelősségével működő alapváltozattól kivált a *betéti társulás*. A jogi személy betéti társulás – elnevezése ellenére – nem a betéti társaságot, hanem a *korlátolt felelősségű társaságot kívánta pótolni* – a betéti társulás tagjai ugyanis tartozásaikért „csak tőkéjük összegéig felelnek”. A betéti társulással szemben azonban – részben éppen a tagok mögöttes felelősségének hiánya miatt – meglehetősen gazdaságirányítási ellenszenv nyilvánult meg, és a 2008/1978. (II. 1.) Korm. határozat kötelező pótbefizetési kötelezettség vállalására kötelezte a tagokat. Mindezek hatására betéti társulás a gyakorlatban alig működött.

Mindhárom jogi személy társaság létrejöttéhez egyedi kormányzati engedély kellett, amely alapján konstitutív hatállyal jegyezték be a gazdasági társulásokat a vállalati nyilvántartásba (ügynevezett koncessziós rendszer). A betéti társulás kereskedelmi társaságokhoz való közeledését mutatta, hogy a betéti társulást a cégjegyzékbe is be kellett jegyezni, és „*felszámolásukról*” a 20/1978. (IX. 5.) PM-rendelet rendelkezett. (Ténylegesen végelszámolásról volt szó.)

Ugyanakkor az 1978. évi 4. tvr. számos olyan paragrafust tartalmazott, amelytől az alapítóknak eltérést enged, tehát *megjelent a diszpozitivitás*. A koncessziós rendszert is enyhítette a tvr. 6. §-a, amely szerint a társulás alapításának jóváhagyása csak akkor tagadható meg, ha a szerződés jogszabályba ütközik, vagy sérti a népgazdaság érdekeit. Látható tehát a *közeledés a normatív feltételek rendszere felé*. A gazdasági társulások államigazgatási felügyelete is alapvetően törvényességi volt, amelyben a hatósági államigazgatási eljárás szabályait (1957. évi IV. törvény) kellett alkalmazni. Súlyos törvényesítés esetén az államigazgatási szerv feloszlathatta a társulást – ezen intézkedés ellen bírósághoz nem lehetett fordulni.¹³⁹

Az egyesülés, a közös vállalat és a betéti társulás taggyűlését a tvr. igazgatótanácsnak minősítette, ezen belül szűkebb igazgatóságot is lehet választani. Az ügyvezetés viszont egyszemélyes – igazgató. Látható, hogy ez a szabályozás nem differenciál a három forma között. Ez a vezetési rendszer 1990 után is fennmaradt az egyesülésnél és a közös vállalatnál.

3.2.3 A harmadik szakaszba a magyar társulási jog 1979–1981 között, az ügynevezett *kisvállalkozási reformmal* kerül. Eddig ugyanis a társulási jog alapvetően szektorális volt, bár ez az ügynevezett szocialista szektor tulajdonképpen a magyar gazdaság több mint 95%-át felölelte. Az állampolgárok viszont ki voltak szorítva a társulási jog „*komolyabb részéből*”, legfeljebb a polgári jogi társaságot használhatták, amelynek a vállalkozási korlátait a bírói gyakorlat fokozatosan tágította. Így elsősorban a közös név alatt működő pjt.-k közeledtek a kereskedelmi társaság-jelleghez. Ezen változtatott a széles körű 1979–81-es kisvállalkozási reform, amelyet eredetileg a burzsoá jellegű „vállalkozási” szó nélkül kiegészítő–kiegészítő gazdálkodási formák fejlesztésének nevezték.¹⁴⁰

A kisvállalkozási reform sokrétű volt, nemcsak társasági jogi formák tartoztak ide, lásd például a szerződéses üzemeltetést, kiskereskedelem–kisipar lehetőségeinek bővülését. Az állami szektorban megjelent a kisvállalat és a leányvállalat, a szövetségi szektorban a szakcsoporti lehetőségek bővülése és a *kiszövetkezet*.¹⁴¹ A *kiszövetkezet* lényegében

¹³⁹ FÁBIÁN Ferenc – SÁRKÖZY Tamás: *Vállalati társulások joga*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.

¹⁴⁰ L. erről CSILLAG István – LENGYEL László: *Vállalkozás, állam, társadalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.

¹⁴¹ A jogalkotás teljes feldolgozását l. PETRIK Ferenc: *A gazdálkodás szervezeti rendszerének változásai*. Magyar Jog, 1981/12. 1057–1067., és NOVOTNI Zoltán: *Gazdasági életünk új formációi – polgári jogi gondolatok*. Jogtudományi Közlöny, 1983/1. 1–9.

már a tagok társasága volt jogi személyiséggel és a szövetkezeti tulajdon oszthatatlansági dogmájának áttörésével, mivel a szövetkezeti vagyont a tagok között feloszthatóvá vált.¹⁴²

Ami a legnagyobb társasági visszhangot keltette, az a gmk., azaz a *gazdasági munkaközösség* volt, mint a polgári jogi társaság alfaja. (Magát a pjt.-t is alkalmassá tették vállalkozásra, a kereskedelemben inkább az üzleti pjt. terjedt el, és nem a gmk.) A gazdasági munkaközösségek tagjainak és alkalmazottainak összlétszámát az 1981. évi 15. tvr. 30 főben maximálta – ez már *magán-kisvállalatot* jelentett. A közös név alatt működő gmk.-k és pjt.-k miatt kezdett feléledni a *cégnyilvántartás* is (1985. évi 16. tvr.), hiszen az egyéni kereskedők, a gazdasági munkaközösségek és az üzleti polgári jogi társaságok nem a vállalati nyilvántartásba, hanem a cégjegyzékbe kerültek bejegyzésre.¹⁴³ A közös név alatt működő gmk. lényegében *közkereseti társaság* volt – később az 1988-as első Gt. a közkereseti társasághoz is csatolta a gmk.-t.

A gazdasági munkaközösségeknek létrejött egy több tízezres nagyságban elterjedt sajátos válfaja, a *vállalati gazdasági munkaközösség*. A gmk. sajátos féltársaság volt, hiszen voltak ugyan tagjai (a vállalat munkavállalói), de a vagyont a vállalat biztosította, és a vagyoni felelősséget sem a tagok viselték, hanem a vállalat.¹⁴⁴

A *negyedik szakaszba* a '80-as évek második felében érünk. Az 1986. évi 34. tvr. lehetővé teszi, hogy tisztán belföldi jogi személyek is létrehozassanak részvénytársaságot, illetve korlátolt felelősségű társaságot. Az 1987. évi 28. tvr. alapján pedig *természetes személyek is alapíthattak kft.-t*, ha a korlátolt felelősségű társaság tagjai között legalább egy jogi személy volt. Innen pedig már egyenes út vezetett a gazdasági rendszerváltozást legitimáló 1988. évi VI. törvényhez, a gazdasági társaságok kereskedelmi társaságként való szabályozásához az első Gt.-ben.

3.2.4 Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Magyarországon, elsősorban az 1968-as gazdasági reform után a többi szocialista országgal ellentétben *átfogó* – és rendszerváltozás esetén piacgazdasági társasági joggá viszonylag könnyen átalakítható – *társulási jog* jött létre. Erre a társulási jogra jellemző, hogy

- a) élharcosai a mezőgazdasági szövetkezetek voltak, de 1968 után a társulás elterjedt az állami szektorban is;
- b) ez a társasági jog alapvetően nem a régi kereskedelmi társasági formákkal kívánt operálni, hanem a Magyarországon korábban nem ismert egyesüléssel, illetve közös vállalattal;
- c) a szocialista ideológia korlátozó hatása érvényesült részben az elnevezésekben (társaság helyett társulás, közkereseti társaság helyett gazdasági munkaközös-

¹⁴² PRUGBERGER Tamás: *A szocialista kisvállalkozás szövetkezeti formáinak jogi alapproblémái*. Szöv. Kut. Int., Budapest, 1983.

¹⁴³ A cégjog feléledéséről I. MIKECZ Gyula: *A cégjegyzés jogi és gyakorlati kérdései*. Igazságügyi minisztérium, Budapest, 1983.

¹⁴⁴ L. KOMÁROMI GÁBOR: *A gazdasági munkaközösség mint új társasági forma*. Magyar Jog, 1981/12. 1083–1091., vagy TÖRÖK GÁBOR: *A vállalati gazdasági munkaközösség és a vállalat közötti jogviszony sajátosságai*. Magyar Jog, 1982/10. 935–938.

- ség), részben az értékpapír-technikák, és főleg a részvénytársaság lehetőségének kizárásában, valamint abban, hogy az állampolgárok közvetlen részvétele a társaságokban csak a bomlás időszakában, a 80-as években vált lehetővé;
- d) érdekes módon – mivel az állami vállalatokkal kapcsolatban szögesen ellentétes volt az álláspont – a *tagok mögöttes felelőssége nélkül működő vállalatot (azaz a kft.-t) ez a szabályozás nem kívánt elismerni (lásd a betéti társulás ismertetett sorsát)*. Ki nem mondottan emögött lényegében ideológiai álláspont állt: a szocializmusban mindenkinek vállalnia kell a felelősséget.

3.3 Vissza a társasági joghoz 1990 után

Amikor a Szovjetunió, illetve ezáltal a szocialista társadalmi rendszer a '80-as '90-es évek fordulóján összeomlott, akkor két feladat állt a közép-kelet-európai országok gazdasági joga előtt:

- a) *ismét ki kellett alakítani a társasági jogot és annak infrastrukturáját* (számvitel, cégnyilvántartás stb.),
- b) *valahogy át kellett alakítani az állami vállalatokat részvénytársaságokká vagy korlátolt felelősségű társaságokká* ahhoz, hogy a társasági részesedések magántulajdonosok részére való értékesítésével privatizálni lehessen azokat. A kapitalizmust ugyanis nem lehet domináló állami szektorral működtetni, a polgári demokratikus állam gazdasági rendszere pedig a kapitalizmus. (A szövetkezeteknek pedig ismét a tagok önrendelkezése alapján kereskedelmi társaságként kell működniük.)

Az egyes volt szocialista államokban ezt a feladatot *különböző módokon* oldották meg. Nyilván ez jóval könnyebb volt az olyan országokban, melyekben voltak 1945 előtti erősebb kereskedelmi jogi hagyományok, és nehezebben ment ott, ahol alig voltak ilyen tradíciók. Könnyebb volt, ahol a szocializmus burkában már voltak társaságok (mint Magyarországon), és nehezebben, ahol a tervlembontásos rendszer merevsége ezt még a '80-as években is kizárta. (A Szovjetunióban 1988-ban is a kisiparos–kiskereskedő csak egy alkalmazottat foglalkoztathatott.) A társasági jog rendeltetésszerű működéséhez azonban személyi és tárgyi feltételek kelleneek – ez jórészt hiányzott, és a jogi nihilizmus országaiban borzasztóan nehéz is volt ezt megteremteni. Végül a társasági jog csak a cégjoggal, a számviteli joggal, a bankjoggal, az értékpapír- és tőzsdejoggal és versenyjoggal *párhuzamosan* tud rendeltetésszerűen működni – ezek a rokon jogterületek is könnyebben tudtak „helyreállni” Közép-Európában, mint a Szovjetunió utódállamaiban vagy a Balkánon.¹⁴⁵

¹⁴⁵ L. hasonlóan H. ROGGMANN: Wirtschaftsverfassung, Umwandlung und Privatisierung in Osteuropa und Ostdeutschland. In: H. ROGGMANN – K. KASS (szerk.): *Umwandlung und Privatisierung in Osteuropa*. Berlin, 1993., különösen 48–51.

3.3.1 Magyarország

Magyarországon – mint látni fogjuk – a gazdasági társaságokról szóló törvény már 1988. január 1-jén hatályba lépett (első Gt., 1988. évi VI. törvény), ezzel Magyarországon a gazdasági rendszerváltás már a politikai rendszerváltás előtt bekövetkezett. Ugyancsak már 1989-ben megszületett a külföldi befektetéseket ösztönző törvény is (1988. évi XXIV. törvény). Állami vállalatok gazdasági társasággá való átalakulását már az 1989. évi XIII. törvény lehetővé tette, még nem kényszerátalakulással, hanem zömmel önkéntes alapon. Az átalakulási törvény alapján még arra is lehetőség volt, hogy az állami vállalat részvénytársasággá (korlátolt felelősségű társasággá) való átalakulási folyamatban egy lépcsőben megtörténjen a privatizáció is. Az 1989. évi XIII. törvény tehát még főszabályként *vállalati kezdeményezésű, önkéntes privatizációban* gondolkodott, amelyet a központi állami privatizációs szervezet (az Állami Vagyonügynökség – 1990. évi VII. és VIII. törvény) részben ellenőriz, részben szakmailag támogat. Az 1990-es választásokkal hatalomra kerülő polgári kormány viszont megszüntette ezt a *spontán privatizációnak* nevezett decentralizált vállalati privatizációt, és központilag vezérelt privatizáció mellett döntött. Az Állami Vagyonügynökség az 1990. évi LXXIV. törvény alapján először végrehajtotta a kiskereskedelem úgynevezett *elő- vagy kisprivatizációját*, majd az 1992. évi LIII., LIV. és LV. törvény alapján elindította az állami vállalatok részvénytársaságokká, illetve korlátolt felelősségű társaságokká való *kényszerátalakítását*, amely 1994–95-re befejeződött. A tömeges privatizáció az 1995. évi XXXIX. törvény alapján 1994–97 között ment végbe, az állami társasági részesedések értékesítésével a vállalati szektorban az állami tulajdon 1998-ra közzgazdasági számítások szerint kb. 15%-ra csökkent.

A magyar privatizáció úgynevezett *kétlépcsős és vállalatonkénti differenciált egyedi privatizáció* volt: először az adott állami vállalatot átalakították kereskedelmi társasággá, majd eladták a társasági részesedéseket főszabályként tőzsdén kívül. Az állami vállalatok átalakításánál a *korlátolt felelősségű társasági forma háttérbe szorult*, több mint 90%-ban részvénytársaságokká alakították át az állami vállalatokat. Ennek az oka részben az volt, hogy a részvényt mint értékpapírt jóval könnyebb értékesíteni, mint az elővásárlási joggal kötött kft.-üzletrészt, részben a dolgozói részvény konstrukcióval érdekeltté lehetett tenni a munkavállalókat a privatizációban.

Magyarországon lényegében 1993-ig a társasági jog infrastruktúrája is megeremtetődött (1989. évi 23. tvr. a cégeljárásról és a cégnyilvántartásról, 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről). 1991–92-ben megszületett az államháztartási törvény, a jegybanktörvény és a pénzügyi törvény. Már a rendszerváltozás előtt létrejött az egyéni vállalkozási törvény (1990. évi V. törvény) és az értékpapírtörvény (1990. évi VI. törvény). A szövetkezetek kereskedelmi társaságosítását az 1992. évi I. és II. törvény hajtotta végre, a munkaviszonyokat az 1992-es Munka Törvénykönyve idomította a piaccgazdasági viszonyokhoz.

Mindezek következtében Magyarországra az 90-es évek elején több külföldi működőtőke jött be, mint az egész térségbe összesen. A korábbi szocialista kisvállalkozási formák zöme zökkenőmentesen vette át a kereskedelmi társasági formát – a 90-es

évek közepén már több mint 100 000 betéti társaság, illetve 200 000 korlátolt felelősségű társaság működött Magyarországon.¹⁴⁶

3.3.2 Németország

Miután 1990 májusában aláírták a Német Szövetségi és a Német Demokratikus Köztársaság közötti államszerződést, 1990. július 1-jén hatályba lépett az úgynevezett *Mantellgesetz*, amely az NSZK valamennyi törvényét kiterjesztette az NDK-ból lett keleti tartományokra. A *Mantellgesetz* alapján hatályát veszítette az NDK 1975-ös *Zivilgesetzbuch*-ja, és feléledt az 1900-as *Bürgerliches Gesetzbuch*. Miután az NDK-ban nem helyezték hatályon kívül az 1945 előtti *Handelsgesetzbuch*-ot, a német kereskedelmi társasági jog is automatikusan „feléledt”.

A német út érdekessége, hogy az állami vállalatok egyedi átalakítása helyett az állami vállalatok kereskedelmi társasággá való átalakításának *normatív, automatikus* útját választották, egyedül a most tárgyalt volt szocialista országok közül. Az 1990 júniusi úgynevezett *Treuhandgesetz* (a *Treuhand*, mint közjogi intézet kapta a privatizáció feladatát) kimondta, hogy főszabályként minden NDK kombinát 100 000 DM alaptőkével részvénytársaság lesz, minden kombinátvállalat pedig korlátolt felelősségű társaság 50 000 DM törzstőkével – a németeknél tehát a korlátolt felelősségű társaság nem szorult háttérbe a privatizációnál. A *Treuhandanstalt* pedig 1994 végéig 98%-ban privatizálta az NDK teljes *Volkseigentum*-ját (800 kombinát, 45 000 kombinátvállalat 6 millió munkavállalóval) mégpedig úgy, hogy mentesítette a vállalatokat a tartozások alól (ezeket az államkincstár fedezte) és közvetlen tárgyalásokkal zömmel szakmai befektetők részére biztosított nyomott árakon vásárlási lehetőséget. Reprivatizáció, külföldi befektetés, dolgozói részvény vagy *management buy out* legfeljebb kivételként szerepelt e folyamatban. A nyugatnémet gazdasági erő biztosította ehhez az anyagi fedezetet, hiszen egy ilyen privatizáció óriási veszteséggel jár, a szakembereket tömegesen irányították át Kelet-Németországba. Persze a cégnyilvántartás bevezetése Kelet-Németországban súlyos jogi gondokat okozott.¹⁴⁷

¹⁴⁶ A magyar társasági jog fejlődését I. SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában – A társasági és a konzernjog elméleti alapjai*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2001. 185–295. A magyar privatizációról (átfogó leírást tartalmaz) MIHÁLYI Péter: *A magyar privatizáció enciklopédiája*. I–II. kötet. Pannon Egyetemi Könyvkiadó – MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2010.

¹⁴⁷ L. pl. F. EBBING: *Die Verkaufspraxis der Treuhandanstalt*. RWS-Verlag, Köln, 1995., ill. W. FISCHER – H. MAX – K. SCHNEIDER: *Treuhandanstalt: das Unmögliche wagen*. Akademischer Verlag, Berlin, 1993.

3.3.3 Oroszország

A monolitikus tervlembontási rendszer felbomlása lényegében Gorbacsov 1985-ös hatalomra kerülése után azonnal elkezdődik – 1987 júniusában a magyar vállalati tanácsokhoz hasonlóan önkormányzásra állítják át az állami közép- és kisvállalatokat, 1987 szeptemberében 51%-os hazai többség, és gazdaságirányítási engedély mellett külön törvény teszi lehetővé a nyugati vállalatokkal közös vállalat létrehozását (a jogi formáról a törvény nem rendelkezik), 1986-ban engedélyezik az egyéni vállalkozást, 1988-ban pedig az állampolgárok polgári jogi társaságát (*tovaricsesztvo*). 1990 decemberében az úgynevezett *tulajdoni törvény* az októberi forradalom után először ismeri el a magántulajdont, a vállalkozási törvény pedig a kereskedelmi társaságok létrehozásának lehetőségét. Ezt a lehetőséget ugyancsak decemberben egy elég részletes, több mint száz paragrafusból álló úgynevezett *ideiglenes részvénytársasági szabályozás* realizálta. Ezen utóbbi szabályozás – erről a későbbiekben még lesz szó – erős amerikai befolyás alatt készült. 1991-ben a külföldi befektetésekről külön törvényt alkottak, amely egyben megalapozta az úgynevezett *különleges gazdasági övezetek* létrehozását.¹⁴⁸

Ezt követően azonban az orosz törvényhozás a civil jogban a *monista koncepciót* választotta, és 20 év alatt több könyvből álló gigantikus polgári törvénykönyvet alkotott. A személyekről szóló könyv már 1994-re készen volt, és abban mintegy negyven paragrafusban a *gazdasági társaságok* (így a korlátolt felelősségű társaság) is szerepeltek, de megmaradt még a szocializmus állami, illetve közösségi vállalata is.

A gazdasági társaságokat a Polgári Törvénykönyv a formakényszer jegyében és erősen kötelező jelleggel szabályozza, a diszpozitivitásnak csekély helyet adva. Az Oroszországban csekély szerepet kapott közkereseti és betéti társaságnak a szabályozását maga a Ptk. tartalmazza, de a részvénytársaságról és a korlátolt felelősségű társaságról 1995-ben, illetve 1998-ban külön törvényt alkottak. A korlátolt felelősségű társaság mellett a Ptk. ismeri a tagok mögöttes, egyetemleges felelőssége mellett működő közös vállalatot is, némileg ellentmondásos módon azonban a közös vállalat szabályozásának mögöttes jogterületként a Polgári Törvénykönyv a korlátolt felelősségű társaságot jelöli meg.¹⁴⁹

Jelentős probléma, hogy a Ptk. és a később született külön törvények között jelentős ellentmondások vannak. Nagyon sokáig nem oldódott meg a cégnyilvántartás, gyenge volt a számvitel (könyvvezetés). Hátrányos tényező a jogi nihilizmus maradványa is. Oroszországban sosem volt jelentősebb kereskedelmi kultúra, itt uralkodott a legtovább a szocialista ideológia, az igazságszolgáltatás sosem volt független. Mindez nehezen működtethetővé teszi a társasági jogot, a jogalkalmazás lassú és ellentmondásos.

¹⁴⁸ L. ezen törvények értékelését V. V. LAPTYEV: *Das Unternehmen im russischen Recht*. In: *Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1996. 933–936., ill. M. BOGUSLAWSKIJ: *Die Rechtslage ausländischer Investitionen in den Nachfolgestaaten der Sowjetunion*. Verlag C. H. Beck, München, 1993.

¹⁴⁹ L. S. SOLOTYCH: *Das Zivilgesetzbuch der Russischen Föderation*. I. rész. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1996., ill. A RAKHMILOWITSCH: *The New Civil Code of the Russian Federation*. *Review of Central and East-European Law*, 1996/2.

Az orosz privatizáció a mai napig is folyik, ciklikusan, meglehetősen vontatottan. Láthatóan a külföldi működőtőkét is inkább koncessziós alapon, vagy bérleti, és nem társasági tulajdonosi pozícióban kívánják az országba beengedni – kivételek talán az olyan kivételes övezetek, mint a kalinyingrádi (Königsberg). Rendkívül széles mértékben alkalmazták – és rendkívül sikertelenül – a kuponprivatizációt. Oroszországban is a privatizáció kétlépcsős jogi rendszere dominált.¹⁵⁰

3.3.4 Szovjet utódállamok

A társasági jog szinte minden volt szovjet köztársaságban megjelent, még az ázsiaiakban is (természetesen a külföldi befektetéseket ösztönző törvényekkel együtt – például Grúzia 1994-ben fogadott el társasági törvényt, sőt 1991-ben még Mongóliában is társasági törvényt alkottak. A hagyományok hiánya miatt azonban – a társasági jog szinte teljes infrastruktúrája hiányzott, és rendkívül nehezen épül ki. A legtöbb utódországban meglehetősen kezdetleges a számvitel, a könyvvezetés, kereskedelmi regiszter. A privatizáció is mindenütt megindult, de a legtöbb utódállamban még a 2000-es években is viszonylag csekély mértékű volt – ezek az országok lényegében *államkapitalista* úton járnak.

Természetesen némileg – de csak némileg – más a helyzet a „nyugati” szovjet utódállamokban. Belorusszia lényegében ma is államcentrikus gazdasággal és monolit politikai rendszerrel rendelkezik. Fehéroroszország 1991-ben önállósodott, addig pedig az Oroszországnál már ismertetett szovjet törvények alapozták meg a magángazdálkodás lehetőségét. Belorusszia nem követte Oroszországot egy új polgári törvénykönyv létrehozásában, ezzel szemben 1992-ben törvényt alkotott a tőketársaságokról (a közkereseti és betéti társaságot nem szabályozták, de a kft.-t igen). A privatizáció 1993-as törvény alapján indult meg, de ez a folyamat nagyon lassú, és a kuponprivatizáció dominált. Az állami vállalatok dolgozók által bérelt, illetve általuk irányított kollektív vállalattá alakulhattak át, azokat a vállalatokat pedig, amelyek nem ezt az utat választották, jogilag tisztázatlan úton részvénytársaságokká minősítették, és a részvényeknek legalább a felét ingyenes kuponprivatizációban értékesítették.¹⁵¹

Ukrajna valamivel jobban áll a magántulajdon megteremtése terén, mint Belorusszia, de csak valamivel. A szinte polgárháborús belpolitikai helyzet sem kedvez a kereskedelmi jog kiépülésének. A magántulajdon lehetőségét Ukrajnában is a Szovjetunióból való 1991 decemberi kiválás előtt a hivatkozott szovjet törvényhozás teremtette meg, és új polgári törvénykönyvet az ukrán törvényhozás akkor még nem alkotott. 1992. január 1. óta van hatályban az 1991-es ukrán társasági törvény – természetesen számos módosítással. A privatizáció alapjait egy 1992-es törvény teremtette meg, amely állandóan változik, míg a privatizáció az állami szektor „kemény magját” viszonylag kismértékben

¹⁵⁰ L. C. HÜPER: *Das neue russische Privatisierungsgesetz*. WiRO, 1997/12., 1995/2. 45–48.

¹⁵¹ L. V. PANKOV: *Die wirtschaftliche Transformation Weißrusslands*. Osteuropawirtschaft, 1995/1. 1–12.

érintette. A társasági jogi infrastruktúra valamivel jobb, mint a belorusz. (Mint látni fogjuk, 2003-ban Ukrajnában Polgári és Kereskedelmi Törvénykönyvet egyaránt alkottak.)

Érdekes módon a litván törvényhozás nem a balti úton (észt, lett) halad, hanem inkább a belorusz példát követi, bár a privatizáció előrehaladottabb, mint Fehéroroszországban. 1990-ben általános vállalati törvényt hoztak, abban szerepelnek a kereskedelmi társaságok, de a korlátolt felelősségű társaságot nem intézményesítették, új Ptk.-t nem alkottak, de az 1964-es szovjet litván polgári törvénykönyvet már 1994-ben átfogóan módosították.

A többi volt szovjet köztársaságtól alapvetően eltérő Észtország és Lettország fejlődése. A két kis balti köztársaságot a skandináv és a német tőke gyorsan szanálta, a külföldi tőkebehatolás mellett állampolgári jogon való kuponprivatizáció is végbement. Észtországban az új polgári törvénykönyv jó részét megalkották, így 1993–94-ben megszületett az általános és a dologi jogi rész (180, illetve 400 paragrafus), majd a dualista szisztéma jegyében 1994-ben erősen német hatás alatt álló kereskedelmi törvénykönyvet alkottak. A privatizációt először 1993-ban, majd 1996-ban törvénnyel szabályozták, és az igen gyorsan végbement, lényegében 2000-ig befejeződött.

Lettországban a kereskedelmi társaságokról külön törvények születtek a 90-es évek elején, így 1991-ben fogadták el a kft.-, 1993-ban az rt.-törvényt és az 1937-es polgári törvénykönyvet is modernizálták. (Lettországban 2000-ben átfogó új Kereskedelmi Törvénykönyvet alkottak.)

E két országban a jogi kultúra is nagyobb, az 1930-as években kiépült kereskedelmi jog, társasági jog infrastruktúráját is könnyebb volt helyreállítani. Szemben az orosz úttal, e két államban nem az amerikai jogi megoldások dominálnak, például *Lettországban a kereskedelmi társaságok körében a korlátolt felelősségű társaság dominál*. A cégjog és a számviteli jog terén is e két balti ország építette ki a legfejlettebb szabályozást.¹⁵²

3.3.5 Balkáni országok

Románia, Bulgária és Albánia az úgynevezett *dogmatikus szocialista országok* közé tartoztak, ahol a piacgazdasági elemek alig érvényesültek, persze legkevésbé Albániában. Ennek megfelelően igen nehezen indult meg a piacgazdaság, nehézkesen indult a privatizáció, amely utóbbit Románia és Bulgária az Európai Unióba való belépése jelentősen felgyorsította. E három országban az angol–amerikai jogi behatás minimális, a német jog az egyértelmű minta.

Albánia mintegy 99%-os állami tulajdonnal indult a lényegében 1991-re húzódó rendszerváltozáskor. 1991 augusztusában törvény deklarálta a magántulajdon és a magánvállalkozás szabadságát. Az alapvető gazdálkodási forma a „*vállalat*” és a szövetkezet, de 1992-ben átfogó törvényt alkottak a kereskedelmi társaságokról is, erőteljesen német

¹⁵² L. T. KLAUBERG: *Gesellschaftsrecht in Estland, Lettland und Litauen. Eine Einführung mit vergleichenden Tabellen*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, Heidelberg, 2004.

alapon. A privatizáció lényegében 1996-ban indult meg, számos vállalatot átalakítottak részvénytársasággá, de a koszovói konfliktus hatására ez a folyamat leállt, és csak a 2000-es évek közepén kezdődött újra. A társasági jog a '90-es években lényegében csak papíron létezett, kellő infrastruktúra hiányában gyakorlatilag nem tudott működni. A 2000-es években az albán jog rohamosan kezdett kiépülni, új polgári törvénykönyv is született az 1981-es régi Ptk. helyett.

Bulgáriában – Albániával szemben – nem volt szocialista polgári törvénykönyv, 1950-ben dologi, 1951-ben kötelmi törvényt hoztak, a rendszerváltozás után ezeket modernizálták. Emellett 1991-ben átfogó kereskedelmi törvénykönyvet alkottak német mintára, amelyben öt jogi személy kereskedelmi társaság szerepel, így a korlátolt felelősségű társaság is. (A szövetkezet is kereskedőnek minősül, de 1999-ben külön törvényben szabályozták.)

Romániában sem volt szocialista polgári törvénykönyv, 1990-ben először az 1887-es kereskedelmi törvénykönyv modernizálásával indultak, de azután 1990–92 között intenzív gazdasági jogalkotás kezdődött. A leglényegesebb az 1990. november 5-i kereskedelmi törvénykönyvről szóló törvény, amely számtalan módosítással ma is hatályban van. Emellett külön törvények rendelkeznek az egyéni vállalkozásról és a szövetkezetekről. Az állami vállalatok kereskedelmi társasággá való átalakításának lehetőségét már 1990-ben megteremtették, a privatizációs törvények Románia Unióba való belépéséig szinte évente változtak, a privatizáció lendülete hol megtört, hol megerősödött, de napjainkra a román gazdaság lényegében privatizálódott.¹⁵³

2009-ben elvileg monista Ptk. született Romániában, melyet 2011-ben hatályba is léptettek. Az új polgári törvénykönyv viszont csak deklaratív módon rendelkezik a gazdasági társaságokról, az 1990-es törvény tehát jelenleg is hatályban van.

3.3.6 A munkásönigazgatástól a kereskedelmi társaságokig – jugoszláv utódállamok

A jugoszláv utódállamoknál közös, hogy mindegyiknek meg kellett oldania a munkásönigazgatás felszámolását és a sajátos jugoszláv vállalati struktúra gazdasági társaságokra való átvezetését. Valahogy államosítani kellett a társult munkaszervezeteket, be kellett vezetni a vállalati–vállalkozási formák pluralizmusát, majd el kellett indítani a privatizációt. Ezen az úton az 1988. decemberi jugoszláv vállalati törvény indult el, amellyel együtt alkották meg a külföldiek befektetéseiről szóló törvényt. E törvényben még megmaradt a „*hagyományos*” munkásönigazgató vállalat, de mellette megjelent a négy kereskedelmi társaság, a szövetkezet és az egyéni vállalkozás is. Jugoszlávia szétesése és

¹⁵³ Az albán indulásról G. AJANI: *Die Kodifikation des Zivilrechts in Albanien*. ROW, 1993/9., a bolgárról S. STALEV: *Die Transformation des Rechts und Wirtschaftsordnung in Bulgarien. Probleme und Perspektiven*. ROW, 1995/3. 97–100., a románról O. CAPATINA: *Aktuelles Gesellschaftsrecht in Rumänien*. WiRO, 1992/8. 246–249.

a polgárháború következtében a további fejlődés már utódállamonként külön-külön történt. E téren két alcsoportot különböztethetünk meg.

Az első csoportba *Szlovénia* és *Horvátország* tartozik. A magángazdaság a legjobban – az olasz és az osztrák tőke behatolásával is összefüggésben – Szlovéniában épült ki. A szlovén átalakulási törvényt követően 1993-ban erősen német mintájú társasági törvényt hoztak, amelyet azután 2004-ben modernizáltak. Horvátországban a német befolyás erősebben, a piacgazdasági hatás pedig nehezebben érvényesült, és a horvát törvényhozás általában néhány hónap késéssel követte a szlovént. 1993-ban Horvátországban is a szlovénhez hasonló társasági törvényt hoztak, amelyet viszont Szlovéniával ellentétesen még nem alkottak újra.¹⁵⁴

A második csoportba a sokáig hadigazdálkodást folytató *Szerbia*, *Montenegró*, *Macedónia* és *Bosznia-Hercegovina* tartozik. Eredetileg Jugoszláviában 1996-ban először vállalati törvényt alkottak. Az 1996-os vállalati törvényben még alapkategória az állami, illetve a munkavállalói tulajdonú közösségi vállalat, szerepel a betéti társaság és a korlátozott felelősségű társaság is, de a részvénytársaság nem. Később a részvénytársasági forma is szabályozásra került, alapvetően az amerikai befektetők kívánságára. Jugoszlávia felbomlása után Szerbiában, Macedóniában, Montenegróban és Bosznia-Hercegovinában önálló társasági törvényeket fogadtak el. Ugyanakkor a társasági jog infrastruktúrája is jóval csekélyebb mértékben épült ki, mint a ma már EU-tag Szlovéniában, illetve Horvátországban.

3.3.7 A legfejlettebb társasági joggal rendelkező országok – Lengyelország, Csehország, Szlovákia

Lengyelország és az 1992-ben két államra bomlott Csehszlovákia rendelkezett a II. világháború előtt a tárgyalt országcsoportból a legfejlettebb társasági joggal és a legtöbb kereskedelmi hagyománnyal.

Lengyelországban volt a Szovjetunió vonzáskörébe tartozó volt szocialista országok közül Magyarország után a második legnagyobb magánszektor, a mezőgazdaságban a kis magántulajdon, az egyéni gazdálkodás dominált. Lengyelországban a rendszerváltozás-kor felújították az erősen német dogmatikai hatás alatt álló világháború előtti kereskedelmi törvénykönyvet, és számos kiegészítő törvénnyel (egyéni vállalkozási törvény, szövetkezeti törvény, *joint venture*-törvény, monopolelles törvény, értékpapírtörvény, számviteli törvény) is igyekeztek azt kiegészíteni–módosítani. A Kt.-ből négy kereskedelmi társaságot korszerűsítettek, az 1964-es „szocialista” polgári törvénykönyvvel hatályon kívül helyezett csendes társaságot nem hozták vissza. 2000-ben átfogó társasági jogi novella igyekezett az Unió társasági jogi irányelveihez igazítani a társasági jogot. Ez a törvény van ma is hatályban, természetesen számos időközi módosítással. A privatizá-

¹⁵⁴ A szlovén és horvát induló jogfejlődésről I. T. BORIC – W. POSCH (szerk.): *Privatisierung in Ungarn, Kroatien und Slowenien im Rechtsvergleich*. Springer Verlag, Wien–New York, 1993.

ció is meglehetősen előrehaladt az uniós csatlakozásig, bár a többi visegrádi országhoz képest mértéke viszonylag kisebb.¹⁵⁵

Mielőtt felbomlott volna *Csehszlovákia*, 1991 novemberében átfogó kereskedelmi törvénykönyvet fogadtak el, amely mind a két utódállamban hatályban van. Ez a kereskedelmi törvénykönyv váltotta fel az 1964-es gazdasági törvénykönyvet (az 1964-es polgári törvénykönyvet ezzel szemben folyamatosan módosították). Az 1992-es szétválás után a társasági jog e két országban némileg eltérő módon fejlődött, és a cseh privatizáció is gyorsabban fejeződött be, mint a szlovák.¹⁵⁶

3.3.8 Összefoglaló értékelés

A magyar származású Georg Brunner 1988-ban még kételkedett abban, hogy kereskedelmi társaságok létrejöhetnek-e egyáltalán a szocializmusban,¹⁵⁷ 1993-ban viszont már megállapíthatta, hogy Kelet-Európában nagyjából már létrejött egy új társasági jog,¹⁵⁸ amelynek fejleményeit a következőkben tárgyaljuk. Az 1997 végi salzburgi regisztrációs konferencián a volt szocialista országok jelentős része már kialakult társasági jogról tudott beszámolni.¹⁵⁹

Az uniós csatlakozásra való törekvés az Unióba belépett volt szocialista országok társasági jogát erősen közelítette a '90-es években, hiszen ugyanolyan uniós társasági jogi irányelveket kellett beépíteni a belső jogba. A német, illetve osztrák társasági jogi hagyományok is lényegében azonosak voltak. A választóvonal: mennyire épülnek be az amerikai megoldások az adott ország társasági jogába – ez Közép-Európában erősebb volt, mint a Balkánon.

¹⁵⁵ L. S. SOLTYSINSKI: Reform of Polish Company Law. In: B. GROSSFELD – R. SACK – T. M. J. MÖLLERS (szerk.): *Festschrift für Wolfgang Fikentscher zum 70. Geburtstag*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1998. 419–433.

¹⁵⁶ L. I. DEDIC – C. BAUMGARTNER: *Tschechisches und slowakisches Wirtschaftsrecht*. Service Fachverlag, Wien, 1994.

¹⁵⁷ L. G. BRUNNER: Handelsgesellschaften im Sozialismus? In: G. BRUNNER – K. WESTEN – F. C. SCHROEDER (szerk.): *Sozialistisches Wirtschaftsrecht zwischen Wandel und Beharrung*. Verlag A. Spitz, Berlin, 1988., Köln, 1989.

¹⁵⁸ L. G. BRUNNER: *Die Entstehung eines neuen Gesellschaftsrechts in Osteuropa*. Köln, 1993.

¹⁵⁹ L. ezt a nemzetközi tanulmánykötetet M. EISELSBERG (szerk.): *Gesellschaftsrecht in Europa*. Manz Verlag, Wien, 1997.

4. A korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó jelenlegi szabályozás a volt szocialista országokban

A volt szocialista országok kft.-szabályozását a következő módon tárgyaljuk.

Először a *Szovjetunió hat utódállamát* vesszük sorra: Oroszországot, Ukrajnát, Fehéroroszországot, valamint e három országtól jogi hagyományaikban erősen különböző három balti államot, Észtországot, Lettországot és Litvániát. A feldolgozás szintje is különbözik, mivel a balti országokról viszonylag kevés jogirodalom érhető el, viszont Oroszországról és Ukrajnáról bőszeges források állnak rendelkezésre.

Második helyen a *közép-európai fejlett jogi kultúrával* rendelkező lengyel, cseh és szlovák társasági jog, illetve korlátolt felelősségű társaság intézménye kerül tárgyalásra, majd harmadikként jön Románia, Bulgária és Albánia *balkáni hármasa*, majd rövid kitékintés Moldáviára. Végül negyedikként a jugoszláv utódállamok következnek: Szlovénia, Horvátország bő anyaggal, illetve csekélyebb jogirodalmi feldolgozottsággal Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró.

4.1 Szovjet utódállamok

4.1.1 Oroszország

Már volt róla szó, hogy az orosz törvényhozás eredetileg a részvénytársaság intézményét helyezte előtérbe, és már 1990 decemberében – anélkül, hogy a társasági jog, a cégjog, illetve a számviteli jog általános alapszabályait rendezték volna – *ideiglenes részvénytársasági rendeletet* adtak ki (százötven paragrafus), erősen amerikai mintára. Anélkül, hogy az átalakulási folyamatot szabályozták volna, a rendelet 12. §-a lehetővé tette az állami vállalatok részvénytársaságokká történő átalakulását. 1991 júliusában ehhez az ideiglenes szabályozáshoz csatlakozott a külföldiek befektetéséről szóló törvény is. Akkor még az az álláspont uralkodott Oroszországban, hogy a zárt részvénytársasági szabályozás mellett *korlátolt felelősségű társaságra nincs is szükség*.

Ezt követte azonban a polgári törvénykönyv *személyekről szóló* szabályozásának megalkotása a '90-es évek közepére, amely a *monista* felfogás jegyében a kereskedelmi társaságokat mintegy negyven paragrafusban behelyezte a jogi személyek közé (66–106. §). Ugyanakkor az egész társasági jogot jellemzi a *szabályozás merevsége*, eltérést engedő szabály alig van, a formakeveredést a törvény kizárja.

Az eredeti elképzeléssel szemben, amely úgy gondolta, hogy a zárt részvénytársaság mellett nincs szükség korlátolt felelősségű társaságra, a polgári törvénykönyvbe az rt. mellett bekerült a *kft. alapszabályozása is*, emellett jogi személyként szabályozásra került a közkereseti (69–81. §) és a betéti társaság (82–86. §) is. Míg a részvénytársaságnál és a korlátolt felelősségű társaságnál a polgári törvénykönyv a részletes szabályozás tekintetében utal külön jogszabályra, ezt a közkereseti és betéti társaság esetében nem teszi, e két társaságot csak a Ptk. szabályozza. A külön rt.-törvény 1995-ben, a külön kft.-törvény 1998-ban jelent meg. Ugyanakkor a korlátolt felelősségű társaság mellé állította a polgári törvénykönyv a tagok egyetemleges mögöttes felelősségével működő közös vállalatot, amelynek mögöttes jogterülete a kft.-törvény (87–94. §).

A Polgári Törvénykönyv 96–106. §-ában adja meg a korlátolt felelősségű társaság alapszabályait, amelyeken azonban az 1998-as törvény több esetben túllépett. (A jogszabály kollíziót nem oldották fel a Ptk. módosításával.) A helyzetet az is nehezíti, hogy a társasági jognak szinte alig vannak általános szabályai a polgári törvénykönyvben, mindössze a 66–68. § az ilyen jellegű. A három általános rendelkezésen túl külön szabályok vannak a Ptk.-ban a társaságok megszűnésére (Ptk. 61–64. §), valamint „*reorganizáció*” címszóval a társaságok átalakulására, egyesülésére, szétválására (Ptk. 57–61. §). Valamennyi jogi személy (társaság) az állami regiszterbe való konstitutív hatályú bejegyzéssel jön létre, és az abból való törléssel szűnik meg.

A fent ábrázolt kaotikus helyzet megszüntetése érdekében javasolta már 2008-ban Suchanov professzor a polgári törvénykönyv ezen részének teljes átdolgozását, és egy önálló egységes társasági törvény létrehozását. Emellett, mint már említettük, a zárt részvénytársaság és a tagi mögöttes felelősséggel működő közös vállalat megszüntetését és a korlátolt felelősségű társaság előtérbe helyezését is indítványozta.¹⁶⁰

A Polgári Törvénykönyv 87. §-a szerint a korlátolt felelősségű társaságot egy vagy több személy alapíthatja (engedélyezett tehát az *egyszemélyes társaság*) és a társaság tartozásaiért a tagok nem felelnek. A korlátolt felelősségű társaságnak az „*alapító dokumentumban*” meghatározott törzstőkéje van, a cégnévben a kft.-formára kifejezetten utalni kell. Az alapító dokumentum írásbeli *társasági szerződésből* és emellett az *alapszabályból* áll, azaz a korlátolt felelősségű társaság alapítás másolja a kétlépcsős részvénytársasági alapítást (ha a törvénynek megfelelő társasági szerződés van, az alapszabály akár felesleges is lehetne). Mivel a polgári törvénykönyv élesen elválasztja egymástól a kommerciális és nem kommerciális jogi személyeket, *korlátolt felelősségű társaság csak nyereségszerzési céllal jöhet létre* (ahogy a részvénytársaság és a közös vállalat is, mint tőketársaságok).

A korlátolt felelősségű társaság – mint minden más jogi személy is – államigazgatási szervek által vezetett nyilvántartásba való *ex nunc*, konstitutív hatályú bejegyzéssel jön lére, illetve e nyilvántartásból való törléssel szűnik meg. A Polgári Törvénykönyv a korlátolt felelősségű társaságnál mind a tagmaximum, mind a minimális törzstőke kérdését külön törvényre utalja, egyszemélyes társaság pedig újabb egyszemélyes társaságot nem alapíthat (Ptk. 88. §).

¹⁶⁰ L. V. PRIMACZENKO: 2. *Gesellschaftsrechtstagung... i. m.* .306–310.

A Polgári Törvénykönyv igen röviden szabályozza a korlátolt felelősségű társaság *szervezetét*. Legfőbb szerv a „taggyűlés” (Ptk. 91. §). Egyszemélyes és „kollegiális” ügyvezetés egyaránt lehetséges, az egyedüli ügyvezető azonban nem lehet tag (Ptk. 91. §). Az üzletrész átruházására viszont a 93. § igen részletes korlátozó szabályokat állapít meg, kihangsúlyozva a korlátolt felelősségű társaság személyegyesítő jellegét.

A kft.-ről szóló 1998-as törvény a korlátolt felelősségű társaság tagjainak számát éppúgy 50 főben maximalja, mint az 1995-ös részvénytársasági törvény a zárt részvénytársaságok tagjainak létszámát – ha ezt meghaladja, kötelező átalakulni vagy szövetkezetté vagy nyilvános részvénytársasággá. Ez a törvény is megköveteli a társasági szerződés mellett az alapszabályt, a korlátolt felelősségű társaság minimáltőkéjét pedig – eléggé különös szabállyal – úgy határozza meg, hogy ez az orosz *minimálbér százszorosa* (14. §).

A korlátolt felelősségű társaság tagságára vonatkozóan a bírósági úton történő kizárás mellett (a vagyonaránylagosan számított 10%-os tagság keresetére a bíróság zár ki) az orosz kft.-szabályozás ismeri a társaságból való kilépés intézményét is. A kilépés indokoláshoz nem kötött, a tag üzletrésze a korlátolt felelősségű társaság „saját” üzletrésze lesz, és a volt taggal 6 hónapon belül el kell számolni (26. §). Kilépés, illetve kizárás esetén a társaság „dokumentumait” megfelelően módosítani kell. Kollektív kisebbségvédelem kérdése a kft.-törvényben fel sem merül, mint ahogy a dolgozói participáció kérdései sem.

A korlátolt felelősségű társaság taggyűlésének kizárólagos hatáskörét, amelyet pedig már a Polgári Törvénykönyv is igen szélesen állapított meg, a kft.-törvény tovább bővíti, például az úgynevezett „nagy üzletek” taggyűlés előzetes jóváhagyására szorulnak. A 46. § szerint nagy üzlet az a kereskedelmi ügylet, amelynek értéke meghaladja a törzstőke egynegyedét (46. §). Többes ügyvezetőválasztás esetén a több ügyvezető – akár a részvénytársaságnál – vezetői kollégiumot alkot, és arra is van mód, hogy a társasági szerződés, illetve az alapszabály alapján a taggyűlés a korlátolt felelősségű társaság vezetését külső vagyonekezelő szervre bízva (41–42. §). Ez viszont álláspontom szerint a korlátolt felelősségű társaság személyegyesítő, tagokhoz kötődő jellegével ellentétes szabályozás.

A korlátolt felelősségű társaságban fakultatív alapon felügyelőbizottság vagy revizori bizottság/revizor működhet (vagy működnie kell) – ez a szabályozás nem egyértelmű, a hatáskörök még a jogirodalom számára is teljesen homályosak. Külső könyvvizsgálóra pedig legfeljebb csak zavarosnak tűnő utalások történnek (47–48. §).¹⁶¹

¹⁶¹ A német irodalomban – az amerikai részvénytársaságosítási irányzat ellensúlyozásaként – igen széles körben feldolgozták az orosz kft.-t. L. pl. B. U. KLEMM: *Die Entwicklung des russischen Rechts der Kapitalgesellschaften*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 1996.; C. BECKER – T. PACHTCHENKO: *Gesellschaftsrecht in Russland*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, Heidelberg, 1998.; K. A. BAUER: *GmbH und Aktiengesellschaft im neuen russischen Zivilgesetzbuch*. WiRO, 1995/3.; W. SEIFFERT: *Die GmbH in der neuen russischen Rechtsordnung*. ZeuP, 1999/4.; T. W. KRUSE: *Die personalistische Kapitalgesellschaft russischen Rechts*. Peter Lang GmbH – Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2003.; A. BOES: *Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung im russischen und deutschen Recht*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2007.

A Polgári Törvénykönyvben, illetve az 1998-as kft.-törvényben a hitelezővédelem csak szétszórtan, például a törzstőkecsökkentésnél jelentkezik, és különösen problematikus a megfelelő apportszabályozás hiánya. Ezen a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános felelősségátviteli klauzulája próbál segíteni, az 56. § (3) bekezdése szerint: „Ha az alapító, a tulajdonos vagy aki a jogi személynek utasítást adhat [?] előidéz a jogi személy fizetőképtelenségét, csődjét vagy felszámolását”, a hitelezők irányában „mögöttes felelősséggel” tarozik. Úgy gondolom, ez a megfogalmazás jól jelzi az orosz társasági jog jogdogmatikai kiforratlanságát.¹⁶²

Érdekessége az orosz jognak a *korlátolt felelősségű társaságot érintő konszernszabályozás*. A Ptk. 105. és 106. §-a önálló jogiszemély-típusként szabályozza a „*leánytársaságot*”, illetve a „*függő társaságot*”, amely kft. és rt. egyaránt lehet. Leánytársaság az olyan tőke-társaság, amelynek döntéseit más jogi személy többségi részesedés vagy szerződés útján, illetve egyéb módon befolyásolhatja. Ez esetben a jogi személy anyavállalat a leánytársasággal együtt egyetemlegesen felel azon leányvállalati kötelezettségekért, amelyek utasítása alapján keletkeztek. Az anyavállalat felel a leányvállalat felszámolása esetén a kielégítetlenül maradt tartozásokért is. Független társaság voltaképp a leánytársaság sajátos alesete, egy olyan korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság, amelyben egy másik tőketársaságnak több mint 20% részesedése van. Az orosz konszernszabályozás kezdetlegességét jól mutatja, hogy az rt.-, illetve kft.-törvény a polgári törvénykönyv ezen lényegében definitív szabályait csak megismétli (kft.-törvény 6. §), részletesebb szabályozást egyszerűen nem ad.¹⁶³

Az 1990-es évek végére, a 2000-es elejére nagyon nehezen, visszaesésekkel tarkítva, a szovjet hagyományok számos elemét is beépítve, de azért kialakult az orosz *társasági jogi infrastruktúra* minimuma, amely a társasági jog tényleges működéséhez elengedhetetlen. Legalábbis jogalkotási szinten, mert a jogalkalmazást a jogi *nihilizmus* és a *vadkapitalizmus* (ahogy Stark Dávid írta egyik írásában, a tervtől eljutottak a klánig) örökölt körülményei között külföldi megfigyelők változatlanul zavarosként értékelik. 2000-től azonban Putyin rendteremtő lépései biztosították az államkapitalista rendszer elemi működéseit a jecini anarchia évtizedei után. A putyini konszolidáció termékeként stabilizálódott a bankrendszer, megszületett a vállalkozások jogvédelméről szóló törvény, a polgári eljárásjogi törvény, a csődtörvény, megteremtődtek a normál üzleti tevékenység keretfeltételei. Mindez szükségszerűen felvetette a társasági jog egyszerűsítését, rugalmasabbá tételét, a befektetők magasabb szintű jogvédelmét, a bírósági jogérvényesítés akadályainak elhárítását.¹⁶⁴

¹⁶² Elismeri ezt lényegében E. A. SUKHANOV is. L. *Gesetz über GmbH in Russland*. FOWI, Wien, 1998.

¹⁶³ A felelősségátviteli problémáiról I. D. PEAFF: *Neueste Entwicklungen im russischen Wirtschaftsrecht. Durchgriffhaftung im neuen russischen ZGB*. WiRO, 1995/8., és V. HEEG: *Durchgriffhaftung im russischen Recht der Kapitalgesellschaften*. WiRO, 2000/1. 1–6.

¹⁶⁴ L. ezt a jogfejlődést: VEREBICS János: Az üzleti élet jogi környezetének fejlődése a posztsovjet Oroszországban. In: Nótári Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. I. m. 468–488.

Így érkezünk el a 2008. évvel a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályozás modernizálásához. 2008-ban átfogóan módosították mind a kft.-, mind az rt.-törvényt, és ezzel kapcsolatban változtatásokat hajtottak végre a Polgári Törvénykönyvön is. A 2009 januárjában belépő új szabályozás célja részben a joghézagok pótlása, az ellentmondások csökkentése volt, részben az időközben kiépült infrastruktúra – nyilvántartás, ügyvédi–közjegyzői kar kialakulása, szilárdabb joggyakorlat, számviteli–banki háttér – bázisán az egyszerűsítés, a túlszabályozás és a túlbürokratizálás csökkentése, a társulók akaratérvényesítésének nagyobb lehetőségeinek biztosítása. A kft.-törvényben egyértelműen erősödött a belső viszonyokban a tagok önálló döntéshozatali lehetősége, azaz a diszpozitív normák száma.

Időközben a korlátolt felelősségű társaság a gyakorlatban *döntő győzelmet* aratott a részvénytársaságokkal szemben. 2009-ben mintegy 3 millió, 2011-ben már mintegy 3,5 millió korlátolt felelősségű társaság volt bejegyezve Oroszországban a kereskedelmi regiszterbe, a kb. kétszázezer részvénytársasággal szemben. A vállalkozók a zárt részvénytársaságok helyett tömegesen a korlátolt felelősségű társasági formát választották.

A 2008–2009-es új szabályozás megerősítette a *kft. zárt és meghatározott tagsággal* bíró jellegét. Egyértelművé tette a tagjegyzék szükségességét. A taglétszám 50 főben való maximálása fennmaradt, éppúgy, mint a zártan működő részvénytársaságoknál, ahol a tőkeemelés során a részvényeseknek elővásárlási joguk van a több részvényre, ha pedig a részvények száma meghaladja az ötvenet, át kell alakulni nyilvánosan működő részvénytársasággá (csak névre szóló részvényt lehet kiállítani). A jogszabály változatlanul nem választja el tisztán a törzsbetétet és az üzletrészt, egységesen *társasági részesedésről* beszél. A társasági részesedés átruházásánál megköveteli a közjegyzői okiratba foglalást, ami azért ellentmondásos, mert maga a korlátolt felelősségű társaság változatlanul egyszerű írásbeli szerződéssel létrehozható. A társasági részesedés külsőkre való átruházását alapvetően a társasági szerződésben kell szabályozni, lényegében a társasági szerződés dönt abban, hogy van-e és milyen elővásárlási jog a társasági részesedés átruházásánál. A korlátolt felelősségű társaság tagságának stabilitása érdekében a módosítás szűkíti a kft.-ből való tagkilépés lehetőségét – kilépés csak akkor lehetséges, ha a társasági szerződés ezt megengedi.

A társasági szerződés–alapszabály kettősége a sok anomália ellenére fennmaradt, de jelentős egyszerűsítéssel. A nyilvántartásba való bejegyzésig van a társasági szerződésnek jelentősége, utána azonban csak az alapszabály bír jogi jelentőséggel. (Megjegyzem, minden részvénytársaság részvényesi szerződés alapján, alapszabály elfogadása mellett jön létre, és az alapidokumentum az alapszabály.) Csökkentek az alapítás költségei, a korlátolt felelősségű társaság mint „*kommerciális jogi személy*” változatlanul az államigazgatási szerveknél vezetett jogi személyek nyilvántartásába való bejegyzéssel jön létre, és az onnan való törléssel szűnik meg.

Egyszerűsítette az újraszabályozás a korlátolt felelősségű társaság minimális törzstőkéjére vonatkozó szabályozást is. A legkisebb törzstőke 10 000 rubel (ez kb. 200–250 eurónak felel meg) – amely meglehetősen csekély. Csak a felét kell alapításkor befizetni, a másik felét egy éven belül. A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmaradása nem jár a társaságból való eltávolítással, kizárással, a késedelembe esett tag csak szavazati jogát veszíti el.

A korlátolt felelősségű társaság *szervezeti felépítése nem változott*. A legfőbb szerv változatlanul az igen széles hatáskörű taggyűlés – kifejezetten kollektív kisebbségvédelem változatlanul nincs, de elég jelentős azon ügyek száma, ahol e törvény egyhangú határozatot követel meg.

Az *ügyvezetés* változatlanul vagy *egyszemélyes*, vagy a részvénytársasághoz hasonlóan *testületi*. Egyszemélyes ügyvezetésnél az ügyvezető csak nem tag természetes személy lehet, az ügyvezetésnek lehetnek jogi személy tagjai is. Az ügyvezetővel vagy polgári jogi vagy munkajogi szerződést kell kötni – írásban.

A *felügyelőbizottság* továbbra is alapvetően fakultatív szerv, amelynek feladatait, hatáskörét a társasági szerződésben, illetve az alapszabályban kell rendezni. Több mint 15 taggal rendelkező korlátolt felelősségű társaságban revíziós bizottság felállítása kötelező (a részvénytársaságnál 50 részvényes felett lesz a felügyelőbizottság kötelező). Bár a könyvvizsgálói intézményt időközben éppúgy törvénnyel szabályozták, mint a közjegyzőt, könyvvizsgáló intézményesítéséről az új törvény sem rendelkezik a gazdasági társaságok körében.

A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó orosz jogi szabályozás tehát 2009-től jelentősen *finomodott*. Ugyanakkor, mint az ezzel foglalkozó német irodalom rámutat (a németek számos befektetést hajtottak végre Oroszországban kft.-formában) még számos részben nyitott jogalkotási kérdés maradt, további gondot okoz a bizonytalan jogalkalmazás. Különösen a törzstőke-leszállítás, a más társasági formába való átalakulás, az egyesülés és a szétválás, illetve a jogutód nélküli megszűnés szabályozása – egyébként nemcsak a korlátolt felelősségű társasági formánál, hanem az egész társasági jogban általában – *rendkívül vázlatos*.¹⁶⁵

4.1.2 Ukrajna

Az ukrán társasági jog sokkal egyszerűbben indult az orosznál, hiszen első lépésként nem egy átfogó nagy polgári törvénykönyv megalkotására törekedtek, hanem 1991 szeptemberében mindössze nyolcvanhárom paragrafusból álló törvényt hoztak a gazdasági társaságokról. (A nyolcvanhárom paragrafus ugyanakkor csalóka, hiszen a magyar gyakorlatban szokásosnál jóval hosszabb paragrafusok találhatóak.) A törvénynek huszonhárom paragrafusból álló általános része van, és ezt követően a meglehetősen merev formakényszer jegyében öt társasági formát szabályoztak, nevezetesen a részvénytársaságot (24–49. § – az rt. elhelyezése jól mutatja, hogy eredetileg éppúgy, mint Oroszországban, kiemelt szerepet kívántak adni a részvénytársaságoknak), a korlátolt felelősségű társaságot (50–64. §), a tagok mögöttes felelősségével működő társaságot (65. §), a közkereseti (66–74. §) és a betéti társaságot (75–83. §). Valamennyi gazdasági társaság *ex lege* jogi személy.

¹⁶⁵ L. W. GÖCKERITZ – R. WEDDE: *Das neue russische GmbH-Recht*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2009., ill. E. HANSSON: *Gestaltungsmöglichkeiten im reformierten russischen GmbH-Recht*. WiRO, 2011/4. 97–105.

A korlátolt felelősségű társaság Ukrajnában – a német befektetői hatások miatt – kezdetől fogva a legerjedtebb társasági forma volt. 2010-ben több mint 400 000 kft.-t regisztráltak, és a német Gazdasági Minisztériumtól származó adatok szerint a német úgynevezett *direkt tőkebefektetések* Cipruson kívül Ukrajnában a legjelentősebbek. A korlátolt felelősségű társaság szabályozása először a társulók akaratának kevés érvényesítési lehetőséget adott, ez később bővült. Ugyanakkor 2008–2009 körül jelentős módosításokra került sor, az egyszerűsítés, illetve a joghézagok kitöltése jegyében. A korlátolt felelősségű társaság az (egyébként régióként decentralizált) államigazgatási nyilvántartásba való bejegyzéssel szerzi meg jogi személyiségét, amely eredetileg korszerű cégnylvántartásnak aligha volt nevezhető. 2003-ban azonban az új törvény jelentősen modernizálta és egységesítette az addig szétszórt nyilvántartást, és ehhez 2009–2010-ben az elektronizáció bevezetése is hozzájárult. Így jelenleg az elektronikusan benyújtott alapítási dokumentumok alapján öt munkanapon belül a társaságot be kell jegyezni a központi kormányzati nyilvántartásba. (A gyakorlatban azonban befektetői, ügyvédi információk szerint ez a rendszer erősen döcög.)

A fordulat 2003–2004-ben következett be, amikor is 2003 januárjában megalkották és 2004. január 1-jén hatályba léptették az *ukrán polgári törvénykönyvet*, illetve az *ukrán gazdasági törvénykönyvet*. Emellett 2003-ban szabályozták újra a jogi személyek állami nyilvántartásának rendszerét is. A Polgári Törvénykönyv nem helyezte hatályon kívül az 1991-es társasági törvényt, ugyanakkor a monista felfogás jegyében mintegy ötven paragrafussal szabályozta a jogi személy részben a gazdasági társaságokat (113–165. §). A legkülönbözőbb gazdasági területekkel, illetve verseny-, értékpapír- és tőzsdjeggel, valamint a kereskedelmi ügyletekkel is foglalkozó Gazdasági Törvénykönyv ugyancsak tartalmaz társasági jogi rendelkezéseket a 79–92. §-ában.

Ezek a törvényi rendelkezések azonban sokszor nincsenek egymással összhangban, sok a párhuzamosság, hézag, illetve a kifejezett ütközés, kollízió is. A Polgári Törvénykönyv 140–150. §-a vonatkozik a korlátolt felelősségű társaságra, sokszor egészen másként, mint az 1991-es szabályozás. Ezt az ellentmondást úgy kívánták feloldani, hogy az alapvető társasági formákról – egyaránt figyelmen kívül hagyva a Ptk.-t és a társasági törvényt – külön új törvényt alkotnak, ilyen született 2008-ban a részvénytársaságokról. Több külön kft.-törvénytervezet is készült, de a kézirat lezárásáig még nem került elfogadásra. Így a kft. hatályos szabályozást az 1991-es társasági törvényből, illetve a 2003-as polgári törvénykönyvből kell valahogy összerakni. (A bírósági gyakorlatban például a *lex posteriori derogat priori* elvvel operálnak egyes bíróságok, mások viszont a Ptk.-val szemben a *lex specialis* megelőzi a *lex generalis* elvvel próbálkoznak stb.). Megjegyezzük továbbá, hogy 2010–2011-ben újabb módosításokat hajtottak végre a társasági szabályozáson, erősítették a többségi elvet a taggyűlésben, nagyobb lehetőséget adtak a testületi ügyvezetésnek stb.¹⁶⁶

¹⁶⁶ L. A. GRYNENKO – M. POUR RAFSENDJANI – A. WEIGELT: *GmbH-Recht in der Ukraine: Änderungen 2010 – Ausblick 2011*. WiRO, 2011/3. 77–80.

A társasági törvény szerint a korlátolt felelősségű társaság vállalkozási tevékenységet folytató jogi személy, amely az állami regiszterbe való bejegyzésével jön létre (1. és 6. §). Az 50. § szerint a kft. meghatározott, tagok törzsbetétei összegének megfelelő törzstőkével rendelkező társaság (a törzstőkét és a törzsbetéteket az „*alapító dokumentumban rögzíteni kell*”), amely tartozásaiért saját vagyonával felel és tagjai csak „*betétjükkel*” felelnek.

A korlátolt felelősségű társaságot egy vagy több természetes, illetve jogi személy alapíthatja. Az egyszemélyes társaság tehát lehetséges, de az újabb egyszemélyes társaságot nem alapíthat.

Az „*alapító dokumentumra*” vonatkozó szabályozás éppúgy zavarosnak mondható, mint az orosz jogban. Úgy is értelmezhetők az egymással versengő jogszabályok, hogy társasági szerződés nem feltétlenül szükséges a korlátolt felelősségű társaság alapításához. Ami mindenképpen kell, az az „*alapszabály*”, amelynek alapján nyilvántartásba veszik a társaságot a Polgári Törvénykönyv 142–145. §-a alapján. Az alapítási dokumentációhoz csak egyszerű írásbeli formát követelnek meg az ukrán törvények.

A korlátolt felelősségű társaság minimáltőkét eredetileg – hasonlóan az oroszhoz – a törvényes minimálbér százszorosában határozták meg (kb. 8000 euró volt), de 2010. január 1-től ezt a minimálbérre szállították le, amely 2012-ben kb. 40 euró volt. Ezt az összeget a regisztrálásig 50%-ban kell csak befizetni, és teljes egészében apportból is állhat. (Az apport megfelelő körülhatárolása az ukrán jogból is hiányzik.)

Az alapszabály módosításához kvalifikált többség kell, amely azonban elég alacsony, elégséges, ha az összes törzsbetét 50%-át meghaladja (Ptk. 145. § (4) bekezdés).

A társaság tagjainak száma igen alacsonyan, 10 főben van maximálva – ezt a számot szeretné a 2012-ben nyilvánosságra hozott reformtervezet 100 főre emelni. Az ukrán szabályozás sem tesz különbséget törzsbetét és üzletrész között, társasági részesedésnek nevezi általában. A társasági részesedés átruházását, az esetleges elővásárlási jogot alapvetően az alapszabályban kell rendezni. Az ukrán jog – az oroszhoz hasonlóan – nem tekinti semmisnek a társasági szerződés, illetve alapszabály olyan rendelkezéseit sem, amelyek a társasági részesedés átruházását külső harmadik személyekre teljesen kizárják.

Ha ezt az alapszabály nem zárja ki, a tag háromhavi felmondási idővel a korlátolt felelősségű társaságból kiléphet, és ehhez nincs szükség a többi tag (taggyűlés) hozzájárulására (Ptk. 148. §). A kilépett taggal tizenkét hónapon belül kell az utolsó eredménybeszámoló alapján elszámolni. (Társasági törvény 53. § – az apport kivételéhez azonban a taggyűlés hozzájárulása is szükséges.) A taggyűlés minősített többségű határozattal kizárhatja a tagi kötelezettségeit súlyosan megszegő tagot a társaságból, az érintett tag pedig nem szavazhat. A kizárt tag a határozatot bíróságnál támadhatja meg. Érdekes módon a tag kizárásáról a gazdasági törvénykönyv 64. §-a rendelkezik.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a taggyűlés, amely Ukrajnában is igen széles hatáskörrel rendelkezik. A határozatképességet az ukrán jog igen magasan állapítja meg: a szavazatok 60%-ának kell jelen lennie. A szavazati jog a törzsbetétekhez igazodik, szavazatelsőbbégi törzsbetétről nincs szó. Általában egyszerű szótöbbség elég az érvényes határozathoz, a minősített többség is alacsony, az összes szavazatok 50%-át kell meghaladnia. A közgyűlésre vonatkozó szabályokat az 1991-es társasági törvényhez

képest a Gazdasági Törvénykönyv jelentősen átformálta, így például kötelező egy évben legalább két „rendes” taggyűlést tartani.

Az ügyvezetést egyszemélyes igazgató vagy többszemélyes igazgatóság látja el, amely utóbbinak elnöke a vezérigazgató. Az ügyvezetés lényegében a taggyűlés állandó felügyelete alatt áll, önállóságáról és önfelelősségéről a törvény nem beszél.

Az orosz szabályozással ellentétben az ukrán korlátolt felelősségű társaságnál a revíziós bizottság intézményesítése az ügyvezetés ellenőrzésére kötelező – ez a 2003-as Gazdasági Törvénykönyvből, és nem a Társasági törvényből következik.

Az ukrán jog is a „reorganizáció” gyűjtőfogalomba préseli az összeolvadást, a beolvadást, a szétválást, a kiválást, illetve a másik társasági formába való átalakulást – ezt az új Gazdasági Törvénykönyv némileg részletesebben tárgyalja, mint az 1991-es Társasági törvény, de a szabályozás változatlanul igen hiányos. Ugyanez a helyzet a jogutód nélküli megszűnéssel, amelynek eseteit *likvidáció* címszóval fogja össze a gazdasági törvénykönyv.¹⁶⁷

Látható, hogy a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó ukrán szabályozás eléggé az orosz úton jár. Ugyanakkor a német befektetések, illetve az Európai Unióhoz való közeledés folytán a német jogi befolyás is erősen érződik a legutóbbi reformintézkedésekben.¹⁶⁸

4.1.3 Fehéroroszország

A belorusz társasági jogról kevés adat és jogirodalom áll rendelkezésre. Az alapidokumentum az 1992-es úgynevezett tőketársasági törvény, amely a részvénytársaságot, a korlátolt felelősségű társaságot és a tagok mögöttes felelősségével működő társaságot szabályozza ötvenhat paragrafusban, tehát a személyegyesülések nélkül. A közkereseti és betéti társaságra az egyéni vállalkozási törvény hivatkozik, mint államigazgatási regisztráció alá eső sajátos *tovaricsesztvó*-kra, ami feltehetően csak a közkereseti társasági formát foglalja magában.

A korlátolt felelősségű társaságot a tőketársasági törvény 43–52. §-a szabályozza, láthatóan *alapvetően az 1991-es ukrán társasági törvény korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályait vették át*. Az alapvető különbség, hogy a belorusz törvény a részvénytársaság, a korlátolt felelősségű társaság és a közös vállalat szervezetét *teljesen egységesen* szabályozza az általános részben: (köz(tag)gyűlés + ügyvezetés + revíziós bizottság). A taggyűlés hatásköre igen széles, az ügyvezetés állhat egyszemélyes vezérigazgatóból, vagy testületi szervként igazgatótanács működhet. Egyszemélyes részvénytársaságot vagy korlátolt felelősségű társaságot a tőketársasági törvény nem ismer.

Belorussziában a korlátolt felelősségű társaság intézménye nem terjedt úgy el, mint Ukrajnában. A privatizált állami vállalatok általában részvénytársasági formában mű-

¹⁶⁷ L. O. HARTUNG – H. RANK: *Die GmbH im ukrainischen Gesellschaftsrecht*. Osteuropa-Recht, 2010/1. 49–70.

¹⁶⁸ L. A. HERTING: *Rechtsangleichung im Gesellschaftsrecht der Ukraine im Hinblick auf eine Annäherung an die Europäische Union*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2008.

ködnék, a fehérorosz államkapitalista rendszerben kevés a nyugati befektetés, a *joint venture*, illetve a valódi állampolgári kisvállalkozás.¹⁶⁹

4.1.4 Észtország

Az észt társasági jog a térségben talán a legfejlettebb. Mint erről volt szó, nagyon erősek a német hagyományok, az amerikai jog behatolása nem észlelhető. A tradicionális duális rendszert alkalmazzák: polgári törvénykönyv és kereskedelmi törvénykönyv együtt érvényesül. A Ptk., mint jogi személyeket csak érinti a kereskedelmi társaságokat, a részletes szabályozás az 1995-ös kereskedelmi törvénykönyvben található. A Kt. az egyéni vállalkozás után négy kereskedelmi társaságot szabályoz: a közkereseti és betéti társaságot, a korlátolt felelősségű társaságot és a részvénytársaságot.

A korlátolt felelősségű társaságot a Kereskedelmi Törvénykönyv VI. része a 135–220. §-ban igen részletesen szabályozza – megjegyzem, az orosz vagy az ukrán jognál jóval kidolgozottabb társasági általános rész mellett. Az észt jogban nincs tagok mögöttes felelősségével működő közös vállalat, viszont kereskedelmi társaságként kezelik a „nyereségszerzésre törekvő szövethozat”. A korlátolt felelősségű társaság is a bíróságok által vezetett (tehát itt már nem államigazgatási szerv vezeti a cégjegyzéket) kereskedelmi regiszterbe való bejegyzéssel jön létre, mégpedig társasági szerződés alapján, de egyszemélyes kft. is lehetséges. A Kereskedelmi Törvénykönyv talán a szovjet utódállamok közül egyedül szabályozza jogilag kielégítő módon a kereskedelmi társaságok státuszváltozásait (átalakulás, egyesülés, szétválás), illetve jogutód nélküli megszűnését (a csődre és a felszámolási eljárásra külön törvény vonatkozik).

A kft. társasági szerződését közjegyzői okiratba kell foglalni, és a szerződés mellett szervezeti szabályzatot is kell készíteni. Kilépní a korlátolt felelősségű társaságból nem lehet, de a tag kizárására mind maga a társaság, mind a tagok többsége keresetet nyújthat be a bíróságnál.

A korlátolt felelősségű társaság szabályozása a német szabályozási mintát követi, de nem választja szét a törzsbetétet és az üzletrészt, valamint ismer testületi kft.-ügyvezetést is. A felügyelőbizottság bizonyos törzstőkenagyság felett kötelező, és német mintára (de azon is túllépve), ha van felügyelőbizottság, az automatikusan a vezető tisztségviselő fölé kerül, tehát az ügyvezetés jelentős ügyleteket csak a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásával köthet. A törvény rendelkezik a könyvvizsgálóról is, amelynek intézményesítése bizonyos tőkenagyság felett ugyancsak kötelező.¹⁷⁰

¹⁶⁹ A fehérorosz társasági jog kiinduló állapotát l. O. MOSGO: *Handelsgesellschaften in Weißrussland*. Jahrbuch für Ostrecht, 1995/2. 219–232.

¹⁷⁰ Az észt kft.-szabályozás 90-es évek közepi állapotáról l. H. KOTEL: *Die GmbH in Estland. I-II*. WiRO, 1996/5–6., valamint K. PIRIKIN – A. VUTT: *Grundlagen und Quellen des estnischen Handelsgesetzbuches*. In: M. EISELSBERG (szerk.): *Gesellschaftsrecht in Europa*. Manz Verlag, Wien, 1997. 201–206.

4.1.5 Lettország

Lettországban 1990-ben a vállalkozási tevékenységről általános törvényt alkottak, amely egy-egy paragrafusban megemlékezett a részvénytársaságról, a korlátolt felelősségű társaságról (22. §) és a tagok mögöttes felelősségével működő vállalatokról. A kft.-törvényt 1991-ben, az rt.-törvényt 1993-ban fogadta el a lett parlament.

A korlátolt felelősségű társaság igen elterjedt forma Lettországban, viszonylag kevés részvénytársaság van. A kft.-törvény ötvenhét paragrafusos, német mintájú, elismeri az egyszemélyes kft.-t is. Érdekes, hogy a korlátolt felelősségű társaság szervezete „*nagyvállalatszerű*”: közgyűlés + igazgatóság + kötelező felügyelőbizottság + könyvvizsgáló (már 1991-ben!).

2000-ben Lettországban Kereskedelmi Törvénykönyvet alkottak, amely 2002. január 1-jén lépett hatályba. A törvény négy részből áll. Az első (A) rész általános rendelkezéseket tartalmaz (1–73. §), így meghatározza a kereskedő és a kereskedelmi tevékenység, a vállalat, a cég, a kereskedelmi képviselő fogalmát. A második rész tartalmazza a kereskedelmi társaságokat, a harmadik az átalakulást, a negyedik pedig a kereskedelmi ügyleteket. (A negyedik rész – 388–480. § – később csatlakozott a törvényhez.) A B rész szabályozza az egyéni kereskedőt (74–76. §), a közkereseti (77–117. §) és a betéti társaságot (118–133. §). Ezt követően közös szabályokat tartalmaz a tőketársaságokra, ahová a kft.-t és az rt.-t sorolja (134–183. §). Majd következnek a kft. (185–225. §) és az rt. (225–311. §). A C rész a tőketársaságok átalakulását szabályozza. Lettországban tehát dualista rendszer érvényesül, a polgári és a kereskedelmi törvénykönyv kettőssége. (A Kereskedelmi Törvénykönyvet időközben többször módosították.)¹⁷¹

4.1.6 Litvánia

Érdekes módon az amerikai behatás olyan erős Litvániában, hogy a litván 1990-es vállalati törvény nem szabályozza a korlátolt felelősségű társaságot, és Litvániában kizárólag részvénytársasági törvényt adtak ki 1994-ben. A korlátolt felelősségű társaságot tehát teljes mértékben a zárt részvénytársasággal helyettesítik, amelyet a részvénytársasági törvény következetesen élesen elválaszt a nyilvánosan működő részvénytársaságtól.¹⁷²

¹⁷¹ L. T. CLAUSEN: *Gründung einer GmbH in Lettland*. WiRO, 1997/1. 11–13., az új lett Kereskedelmi Törvénykönyvről I. THRÜMMEL – A. LOLTMANIS: *Die Entwicklung des lettischen Handelsgese... bis heute*. Osteuropa..., 2013.1. 83–89.

¹⁷² L. R. GIEBELER – J. F. WREDE ezzel kapcsolatos beszámolóját: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Litauen*. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 459–480.

4.2 Közép-európai országok

4.2.1 Lengyelország

Mint erről volt szó, Lengyelországban először felújították az erősen német jogra támaszkodó régi kereskedelmi törvénykönyvet, amely a kereskedelmi társaságokat, és ezen belül a korlátolt felelősségű társaságot is részletesen szabályozta. Természetesen 1990 után a Kt. ezen részét is modernizálták – a kft.-ről a módosított törvény igen részletesen a 158–306. §., mintegy százötven paragrafusban rendelkezett.¹⁷³

Az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamatában azonban 2000 szeptemberében átfogó modern törvényt alkottak a kereskedelmi társaságokról, amely 2001. január 1-jétől hatályba is lépett. A viszonylag rövid általános részt (huszonegy paragrafus) a személyegyesülések és a tőketársaságok különös része után a státusváltozásokkal foglalkozó rész követi. Csak két tőketársaság van, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság. A kft. szabályozását a 151–300. § tartalmazza. A társasági törvény mögöttes jogterületét a Polgári Törvénykönyv képezi (2. §).¹⁷⁴

A társasági törvény általános része nagyon részletes konszernjogi szabályokat is tartalmaz, így például szabályozza az uralkodó tag- és ellenőrzött vállalatok közti uralmi viszonyokat, a nyereségátírányítási szerződést stb. (7. §) – ezek a rendelkezések a korlátolt felelősségű társaságra is vonatkoznak. Ugyancsak az általános részben vannak közös szabályok a személyegyesítő társaságokra (közkereseti, betéti, partneri társaság, betéti részvénytársaság) és a tőketársaságokra. A tőketársaságoknál – tehát a korlátolt felelősségű társaságnál is – a törvény kifejezetten szabályozza a bírósági cégjegyzékbe való bejegyzés és a társasági szerződés megkötése közti szakaszban működő előtársaságot (12. §) Ugyancsak egységes szabályozást ad a törvény az aporra valamennyi kereskedelmi társaság vonatkozásában.

A korlátolt felelősségű társaság 151. §-ában foglalt definíciója szerint a társaságot egy vagy több személy bármely törvény által nem tiltott célra hozhat létre úgy, hogy a tagok a kft. tartozásaiért nem felelnek. A korlátolt felelősségű társaság tehát Lengyelországban nonprofit jellegű is lehet, és a törvény kifejezetten elismeri az egyszemélyes társaságot (amely újabb egyszemélyes társaságot nem hozhat létre).

A korlátolt felelősségű társaság közjegyzői okiratba foglalt társasági szerződésen alapul, szerződés kötelező tartalmát a 157. § határozza meg. A társaság a bíróság által vezetett kereskedelmi regiszterbe való bejegyzéssel jön létre. A bejegyzést nyilvánosságra

¹⁷³ Az „eredeti” lengyel kft.-szabályozásról I. S. WŁODYKA: *Kapitalgesellschaften in Polen*. Berlin Verlag A. Spitz, Berlin, 1992., és E. GRALLA: *Gesellschaftsrecht in Polen*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1994., valamint B. A. MARR: *Das polnische GmbH-Recht im Vergleich zum deutschen GmbH-Gesetz*. Univ. Diss. Münster, 1998.

¹⁷⁴ A lengyel társasági jog iránti nagy német érdeklődést jelzi, hogy 2010-ben már a nyolcadik kiadása jelent meg Varsóban németül a lengyel gazdasági törvényeknek (*Polnische Wirtschaftsgesetze*). A Polgári Törvénykönyvvel kapcsolatban erőteljes rekodifikációs munkák folynak a 2000-es évek eleje óta, amelyek még nem fejeződtek be. L. erről F. ZOLL: *Die Arbeiten im neuen polnischen Zivilgesetzbuch*. Osteuroparecht, 2012.2. 29–39.

kell hozni. A törvény részletesen meghatározza azokat a dokumentumokat, amelyek a bejegyzéshez szükségesek – és ez az a kör, amelyben 2011-ben lényeges egyszerűsítést hajtottak végre. A társasági szerződést a taggyűlés minősített többségű határozatával lehet módosítani – a tőkeemelést és a tőkeleszállítást is módosítási esetként kezeli a törvény (255–265. §).

A törvény 154. §-a meghatározta a korlátolt felelősségű társaság minimális „*vállalati tőkéjét*” (törzstőke) a törvény hatálybalépésekor 5000 zlotyban, a társasági részesedést (törzsbetét) minimum pedig 50 zlotyban. Egy tagnak több törzsbetétje is lehet, de erről akkor a társasági szerződésben rendelkezni kell (153–154. §). A törvény a mellékszolgáltatás lehetőségéről is rendelkezik, továbbá lehetőséget adhat a pótbefizetésre is (177–179. §).

A korlátolt felelősségű társaság tagjainak jogai főszabályként a betétjükhöz igazodóan azonosak, a társasági szerződés azonban többletjogokat is biztosíthat, így például szavazati többletjogot is (174. § – a szavazati többletjogot egyébként háromszorosan maximálták).

A kft. tagjairól az ügyvezetésnek tagjegyzéket kell vezetnie. A tagsági részesedés elidegenítésével kapcsolatban nincsenek korlátozó szabályok, a törvény csak az írásbeli formát követeli meg. A részesedést részlegesen is át lehet ruházni (180–182. §). A társasági szerződés természetesen az átruházás lehetőségét korlátozhatja, például az elidegenítést a társaság engedélyhez kötheti. Kifejezetten az elővásárlási jogról a törvény nem beszél, de ennek kikötése lehetséges, a gyakorlatban erre sor is kerül. A tag betétjét el is zálogosíthatja a törvényi előfeltételek keretei között.

A lengyel törvény sem választja tehát el a törzsbetétet, illetve az üzletrészt, ugyanakkor a magyar saját üzletrészhez hasonlóan rendelkezik az úgynevezett *saját betétről* (200. §). A korlátolt felelősségű társaság tagjainak bármilyen visszafizetés csak törvényben meghatározott esetekben lehetséges. Ugyanakkor a tagnak joga van a mérleg szerinti eredmény után járó nyereségre – a törvény egyben kötelező tartalékalapról is rendelkezik.

A lengyel jog a korlátolt felelősségű társaságból való kilépést nem ismeri, a kizárásról pedig a 266–269. §-ban úgy rendelkezik, hogy a kizárni kívánt tagot a többi tagnak kell beperelnie a bíróságnál, és a kizárást a bíróság mondja ki (50% + 1 szavazattal rendelkező tagot nem lehet kizárni) és állapítja meg a kizárt tag üzletrészének társaság által kifizetendő vételárát.

A lengyel törvény is az ügyvezetéssel kezdi a korlátolt felelősségű társaság szervezeteinek ismertetését, ezt követi a felügyelőbizottság, majd csak ezután következik a taggyűlés (227. §).

Az ügyvezetés egy vagy több tagból áll, ezek a társaság tagjai vagy külső harmadik személyek (természetes személyek) egyaránt lehetnek (201. §). A társasági szerződés határozza meg az ügyvezetők mandátumának időtartamát, amely egy üzleti évnél kevesebb nem lehet. Az ügyvezetőt ugyanakkor a taggyűlés bármikor visszahívhatja. Az ügyvezetők a társaság törvényes képviselői, írásban cégjegyzés útján képviselnek. A többes ügyvezetés Lengyelországban is testületi (208. §), a testületben többségi döntést is hozhatnak. Érdekessége a szabályzásnak, hogy minden ügyvezető önállóan cégvezetőt is alkalmazhat. A törvény részletesen szabályozza az úgynevezett *konkurenciügyletek tilalmát*

(az ügyvezető saját cégével ne versenyezze le azt a társaságot, ahol ügyvezető), illetve a korlátolt felelősségű társaság és az ügyvezetők közti szerződéskötés feltételeit.

A kft. taggyűlésének hatásköre lényegében a megszokott német modellnek felel meg, szűk körben ülés tartása nélkül írásban is lehet határozni – 227. §. A társasági szerződés általában maga dönt abban, hogy kíván-e felügyelőbizottságot vagy revíziós bizottságot létrehozni (a két szerv közti különbség a jogirodalomban nem egészen tiszta), de a 25 tagnál több taggal rendelkező, avagy 500 000 zlotynál nagyobb törzstőkéjű korlátolt felelősségű társaságnál felügyelőbizottságot (revíziós bizottságot) kötelező választani (213. § – megjegyezzük, hogy a '90-es évek eleji szabályozás 50 tagról és 250 millió zlotyról beszélt). A felügyelőbizottság legalább 3, taggyűlés által választott tagból áll. A felügyelőbizottság általában csak vizsgálatokra jogosult, de a társasági szerződés kimondhatja, hogy bizonyos értékhatár feletti ügyletek csak a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásával köthetők. A lengyel törvény nyomatékosan hangsúlyozza, hogy ezen ellenőrző szervek létrehozása nem érintheti a tagok információs jogait, amelyekre a törvény igen nagy súlyt helyez (212. §).

Érdekessége a törvénynek, hogy az ügyvezetés, illetve a felügyelőbizottság tagjainak polgári jogi kártérítési felelősségéről, a korlátolt felelősségű társaságnál és a részvénytársaságnál a szabályozás végén külön-külön rendelkeznek (291–300. §). A felelősség vétkességi jellegű (a törvény záró rendelkezései büntetőjogi szabályokat is tartalmaznak).

Mint már említettük, 2011 áprilisában Lengyelországban jelentős változtatásokat eszközöltek a társasági törvényen, amely módosítások 2012. január 1-jén hatályba is léptek. A változások alapvetően a piacra lépést kívánták egyszerűsíteni, olcsóbbá, könnyebbé és gyorsabbá tenni a cégeljárás elektronizálásával összhangban. Kétfajta cégbejegyzési eljárást alakítottak ki: egyszerűsített, illetve teljes körűt. Az egyszerűsített eljárás akkor valósulhat meg, ha a társulók igénybe veszik a *fakultatív társasági mintaszerződést*, amelyet beépítettek a törvénybe. A mintaszerződés alapján létrejött „egyszerű korlátolt felelősségű társaságnál” is szükséges azonban a közjegyzői okiratba foglalás, és apport igénybevételével ilyen kft.-t nem lehet alapítani. Az egyszerűsített eljárás egy munkanapon belül megtörténik.¹⁷⁵

4.2.2 Csehszlovákia – Csehország, Szlovákia

Az előző részben már elemeztük, hogy Csehszlovákiában 1991-ben Kereskedelmi Törvénykönyvet alkottak, amely hatályban maradt Csehszlovákia két államra bomlása után is. A Kereskedelmi Törvénykönyv a négy hagyományos kereskedelmi társaságot szabályozta, ezen belül a korlátolt felelősségű társaság a 105–153. §-ba került. Mindegyik kereskedelmi társaság nyereségszerzési célú, tehát a cseh, illetve szlovák jog nonprofit korlátolt felelősségű társaságot nem ismer (2. §). A kft. is a bíróság által vezetett keres-

¹⁷⁵ L. R. LEWANDOWSKI – D. KOSTUR: *Die Gründung von Gesellschaften mit beschränkter Haftung wird in Polen erleichtert*. WiRO, 2011/8. 240–243.

kedelmi regiszterbe való bejegyzéssel jön létre, és az onnan való törléssel szűnik meg (27. §). A könyvvezetéről a Kt. 35–40. §-a rendelkezik, de mindkét ország már önállóan külön számviteli törvényt alkotott.

Csehországban és Szlovákiában a kereskedelmi törvénykönyvet egyaránt többször is módosították, és a fejlődés különvált. A cseh törvényhozás elsősorban a részvénytársasági és a konszernjogi módosításokra, a szlovák a cégeljárás egyszerűsítésre koncentrált. A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályok azonban a két országban lényegében azonosak maradtak, bár létrejöttek kisebb különbségek. Megjegyzendő az is, hogy Csehországban 2012-ben új Polgári Törvénykönyvet is alkottak (2014. január 1-jén fog hatályba lépni).

A korlátolt felelősségű társaságot a hatályos cseh és szlovák jog szerint egy vagy több személy írásbeli társasági szerződéssel (jogászi/ügyvédi közreműködés nem kötelező) alapíthatja, az egyszemélyes társaság tehát elismert forma (a társasági szerződést alapító okirat pótolja). A kft.-nek legfeljebb 50 tagja lehet (105. §). A törvény mindkét országban eltérően határozza meg a minimál törzstőke és a minimál törzsbetéti értékét – a 2000-es évek végén Szlovákia: 5000 euró, 750 euró/tag, Csehország: CZK 200 000, és CZK 11 000/tag. Egy tagnak csak egy törzsbetéti lehet, a tagi törzsbetétek összege a korlátolt felelősségű társaság törzstőkéje (109. §). A Kereskedelmi Törvénykönyv meghatározza a társasági szerződés minimális kötelező tartalmi kellékeit (10. §). A 110. § lehetőséget ad arra, hogy a társasági szerződés csak a kötelező adatokat tartalmazza, és a részleteket egy külön alapszabályban „konkretizálják”. A törzstőke mellett a korlátolt felelősségű társaságnak kötelezően tartalékalappal is rendelkeznie kell.

A cseh és a szlovák jog elválasztja egymástól a törzsbetéti és az ennek alapján vagyoni jogként funkcionáló üzletrészt (114. §). A cseh, illetve a szlovák szabályozás a korlátolt felelősségű társaság „saját üzletrészt” nem ismeri. Az üzletrész-átruházást a Kereskedelmi Törvénykönyv alapvetően diszpozitívan szabályozza: a 115. §-ban foglalt szabályoktól a társasági szerződés eltérhet. Az átruházáshoz a taggyűlés jóváhagyására van szükség. Az üzletrész csak a törvényben meghatározott esetekben osztható fel, és az üzletrész-felosztást a társasági szerződés teljesen ki is zárhatja.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve az igen széles hatáskörű taggyűlés, amely akkor határozatképes, ha a szavazati joggal rendelkezők több mint fele azon megjelenik (125–126. §). A döntéshez általában egyszerű, vagyonaránylagos többség elégséges. A törvény lehetővé teszi az ülésen kívüli „levélszavazásos” határozathozatalt is (130. §). A kft. tagjai a jogellenes döntéseket bíróság előtt megtámadhatják (131. §).

A korlátolt felelősségű társaság operatív vezetését egy vagy több ügyvezető látja el (133. §). Az ügyvezető tag vagy külső harmadik természetes személy egyaránt lehet. A felügyelőbizottság a kereskedelmi törvénykönyvben fakultatív szerv, a cseh–szlovák törvény csak ellenőrzési feladatokat határoz meg.

A Kereskedelmi Törvénykönyv egyhangúsághoz köti a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésének módosítását (141. §) – ez a szabályozás a tőkeemelésre és a tőkeleszállításra is vonatkozik.

A tagot a korlátolt felelősségű társaságból bírósági úton lehet kizárni. A keresetindításról a taggyűlés minősített többséggel határozhat (149. §). A tag a társaságból ugyan

nem léphet ki, de a bírósághoz fordulhat súlyos érdeksérelme esetén azért, hogy a bíróság szüntesse meg tagi viszonyát. (148. §).¹⁷⁶

A 2012-es új Ptk. új helyzetet teremtett a cseh társasági jogban is, tudniillik megalkotásra került a Ptk.-val párhuzamosan a kereskedelmi korporációkról. Ez a törvény, amely a kereskedelmi társaságokról és a szövetkezetekről szól, ugyancsak 2014. január 1-jén lép hatályba, és ezzel egy időben a Kereskedelmi Törvénykönyv hatályát veszti. Így a cseh törvényhozás „félmonista” útra lépett, tudniillik a kereskedelmi ügyletek beolvadtak a Ptk.-ba, de a kereskedelmi társaságok szabályozása külön törvénybe került. A kereskedelmi korporáció fogalma kiterjed a személyegyesítő (kkt., bt.) és a tőketársaságokra (kft. rt.), valamint a szövetkezetekre és a három európai szupranacionális társaságra (európai egyesülés, rt., szövetkezet). A Ptk. jogi személyre vonatkozó előírásai – ha a külön törvény eltérően nem rendelkezik – kiterjednek a kereskedelmi korporációkra is. A kereskedelmi társaságok a kereskedelmi regiszterbe való bejegyzéssel szerzik meg jogi személyiségüket és törléssel veszítik azt el. Változatlanul ismeri a cseh jog a tőketársaságoknál az egyszemélyes társaság, illetve az előtársaság intézményét.

Az új „korporációs” törvény lényegi változásokat hoz a cseh kereskedelmi társaságok eddigi szabályozásában. Mindenekelőtt megemlítendő az igen kiterjedt, és a kft.-re is kiterjedő konszernjog. A kft.-nél a legalapvetőbb változás, hogy az eddigi 200 000 cseh korona törzstőke minimumot leszállították a szimbolikus 1 koronára, és a hitelezővédelmet alapvetően a felelősségátvitellel, illetve a felszámolási eljárásba beépített vezető tisztviselői mögöttes felelősséggel (Wrongful trading) kívánják biztosítani. Új rendelkezés, hogy egy kft.-tag több üzletrésszel is rendelkezhet, és a több üzletrész eltérő jogokat is biztosíthat. Alapvető változás, hogy a kft.-üzletrészről értékpapírt is ki lehet állítani, amely szabály következtében a cseh kft. igen közel kerül a zártan működő részvénytársasághoz. A kft.-üzletrészek azonban nem vihetők értékpapír formában sem a nyilvános tőkepiacra.

Ahhoz, hogy a kft. a befektetők számára attraktív legyen, az új törvény jelentősen növeli a flexibilitást a kft. tagsága körében. Könnyebbé – és teljes mértékben a társasági szerződésben szabályozhatóvá válik – az üzletrészátruházás, és a tag is kiléphet a kft.-ből, ha annak „üzleti tárgya jelentősen megváltozott”.¹⁷⁷

¹⁷⁶ A cseh és a szlovák szabályozásról általában I. A. J. BELOHLÁVEK – H. ZIEMONS: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in der Tschechischen Republik, ill. P. KUBICEK: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in der Slowakei. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 844–875., ill. 705–724., valamint P. BOHATA: *Gesellschaftsrecht in der Tschechischen Republik und der Slowakei*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1998., és M. HOLLER – S. WESBUER: *Die tschechische GmbH nach dem neuen Handelsrecht*. WiRO, 2002/7. 202–206.

¹⁷⁷ Az új cseh Ptk.-ról és társasági törvényről I. P. BOKATE: *Neues Privatrecht in der Tschechischen Republik – Revolution oder Normalität?* Osteuroperecht, 2012.2. 2–28.

4.3 „Szovjet” múltú balkáni országok

4.3.1 Románia

A román kereskedelmi társaságokról szóló 1990. november 5-i 31. számú törvény nem a nemzetközileg szokásos felépítésben készült. Nincs általános és különös rész, az öt kereskedelmi társaságot (közkereseti és betéti társaság, betéti részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság) nem önálló fejezetben, hanem funkcionálisan szétbontottan együtt szabályozzák, tehát a korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályokat a különböző részekből kell összeszedni. Ezek a részek: fogalmak (1–2. §), alapítási folyamat (3–34. §), a társaságok tevékenysége és szervei (35–152. §), szerződés-módosítás (153–164. §), tagkizárás (165–168. §), megszűnés és egyesülés (169–175. §), felszámolás alapszabályai (176–193. §), büntető rendelkezések (210–225. §). Függetlenül a fent említett társasági törvényben szereplő felszámolási alapszabályoktól a román jogban külön csődtörvény is létezik. Az egyéni vállalkozásokra és a szövetkezetekre ez a szinte évente módosított 1990-es társasági törvény nem vonatkozik, a szövetkezet tehát nem kereskedelmi társaság.

A román társaságok is egy speciális hivatal (kereskedelmi jegyzékhivatal) által vezetett kereskedelmi regiszterbe való bejegyzéssel jönnek létre, ezt is egy 1990-es, azóta többször módosított külön törvény szabályozza. Valamennyi kereskedelmi társaság cégnevvel rendelkező jogi személy, ugyanakkor a román jog nem adta fel az *ultra vires* elvet, azaz a román korlátolt felelősségű társasági forma sem abszolút jogképes, jogképessége a kereskedelmi regiszterbe bejegyzett tevékenységi körére terjed ki (társasági törvény 35. §-a). A román jog egyébként mereven érvényesíti a formakötöttséget – a formakeveredésnek nem ad helyt. Egyébként személyegyesítő társaság alig működik Romániában, viszont a társaságok mintegy 80%-a korlátolt felelősségű társaság, pedig a kft. 1945 előtt nem is volt bevezetett társasági forma Romániában.

A korlátolt felelősségű társaságot társasági szerződéssel és alapszabállyal kell létrehozni, éppúgy, mint a részvénytársaságot – de lehetséges ezt a két okmányt alapító okirat néven egy dokumentumba is összefoglalni. (Az egyszemélyes társaságnak szükségképp alapító okirata van.) A kft. alapító okirata csak egyszerű írásbeli (magánokirat) formát igényel. A törvény meghatározza az alapító okirat kötelező tartalmát, amit az alapítók természetesen kiegészíthetnek.

A korlátolt felelősségű társaságnak a tagok „*társasági részeiből*” álló alaptőkéje van (a törvény egységesen az alaptőke kifejezést használja a részvénytársaságnál és a kft.-nél egyaránt), amely 200 lejnél 2012-ben kevesebb nem lehetett, ami rendkívül alacsony tőkeminimumot jelent.

A korlátolt felelősségű társaság tagjainak száma nem lehet ötvennél több. A román jog egyszemélyes részvénytársaságot nem ismer, egyszemélyes kft.-t viszont igen. (Eredetileg egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság sem volt a román társasági törvényben, lényegében az EU 12. társasági irányelve folytán 1985-ben került a törvénybe.) Egyszemélyes társaság másik egyszemélyes társaságot nem alapíthat. (Ez volt a magyar Gt.-ben is a szabály, de 2006-ban nálunk kikerült a társasági törvényből.)

A kft. legfőbb szerve a tagokból álló „közgyűlés”. (Nagyon erős a román jogban a korlátolt felelősségű társasági formánál a részvénytársasági terminológia használata.) A társaság operatív irányítását egy vagy több „adminisztrátor” végzi, a felügyelőbizottság intézménye fakultatív.

A közgyűlés az úgynevezett *kettős többség* elve szerint hozza meg döntéseit: a tagok többsége és a társasági részek többsége egyaránt szükséges az érvényes határozathoz. Ez az elv a személyegyedítő társaságokhoz közelíti a korlátolt felelősségű társaságot. Minősített többség a román törvényben kevés van, de az alapító okirat módosításához egyhangú határozat szükséges. A közgyűlés kizárólagos hatásköre viszonylag csekély, a jogsértő határozatokat a részvénytársaságra vonatkozó szabályok szerint lehet 15 napos jogvesztő határidővel a bíróság előtt megtámadni.

Az adminisztrátor, azaz az ügyvezető egyaránt lehet tag vagy külső harmadik személy, a közgyűlés egyszerű többséggel választja meg őket – ügyvezető testület nincsen, az ügyvezetők hatáskörmegosztásáról az alapító okiratban kell rendelkezni.

A társasági részesedések a tagok közt szabadon átruházhatók, de külső harmadik személyre csak akkor, ha ehhez a taggyűlés háromnegyedes többséggel hozzájárul. (2010-ben a rengeteg visszaélés miatt a társasági részek átruházásánál adóhivatali ellenőrzést vezettek be.)

A társaság, de annak bármely tagja keresettel kérheti a kötelezettségeit súlyosan megszegő tag korlátolt felelősségű társaságból való kizárását a bíróságtól. (A törvény a kizárási okokat kifejezetten felsorolja.) A korlátolt felelősségű társaságból az összes többi tag beleegyezésével vagy az alapító okiratban meghatározott esetekben ki is lehet lépni – a kilépést a törvény a tag „*visszavonulásának*” nevezi. A tagok beleegyezését indokolt esetben a bíróság pótolhatja.¹⁷⁸

4.3.2 Bulgária

Bulgáriában 1991-ben – a teljesen elavult 1897-es kereskedelmi törvénykönyv után – erősen német típusú kereskedelmi törvénykönyvet alkottak, amelyben nevesítésre kerültek a kereskedelmi társaságok. A korlátolt felelősségű társaságról a 13. fejezetben a 113–157. § rendelkezik (a kft. 1924-ben utólag került a régi Kereskedelmi Törvénykönyvbe). Az 1991-es kereskedelmi törvénykönyvet folyamatosan módosítják, a kereskedelmi társaságokra vonatkozó részén 2005-ben hajtottak végre jelentősebb változásokat.

A kereskedelmi társaságoknál merev formakényszer érvényesül. Öt kereskedelmi társaságot intézményesítettek: közkereseti és betéti társaság, betéti részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság. Mind a részvénytársaságnál, mind

¹⁷⁸ A román társasági jogról I. VERESS Emőd: *Román üzleti jog*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2011., valamint Uő: *A kereskedelmi társaságok tipográfiája Romániában*. Acta Conventus de Iure Civili. I. m. 49–75., valamint J. TEVES: *Grundzüge des Gesellschaftsrechts in Rumänien*. Osteuropa Recht, 2010/1. 71–88., 2010/2.. 190–211., valamint 2010/3. 314–331.

a korlátolt felelősségű társaságnál ismerik az egyszemélyes társasági formát. Valamennyi kereskedelmi társaság a kereskedelmi regiszterbe való bejegyzésével nyeri el jogi személyiségét.

A kft. létrehozásának alapja az egyszerű írásbeli társasági szerződés, amelynek kötelező tartalmát a 115. § meghatározza (az egyszemélyes társaságot alapító okirattal hoznak létre). A korlátolt felelősségű társaság a tagok részesedéseiből álló tőkével alakul, amelynek minimális mértékét eredetileg 50 000 levában állapította meg a törvény (117. §). A minimális társasági részesedés 500 leva volt. Alapításkor a törzstőke 70%-át be kell fizetni. Apporttal is lehet kft.-t alapítani, az apportot egyébként a kereskedelmi törvénykönyv általános része eléggé lazán határolja körül (72–73. §). Ha a társasági szerződés ezt ki nem zárja, a tag pótbefizetésre is kötelezhető (134. §).

A tagok korlátolt felelősségű társaságban való részesedését az üzletrész testesíti meg. Az üzletrész a tagok közt szabadon átruházható, de külső harmadik személyre csak a taggyűlés hozzájárulásával. A vevőnek felvételi kérelmet kell benyújtania a taggyűléshez (122., illetve 129. §).

A tagot a taggyűlés kizárhatja a társaságból, de három hónapos határidővel a tag is felmondhatja a társasági szerződést (125. §). A kizárás a 126. § szerint a társasági szerződés társaság részéről való felmondásával történik, amely ellen bírósághoz lehet fordulni.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve az igen széles hatáskörű taggyűlés (136–137. §). Az operatív vezetést az egy vagy több ügyvezető látja el (141. §.). A kft.-nek – fakultatív jelleggel – „kontrollőrje” illetve „könyvvizsgálója” is lehet (144 – 146. §).¹⁷⁹

4.3.3 Albánia

Albániában a '80-as években elején alkotott polgári törvénykönyvet 1994 szeptemberében új, majdnem ezerkétszáz paragrafusból álló kódex váltotta fel, amely azonban a gazdasági társaságokat nem szabályozta. 1992 novemberében alkottak egy majd' háromszáz paragrafusból álló társasági törvényt, amely a négy hagyományos kereskedelmi társaságot szabályozza. Ez a törvény – természetesen számos módosítással – jelenleg is hatályos.

Az albán társasági jognak lényegében két általános része van. Az egyik magában a társasági törvényben (1–21. §), illetve (221–301. §), a másik az ugyancsak 1992-es, a kereskedelmi törvénykönyv általános részéről szóló törvényben található. A négy kereskedelmi társaság jogi személyiségét a bíróságok által vezetett regiszterbe való bejegyzéssel szerzik meg – a regisztert egy 1993-as törvény szabályozta először.

Az albán társasági jog dogmatikailag a német jogcsaládba tartozik, merev formakényszert alkalmaz, diszpozitív szabály még a személyegyesüléseknél is kevés. A fő forma nem a korlátolt felelősségű társaság, hanem a részvénytársaság, amely igen részletes szabályozást kapott.

¹⁷⁹ L. F. N. SCHMITZ: *Gesellschaftsrecht in Bulgarien*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1996.

A korlátolt felelősségű társaságot a társasági törvény 37–73. § szabályozza. A törvény nem társasági szerződésről, hanem alapító okiratról beszél, eredetileg a törzstőkeminimum 100 000 lek, a törzsbetétminimum 1000 lek volt. A részvénytársasággal szemben a törvény elismeri az egyszemélyes kft.-t. Üzletrész csak a taggyűlés háromnegyedes többséggel hozott jóváhagyásával ruházható át külső harmadik személyre. A korlátolt felelősségű társaság felépítése: taggyűlés – egy vagy több ügyvezető. Ugyanakkor az albán törvény már a '90-es évek elején a korlátolt felelősségű társaságnál is kötelező szervvé tette a könyvvizsgálót. Érdekes vonás, hogy az albán törvény a részvénytársaságnál kötelezővé tette az igazgatóság felett álló úgynevezett *irányító felügyelőbizottságot*, és minden részvénytársaságnál kötelezővé az egyharmados munkavállalói participációt is. Ez a szabályozás a korlátolt felelősségű társaságokra nem vonatkozik.¹⁸⁰

4.3.4 Moldávia

A moldáv kft.-jogról több szempontból is érdemes beszélni, Moldávia ugyanis a Szovjetunió része volt, nehezen nyerte el függetlenségét, és a piacgazdasági úton igen későn indult el. Ugyanakkor a korlátolt felelősségű társaság Moldáviában az alapvető társasági forma, majdnem 90%-a a működő társaságoknak 2010-ben ebben a társasági formában működött. Ez indokolta, hogy 2007-ben külön törvényt alkottak a korlátolt felelősségű társaságokról. 2002-ben Moldáviában polgári törvénykönyvet is alkottak, de ez a kereskedelmi társaságokra nem terjedt ki. A kereskedelmi regiszterről pedig 2007-ben hoztak törvényt. A moldáv kft.-törvény alapvetően német mintára készült, de észlelni lehet az ukrán jogi behatásokat (érdekes, nem a románt!).

A moldáv korlátolt felelősségű társaság csak gazdasági célra jöhet létre, „*vállalkozási jellegű*” jogi személy, cég, amely egy reprivatizációs eljárás eredményeként az állami kereskedelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel szerzi meg jogalanyiségát. A regisztrálást az „*állami nyilvántartási kamara*” végzi.

A korlátolt felelősségű társaságnak az alapító dokumentuma társasági szerződés vagy alapszabály (egyszemélyes kft.-nél alapító okirat). A „*szerződés*”, illetve „*alapszabály*” vaglyagossága külső szemlélő által nehezen értelmezhető. A társaság alapító dokumentumát közjegyzői okiratba kell foglalni.

A korlátolt felelősségű társaság törzstőkéje a tagok törzsbetétjeiből áll – a törvényes minimál törzstőke 2010-ben kb. 400 eurónak megfelelő moldáviai lei volt. A tagok törzsbetétjük alapján üzletrésszel rendelkeznek, amelynek minimális értéke némileg abszurd módon egy moldáviai lei, tehát 2010-ben mintegy 7 cent. Az üzletrész nemcsak más tagokra, illetve a társaságokra, hanem a tag hozzátartozóira is szabadon átruházható. Külső személy belépése esetén azonban – éppúgy, mint Ukrajnában – a többi

¹⁸⁰ L. Az albán társasági jogról M. LÖWENSTEIN: *Erster Teil des Handelsgesetzbuches und Gesetz über Handelsgesellschaften in Albanien*. WiRO, 1994/10.

tagot elővásárlási jog illeti meg. A moldáv jog ismeri a korlátolt felelősségű társaság saját üzletrésztét.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve az igen széles körű taggyűlés, az operatív vezetést egy vagy több ügyvezető látja el. A felügyelőbizottság fakultatív szerv.¹⁸¹

4.4 Korlátolt felelősségű társaság a jugoszláv utódállamokban

A jugoszláv utódállamokban a korlátolt felelősségű társaság alapvető vállalkozási forma, ezért indokolt részletes vizsgálatuk.

4.4.1 Szlovénia

Szlovénia a volt Jugoszlávia gazdaságilag legerősebb része, megkímélte a polgárháború, és a német–olasz–osztrák hármás befektetései nyomán a piacgazdaság is hamar kialakult. Az öngazgatási rendszer megszüntetése után 1993 nyarán – erős német hatással (sok esetben a német törvények egyszerű fordításával) – majd' hatszáz paragrafusos társasági törvényt fogadtak el. (Szlovéniában az osztrák, illetve a magyar társasági jogi hagyományok is erősek voltak.)

Az 1993-as törvényben az öt kereskedelmi társaság egyaránt jogi személy (négy hagyományos és a betéti részvénytársaság), jogi személyiségüket a kereskedelmi bíróságok által vezetett kereskedelmi regiszterbe való bejegyzéssel nyerik el. (Az 1993-as törvény a jogi személy egyesülést és a nem jogi személy csendes társaságot is szabályozta.) Egyszemélyes társaságot csak a korlátolt felelősségű társaságnál ismer a szlovén jog. A jogi személyiség nem abszolút, egy homályos *ultra vires* szabály is érvényesül, bár ennek a gyakorlat nem tulajdonít különösebb jelentőséget.

A korlátolt felelősségű társaságnak legfeljebb 50 tagja lehet (a gazdasági miniszter ugyanakkor nagyobb taglétszámot is engedélyezhet), és az üzletrész-átruházást közjegyzői okiratba szükséges foglalni. A szlovén szabályozás érdekessége, hogy már 1993-ban a tagok korlátolt felelőssége mellett működő társaságoknál felelősségátviteli szabályt érvényesített (6. §) – ez a magyar Gt.-be csak 1997-ben került be. További érdekesség még, hogy a szlovén törvény kifejezetten ismeri mintegy alformaként a „*kettős társaságot*”, amikor is egy betéti társaság beltagja vagy egy korlátolt felelősségű társaság vagy egy részvénytársaság (azaz a beltag a tagjai korlátolt felelőssége mellett működő társaság).

A kft.-szabályozás egyébként a szlovén törvényben 1993-ban még elég csekély volt, sok az áthivatkozás a részvénytársasági szabályozásra. A törvény meghatározta a törzstőke- és a törzsbetétminimumot – eredetileg 1,5 millió, illetve 10 000 tollár volt. A tár-

¹⁸¹ L. a moldáv jogról W. TIEDE – E. BORODA: *Einführung in das moldawische GmbH-Recht*. WiRO, 2009/12. 363–370.

sasági szerződést közjegyzői okiratba kell foglalni, a törzstőke legalább egyharmadának pénzbeli betétből kellett állnia.

A korlátolt felelősségű társaság tagjai a bejegyzés után üzletrésszel rendelkeznek. Az üzletrész átruházásánál – ha ezt a társasági szerződés ki nem zárja – a többi tag elővásárlási joggal rendelkezik.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a taggyűlés, egy vagy több ügyvezetője (igazgatója) lehet, ügyvezetőség nincs, az ügyvezetők hatáskörmegosztásáról a társasági szerződés rendelkezik. A felügyelőbizottság a kft.-nél a társasági törvényben fakultatív szerv.¹⁸²

Az 1993-as szlovén társasági törvényt lényegében néhány hónap eltéréssel, de szinte azonos tartalommal követte a horvát társasági törvény. E két törvény azonban később elvált egymástól, ugyanis a szlovénok 2004-ben beléptek az Európai Unióba, és harmonizálniuk kellett a társasági jogukat az európai társasági joggal. Ehhez a 2001-ben és 2004-ben végrehajtott részleges módosítás kevés volt. Így született meg 2006-ban a második hatalmas méretű szlovén társasági törvény (hétsházkilenc paragrafus). A törvény érdekessége, hogy az európai részvénytársaságot is beépíti szabályozásába és kiterjedt konszernjogot, valamint státusváltzási jogot (átalakulási jogot) is tartalmaz. A szövetkezet kívül marad e törvényen, amely változatlanul öt gazdasági társaságot szabályoz. A munkavállalói participációról és a nyilvános részvénytársaságok felvásárlásáról ugyancsak külön törvény rendelkezik Szlovéniában (ez utóbbi az amerikai típusú take over-t veszi át könnyített változatban).

Az unió irányelveihez való alkalmazkodás főleg a részvénytársasági fejezetet érintette. Ezért a korlátolt felelősségű társaság szabályozása – az egyszemélyes kft.-t kivéve – lényegében változatlan maradt, vagy csak kismértékben módosult, annak kivételével, hogy az új törvény a közjegyzői okiratba foglalt társasági szerződéssel való keletkezés mellett bevezette a szerződésmintával történő alapítást, illetve elektronikus cégbejegyzést is (474. §).

A korlátolt felelősségű társaságról szóló szabályozást a 2006-os törvény VII. fejezete a részvénytársaság után a 471–526. §-okban tartalmazza. A 471. § kifejezetten definiálja a korlátolt felelősségű társaság fogalmát, a 473. § pedig fenntartja az 50 tagos tagmaximumot. A társasági szerződés alapformája változatlanul a közjegyzői okiratba foglalt társasági szerződés, de mint említettük, 2007-től mód van szerződésmintán alapuló szerződéskötésre is.

A törvény a törzstőkeminimumot eredetileg 7.500 euróban, a törzsbetétminimumot 50 euróban állapította meg (475. §). A törzsbetéten alapszik a tag üzletrésze. Egy tag több üzletrészt is szerezhethet. A társasági szerződés többletjogokkal bíró üzletrészt is kreálhat (480. §). A társaságnak lehet saját üzletrésze is (500. §).

A társasági szerződés előírhatja, hogy az üzletrész külső harmadik személyre való átruházásához a tagok többségének, vagy akár minden tagnak a hozzájárulása szükséges (481. §). Ha a tag a külső harmadik személyre való átruházáshoz nem kapja meg a hoz-

¹⁸² L. S. IVANKO – C. JESSEL HORST: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Slowenien. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 725–761.

zájárulást, és a többi tag nem veszi meg az üzletrészt, úgy a tag a társaságból kiléphet. Az üzletrész felosztható és részlegesen is átruházható (483. §).

A társasági szerződés lehetővé teheti a tag pótbefizetésre való kötelezését, de a taggyűlés ilyen határozatához egyhangúság szükséges (491. §). A törvény a tagi kölcsönről is rendelkezik (498–499. §).

A tag kizárását, illetve kilépését a törvény 501. §-a a társasági szerződéshez köti, annak kell ezt lehetővé tennie és feltételeit meghatározni. Ha nincs ilyen rendelkezés a társasági szerződésben, külön törvényi szabály hiányában nem lehetséges tagkizárás, illetve kilépés. Ugyanakkor a törvény kimondja, hogy minden tagnak joga van a bírósághoz fordulni kilépési igényével, ha a társaságban maradása lényeges érdekét sérti, sőt bármely tag keresettel kérheti a bíróságtól annak a tagnak a kizárását, akinek társaságban maradása a társaság lényeges érdekét sérti. Mind a kizárás, mind a kilépés esetén a volt tag üzletrésztét a törvényben szabályozott módon be kell vonni (502–503. §).

A tagok döntenek a társaság alapkérdéseiben, mégpedig főszabályként a taggyűlésen. A taggyűlést a szlovén törvény kifejezetten nem minősíti a társaság szervének (504–507. §). A taggyűlés főszabályként vagyonaránylagos egyszerű szótöbbséggel dönt (510. §).

A tagoknak széles körű információs jogokat biztosít a törvény, emellett kollektív kisebbségi jogokat is biztosít a szavazatok 10%-át képviselő tagok számára.

A korlátolt felelősségű társaságnak egy vagy több ügyvezetője van. Az ügyvezető mandátumának idejét a társasági szerződés határozza meg, de az 2 évnél kevesebb nem lehet. Ugyanakkor az ügyvezető bármikor visszahívható. Ügyvezető testület nincs. Érdekessége a törvénynek, hogy a felügyelőbizottság fakultatív, a társasági szerződés intézményesítheti, de ha létrehozza, a felügyelőbizottság automatikusan az ügyvezetés fölé kerül – nem a taggyűlés, hanem a felügyelőbizottság nevezi ki és hívja vissza az ügyvezetőket (514–515. §).

A társasági szerződést a taggyűlés háromnegyedes többséggel módosíthatja (516. §). Ez a szabály a törzstőkeemelésre és -leszállításra is irányadó. A társaság megszűnését kimondó taggyűlési határozathoz a szavazatok legalább háromnegyedére van szükség (521. §). Súlyos törvénysértés esetén a bíróság is megszüntetheti a társaságot. A kft. átalakulására, egyesülésére és szétválására, valamint jogutód nélküli megszűnésére a részvénytársasági szabályokat kell megfelelően alkalmazni (522. §).¹⁸³

4.4.2 Horvátország

Mint erről már volt szó, a horvát törvényhozás lényegében a szlovént követte az 1993-as társasági törvénnyel – talán a német hatás még erősebb Horvátországban. Eltérések persze vannak: például a horvátoknál nincs betéti részvénytársaság, és a közkereseti és betéti társaság mögöttes jogterülete a polgári jogi társaság. Horvátországban háromszáz munkavállaló felett a korlátolt felelősségű társaságnál is kötelező a felügyelőbizottság.

¹⁸³ Az új szlovén társasági törvény szövegét l. a WiRO 2007/8–9–10–11. számaiban.

A horvát törvény általános része jóval több szakaszból áll, mint a szlovén törvényé. A horvátok – a szlovénokkal szemben – nem alkottak a 2000-es évek közepén új társasági törvényt. Az 1993-as törvény hatályban maradt, de állandó módosításokkal közeledtek az EU társasági jogához. Az EU szupranacionális társaságai még nem épültek be a horvát jogba, hiszen Horvátország csak 2013-ban lépett be az Európai Unióba.

A korlátolt felelősségű társaság szabályozását a horvát törvény V. fejezetében, az igen részletes részvénytársasági szabályozást követően a 385–472. § tartalmazza. A kft. fejezet a korlátolt felelősségű társaság igen bő definíciójával indul a 385. §-ban. A horvát korlátolt felelősségű társaságot nemcsak üzleti célra lehet létrehozni. A társasági szerződést itt is közjegyzői okiratba kell foglalni, és mód van alapító okirattal egyszemélyes társaságot létrehozni. A társasági szerződés kötelező tartalmát a törvény meghatározza (388. §), egy tagnak több törzsbetéte is lehet.

A horvát törvény is meghatározza a korlátolt felelősségű társaság minimális törzstőkéjét és a tag minimális törzsbetétjét – ez 1993-ban 5000, illetve 200 német márkának felelt meg. A horvát korlátolt felelősségű társaság is a regiszterbe való bejegyzéssel nyeri el jogi személyiségét.

A horvát kft.-törvény megkülönbözteti a mellékszolgáltatást (391. §), a pótbefizetést, valamint a tagi kölcsönt is. Az üzletrész-átruházást alapvetően a társasági szerződés korlátozhatja (412–413. §), így a társaság beleegyezéséhez kötheti. A tag bírósághoz fordulhat a beleegyezés megtagadása ellen.

A korlátolt felelősségű társaság legfontosabb szerve a taggyűlés, egy vagy több ügyvezető látja el a törvényes képviselőt. A felügyelőbizottság általában fakultatív. Az ügyvezetés cégezetőt is alkalmazhat.

A társasági szerződést a taggyűlés háromnegyedes többséggel módosíthatja, de ha a módosítás hátrányos valamely tagra, úgy a módosításhoz az ő hozzájárulása is szükséges. A tőkeemelés és a tőkeleszállítást a horvát törvény is a módosítás egyik eseteként kezeli. A korlátolt felelősségű társaság státuszváltozásainál a horvát törvény is a részvénytársasági szabályokat hívja fel (megfelelő alkalmazással).¹⁸⁴

A horvát törvény 420. §-a szabályozza a korlátolt felelősségű társaságból való kizárást, illetve a társaságból való kilépést. Az alapszabályzás az, hogy a társasági szerződésnek kell lehetővé tennie mind a kizárást, mint a kilépést. Ha ezt lehetővé teszi, úgy meg kell határozni ezek feltételeit és az eljárási rendet. Emellett mind a kizárás, mind a kilépés lehetséges bírósági úton is. A társaság, illetve a tagok többsége egyaránt kérelemmel fordulhat a bírósághoz a tag kizárása iránt, ha súlyosan veszélyezteti a társaság működését. A tagot a bíróság zárja ki, üzletrésze a bíróság által megállapított feltételek mellett kerül a társasághoz. A korlátolt felelősségű társaság tagja is kérheti a bíróságtól, hogy szüntesse meg tagi jogviszonyát, ha társaságban maradása lényeges jogos érdekeit sérti. Ez esetben a kilépést a bíróság teszi lehetővé.

¹⁸⁴ A horvát társasági törvény részletes elemzését I. D. LEDIC: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Kroatien. In: *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. I. m. 433–458.

4.4.3 Szerbia

A szerb társasági jog első alapidokumentuma az 1996-os (akkor még Montenegróra is irányadó) jugoszláv vállalati törvény, amelyben a korlátolt felelősségű társaság már szerepel, de a részvénytársaság még nem. A korlátolt felelősségű társaságot a törvény 332–391. §-a szabályozta, alapvetően német mintára, bár a társaság létrejöttéhez a társasági szerződés mellett az alapszabályt is szükségessé teszi. A kft. bírósági cégjegyzékbe való bejegyzéssel jön létre. Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság létrehozása is lehetséges.

A társaság törzstőkéje a tagok törzsbetétjéből áll, a törzstőkeminimum 1997-ben kb. 5000 dollár, a törzsbetétminimum 500 dollár körüli összeg volt. A tagok a korlátolt felelősségű társaság tartozásaiért nem felelnek, de a törvény szabályozza – szlovén/horvát mintára – a felelősségátvitelt.

A korlátolt felelősségű társaság legtöbb szerve a taggyűlés, 100 fő munkavállalói létszám felett legalább 3 tagú igazgatóság és felügyelőbizottság intézményesítése szükséges, 100 fő alatti munkavállalói létszám esetén a társaságnál egyszemélyes ügyvezetés is lehetséges, és fakultatív a felügyelőbizottság. A felügyelőbizottságba 100 fő munkavállalói létszám felett a dolgozók 1 főt jelölhetnek – ezek tipikusan részvénytársasági szabályok, amelyek meglehetősen idegenek a kft. személyegyesülési lényegétől.

Ugyancsak érdekes, hogy a jugoszláv vállalati törvény konszernjogot állapít meg részvénytársaság nélkül, amely eszerint állami vállalati (közösségi vállalati), személyegyesülési és korlátolt felelősségű társasági konszernjog. Egy egyébként egyedülálló: például holdingszabályozás részvénytársaság nélkül (403–409. §).

Második lépcsőben 2003-ban alkottak Szerbiában társasági törvényt. A 2004-ben hatályba lépett szerb társasági törvény már abban a politikai klímában született, amelyben Szerbia közeledni kívánt az Európai Unióhoz, és ösztönözni kívánta a külföldi befektetéseket. A privatizáció felgyorsult, az állami vállalatok száma csökkent, és Szerbia a rendkívül alacsony társasági adóval is csábítja a befektetőket. Az irodalomban egyben azzal az állásponttal is találkozunk, hogy míg a jugoszláv utódállamok társasági joga korábban szinte kizárólag a német dogmatikán alapul, a 2004-es szerb társasági törvényben erős amerikai hatásokkal találkozhatunk, egyszerűbbé vált a társaságalapítás, nőtt a diszpozitivitás a társaságok belső viszonyaiban. A részvénytársaság most már részletes szabályozást kapott, és a zártan működő részvénytársaság egyértelműen a korlátolt felelősségű társaság vetélytársaként jelentkezik.¹⁸⁵

Vasiljevic a törvény alapelveiként említi a teljeskörűségre, a társasági formák egyenértékűségére, a tulajdonosok, a hitelezők és a munkavállalók érdekeinek kiegyensúlyozására, a nyitottságra és ellenőrizhetőségre, valamint a felelősség fokozására való törekvést. Véleménye szerint a szerb társasági törvény liberális és modern törvény. A tőketársaságoknál a törvény erőteljesen érvényesíti a *corporate governance* követelményeit, amelyet tehát kiterjeszt a korlátolt felelősségű társaságra is.¹⁸⁶

¹⁸⁵ L. W. TIEDE – A.-K. JELKO – B. VON GAYLING-WESTPHAL: *Einführung in das Gesellschaftsrecht der Republik Serbien*. Osteuropa Recht, 2011/3. 307–320.

¹⁸⁶ L. M. VASILJEVIC: *Serbisches Gesetz über Wirtschaftsgesellschaften im Überblick*. WiRO, 2006/1. 1–6.

A törvény általános része (7–47. §) a négy hagyományos kereskedelmi társaság *numerus clausus*-ából indul ki. Jogi személyiségét minden társaság a bíróságok által vezetett nyilvános cégjegyzékbe való bejegyzéssel nyeri el. (A cégnyilvántartást ugyancsak 2004-ben modernizálták.) A társasági törvény jelentősen egyszerűsítette a kis- és közép-vállalkozások cégbejegyzési eljárását, a részvénytársaságoknál pedig élesen elválasztotta a zártan működő részvénytársaságokat a nyilvánosan működő, azaz tőzsdei részvénytársaságoktól.

Míndezek ellenére a korlátolt felelősségű társaság maradt a legelterjedtebb társasági forma Szerbiában. Ehhez nyilván hozzájárult a bejegyzési eljárás egyszerűsítése (kéthetes átfutási idő), olcsóbbá tétele, a törzstőkeminimum 500 euróra való leszállítása és az apportszabályozás viszonylagos fellazítása (például kiterjesztése a szolgáltatásokra).

A törvény 104. §-a tartalmazza a korlátolt felelősségű társaság jogszabályi definícióját. A meghatározás megköveteli a gazdasági célt, tehát nonprofit társaság elvileg nem lehetséges. A korlátolt felelősségű társaság cégnévvel rendelkező jogi személy.

A korlátolt felelősségű társaság alapja a társasági szerződés, amelynek kötelező kérelmeit a 106. § határozza meg. A törvény egyszerű írásbeli formával megelégszik. A bejegyzés iránti kérelmet elektronikusan is be lehet nyújtani a bírósághoz. A cégjegyzék nyilvános, emellett a társaság bejegyzését közzé is kell tenni.

Mint azt fent láttuk, a törzstőkeminimum csak 500 eurónak megfelelő szerb dinár. A törzsbetétminimum nincs meghatározva, és a törzsbetét apport is lehet, apportként pedig akár a tag munkát is szolgáltatathat a társaságnak. Ez rendkívül könnyűvé teszi a korlátolt felelősségű társaság alapítását, viszont nem veszi kellően figyelembe a hitelezővédelmet.

A korlátolt felelősségű társaságnak legfeljebb 50 tagja lehet, a tagokról tagjegyzéket kell vezetni. A tagok üzletrésszel rendelkeznek.

A tag másik tagra, a társaságra (a szerb törvény tehát ismeri a saját üzletrész fogalmát és intézményét), valamint a tag hozzátartozóira üzletrészét szabadon átruházhatja. Más külső harmadik személyre való átruházásnál a társaságnak elővásárlási joga van az üzletrészre (126. §).

A tag a társaságból főszabályként akkor zárható ki, ha ezt a társasági szerződés lehetővé teszi. Csak bírósági úton lehet a tagot a korlátolt felelősségű társaságból kizárni (176. §).

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a széles hatáskörrel rendelkező taggyűlés. A tagok szavazati joga főszabályként társasági részesedésük nagyságához igazodik. A társaság operatív vezetését a társasági szerződés szerint vagy egy ügyvezető, vagy igazgatóság látja el. Más szóval a szerb jog ismeri a kft.-nél a testületi ügyvezetést. Az ügyvezetés ellenőrzéséhez felügyelőbizottság – igen érdekes szabály – nem állítható fel, a belső ellenőrzés az ügyvezetés alá tartozik (153. §).

A korlátolt felelősségű társaság reorganizációja, egyesülés, szétválás, átalakulás, megszűnés lényegében a részvénytársaságokra vonatkozó szabályok szerint történik.¹⁸⁷

¹⁸⁷ L. W. TIEDE – C. RYCZEWSKI: *Einführung in das Recht zur Gesellschaft mit beschränkter Haftung in der Republik Serbien – Von der Gründung bis zur Liquidation einer GmbH*. WiRO, 2012/5. 140–145.

A harmadik lépcsőre 2011-ben került sor. 2011-ben új társasági törvényt alkotnak Szerbiában, amely jórészt a 2004-es törvényen alapul, ugyanis lényegében annak modernizálására, pontosítására törekszik. Pontosítja például a „*társasági lepel*” áttörését (felelősségátvitel a tagokra) a két korlátolt felelősségű társaságnál, annak több esetét felsorolva, vagy a cégvezető (prokurista) jogkörét. Érdekes módon – az általános trenddel ellentétben – mind a részvénytársaságnál, mind a korlátolt felelősségű társaságnál emeli a törvényes alap(törzs)tőkeminimumot (100 000 dinárra a korlátolt felelősségű társaságnál).¹⁸⁸

4.4.4 Montenegró

A montenegrói társasági jog sokáig a szerb joggal párhuzamosan fejlődött. A függetlenedés folyamatában 2002-ben alkották Crna Gorában társasági törvényt, amelyet 2008-ban átfogó novellával korszerűsítettek.

A montenegrói társasági törvény igen rövid, összesen kilencvennyolc paragrafusból áll. A korlátolt felelősségű társaság a legelterjedtebb társasági forma Montenegróban, ennek ellenére a törvény 79. §-a a részvénytársaságokra vonatkozó szabályokat mögöttes jogterületként kiterjeszti a kft.-kre, amelyről a törvény VI. része tizenhét paragrafusban (64–79. §) rendelkezik. Az angol–amerikai hatás a szabályzásban igen erős – például társasági szerződés helyett a törvény alapszabályról beszél stb.

A korlátolt felelősségű társaság lehet egy- vagy többszemélyes, több személy esetén a taglétszám a 30 főt nem haladhatja meg. A törzstőkeminimum 1 euró, azaz gyakorlatilag nincs is. [66. § (1) bekezdés]. Két alapítási dokumentum szükséges: társasági szerződés, továbbá alapszabály (68–69. §). Korlátolt felelősségű társaság csak gazdasági célra alapítható, cégnévvel rendelkező jogi személy, amely jogi személyiségét a regiszterbe való bejegyzéssel nyeri el. A bejegyzést közzé kell tenni.

A korlátolt felelősségű társaság részvénytársasági szabályozáshoz való túlzott közelítése jegyében a társaság tagjai sem mellékszolgáltatásra, sem pótbefizetésre nem kötelesek. A tag üzletrészenek átruházásánál a 74. § a többi tagnak elővásárlási jogot biztosít. A legkülönösebb szabály az, hogy a taggyűlés a montenegrói törvényben a korlátolt felelősségű társaságnak nem kötelező szerve (73. §) – ugyanakkor a részvénytársasági szabályozásban a közgyűlés kötelező szerv. Megalapozottan vetődhet fel ezért például az a kérdés, hogy ha nincs taggyűlés, úgy a tagok hogyan tudják kinevezni az ügyvezetést szótöbbséggel? Az ügyvezetést ugyanis a törvény szerint vagy igazgatóság, vagy egyszemélyes igazgató látja el (73. §). Ha a társulók nem hoznak létre igazgatóságot, kötelezettségük a tagoknak, hogy ügyvezető igazgatót nevezzenek ki.¹⁸⁹

¹⁸⁸ L. erről DUDÁS Attila: Gazdasági társaságok jogi szabályozása Szerbiában. In: *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus XIII. I. m. 96–99.

¹⁸⁹ L. a montenegrói társasági jog elemzését S. PÜRNER (Textdokumentation): *Republik Montenegro. Gesetz über die Wirtschaftsgesellschaften 1-2*. WiRO, 2011/12. 370–373. és 2012/1. 18–22.

4.4.5 Macedónia

Macedóniában 1996-ban hatalmas terjedelmű, több mint hétszáz paragrafusos társasági törvényt alkottak. Ez a törvény tartalmilag többet fog át, mint a kereskedelmi társaságokat – szó van benne az egyéni kereskedőről is, emellett rendelkezik a *prokurátor*, a kereskedelmi képviselőkről, a könyvvitelről és a kereskedelmi regiszterről is.

Rövid általános szabályok után (16–47. §) öt társasági formát szabályoz a törvény – a négy hagyományost és a betéti részvénytársaságot, de a szlovén szabályozáshoz hasonlóan szabályozza az egyesülést, illetve a csendes társaságot is.

A korlátolt felelősségű társasági (106–220. §) szabályozás lényegében megfelel a horvátoknak – az állami, illetve külföldi részvételű korlátolt felelősségű társaságokra a törvény külön szabályokat állapít meg. A korlátolt felelősségű társaságnak maximum 50 tagja lehet, a törzstőkeminimumot 1996-ban 10 000 DM-ben állapították meg. Üzletrész-átruházásnál bonyolult elővásárlási szabályokat állapítottak meg.

4.4.6 Bosznia-Hercegovina

Bosznia-Hercegovinában a társasági jogot első ízben az 1995-ös vállalati törvényben szabályozták. A vállalati formák között a törvény először a részvénytársaságról rendelkezik (33–48. §), majd a korlátolt felelősségű társaságot szabályozza a 49–62. §-ban, ezt követi a közkereseti és a betéti társaság rövid szabályozása.

A rövid szabályozás érdekessége, hogy a korlátolt felelősségű társaság definíciójában legalább két alapítóról beszél (49–50. §), de a kft. szabályozása után kifejezetten említi az egyszemélyes társaságot, amelyet tartalmilag a társaság ismérvei szerint határoz meg (58–61. §). Érdekes módon a felelősségátvitelről a törvény az egyszemélyes társaságról szóló részben rendelkezik. (62. §).

A korlátolt felelősségű társaságnál a bosnyák szabályozás is a társasági szerződés mellett alapszabályról is beszél, amelynek meghatározza kötelező tartalmát (53–54. §) is. A korlátolt felelősségű társaság kötelező törzstőkeminimumát a jogszabály eredetileg 10 000 DM-ben határozta meg, a törzsbetétminimum 500 DM volt, amelyet belföldi valutában kellett befizetni.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a taggyűlés, az ügyvezetést vagy egy igazgató, vagy testületenként igazgatótanács látja el, a társasági szerződés pedig más szervekről is rendelkezhet (55–56. §).

2008-ban a bosnyák társasági jogot átfogóan újraszabályozták, a korlátolt felelősségű társaság intézményének szabályozásában lényeges változás azonban nem történt.

III. FEJEZET

A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG INTÉZMÉNYE A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁNI MAGYAR TÁRSASÁGI JOGBAN

1. Az 1988-as gazdasági társaságokról szóló törvénytől a 2013-as polgári törvénykönyvig

1989. január 1-jéig a korlátolt felelősségű társaság intézménye az 1930. évi V. törvény szerinti szabályozásban maradt fenn Magyarországon – 1945 után csak néhány kisebb módosítást hajtottak végre a törvényszövegen. *A korlátolt felelősségű társaság újraszabályozására az 1988. évi VI. törvénnyel került sor.* A gazdasági társaságokról szóló törvény azonban szükségtelenül nem változtatott a korábbi szabályozáson, a kft. eredeti, 1930-as stílusjegyei az első Gt.-ben megmaradtak.

1988 óta már a harmadik gazdasági társaságokról szóló törvény, a 2006. évi IV. törvény van hatályban Magyarországon, és az új polgári törvénykönyvbe való beépítéssel 2014. március 15-tel megérkezett a negyedik változat is (2013. évi V. törvény). Ennek ellenére maga a korlátolt felelősségű társaság intézménye sokat nem változott. A világgazdaságban bekövetkezett változások azonban – főleg 2007-től – az intézmény lényeges elemeit is vitatottá tették.

A következőkben áttekintjük a szabályozás fejlődését egészen a 2014. március 15-én hatályba lépő új Ptk.-ig.

1.1 A még „szocializmusbeli” első Gt. korlátolt felelősségű társasága

Az 1988-as gazdasági társaságokról szóló törvény *„sajátos vonása”*, hogy még a szocialista rendszerben született, mintegy *„másfél évvel megelőzve a politikai rendszerváltozást*, egy sajátos *„vegyes gazdaság”* elképzelésének jegyében.¹⁹⁰ A korabeli vitákból tudható, hogy az Igazságügyi Minisztérium inkább a kereskedelmi törvénykönyv társasági részének modernizálásában gondolkodott, de a politikai döntés – nem vitásan a külföldi befektetések ösztönzése érdekében (lásd az 1988. évi XXIV. törvényt) – egy *önálló társasági törvény* mellett foglalt állást. Az első Gt.-ben természetesen maradtak *szocialista ideológiai* korlátok, de azok érthető módon elsősorban a nagyvállalati jellegű részvény-

¹⁹⁰ L. HALUSTYIK Anna: *20 éve hatályos a Gt., avagy egy elegáns úr szmokingban...* Gazdaság és Jog, 2010/3. 12–17.

társaságokra vonatkoztak (például magánszemélyek egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságot alapíthattak, egyszemélyes részvénytársaságot nem, mert azt csak az állam). A társasági jog hiányzó személyi és tárgyi infrastruktúrája magától értetődően a korlátolt felelősségű társaság intézményét is érintette (a cégeljárás hiányzó technikai feltételei, jogi és auditori szakemberbázis hiánya stb.). Mindezek ellenére a nyugati szakirodalom a magyar társasági szabályozás színvonalát megfelelőnek találta, kicsit csodálkozva azon, hogy szocialista környezetben ilyen törvény egyáltalán megszülethetett.¹⁹¹ Ebben – mint korábban erről bővebben volt szó – nagyban közrehatott az, hogy a '60-as évektől kezdve szocialista burokokban ugyan, de kialakult valamifajta sajátos magyar társulási jog, amelyet 1988-ban a többi szocialista országhoz képest jóval könnyebb volt kereskedelmi társasági joggá átalakítani.¹⁹² Amikor pedig 1989–90-ben kiderült, hogy nem valamifajta szocialista piacgazdaság lesz hazánkban, hanem valódi, kapitalista piacgazdaság, akkor már 1989–1991 között könnyen ki lehetett venni az első Gt.-ből a néhány szocialista ideológiai maradványt.

A következőkben a korlátolt felelősségű társaság-szabályozást úgy tárgyaljuk, hogy először áttekintjük a társaságok közös szabályaiból az intézmény szempontjából fontos részeket, majd rátérünk a kft. „*saját szabályainak*” tárgyalására, és az elemzés a más társasági formák szabályozásának korlátolt felelősségű társaságra való hatásaival fejeződik be.

1.1.1 Általános rendelkezések

- a) Gazdasági társaság csak törvényben szabályozott formában létesíthető. A korlátolt felelősségű társaság cégnévvel rendelkező, jogi személy gazdasági társaság (2. §). A társasági jog mögöttes jogterülete a Polgári Törvénykönyv (17. §).
- b) Korlátolt felelősségű társaságot bármely magyar Polgári Törvénykönyv szerint elismert jogalany, belföldi és külföldi egyaránt alapíthat, illetve a társaságnak tagja lehet (4. §). A törvény tehát főszabályként szektorsemleges volt, bár a kft.-t is érintő korlátozás volt akkor még, hogy természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet tagja (6. §). Ha pedig a korlátolt felelősségű társaságnak csak természetes személy tagjai vannak, a munkavállalók száma nem haladhatja meg az ötszáz főt (10. §). A társaságok továbbtársulásainak korábban általános tilalma is feloldódott, lényegében a közkereseti és betéti társaságra korlátozódott (6. §).

¹⁹¹ L. elismerően pl. G. BÖNSCH: *Rechtliche Möglichkeiten privatwirtschaftlicher Erwerbstätigkeit in Ungarn*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1992.; M. PAJOR-BYTOMSKI: *Gesellschaftsrecht in Ungarn*. Verlagsgroupe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1994. Kifejezetten a kft. szabályozása szempontjából: G. BUDER–STEINHOFF: *Die GmbH im Rechtsvergleich – Deutschland, Österreich, Ungarn, Frankreich*. LexisNexis ARD Orac, Wien, 1996. 19–23.

¹⁹² L. KUN Tibor bevezető tanulmányát az 1988-as Gt.-hez. *A társasági jog kialakulásának rövid története. A társasági törvény: az 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról, magyarázatokkal, iratmintákkal*. Láng Kiadó, Budapest, 1988. 14–54.

- c) Korlátolt felelősségű társaságot, mint minden gazdasági társaságot „üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására” (tehát a nonprofit cél elvileg ki van zárva, ez indokolta 1993-ban a közhasznú társaság Ptk.-ba való behelyezését) vagy annak „elősegítésére” (az első Gt.-ben az egyesülés, mint koordinálásra hivatott jogi személy gazdasági társaságnak minősült) lehet alapítani, illetve működtetni (4. §). Bizonyos gazdasági tevékenységeket jogszabállyal állami monopóliummá lehet nyilvánítani, illetve egyesek folytatásából a kft.-t ki lehet zárni – ilyen például a biztosítási tevékenység, amely (éppúgy, mint Németországban vagy Ausztriában) csak részvénytársasági formában folytatható.
- d) Kft.-nél nincs alanyi vagy más korlátozás az egyszemélyes társaság vonatkozásában (5. §).
- e) A társasági törvény – 1945 után először – a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában is megszüntette a koncessziós rendszert, és átfogóan áttért a normatív feltételek rendszerére. Ez azt jelenti, hogy a kft. is cégbíróság által vezetett (tehát ugyancsak először az 1948 után jogfejlődésben nem államigazgatási szerv vezeti a nyilvántartást) cégjegyzékbe való bejegyzéssel jön létre, de a 24. § alapján a bejegyzés csak jogszabálysértés esetén tagadható meg. A korlátolt felelősségű társaság felett az 1989-ben módosított cégeljárás szabályai szerint a cégbíróság úgynevezett *alaki törvényességi felügyeletet* gyakorol, tehát gazdasági-célszerűségi kérdéseket nem vizsgálhat (11. §). Mintegy egy évig még hatályban volt egy kivétel: többségben vagy teljesen külföldi tulajdonú társaság alapításához, illetve többségi külföldi részesedés szerzéséhez a pénzügyi és a kereskedelmi miniszter együttes engedélye volt szükséges (8. §) – ezt a szabályt már a rendszerváltozás előtt hatályon kívül helyezték.
- f) A dolgozói participáció a korlátolt felelősségű társaságra is vonatkozik (13. §). Az azóta lényegében változatlan szabály szerint, ha a főfoglalkozású munkavállalók száma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, a társaságnál kötelező felügyelőbizottságot létrehozni, amelynek tagjai egyharmadát a dolgozók „*saját maguk közül választják*”. (Akkor még az üzemi tanácsról a társasági jog szempontjából nem volt szó.)
- g) A tagsági jogokról csak a részvénytársaságnál lehet érvényesen értékpapírt (részvényt) kiállítani (14. §). A 15. § szerint a nyilvánosság elve a korlátolt felelősségű társaságnál is érvényesül. Már az első társasági törvény megnyitotta az utat a társasági jogviták választottbíróági eldöntése előtt (18. §) – ez ekkor még forradalmi újításnak számított.
- h) A legalapvetőbb eltérő vonás a részvénytársasággal szemben, hogy a korlátolt felelősségű társaságot alapító társasági szerződésre nézve a társasági törvény szabályai *diszpozitívak* – a törvénynek a *társasági szerződésre* vonatkozó szabályaitól a tagok egyező akaratral eltérhetnek, ha a törvény az eltérést nem tiltja (20. §). Látni fogjuk, hogy ez a diszpozitív szabályozás a Gt. egyik legvitatottabb szabályává vált, és ezért a 20. §-t később többször is módosították.
- i) A társasági szerződés tartalmi kellékeit általános jelleggel a 21. §, a korlátolt felelősségű társaság tekintetében pedig speciálisan a 157. § állapítja meg, e szabá-

lyoktól való eltérés semmis. A társasági szerződést a tagoknak alá kellett írniuk, és formakényszerhez, ügyvédi ellenjegyzéshez kötött (19. §).

- j) A társaság vagyona a tagok pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulásából áll. Az apportionra nézve akkor még a társasági törvény tartalmi szabályozást az általános részben lényegében nem adott.
- k) Az egyik legvitatottabb szabályt a 24. § tartalmazta, amely szerint a gazdasági társaság (így a korlátolt felelősségű társaság is) a bejegyzéssel, de a társasági szerződés megkötésének időpontjára *visszamenően* jön létre (ex tunc, konstitutív hatályú cégbejegyzés). A visszamenő hatályt a hiányzó tárgyi és személyi feltételek indokolták, hiszen a cégbejegyzési eljárás több hónapig (egyes esetekben egy-két évig is) tartott, viszont a gazdasági érdek megkövetelte, hogy a társaság már a cégbírósághoz való bejelentkezés után működhessen. Az átmeneti időben viszont *függő jogi helyzet* keletkezett, amely sok anomáliával, visszaéléssel járt.
- l) Az első Gt. általános rendelkezései a taggyűlésre nem tartalmaztak szabályokat, csak az ügyvezetést ellátó vezető tisztségviselőkre, valamint a felügyelőbizottsági tagokra és a könyvvizsgálókra. A korlátolt felelősségű társaságnak egy vagy több ügyvezetőjére is vonatkoznak az általános részben meghatározott személyi, illetve összeférhetetlenségi szabályok. A legfontosabb szabály, hogy
- a vezető tisztségviselőket, felügyelőbizottsági tagokat és a könyvvizsgálókat csak határozott időre, mégpedig maximum öt évre lehet megválasztani. A megbízás időtartamától függetlenül bármikor visszahívhatók, illetve újraválaszthatók;
 - a vezető tisztségviselő csak természetes személy, tag és/vagy külső harmadik személy is lehet, állhat munkaviszonyban, de megbízása polgári jogi jellegű is lehet (28. §), kaphat díjazást, de eljárhat ingyenesen is. Egy személy azonban legfeljebb két gazdasági társaságnál lehet vezető tisztségviselő, és legfeljebb öt társaságnál lehet felügyelőbizottsági tag (31. § – a cégvezetőről akkor még a társasági törvény nem rendelkezett);
 - a vezető tisztségviselő önfelelősségét és utasíthatatlanságát a 32. § mondja ki és a társasággal szembeni kárfelelősségét, annak zsinórmértékét az általában elvárható gondossági szinten határozza meg. Több tisztségviselő felelőssége egyetemleges. Ez a felelősségi szabályozás irányadó a felügyelőbizottsági tagokra is.
- m) A felügyelőbizottság kizárólag ellenőrzési feladatokat láthat el, ügydöntő felügyelőbizottság tehát társasági törvény eredeti szabályozásában nem volt (36. §). Felügyelőbizottság és könyvvizsgáló alkalmazása kötelező az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál, illetve az olyan kft.-nél, amelynek törzstőkéje az 50 millió Ft-ot meghaladja (39. §).
- n) A jogsértő társasági határozatokat a tag bíróság előtt jogvesztő határidőn belül megtámadhatja (45. §). A társaságból való kizárásról, kilépésről, valamint a társaság szétválásáról és egyesüléséről, más társasági formába való átalakulásáról általános szabály nincs (a 46. § csak megemlíti). Részletesen szabályozza viszont a törvény – hiszen akkor a cégtörvény erről még nem tartalmazott ren-

delkezést – a végelszámolási eljárást (47–54. §), amely szabályok természetesen a korlátolt felelősségű társaságra is vonatkoztak.¹⁹³

1.1.2 A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó konkrét szabályok

Az első Gt. hetvenhat paragrafusban (155–231. §) szabályozta a korlátolt felelősségű társaságot

- a) Az első társasági törvény a tagok törzsbetétjeiből álló *törzstőke* minimumát 1 millió Ft-ban határozta meg. A tag törzsbetétminimuma 100 000 Ft (ez 1988 óta nem változott). Ez az összeg azért érdekes, mert az első Gt. még ismert részvényténnyérték-minimumot, ez 10 000 Ft volt. (A részvényminimum egy éven belül kikerült a törvényből – 235. §). A pénzbetétek összege alapításkor nem lehetett kevesebb a törzstőke 30%-ánál és 500 000 Ft-nál (158–160. §). A pénzbetétek felét alapításkor be kellett fizetni (a maradékot 1 éven belül) és a teljes apportot is alapításkor szolgáltatni kellett. Az apport felértékelésének tilalmát – vitatható módon – az első Gt. nem az általános részben, hanem az egyes társasági formáknál határozta meg, így a kft.-nél a 162. §-ban.
- b) A társasági törvény ismeri a tagi mellékszolgáltatást (167. § – ez a tag munkavégzése is lehet, de nem vezető tisztségviselői közreműködése, a mellékszolgáltatásért pedig külön díjazás jár) és a veszteség pótlására szolgáló tagi pótbefizetést (168., illetve 178. §). A mellékszolgáltatástól elkülönül az esetleges tagi pótbefizetés.
- c) Elvlasztja a társasági törvény (ez azóta is így maradt) a tag törzsbetétjét és a cégbejegyzéssel keletkező, a tag jogait és a társaság vagyonából őt megillető hányadot megtestesítő (egyéenként a törzsbetéthez igazodó, de piaci értékében eltérő) *üzletrészt*. Egy tagnak csak *egy* üzletrésze lehet (169. §).
- d) Az első Gt. igen bonyolult üzletrész-átruházási szabályokat tartalmazott (170–176. §). Ezek a következők:
 - Az üzletrész másik tagra szabadon átruházható. A taggyűlés hozzájárulása csak akkor szükséges, ha az üzletrész mellékszolgáltatással terhelt (ez 1991-ben úgy módosult, hogy a társaság hozzájárulására csak akkor van szükség, ha ezt a társasági szerződésben kikötötték);
 - Külső személyre való átruházás esetén egymást sorrendben követő három elővásárlási jog érvényesül: először a tag, azután a társaság, majd a taggyűlés által kijelölt személy javára.

¹⁹³ A Gt. első értékelését I. CSANÁDI Péter – FÉNYES László: *A társasági jog kézikönyve*. Babits Kiadó, Szekszárd, 1989. Az utólagos visszatekintésekből HALUSTYIK Anna hivatkozott cikkén túl I. BESZNYEI Lajos: A gazdasági társaságokról szóló törvény egy polgári jogász szemszögéből. In: PAPP Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. I. m.

- Sokat vitatott rendelkezés volt, hogy a társasági szerződés a törvényben foglaltaknál kedvezőbb rendelkezéseket nem állapíthat meg az elővásárlási jog körében. Ugyancsak vitatott szabály volt, hogy a társasági szerződés kizárhatta azt, hogy az üzletrész a tag megszűnésével (például halálával) átszálljon jogutódjára.
- e) Az üzletrész csak a társaság beleegyezésével, valamint csak átruházás, illetve jogutódlás esetén osztható fel, de a társasági szerződés ezt is kizárhatja (176. §).
- f) Az egyszemélyes társaság kivételével a korlátolt felelősségű társaságnak lehet *saját üzletrésze*, de csak az összüzletrész egyharmadáig. Saját üzletrészt a társaság törzstőke feletti vagyonából szerezhethet, és egy éven belül ezeket vagy el kell idegeníteni, vagy be kell vonni. A saját üzletrész sem szavazati, sem nyereségrészesedési joggal nem jár (179–181. §).
- g) Az üzletrész főszabályként meghatározza a tag szavazati és nyereségrészesedési jogának *terjedelmét*. A társasági törvény kifejezetten *többségi jogot* biztosító üzletrészt nem ismert, de a diszpozitivitásnál fogva kérdéses volt, hogy társasági szerződéssel ilyen lehet-e a társasági szerződésben kikötni. A gyakorlatban ez nem nagyon fordult elő, és általában a bíróságok nem kifogásolták.
- h) A korlátolt felelősségű társaság intézményének szabályozása kétfajta tagkizárást ismert (a kizárás kérdését is az első Gt. a különböző társasági formáknál külön-külön tárgyalja). Nevezetesen
- a törzsbetét be nem fizetése esetén (164. §);
 - a taggyűlés legalább háromnegyedes többséggel (az érintett tag nem szavazhat) a 182. § szerint kimondhatja annak a tagnak a kizárását, aki tagi kötelezettségének nem tesz eleget, illetve akinek a társaságban való maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyezteti. Az érintett tag 30 napos jogvesztő határidővel a taggyűlés határozatát a bíróság előtt megtámadhatja, de ennek a kizárásra nincs halasztó hatálya. A kizárt tag üzletrésztét a társaság a törvényben szabályozott módon értékesíti, ha ez sikertelen, az üzletrészt be kell vonni (162. §).¹⁹⁴
- Ez a kizárási szabályozás igen jelentős gyakorlati problémákat okozott, különös tekintettel arra is, hogy a kft.-ből kilépni nem lehetett, a társasági szerződés nem volt felmondható. Tömegesek voltak a kizárási perek, az olyan abszurd helyzetek, amikor egy kétszemélyes kft.-ből az 1%-os üzletrésszel rendelkező tag kizárta a 99%-os tagot, hiszen ez utóbbi saját ügyében nem szavazhatott.
- i) A társasági szerződés módosításához a taggyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatára van szükség, az egyes tagok jogának csorbításához pedig egyhangúság. *Ez a 216. §-ban kógens szabály* volt. A törzstőke-felémelés és a törzstőke-leszállítás lényegében a társasági szerződés módosításának minősült (216–226. §). A törzstőke leszállításánál a hitelezővédelmet a szabályozás beépítette (225. §).

¹⁹⁴ BALÁSHÁZY Mária ezt a szabályozást helyesnek tartja, és mivel 1997-ben a második Gt. megszüntette, visszaállítását javasolja. Kérdések és kérdőjelek a tagkizárási köréből. In: PAPP Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. I. m.161–162.

- j) A társaság legfőbb szerve a taggyűlés, amelynek a Gt. 183. §-a igen széles kizárólagos hatáskört adott. Egyszemélyes társaságnál taggyűlés nincs, hatáskörét az alapító gyakorolja (184. §). A taggyűlés főszabályként egyszerű szótöbbséggel dönt (186. §). A 192. § módot ad az ülés tartása nélküli „levélszavazásos” határozathozatalra is.
- k) A kollektív kisebbségi jogokat az első Gt. külön-külön a korlátolt felelősségű társaságnál és a részvénytársaságnál ismerte el. A kft.-nél a kisebbségi határ a törzstőke legalább *egytized* része (190. §). A kollektív kisebbségi jogokhoz tartozik a rendkívüli taggyűlés összehívásának joga, a mérleg-felülvizsgálati jog (195. §), valamint a tisztségviselők elleni kártérítés kezdeményezése (196. §). Lényegében ezek a kollektív kisebbségi jogok a következő társasági törvényekben is fennmaradtak.
- l) A társaság *ügyvezetését* egy vagy több ügyvezető látja el, testületi ügyvezetés nincs (197. §). Az ügyvezetőre nézve a 200. § a közös szabályokhoz képest többletkövetelményeket állapít meg – versenytalalom, más társaságnál való pozícióvállalás stb. (200. §). Az ügyvezetők gondoskodnak a tagjegyzék, a határozatok tára és általában a társaság könyvei szabályszerű vezetéséről (202. §).
- m) Érdekes rendelkezés, hogy az ügyvezetőket a taggyűlés egyszerű szótöbbséggel választja meg, de háromnegyedes többséggel hívhatja vissza (205. §). Kérdéses volt a gyakorlatban, hogy ez a szabály kötelező-e, mert maga a törvény nem tiltotta az eltérést.
- n) A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályozás végén mondja ki a törvény azt a voltaképp a társasági általános rendelkezésekhez tartozó szabályt, hogy az ügyvezetők által a harmadik személynek okozott károkért a *társaság* felel, azaz az ügyvezetők közvetlenül nem perelhetők (207. §).
- o) A felügyelőbizottság létrehozásának esetét szabályozta a 208. §. A dolgozói participáció általános részben foglalt szabályán túlmenően kötelező a felügyelőbizottság a kft.-nél, ha a tagok száma a 25 főt meghaladja, vagy a törzstőke 20 millió Ft-nál nagyobb. Könyvvizsgáló kijelölése az egyszemélyes társaságnál mindig kötelező, de felügyelőbizottság csak a dolgozói participáció esetében (215. §).
- p) A korlátolt felelősségű társaság megszűnésének elhatározásához kötelezően a taggyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatára van szükség (227. §).

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy

- az 1988-as korlátolt felelősségű társasági formára vonatkozó szabályozás az 1930-as szabályozást követte, attól főleg akkor tért el, amikor a rendszerváltozással összefüggő társadalmi-gazdasági viszonyok ezt megkövetelték;
- sok, egyébként a társasági általános részbe való szabály került a korlátolt felelősségű társaság/részvénytársaság részbe, mert a jogalkotó kellő gyakorlati tapasztalatok hiányában nem nagyon mert általánosítani (például a munkavállalói participációnál a kft. fejezetben mondja ki, hogy a dolgozói képviselők

- felügyelőbizottságban kisebbségben maradt véleményét a taggyűlésen ismertetni kell);
- a szabályozás sok tekintetben még nem volt teljesen kiforrott.

1.1.3 A többi társasági forma, illetve a társasági jogon kívüli más szabályozások hatása a korlátolt felelősségű társaság intézményére

Az első Gt.-ben egyértelműen az a felfogás érvényesült, hogy a társasági formák *élesen* különüljenek el egymástól. A korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában emellett figyelembe kell venni, hogy

- a társasági törvényben van olyan társasági forma, amely a tagok mögöttes felelősségével működik, nevezetesen a *közös vállalat*;
- az 1990. évi V. törvényben szabályozott *egyéni vállalkozás* kizárólag a vállalkozó teljes magánvagyonára kiterjedő felelősségével működhet akkor is, ha egyéni céggént működik;
- a *közkereseti társaságot* a törvény igyekezett minél jobban szerződészerűen és nem szervezeti jelleggel megfogalmazni. Taggyűlés helyett tagok gyűlése, amelynek a döntéseiben jelentős szerepet kap az egyhangúság. Főszabályként nem vagyonaránylagosan szavaznak a kkt. tagjai, hanem fejenként egyenlően. Nincs vezető tisztségviselő, csak üzletvezető. Minden tag jogosult az üzletvezetésre, és csak tag lehet üzletvezető. Minden tag személyes közreműködésre is köteles. A korlátolt felelősségű társasággal szemben a közkereseti társaság esetében a társasági szerződést a tagok rendes és azonnali hatályú felmondással is megszüntethetik, és a tag a kkt.-ből lényegében a kft.-vel azonos módon volt kizárható.
- a *részvénytársaság nyilvánosan is alapítható*, és ekkor még a törvény nem választotta el a zártan és a nyilvánosan működő részvénytársaságokat. (A nyilvános alapításról kilenc, a zártról egy paragrafus rendelkezik). A törvény nem ismert elővásárlási jogot biztosító részvényt, és általában a zárt részvénytársaságot nem közelítette a korlátolt felelősségű társasághoz. A részvénytársaság szabályozása általános jelleggel *kógens* (233. §) és a bemutatóra szóló részvény még jelentős szerepet kapott. A szabályozásban van kifejezetten *dolgozói részvény* – dolgozói kft.-üzletrész viszont nincs. A részvényes a részvénytársaságból nem zárható ki. Az részvénytársaságnál az ügyvezetés információadási kötelezettsége a részvényesek felé korlátozottabb, mint a korlátolt felelősségű társaságnál. A részvénytársaságot operatíván testületi szerv, az igazgatóság vezeti (285. §) – akkor a törvény még nem ismert egyszemélyes igazgatóságot. Minden rt.-nél kötelező a felügyelőbizottság (290–296. §) és a könyvvizsgáló (297. §). Látható az is, hogy mivel a szocializmusban az ideológiai ellenszenv leginkább a részvénytársaságot övezte, a törvényhozó ezt a társasági formát terhelte meg a legtöbb *biztosítékkal*.

- *konzernjogot* az első társasági törvény még csak a részvénytársasági jogban ismer. Az rt. más részvénytársaságban jelentős vagy többségi részesedéssel befolyást szerezhet (321 – 330. §). A konzernjog tehát akkor még nem vonatkozott a korlátolt felelősségű társaságban való befolyásszerzésre. (Szerintem persze ez a szabályozás is jelentős előrelépés volt, hiszen az 1945 előtti magyar tételesjog egyáltalán nem ismert konzernjogi rendelkezéseket.)
- a társasági formák egymásba való átmenetét, az átalakulást a társasági törvény nem szabályozta, ezek az 1989. évi XIII. törvénybe, az *átalakulási törvénybe* kerültek. Ennek a törvénynek főleg az állami vállalatok, illetve a szövetkezetek átalakulására vonatkozó szabályai váltottak ki heves vitákat, és szinte teljesen hiányos maradt ebben a törvényben mondjuk egy kft rt.-vé, vagy rt. kft.-vé való átalakulásának a szabályozása. 1992-ben az átalakulási törvényt hatályon kívül helyezték, és a társaságok átalakulására, az egyesülésére és a szétválására vonatkozó szabályok VIII. fejezetként *bekerültek a Gt.-be*. Az igen részletes általános szabályok után (331–341. §) a törvény külön szabályozta a korlátolt felelősségű társasággá való átalakulást (342–344. §). A kft.-re vonatkozó külön rendelkezést egyébként a társaságok egyesülésével (összeolvadás, beolvadás) kapcsolatos fejezet is tartalmazott (368. §). A szétválás körében az akkori szabályozás még csak a két vagy több társasággá való különválást ismerte (366. §), azaz a kiválást nem. Megjegyezzük, hogy a szövetkezeti törvények (1989. évi XIV., illetve 1992. évi I. törvény) alapján *szövetkezet korlátolt felelősségű társasággá és részvénytársasággá is átalakulhatott*, de egyáltalán nem volt szabályozás a kft.-k szövetkezetté való átalakulására, amely persze elvileg lehetséges volt.

Az első Gt.-t a rendszerváltozás után nem kellett átfogóan módosítani – a néhány állami többletjogot kellett elsősorban törölni, de ezek csak *igen kismértékben érintették a korlátolt felelősségű társaságot* (jobban a részvénytársasági szabályozást). A leglényegesebb módosítást az 1991. évi LXV. törvény tartalmazta. Emellett szinkront kellett tartani az 1991-ben megszületett számviteli (1991. évi XVIII. törvény), illetve a csődtörvénnyel is (1991. évi II. törvény) – a csődtörvény a végelszámolást is részletesen szabályozta, nemcsak a felszámolást. Az első magyar versenytörvény, az 1991. évi LXXXVII. törvény a korlátolt felelősségű társaságokra is kiterjedő versenyjogi konzernjoggal (26–27. §) egészítette ki a társasági törvény részvénytársaságokra vonatkozó konzernjogát.

1.2 A második Gt.

A társasági törvény újraszabályozását a '90-es évek közepén lényegében a következő tényezők indokolták:

- Az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamata* – az 1990-es évek közepén még realitásnak tűnt a XX. század vége előtti csatlakozás. A magyar kormány 1994-ben kifejezett társasági kötelezettségvállalást tett (az 1., 2., 3., illetve 11–12. tár-

sasági jogi irányelvek elfogadása), tehát az ehhez szükséges korrekciókat végre kellett hajtani.

- b) *A gyakorlati tapasztalatok érvényesítése.* A '90-es évek elején kialakult az alapvető társasági jogi infrastruktúra a cégeljárás terén, ezért ki lehetett már küszöbölni a társasági törvényben a visszaható hatályú jogalkalmazást, amely számos anomáliát okozott. A cégjog erőteljes fejlődése pozitívan hatott vissza a társasági jogra.
- c) *Nagyobb összhang* megteremtése a gazdasági jog más területein a '90-es években létrehozott törvényekkel – elsősorban a számviteli joggal.
- d) Az időközi fejlemények alapján jobban ki lehetett építeni a társaságok közös szabályait, beépítve ebbe az úgynevezett általános részbe az átalakulást, egyesülést, szétválást, kibővítést és általánossá tenni a konszernjogot.
- e) Összefüggésben az EU társasági jogával a *hitelezővédelem, a kollektív kisebbségi jogok*, valamint a nyilvánosság és áttekinthetőség biztosítására nagyobb lehetőség nyílt, például a felelősségátvitel törvénybe való beemelése útján, avagy a társasági szerződés érvénytelenségének rendezése a Ctv.-ben stb.

Megjegyezzük, hogy a második Gt., amely most már egyszerre lépett hatályba a cégeljárás szabályozó törvénnyel, 1998. január 1-jén (1997. évi CXLIV és CXLV. törvény) a legtöbb változást a társasági formák terén nem a korlátolt felelősségű társaság, hanem a részvénytársasági forma szabályozásában hajtotta végre (részvényfajták differenciáltabb szabályozása, a zártan és nyilvánosan működő részvénytársaságok erősebb szabályozási szétválasztása stb.). A korlátolt felelősségű társaság szabályozása viszonylag érintetlen maradt, de az általános részi változások jelentősen megváltoztatták a társasági forma jogi környezetét.¹⁹⁵ A második társasági törvény tehát az első Gt. „javított” kiadásának is tekinthető. 1998 júniusában lépett hatályba (több rendelkezését tekintve fokozatosan), és az 1998-as kormányváltás sem hozott benne változást.

1.2.1 Általános részi változások

A társaságok közös szabályai körében a főbb újdonságok a következők voltak.

- a) A második Gt. általános részében megszüntetett több más törvénnyel való párhuzamos szabályozást (például a külföldiek befektetéseiről szóló törvénnyel), egyértelművé tette, hogy az egyesülés nem gazdasági társaság (bár a társasági törvényben maradt és a Gt. általános része vonatkozott rá), önállósultan szabályozta a kapcsolódó vállalkozásként – az egyes tagi formáktól elkülönítetten, de a részvénytársaságok mellett a korlátolt felelősségű társaságokra is kiterjedően – a konszernjogot (288. §), mégpedig a korábbinál jóval cizelláltabb szabályo-

¹⁹⁵ A változások általános indokolását l. SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény, cégtörvény.* HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1997. 9–36.

zásban. Szervesen beépítésre kerültek a társasági törvény általános részébe, és a számviteli fejlődéssel összhangban jóval részletesebb és precízebb szabályozásra kerültek a társaságok átalakulásával, egyesülésével, szétválásával kapcsolatos szabályok, ahol a társasági anyagi, illetve cégjogi eljárási rendelkezéseket is igyekeztek szinkronba hozni (kicsit a túlszabályozás bűnébe esve).

- b) A 3. § (4) bekezdése általában lehetővé tette – de csak külön törvény alapján – gazdasági társaság nonprofit, illetve közhasznú tevékenységre történő alapítását.
- c) A második Gt. következetesen szétválasztja a gazdasági társaság létrehozásához szükséges úgynevezett *alapítási engedélyeket*, az egyes tevékenységek megkezdéséhez, illetve folytatásához szükséges úgynevezett *működési engedélyektől* (6. §).
- d) Figyelemmel a társasági szerződés diszpozitivitásának értelmezésével kapcsolatos vitákra, amelyeket jogszabály-értelmezéssel nem lehetett rendezni, a második Gt. 9. §-a *megfordítja a szabályt*: a törvény rendelkezéseitől a tagok csak akkor térhetnek el, ha azt a törvény megengedi.¹⁹⁶ A főszabály most már a kógenca lett, amelyet főleg a személyegyesítő társaságok és a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában sokan hevesen vitáltak. Más kérdés, hogy mind a közkezeseti és betéti társaság, mind a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában igen sok volt a második társasági törvényben az eltérést engedő szabály, tehát ténylegesen a diszpozitivitás azért nem szűnt meg a szabályozásban.¹⁹⁷ (8).
- e) Jelentősen finomította a második Gt. az *egyszemélyes társaságokra* vonatkozó szabályzást. Átvette azt a több külföldi jogban megtalálható, 12. EU irányelvre is visszavezethető szabályt, hogy az egyszemélyes társaság újabb egyszemélyes társaságot nem alapíthat [4. § (4) bekezdés], viszont egyértelműen áttöri az egyszemélyes alapító korlátolt felelősségét a hitelezővédelmet erősítve [például 175. § (3) bekezdés]. Megjegyezzük, hogy az egyszemélyes társaságra vonatkozó korlátozás a harmadik Gt.-ből kikerült.
- f) Alapvető változás, hogy a cégbíróságoknál történt fejlesztés eredményeként 1998-ban megszűnt Magyarországon a cégbejegyzés visszaható hatálya. Az új társaságot a cégbíróságok konstitutív hatállyal, de ex nunc, azaz jövőre nézve jegyzik be, a korlátolt felelősségű társaság esetében 60 napos határidőn belül [Gt. 16. § (2) bekezdés, Ctv. 44. §].

Ezzel a változással kapcsolatban még több lényeges módosítás történt:

- a második Gt. bevezette az előtársaság intézményét (14–15. §). A társaság – irataiban „b.a.” jelzővel – a cégbírósághoz való bejelentkezés után meg-

¹⁹⁶ A Gt.-kommentárban a 20. §-sal kapcsolatban szinte kétségbeesetten próbálták magyarázni, hogy nem lehet eltérni a) a nem polgári jogi, pl. számviteli rendelkezésektől, b) a Gt. általános része szervezeti–vagyoni szabályaitól, c) a definitív szabályoktól, d) a külső jogviszonyokra vonatkozó szabályoktól. (L. SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A társasági törvény magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 116–117.) Sokat ez a törvényiszöveg-módosítás sem segített, ti. a tagok „egymás közötti viszonya” a társasági szerződés sajátosságai folytán szorosan összefügg a kft. mint jogi személy külső jogviszonyaival, a kft. szervezetével és működésével.

¹⁹⁷ A kógenca bírálatát l. BALÁSHÁZY Mária hivatkozott PhD-értekezésében. I. m. 28–41.

kezdheti tevékenységét, és az előtársaság a bejegyzéssel automatikusan végleges társasággá válik;¹⁹⁸

- az ügyvédi ellenjegyzéssel egyenértékű a közjegyzői okiratba foglalás, tekintettel arra, hogy 1991-ben létrejött a magánközjegyzőség intézménye;
 - a cégeljáráásban bevezették az úgynevezett *egyablakos rendszert*, tehát a társulók adminisztratív terhei jelentősen csökkentek;
 - ha a törvényes határidőn belül a cégbíróság nem dönt, 8 napos korrigálási határidő után a társaságot *a társasági szerződésben foglalt adatokkal kell bejegyezni* (Ctv. 42. §). Ez az úgynevezett *automatikus cégbejegyzés*, amely az aggódmakkal szemben nem okozott problémát, tudniillik szinte nem fordult elő.
- g) A második Gt. először alkalmaz a magyar társasági jogban általános rendelkezéseket a szélesebb értelemben vett taggyűlésre (társasági formaként eltérnek az elnevezések), mint a társaság legfőbb szervére (19–20. §).
- h) Az ügyvezetés körében kisebb modernizációs változások történtek: csak természetes személy lehet korlátolt felelősségű társaság ügyvezetője, csak személyesen járhat el, és csak három gazdasági társaságban vállalhat ilyen megbízást. (A felügyelőbizottsági tagságra vonatkozó korlátozás viszont megszűnt). Erősítette a törvény a vezető tisztségviselők önállóságát és önfelelősségét (22. §), viszont az összeférhetetlenségi előírások szigorodtak. Bevezetésre került a cégvezető intézménye (39. §). Az ügyvezető változatlanul munkaviszony, illetve polgári jogi megbízási jogviszony keretében tevékenykedhet.
- A vezető tisztségviselők felelősségével kapcsolatban a 29. § alapvető tételeket mondott ki, nevezetesen
- a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal és
 - a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján köteles ellátni,
 - kárfelelőssége a társaság irányításában a vétkességi *exculpációs* felelősség (Ptk. 339. §) alapján áll fenn,
 - többes károkozás esetén az ügyvezetők felelőssége főszabályként egyetemleges. (A részvénytársaságnál megjelent az egyszemélyes igazgatóság lehetősége.)
- i) A felügyelőbizottságra vonatkozó szabályok finomodtak. (31–38. §). A legalapvetőbb változás, hogy a részvénytársaságnál, illetve a korlátolt felelősségű társaságnál is mód van német mintára az úgynevezett *irányító felügyelőbizottság* létrehozására (33. §), amely nemcsak ellenőríz, hanem az ügyvezetés fölét

¹⁹⁸ A Vorgesellschaft, mint a leendő társaság előképe F. RITTNER freiburgi professzor hatalmas, *Die werdende juristische Person* (i. m.) című műve nyomán a német dogmatikában alakult ki. Magyarországon is vitás, hogy az előtársaság mint ilyen, mennyire önállóan jogképes, mennyire előkép csak. A kérdés akkor éleződik ki, ha a cégbíróság megtagadja a társaság bejegyzését és az előtársaságot meg kell szüntetni. Mennyiben felelnek az „előtársasági tartozásokért” a tagok, illetve és/vagy a vezető tisztségviselők?

kerülve érdemi üzletpolitikai döntéseket hoz. A felügyelőbizottság általában fakultatív szerv, kivéve, ha a törvény kötelezővé teszi, mint például a korlátolt felelősségű társaságnál 50 millió Ft törzstőke felett. A munkavállalók felügyelőbizottságban való részvételének, azaz a dolgozói participációnak szabályai érdemben nem változtak, de részleteiben egyértelműbben és a munkavállalók javára kerültek szabályozásra.

- j)* Az időközben kiadott könyvvizsgálói törvény lehetővé tette, hogy a második Gt. részletesebben szabályozza a társasági könyvvizsgáló jogállását (41–45. §). A könyvvizsgáló a gazdasági társaságnál általában fakultatív szerv, de például kötelező az egyszemélyes kft.-nél és az olyan korlátolt felelősségű társaságnál, ahol a törzstőke az 50 millió Ft-ot meghaladja.
- k)* A törvény finomította a jogsértő társasági határozatok bírósági felülvizsgálatát (például szubjektív és objektív jogvesztő megtámadási határidők szétválasztásával – 47. és 48. §). Az alapvető változást viszont a tagkizárás anomáliáinak megszüntetése jelentette. Mindenekelőtt elvált a törzsbetétet be nem fizető tag tevékenységi viszonyainak megszüntetése a tagkizárástól. Másodsorú bővültek a tag kizárhatatlanságainak esetei: részvényes, kétszemélyes társaság, a szavazatok háromnegyedével rendelkező tag. Végül a legfontosabb: a taggyűlés nem zárhat ki tagot, csak arról dönthet, hogy a társaság kizárási keresetet indítson a társaság céljait nagymértékben veszélyeztető tag ellen. A tagot tehát a bíróság zárja ki, addig csak – külön kérelemre – tagsági jogainak gyakorlását függesztheti fel (49–50. §).
- l)* A társasági szerződés módosításánál a második társasági törvény már megkülönböztette az érdemi és a kisebb technikai módosításokat, ez utóbbiaknál elég az egyszerű szótöbbség a taggyűlés határozatánál (20. §).
- m)* A szlovén és a horvát társasági törvény tapasztalatai alapján a magyar Gt.-be is bekerült a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság vonatkozásában a vállalatkiürítés (csalárd csőd) esetére koncentráltan a tagra való felelősségátvitel, lényegében a Ptk. 5. §-ában foglalt általános joggal való visszaélés általános tilalmának sajátos társasági jogi alkalmazásaként – 56. § (3)–(4) bekezdés. Ez a szabály azután fokozatosan finomodott a jogalkotás során.

1.2.2 A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának változásai

A korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó részben (XI. fejezet, 121–174. §) lényeges változás az első Gt.-hez képest alig van, az általános részi változások hatottak elsősorban erre a társasági formára.

- a)* A társasági szabályozás általánosan kőgenssé válása következtében ki kellett mondani a 123. § (2) bekezdésében, hogy a társasági szerződés kötelező tartalma körében mely szabályoktól lehet eltérni, és melyektől nem.
- b)* A törzstőkeminimum 3 millió Ft-ra emelkedett, – itt tulajdonképp az időközi értékváltozásokhoz igazodó valorizációról volt szó. Az apportot most már a Gt.

- a korábbinál jóval egyértelműbben meghatározta: vagyoni értékű forgalomképes i) dolog, ii) szellemi alkotás, iii) jog (124. §).
- c) Kifejezetten intézményesítette a törvény a többletjogosultságokkal rendelkező üzletrészt (133. §), és megjelent a dolgozói üzletrész is (145. §).
- d) Az üzletrész átruházás szabályai lényegében változatlanul maradtak, de a 157. § kimondta, hogy a társasági szerződésben korlátozható, illetve kizárható az üzletrész adásvételi jogcímtől eltérő jogcímen való átruházása (például ajándékozás, csere).
- e) A tag halálával, illetve jogi személy esetén megszűnésével az üzletrész automatikusan átszáll a jogutódra, de ezt a lehetőséget a társasági szerződés kizárhatja (139. §).
- f) A saját üzletrésztől eltérő szabályozást kapott az az eset, amikor a társaság az üzletrészt „magához vonja”, például tagjának jogutód nélküli megszűnése esetén (144. §). E szabály következtében az üzletrész bevonása is differenciáltabb szabályozásban részesült.
- g) Jóval részletesebb szabályozást kapott a taggyűlés (150–156. §), továbbá a törzstőke felemelése és leszállítása (159–167. §).

1.2.3 Más társasági formák szabályozásának hatása a korlátolt felelősségű társaságra

Az 1988-as társasági formák alapvetően fennmaradtak, bár tisztultak. Egyes régies formák (gmk.) kikerültek a törvényből, és a Gt. melletti speciális társaságok köre is szűkült.¹⁹⁹ A formák világos elkülönítése – eltérő előnyökkel és hátrányokkal – fennmaradtak.²⁰⁰ A magyar irodalomban, illetve gyakorlatban érdekes módon a betéti részvénytársaság vagy a korlátolt felelősségű társaság beltaggal bíró betéti társaság, illetve a csendes társaság iránti igény voltaképp nem is jelentkezett. A szövetkezetet viszont a második Gt. erősebben közelítette a társasági joghoz (egyres vonatkozásokban a Polgári Törvénykönyv mellett a Gt. is mögöttes jogterülete volt a szövetkezeti törvénynek), ezt a kapcsolódást azonban a 2006. évi X. törvény, az új szövetkezeti törvény később megszüntette.

A közös vállalat bennmaradt a társasági törvényben azzal a változással, hogy most már természetes személy is lehetett tagja. A gmk., illetve a vgmk. (jogi személy kötelezettségvállalásával működő gazdasági munkaközösség) kikerült a Gt.-ből. Az egyéni vállalkozás, mint ilyen nem, de az egyéni cég a társasági törvény átalakulási szabályai-

¹⁹⁹ L. BARTHA Judit – FAZEKAS Judit (szerk.): *Speciális társaságok: A társaságok különös formái – azonoságok, eltérések a gazdasági társaságokkal*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.

²⁰⁰ L. erről PAPP Tekla: *Gazdasági társasági formák Magyarországon. Előnyök és hátrányok*. In: Uő (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus XIII. I. m.. 123–137.

nak megfelelő alkalmazásával átalakulhatott korlátolt felelősségű társasággá (egyébként részvénytársasággá is, de ilyen alig fordult elő).

A közkereseti és a betéti társaságok szabályozása szervezetszerűbbé vált, mint az első társasági törvényben. Megjelenik a taggyűlés (82. §), amelyet a 89. § a tagok gyűlésének nevez, és többlétszavazati jogot is biztosíthat a társasági szerződés egyes tagoknak. A tag személyes közreműködése már nem kötelező (84. §). Az üzletvezetésre jogosult tagra alkalmazni kell a vezető tisztségviselőkre vonatkozó személyi előírásokat [86. § (4) bekezdés].

Először kapott nagyobb elvi jelentőséget a zártkörű vagy nyilvános működés a részvénytársaság körében, mint a zártan vagy nyilvánosan való alapítás. Ezzel megkezdődik részben a részvénytársaság egységes intézményének szétbontására való törekvés, azaz a „tőzsdei” (ténylegesen a nyilvános, hiszen nem minden nyilvános tőzsdei) és a zártan működő részvénytársaságok elkülönítése (amelyet az 1996-os új értékpapírtörvény tett szükségesé), részben a zártan működő részvénytársaságok korlátolt felelősségű társaság okhoz való közelítése (177. §).²⁰¹ A zártkörűen működő részvénytársaságnál ugyanis számos, korábban csak a korlátolt felelősségű társaságokra jellemző szabályt fogadtak el, például a névre szóló részvény átruházását az alapító okirat (a zárt részvénytársaságnál már nem is alapszabályról beszéltek) korlátozhatja (180. §), a részvényre elővásárlási jogot lehet kikötni (183. §). A szabályozásban már a zártkörű alapítás került első helyre a nyilvános alapítás helyett, a zártkörűen működő rt. alapító okirata a vezérigazgatóra ruházhatja az igazgatóság hatáskörét, tehát megjelenik az egyszemélyes ügyvezetés (244. §).

A második Gt. konszernszabályai teljesen azonosak a zártkörűen működő részvénytársaságoknál és a korlátolt felelősségű társaságoknál (288. §), de az új értékpapírtörvény (1996. évi CXI. törvény) a nyilvánosan működő rt.-kre nézve már – vállalatfelvásárlás címen – bevezeti az angol–amerikai *take over*-eljárást.²⁰² Ez tovább közelítette egymáshoz a zártan működő részvénytársaságot és a kft.-t.

1.3 A 2006-os harmadik társasági törvény

2004-ben Magyarország az Európai Unió *tagállama* lett, az Unió társasági joga viszont az 1995 és 2005 közti évtizedben igen sokat fejlődött. Jogharmonizációs okokból tehát mindenképp felül kellett vizsgálnunk társasági jogunkat. Emellett figyelembe kellett venni a második Gt. hatálybalépése utáni gyakorlati tapasztalatokat, elsősorban a cég-bírósi, de az általános bírói gyakorlatot is, továbbá az időközi gazdasági jogalkotást, amelyből főleg a tőkepiaci jog, a versenyjog és a számviteli jog fejlődése igényelt társa-

²⁰¹ L. KOMÁROMI Gábor: *A korlátolt felelősségű társaságra és a zártkörűen működő részvénytársaságokra vonatkozó szabályozás összevetése de lege ferenda*. *Gazdaság és Jog*, 2003/12. 10–12.

²⁰² L. KALÓ Ágnes: *Konszernjogi felelősség Kft.-Konszern esetén*. *Jogtudományi Közlöny*, 1995/3. 124–133., a felelősségi problémák általános elemzését l. TÖRÖK Tamás: *Felelősség a társasági jogban*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2007.

sági jogi változásokat, végül a technikai fejlődést, amelyben az elektronizáció lehetőségének növekedése az elsődleges a társasági jog szempontjából.²⁰³

Így született 2003-ban kormányzati döntés az új társasági törvény létrehozásáról, amely természetesen az eddigi út folytatása, és az első Gt.-n alapul. Ugyanakkor a Kodifikációs Bizottság részére a kormányoldaltól kiadott feladatmeghatározás már új követelményeket is támasztott, elsősorban a részvénytársaságok tekintetében. Az ideértendő elvárások erőteljes angol–amerikai jogi behatást mutatnak, nevezetesen főleg a *corporate governance* elveinek, az úgynevezett *felelős vállalatirányításnak* érvényesítése érdekében. Emellett – az akkor az egész Unióban érvényesülő irányzatnak megfelelően – biztosítani kívánták a vállalkozások gyorsabb és költségtakarékos piacra lépését. Természetesen az Unió akkor is hangsúlyozta a hitelezővédelem–befektetővédelem fontosságát, *de a piacra lépés gyorsasága volt az alapvető szempont*, e téren pedig korábban erős bírálat érte a magyar jogalkotást és joggyakorlatot a külföldi befektetők részéről.

Maga a harmadik Gt. még a Kodifikációs Bizottság akkori vezetője szerint a „*fontolva haladás*” törvénye volt, igyekezett fenntartani a német–osztrák hagyományokat és mérsékelten utat engedni az angol–amerikai hatásoknak.²⁰⁴ A 2007-es cégtörvény novellában azonban – nem sokkal a társasági törvény hatálybalépését követően – már az amerikai felfogás szinte korlátok nélkül érvényesült.

A harmadik Gt. megalkotása során egyébként már felmerült a *társasági jog polgári törvénykönyvbe való behelyezése*, de akkor még erről döntés nem született, tekintettel arra, hogy látható volt: az új Ptk. előkészítése még éveket igényel.

1.3.1 A korlátolt felelősségű társasági szabályozására ható új általános részi rendelkezések

A Gt. szabályainak kógenssé tétele 1997-ben megoldotta a korábbi gyakorlati nehézségeket, ugyanakkor most már épphogy a vállalkozói kreativitás túlzott korlátozása okozott problémákat. Ezért a Gt. 9. §-a kiegészült azzal a mondattal, hogy nem minősül a törvénytől való tiltott eltérésnek olyan kérdés társasági szerződésben való rendezése, amelyről a törvény nem szól, feltéve, hogy ez a rendelkezés nem áll ellentétben a társasági jog rendeltetésével vagy az adott társasági forma szabályozásának céljával, vagy nem sérti a jóhízemű joggyakorlást. Ez a szabály (amely nem vitásan generálklauzula) növelte a társulni kívánók szabadságát, amely személyegyesülések, különösen a korlátolt felelősségű társaság esetében különösen fontos.

Alapvető változás volt, hogy a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése a Ctv. mellékletében szereplő szerződés minta változtatás nélküli kitöltésével is elkészíthető.

²⁰³ L. GADÓ Gábor bevezető tanulmányát: SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény, cégtörvény, 2006–2007.* HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2007, különösen 13–25. és 43–61. Hasonlóan GADÓ Gábor: *Társasági jogi reform Európában.* I. m.. 321–341.

²⁰⁴ L. SÁRKÖZY Tamás: *A harmadik Gt. – a fontolva haladás törvénye.* Gazdaság és Jog, 2006/6–7. 3–10.

(A zártan működő részvénytársaságnál a mintát 2007-ben vezették be.) Ez esetben a társaság gyorsított cégbejegyzési eljárásban jön létre, a vállalkozások ez irányú igényei kielégítésre kerülnek.²⁰⁵

A harmadik társasági törvény kimondja, hogy a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében minden olyan tevékenység feltüntethető, amit törvény nem tilt vagy nem korlátoz. Eredetileg ez azt jelentette, hogy a főtevékenységen túl a társaság által végzendő bármely további, nem tilos tevékenységet nem kellett bejelenteni a cégbíróságnak, tehát a cégjegyzékben nem szereplő tevékenységeket is folytatni lehetett (2008-ban azonban a 12. § (3) bekezdésének beiktatásával ezt a lehetőséget megszüntették – 2008. évi XCVI. törvény).

A harmadik Gt. szabályozta először teljes értékűen a társasági szerződés *érvénytelenségét*, amely korábban – álláspontom szerint helytelenül – a Ctv.-ben volt elrejtve. A 12. § (3)–(6) bekezdése világosan meghatározza, hogy mi a helyzet a jogerős cégbejegyzésig, illetve ez után. Az általános polgári jogi szabályok csak a cégbejegyzésig érvényesülnek. A jogerős cégbejegyzés után a társasági szerződés semmisségét *csak a törvényben taxatívan megállapított öt okból lehet megállapítani*, ilyen a korlátolt felelősségű társaságnál a törzstőke legkisebb mértékére vonatkozó szabály megsértése.

Folytatva a változások sorát, a 13. § a részvénytársaságokra és a korlátolt felelősségű társaságokra egyaránt vonatkozó általános apportszabályozást tartalmaz, az eddigi következtelenségek kikerültek a Gt.-ből. A 20. § pedig a társaság legfőbb szerve működésébe beépíti az *elektronikus hírközlő eszközök alkalmazását*, amely szabályt azután a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában a 145. § konkretizál.

Az ügyvezetés vonatkozásában több lényeges újítást vezetett be a harmadik Gt., így

- a) a nyilvánosan működő részvénytársaság egységes irányítási rendszerben, az angol–amerikai Board-szisztémában felügyelőbizottság nélkül, igazgatótanáccsal is működhet, ha ezt az alapszabályban kimondják. Erre nyilvánvalóan az európai részvénytársasággal való konkurencia szorította rá a törvényhozást (21. § (2) bekezdés d) pont);
- b) eredetileg a 22. § (2) bekezdése kimondta, hogy a vezető tisztségviselői jogviszonyt kizárólag polgári jogi megbízás szabályai szerint lehet ellátni. Ez főleg a korlátolt felelősségű társaságoknál váltott ki ellenállást, hiszen az ügyvezetők jelentős része munkaviszonyban állt. A 2007. évi LXI. törvény az aktív képviselői lobbizás eredményeként visszahozta a munkaviszony lehetőségét, mégpedig nemcsak a kft.-nél, hanem a részvénytársaságok igazgatósági tagjainál is, ahol ezt már egyébként 1998-ban megszüntették;
- c) a vezető tisztségviselés számszerű korlátozása teljesen megszűnt, és a társasági szerződés lehetővé tette az ügyvezetői megbízás határozatlan időre történő megállapítását is (25. §). Az összeférhetetlenségi okok viszont szaporodtak;

²⁰⁵ A szerződésmintákkal kapcsolatos aggályokat I. TAMÁNE NAGY Erzsébet: *A közhiteles cégeljárás vége, avagy óvakodj a szerződésmintától*. Gazdaság és Jog, 2007/11. 3–14.

- d) a 30. § (5) bekezdése általános jelleggel szabályozza az ügyvezetői felmentvény intézményét, amelyet német mintára számos korlátolt felelősségű társaságnál a társasági szerződésben már korábban is alkalmazták. A felmentvénnyel a taggyűlés az adott üzleti évre nézve igazolja az ügyvezető tevékenységének elismerését, és így könnyebbé teszi az ügyvezető védekezését egy későbbi társasági kártérítési keresettel szemben – ez különösen az elismert és tényleges vállalatcsoport bevezetéséig bírt különös jelentőséggel szabályozási háttér nélkül a gyakorlatban;
- e) a cégvezetői intézmény differenciálódott: lehetséges egy vagy több általános cégvezető, telephelyi–fióktelepi cégvezető (32. §);
- f) a vezető tisztségviselők társasággal szembeni kártérítési felelősségéről rendelkező 30. §-ba bekerült egy igen nagy vitát és jogalkalmazási bizonytalanságot okozó (3) bekezdés. Eszerint a társaság, így a korlátolt felelősségű társaság is „fizetőképességével fenyegető helyzet” bekövetkezése után az ügyvezetés nem a társaság, hanem a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján köteles tevékenységét kifejtetni és külön törvény e kötelezettség megszegése esetén előírhatja a kft. ügyvezetőjének (több ügyvezető esetén egyetemlegesen) hitelezőkkel szembeni közvetlen helytállási kötelezettségét. Ez a külön törvényi rendelkezés pedig gyorsan megjelent a Cstv. 33/A. §-ában, amely szerint a hitelezők, sőt a felszámoló is már a felszámolás ideje alatt is kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy az ügyvezető ezen kötelezettségét megsértette. Ezt követi a konkrét helytállási igény a vezető tisztségviselőkkel szemben, akik a vétkességi felelősség általános szabályai szerint menthetik ki magukat.²⁰⁶ Ezek a rendelkezések az amerikai wrongful trading-szabályozás sajátos magyar megvalósítását jelentik;
- g) a Ctv. a törvényességi felügyelet körében növelte a vezető tisztségviselőkkel szembeni szankciós lehetőségeket, és bevezette a társaság törvényes működése helyreállítása céljából a cégbíróság által 90 napra kirendelhető felügyelőbiztos intézményét is (Ctv. 81–82. §).

A törvény növelte a felügyelőbizottság fakultatív jellegét, így a korlátolt felelősségű társaságnál is megszűnt a törzstőke nagyságától függő felügyelőbizottság (33. §). A munkavállalói küldöttek felügyelőbizottságban való részvételének kötelező jellege is megszűnt, mert az üzemi tanács az ügyvezetéssel kötött megállapodásban – nyilván más gazdasági előnyök fejében – erről lemondhat (38. §). Ha az ügyvezetést határozatlan időre bízzák meg, a felügyelőbizottsági tag megbízatása is lehet határozatlan idejű (ilyen lehetőség a könyvvizsgálónál nincs).

²⁰⁶ Erről a vezetői felelősségről l. BENCZE Bálint: *A hitelezői érdeksérelem megállapíthatósága az ügyvezetői tevékenység kapcsán*. *Gazdaság és Jog*, 2012/6. 10–14., és FÓNAGY Sándor: *A társaság jogi személyiségével visszaélő tulajdonos, illetve a vezető tisztségviselő kárfelelőssége*. *Gazdaság és Jog*, 2010/9–10. 9–16.

1.3.2 A korlátolt felelősségű társaságok szabályozásában végrehajtott változások

Ezek a módosítások általánosságban nézve meglehetősen csekélyek. A korlátolt felelősségű társaságot a törvény IX. fejezete a korábbinál lényegében azonos módon és terjedelemben szabályozta (111–170. §), bár elég jelentős mértékben végzett szövegfinomítást.

- a) A társasági forma törzstőkeminimumát 3 millió, a törzsbetétminimumot 100 000 Ft-on hagyta a törvény. Ezen történt 2007-ben lényegi változás (114. §). A pénzbeli hozzájárulások felét a bejegyzési kérelem benyújtásáig be kell fizetni, a hátralévő részt a bejegyzéstől számított 1 éven belül. A pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulások egymás köztire vonatkozó szabályt viszont a harmadik Gt. már nem tartalmazza.
- b) A harmadik társasági törvény kifejezetten dolgozói üzletrészre vonatkozó szabályt nem tartalmaz, de természetesen lehet olyan üzletrészt biztosítani, amelyhez a többiekétől eltérő tagsági jogok fűződnek (121. §).
- c) A társasági szerződésben korlátozni lehet az üzletrész tagok közti forgalmát. A külsőkre való átruházásnál maradt a háromrétegű elővásárlási konstrukció, de ettől a tagok a társasági szerződésben eltérhetnek (123. §).
- d) Új rendelkezés a házastársi közös vagyonból szerzett üzletrészre vonatkozó szabályozás, amelynek kezelése korábban a joggyakorlatban bizonytalan volt (129. §).
- e) Elég vitatható módon változtatta meg a harmadik Gt. a korlátolt felelősségű társaság a saját üzletrész szerzésére vonatkozó szabályozást (135. §). Eltörölte a saját üzletrész megszerzése mértékének felső határát [tehát akár 99,9% mértékű saját üzletrészt is lehet szerezni], és a saját üzletrész egyéves elidegenítési határidejétől is el lehet a társasági szerződésben térni (tehát akár 10 évet is elő lehet írni).

1.3.3 Más társasági formák szabályozásának korlátolt felelősségű társaságokra kiható változásai

- a) A harmadik Gt. a *jövőre nézve megszüntette a közhasznú társaság* intézményét, és kellő átmeneti idővel kivezette a már működő társaságokat is a magyar társasági jogból. Ennek mintegy ellentételeként a 4. § bevezette a *nonprofit gazdasági társaság* intézményét, amelyet nemcsak korlátolt felelősségű társaság, hanem bármilyen gazdasági társasági formában létre lehet hozni (túlnyomó többségében persze a kft.-k működtek nonprofit szervezetként). A nonprofit gazdasági társaság egyik alfaja a közhasznú gazdasági társaság. E két társaságra a nyereség-, illetve vagyonkivétel szempontjából a törvény speciális rendelkezéseket állapít meg.
- b) A *közös vállalat* kikerült a jövőben választható gazdasági társaságok köréből, csak a már működők maradhattak meg. Ez azt jelenti, hogy a tagok mögöttes felelős-

- ségével működő társasági forma Magyarországon megszűnt a korlátolt felelősségű társaság versenytársa lenni. (Ténylegesen már jó tizenöt éve nem volt az.)
- c) A közkereseti és betéti társaság több ezirányú kívánság ellenére ugyan nem kapott jogi személyiséget 2006-ban sem, de azért a „szerződéses” jelleg és a „szervezeti” jelleg arányában ez utóbbi kicsit erősödött, és ezáltal némileg fokozódott a korlátolt felelősségű társasághoz való közeledés is. A tag már nem köteles a tagok gyűlésén személyesen részt venni, igénybe vehetők az elektronikus hírközlési eszközök ezen társasági formák esetében is. A tagok szavazati jogát a társasági szerződés egymástól eltérítheti. Csökkent az egyhangúsághoz kötött taggyűlési határozatok köre (93. §). A legfőbb „csapás” a kft. számára, hogy a 99. § lehetővé teszi a társasági részesedés átruházását (101. §), ezáltal azt éppúgy forgalomképes vagyoni értékű jogként kezeli, mint a korlátolt felelősségű társaság üzletrészét. Ezt a szabályt a gyakorlat kényszerítette ki, amely különböző jogszabályt megkerülő technikákkal ezt már 1988 óta ténylegesen alkalmazta. A társasági részesedés átruházása az eladó tag és a vevő kétoldalú megállapodásával történik, de tulajdonképp háromoldalú jogviszony, mert az átruházás a közkereseti és betéti társaság társasági szerződésének tagok által történő módosításával válik hatályossá.
- d) A korlátolt felelősségű társaságra való másik „hátrányos” kihatás, hogy a harmadik Gt.-ben már *rendszerspecifikussá válik a zártan működő részvénytársaságok és a nyilvánosan működő részvénytársaságok egymástól való elkülönítése*. A zárt rt. szabályozásának kft.-hez való közelítése tulajdonképp az értékpapírral bíró korlátolt felelősségű társaság burkolt megjelenését jelenti a kft. részleges kiszorítása céljából. Ennek megfelelően a harmadik társasági törvényben is a legtöbb változás a részvénytársasági fejezetben tapasztalható.

A részvénytársaságok a harmadik Gt.-ben már definíciószerűen és cégnévszerűen is Zrt.-re vagy Nyrt.-re válnak szét, ez nemzetközi relációban is unikum, tekintettel arra, hogy az részvénytársaságok kb. 1-2%-a csak a nyilvános társaság, és az nyrt.-k több mint fele nem tőzsdei társaság (171–172. §) volt. A részvénytársaságokra vonatkozó X. fejezet nagyon kevés általános szabály után (171–183. §), már az rt.-szabályokat (például a kibocsátható részvényfajtákat stb.) a zártkörűen működő részvénytársaságokra állapítja meg mintegy száz paragrafusban (184–284. §), és a nyilvánosan működő részvénytársaságoknak mintegy mögöttes jogterülete a zárt rt. (285. §). Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a X. fejezet 3. címe az nyrt.-re vonatkozó külön szabályokat állapítja meg 285–315. §-a között. A nyilvánosan működő részvénytársaságok részvényei csak dematerializált részvények lehetnek (286. §). Az nyrt. nyilvánosan is alapítható, de a tőkepiaci törvény rendelkezései folytán a Gt. 288–295. §-ában szabályozott klasszikus részvénytársasági alapítási módszer gyakorlatilag eleve alkalmazhatatlan volt.²⁰⁷

²⁰⁷ L. FISCHER Judit: *A nyilvánosan működő részvénytársaságok elvi kérdései*. Gazdaság és Jog, 2006/6–7. 17–23.

e) A harmadik Gt. a konszernjog körében a korlátolt felelősségű társaságra is kiterjedő módon bevezeti az elismert vállalatcsoportot, az uralkodó tag és az ellenőrzött társaságok közti uralmi szerződés intézményét az úgynevezett *konzolidált mérleg* számviteli kategóriájára támaszkodva. Ugyanakkor a harmadik társasági törvény a befolyásszerzési szabályok körét viszont lényegében a minősített többségű (75%) befolyásszerzésre korlátozza (52. §). Az elismert vállalatcsoportban az uralkodó tag „*bárki*” lehet, ellenőrzött társaság viszont csak korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság (55. §) – a kft. minőség eltérő szabályokkal tehát e körben nem jár. A harmadik Gt. 64. §-a ugyanakkor ismeri a tényleges vállalatcsoport intézményét.

Az elismert vállalatcsoport – egyébként amerikai ízlésű jogászok (például Hanák András) által gyakran támadott – intézménye egyben azt is jelentette, hogy most már nemcsak a *külső konszernjog* alakul ki (hitelezőkkel, befektetőkkel szembeni relációk), hanem az úgynevezett *belső konszernjog* is, például az anyatársaság és a leánytársaságok menedzsmentje közti viszonyok is rendeződtek.

f) A cégeljárás nemcsak a gyorsaság, illetve az elektronizáció szempontjából fejlődött, hanem sok más vonatkozásban is, és ez visszahatott a korlátolt felelősségű társaságokra is. Részleges dereguláció történt, a társaságok státuszváltozásai modernebbül kerültek szabályozásra, a jogutód nélküli megszűnésnél szabályozásra került az úgynevezett *vagyonrendezési eljárás*, a végelszámolás kikerült a csődtörvényből, és a cégtörvény szerves részévé vált. Egyszerűbbé vált a fantomcégek törlése, differenciálódott a végelszámolás (egyszerűsített, illetve kényszer-végelszámolás).

1.4 „Huzavonák” 2007–2011 között

1.4.1 A piacra lépés felgyorsítása 2007-ben a Ctv. novelláival

A harmadik Gt.-ig társasági jogi fejlődésük viszonylag egyenletes volt, de a harmadik társasági törvényen már látszott az „*amerikanizálódás*”, igaz, hogy az eredeti közlönyállapotban még csak korlátok között. A folyamat megszakadása a 2007-es (2007. évi LXI. törvény – 2007. szeptember 1-jén lépett hatályba), illetve a 2008-as (2008. évi XCVI. törvény – 2008. december 27-én lépett hatályba) cégtörvénynovellákkal burkoltan történt, azaz cégtörvény-módosítások hatottak vissza a Gt. struktúrájára. Formálisan az elektronikus cégeljárás 2008. július 1-jei kötelező bevezetése volt a fő indok, de az egyébként zömmel helyes cégjogi dereguláción túl a *társasági jogban is mélyreható változások* történtek. A legfőbb változások a következők:

a) A korlátolt felelősségű tőketársaságoknál (kft., rt.) általános jellegű törzs(alap) tőke-leszállítás történt. Az eredetileg tervezett 1000 Ft-os törzstőke minimumot ugyan nem sikerült bevezetni, de az 1988-as értéknél kisebb minimumokat – korlátolt felelősségű társaságnál 500 000 Ft, zártkörűen működő részvény-

társaságnál 5 millió Ft – igen. Az indok az volt, hogy a 3 milliós törzstőke-minimum elve fiktív, hiszen ez az összeg rögtön kivethető. Ehhez hozzájárult a cégtörvény-novella azon értelmezési lehetősége, hogy egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságot már egy 100 000 Ft-os törzsbetéttel is létre lehet hozni (ez később megdőlt), illetve az új egyéni vállalkozási törvény (2009. évi CXV. törvény), amely az *egyéni cégeknél* lehetővé tette, hogy a pótbefizetés összegének meghatározásával erre az összegre lehessen korlátozni az egyéni vállalkozó felelősségét. Ténylegesen ezáltal a korlátozott felelősségű egyéni cég intézményét hozták létre (27. §), ahol is akár 5 Ft-os pótbefizetésre lehetett korlátozni az egyéni cég mögött álló vállalkozó felelősségét. Ezzel a pótbefizetéssel viszont ténylegesen kft.-sítették az egyéni cég ezen válfaját.²⁰⁸

Bár az eltelt négy év alatt – jól mutatva a Gt. eddigi rendjének magyar vállalkozókban való meggyökerezését – nem voltak a gyakorlatban jelentős változások (azaz nem hajtottak végre a korlátolt felelősségű társaságok tömegesen törzstőke-leszállítást, illetve nem volt jelentős mozgás a bt.–kft., illetve kft.–egyéni cég egymás közti relációjában) elvileg ez a változás a korlátolt felelősségű társaság egész konstrukcióját vitássá tette.²⁰⁹

- b) A zártkörűen működő részvénytársaságok két variációjának (többszemélyes–egyszemélyes) a törvény szerződésminták közé való felvétele azt jelenti, hogy társaságalapítás esetén az elektronikusan benyújtott szerződést a cégbírósnak egy munkaórán belül be kell jegyeznie a zárt részvénytársaságoknál és a korlátolt felelősségű társaságoknál egyaránt (az individuális szerződéseknel a határidő főszabályként 15 munkanap). Ez a rendelkezés az alapítási stádiumban formálissá teszi a cégbírósi törvényességi felügyeletet, gyakorlatilag megszünteti azt, ugyanakkor fenntartja a minta ügyvédi ellenjegyzését (közjegyzői okiratba foglalását). Az azóta eltelt idő azt is bizonyította, hogy bár az elektronikus nyomtatvány alapján történő cégbejegyzési (vállalkozásbejegyzési) ügynevezett *elektronikus nem peres eljárást* talán túl gyorsan, a kellő előfeltételek hiányában vezették be, a nehézségeken már túljutottunk, és az elektronikus cégeljárás működik.
- c) a törvény túlajtotta a székhely-liberalizációt, nagymértékben megkönnyítve a társaságok fantomizálhatóságát. A székhely elszakadt a társaság központi ügyintézésétől, elsődleges tevékenységétől, ami mindenképp túlzás, emellett az ügyvédi székhelybiztosítás Magyarországon eddig ismeretlen volt és szerintem nehezen összeegyeztethető az ügyvédi törvénnyel is.

²⁰⁸ L. GÁL Judit – SUSÁN Judit – SIKLÓSNÉ ANTAL Györgyi: *Az egyéni vállalkozó és az egyéni cég új szabályai*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2011. 134–135.

²⁰⁹ Egyes deregulációs intézkedések nyilván helyesek voltak (cégnév, aláírási címpéldány, közzététel saját honlapon, idegen nyelvek használata, cégnévpriorálás megkönnyítése, beszámoló letétbe helyezésének szabályozása stb.) és az általános illetékleszállítás is üdvözlendő. A Ctv.-novella általános értékelését l. SÁRKÖZY Tamás: *Merre tovább társasági jog? A Cégtörvény módosítása után*. Gazdaság és Jog, 2007/9. 3–7. A törzstőkevitát l. SZEGEDI András: *Az „ezer forintos kft.” védelmében*. I. m. . 8–13.

- d) A törvény lehetővé tette, hogy egy korlátolt felelősségű társaság tartósan taggyűlés nélkül is működhessen, mert ezentúl az éves beszámolóról is lehet taggyűlés nélkül dönteni.²¹⁰

1.4.2 „Visszakozás” 2011-ben

A 2012. március 1-jén hatályba lépett 2011. évi CVCVII. törvény – nem vitásan a világgazdasági válság hatására és a 2010-es választásokat kétharmados többséggel megnyerő új kormány állami beavatkozás iránt fogékonyabb felfogásának eredményeként – jelentős változásokat hajtott végre a társasági és cégtörvényen. A törvény preambuluma világosan jelzi a változtatás célját: az egyre elszaporodó – a hitelezőket, illetve az államot károsító, piacra lépés korlátainak lebontásával és az egyszerűsített cégeljárással való – *visszaélésekkel szembeni fellépés*, amely törvényszerűen a 2007–2008-as módosítások *„visszakorrigálását”* jelentette.²¹¹

A főbb változások a következők:

- a) Az *egyszerűsített cégeljárás* igen jelentős változáson ment át. Mindenekelőtt az egyszerűsített eljárásból kivételre került az egyszerűsített változásbejegyzés. A bejegyzési eljárás esetében a jogi képviselő elektronikusan beküldi a cégbíróságnak a bejegyzési kérelmet, ennek alapján – a korábbiaknak megfelelően – megkapja az automatikusan generált cégjegyzékszámot, de az adószámot már nem. Az új törvény értelmében az adószámot az adóhatóság a tagok, és vezető tisztségviselők úgynevezett *„előzetes megvizsgálása”* után adja ki, ennek körében egy munkanapon belül előzetesen nyilatkozik, hogy az adószám megállapításának van-e akadálya. Ha a tagok és a tisztségviselők mindegyike megfelel az adótörvényben meghatározott feltételeknek, úgy az adószámot kiadja a NAV, és nincs akadálya a társaság cégjegyzékbe való bejegyzésének.

Az előzetes közbeiktatott *„szűrés”* lényege, hogy a jövőben nem kap adószámot az a társaság, melynek tagjaihoz, annak más cégeihez, avagy a vezető tisztségviselőkhöz közvetve vagy közvetlenül (személyesen, vagy az általuk képviselt más cégeken keresztül) huzamosan tizenötmillió fölötti adótartozás *„tapad”*. Amennyiben az adóhatóság *„hallgat”*, azaz a megadott egy munkanap alatt nem nyilatkozik, akkor a cégbíróság felfüggeszti a bejegyzési eljárást. Az eljárás felfüggesztésének nincs kötelező végső határideje, a cégeljárás folytatására pedig akkor van lehetőség, ha megjött az adószám, vagy az adószám megtagadása jogerős. Az adóhatóság adószámot megtagadó határo-

²¹⁰ GÁL Judit: A kft.-vel kapcsolatos jogalkalmazási problémák. In: *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. I. m. . 59–63.

²¹¹ A 2011-es változások kritikai elemzését l. PÁZMÁNDI Kinga: *A társasági és cégjogot érintő változások elméleti és gyakorlati értelmezése*. Gazdaság és Jog, 2012/7–8. 14–20. L. még SZEGEDI András: Szerződési szabadság vagy elektronikus kényszerzubbony? In: *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. I. m. 323–337.

zata ellen ugyanis nyolc napos *jogvesztő* határidőn belül lehet „*kifogási*” előterjeszteni, amelyben az érintettnek azt kell bizonyítania, hogy az adótartozás fennállása neki nem felróható. A kimentésnek az adóhatóság vagy helyt ad, vagy nem. Az adószámot megtagadó határozat visszavonása esetében a bejegyzési eljárás folytatható. Amennyiben az adószámot megkapja az előtársaság, egy munkanapon belül bejegyzi a társaságot a cégbíróság, azaz az egynapos bejegyzés az adóhatóság pozitív döntése kézhezvételétől indul. Ha az adóhatóság az adószámot megtagadja, a cégbíróság elutasítja a bejegyzést. (Az adóhatóság határozata a közigazgatási eljárás általános szabályai (Ket.) szerint a bíróságnál megtámadható.)

Az *adóregisztrációs eljárás* beiktatása a cégbejegyzési eljárásban azt jelenti, hogy ténylegesen megszűnik a benyújtástól számított egy munkanapon belüli bejegyzés, mert a nyolcnapos regisztrációs eljárás + a kifogásolási lehetőség, illetve ennek elbírálása folytán adott esetben 2-3 hét is lehet. Ilyen körülmények között alig van értelme a mintával, illetve individuális szerződéskötéssel való cégalapítás megkülönböztetésének az ügyintézési határidő szempontjából, figyelemmel az utóbbi 15 napos határidejére.

Az eddigi alkotmánybírósági gyakorlat abból indult ki, hogy a gazdasági társaságban való *tulajdonosi részvétel* – a tulajdonjog alapvető gazdasági alapjog jellegére tekintettel – nem korlátozható. Mivel az új alaptörvényben a magántulajdon védelme jellegében és mértékében eltér a korábitól, a 2011. évi CXCVII. törvény átlépett ezen a korláton. A Gt. 5. §-ába beiktatott új rendelkezés szerint, ha a gazdasági társaság kizárólagos vagy többségi befolyást biztosító részesedéssel rendelkező tagjának („tulajdonosának” – 50% +1 szavazat) felelősségét a társaság jogutód nélküli megszűnésére vezető eljárás (felszámolási eljárás) során a bíróság a ki nem elégített követelésekért jogerősen megállapította és a tag a jogerős bírósági határozaton alapuló fizetési kötelezettséget nem teljesítette, úgy az érintett személy

- nem lehet egyszemélyes társaság egyedüli tagja,
- nem szerezhet gazdasági társaságban (sem közvetlenül, sem közvetetten) többségi részesedést,
- nem lehet betéti társaság belfagya.

Ez a tilalom (amelyet a törvény nemcsak a tulajdonosokra (tagokra), hanem a vezető tisztségviselőkre is kiterjesztett) a végrehajtási eljárás időtartama alatt, illetve eredménytelen végrehajtási eljárás esetén az eredménytelenségtől számított 5 évig áll fenn.

Ugyanez a helyzet a fantomcégek törlésének következményeként is. A gazdasági társaság cégbírósági megszüntetési eljárás során történt törlését követően öt évig nem lehet másik társaság kizárólagos vagy többségi részesedéssel rendelkező tagja, illetve közkereseti társaság vagy betéti társaság belfagya az, aki a törlés évében, illetve a törlést megelőző évben a törölt társaságnál vezető tisztségviselő avagy kizárólagos vagy többségi befolyást biztosító részesedéssel rendelkező tag volt.

Ezen korlátozó előírás betartását a cégbíróság nemcsak a bejegyzési, hanem a változásbejegyzési eljárás során is az adóhatóság bevonásával ellenőrzi.

Jelentős mértékben bővítette a 2011-es törvény a korlátolt felelősségű társaságoknál a felelősségátvitelt, azaz joggal való visszaélés esetén a tagok mögöttes felelőssé-

gét.²¹² A vezető tisztségviselőkkel szemben pedig az eddigiek mellett új korlátozó rendelkezések lettek beépítve a Gt. 28. §-ába. Ezek közül a legfontosabb, hogy nem lehet gazdasági társaság vezető tisztségviselője az, akivel szemben törvényességi felügyeleti eljárás keretében a cégbíróság bírságot szabott ki, és a jogerős bírósági határozat alapján a pénzbírság összegét nem fizette be. Emellett a Ctv. most már lehetővé teszi a cégbíróság számára, hogy a vezető tisztségviselő esetleges büntetett előéletét a kizárási okok szempontjából a bűnügyi nyilvántartás adataival összevetés útján ellenőrizni tudja. Ha pedig az adóhatóság megállapítja, hogy a gazdasági társaság az eredménybeszámoló létbe helyezési kötelezettségének nem tett eleget, ennek korlátozása után a cégbíróság hivatalból a társaság megszüntetésére irányuló eljárást indít.

- b) A jövőre nézve megszűnt az ügyvédi székhelyszolgáltatás, tehát, hogy ügyvédi iroda biztosítsa a társaság székhelyét. Ennek a rendelkezésnek ugyanakkor nincs visszamenő hatálya, a már működő ügyvédi székhelybiztosítást fenn lehet tartani, új azonban nem jöhet létre. A cég székhelye csak olyan ingatlan lehet, amely vagy a cég saját tulajdona, vagy amelyet a társaság a tulajdonostól (használótól) származó kifejezett felhatalmazással (szerződés, engedély) használ. A társaság a használat jogszerűségét igazolni köteles. Az új törvényi rendelkezések kimondják, hogy a társasági szerződés ismét köteles megjelölni a társaság főtevékenységén túl a további tevékenységi köreit is a mindenkori hatályos TEAOR nomenklatúra szerinti megjelöléssel.
- c) Átalakulás esetén nehezebbé vált a hitelezői követelésekkel kapcsolatos biztosítékdási kötelezettségek alóli mentesülés. Emellett a köztartozások esetén feltétlen biztosítékdási kötelezettség keletkezik. A biztosítékdás megtagadása, illetve nem megfelelő biztosítékdás megállapítása esetén az átalakulást a cégbíróság nem jegyezheti be.
- d) Az elismert vállalatcsoportnál is fokozódott a hitelezővédelem. Amennyiben az ellenőrzött vállalatcsoport jogutód nélkül megszűnik, az uralkodó vállalat felel minden olyan tartozásért, amelyet az érintett ellenőrzött társaság vagyona nem fedez. Már az uralmi szerződésnek tartalmaznia kell az ellenőrzött társaság veszteségeinek rendezésére irányuló garanciákat.
- e) Ha a korlátolt felelősségű társaság tagja jogutód nélkül szűnik meg, és a tag üzletrészéről a felszámolási, illetve végelszámolási eljárás során nem rendelkeztek, a társaság ügyvezetése az erről való tudomásszerzéstől számított egy hónapon belül köteles a cégbíróságon vagyonrendezési eljárást kezdeményezni.
- f) A 2011. decemberi igen nagymérvű gazdasági jogi változtatás, ami nemcsak a cégtörvényt és a társasági törvényt érintette (például több mint hetven esetben módosították a csődtörvényt), álláspontom szerint igen helyesen megszüntette az *egyéni cégeknél* a pótbefizetés lehetőségével való felelősségkorlátozást.

²¹² L. erről TÖRÖK Tamás: *A módosult felelősségátviteli szabályok társasági jogunkban.* i. m. 3–10., és WELLMANN György: *A tagi felelősségátvitel társasági jogunkban.* In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili.* Tomus X. I. m. 44–59.

Visszaállt – szerintem szintén helyesen – a régi rend: a cégtulajdonos teljes magánvagyonával felel az egyéni cég tartozásaiért. Az egyéni cég „kft.-sítési” lehetősége tehát megszűnt.

1.5 Az új Ptk. korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályozása

Az új magyar polgári törvénykönyv kidolgozására 1998-ban létrehozott Kodifikációs Szerkesztőbizottság 2006 végére elkészítette a Ptk. úgynevezett *vitatervezetét*. Ennek egyeztetése elhúzódott, és 2007 augusztusában az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium átvette a kodifikáció irányítását. A Kormány lényegében a Kodifikációs Szerkesztőbizottság alapanyagát nyújtotta be az Országgyűléshez (a változtatásokat 10-20% körüli becsülték) és azt a Parlament 2007. évi CXX. törvényként fogadta el.²¹³ Mint köztudomású, ez a törvény nem lépett hatályba, mivel az Alkotmánybíróság a hatályba léptető törvényt megsemmisítette.

A 2009. évi CXX. törvény személyekről szóló második könyve – mivel ezt a Kodifikációs Szerkesztőbizottság vitaanyaga sem tartalmazta – nem foglalta magában a társasági jogot. A viszonylag csekély általános rész után a jogi személyek fajai közül csak az alapítványt szabályozta – az egész jogi személy rész mindössze harminckét paragrafus volt (2:41–2:73. §). Az általános indokolás a 2006-os társasági törvényre is tekintettel még azt mondta ki, hogy „több érv szól a gazdasági társasági szabályozás önállósága mellett”.

Ugyanakkor a Kodifikációs Főbizottság vezetője 2008-ban közzétett egy kötetet „Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez” címmel.²¹⁴ A *Szakértői Javaslat a jogi személyek körében* tartalmazta a gazdasági társaságok jogát – Kisfaludi András által kidolgozottan. Ez a rész azonban nem volt benne a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elfogadott javaslatban – a Kodifikációs Szerkesztőbizottság ugyanis 2007 augusztusáig, azaz működése befejezéséig nem fogadta el a társasági jog Ptk.-ba való behelyezését. (Ez a Kisfaludi-féle tervezet lett azonban később az alapja a 2012-ben benyújtott új polgári törvénykönyv-javaslat jogi személy könyvének.)

A 2010-es választások után az új kormány 129/2010. (VI. 10.) határozatával felújította a korábbi Kodifikációs Szerkesztőbizottságot, amely 2011 végére elkészítette a Ptk. új szövegjavaslatát. A Kodifikációs Főbizottság 2010. augusztusi ülésén az érvek és ellenérvek mérlegelése alapján a gazdasági társaságok jogának polgári törvénykönyvbe való behelyezése mellett döntött.²¹⁵

²¹³ A 2009. évi CXX. törvény indokolással ellátott feldolgozását I. GÁRDOS Péter (szerk.): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex Kiadó, Budapest, 2009.

²¹⁴ L. VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2008.

²¹⁵ L. az előnyök és hátrányok mérlegelését SÁRKÖZY Tamás: *A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv*. Gazdaság és Jog, 2012/3. 3–7.

A szöveg kidolgozására a Magyar Jogász Egylet és az MTA Jogtudományi Intézet szakértőiből munkabizottság alakult, amely 2011. áprilisára elkészítette a szövegtervezetet.²¹⁶ A szövegtervezet azon alapult, hogy a személyek könyvet ketté kell választani és a Ptk. harmadik könyve átfogóan szabályozza a jogi személyek összes alapformáját – gazdasági társaságok, szövetkezet, egyesület, alapítvány, költségvetési szervek.

Az úgynevezett Operatív Szakmai Bizottság által végzett úgynevezett *szövegkonszolidáció* keretében azonban a Kodifikációs Bizottság vezetője, Vékás Lajos nem fogadta el a munkacsoport javaslatának lényegét, és a Jogi személy könyvbe alapvetően Kisfaludi András 2008-as társasági jogi szövegét állította be. Miután pedig a kormány nem kívánt változtatni a Vékás Lajos által 2011 végén benyújtott javaslaton, kisebb változtatásokkal a Jogi személy könyv és ezen belül a gazdasági társaságokról szóló rész a Kisfaludi András által készített szövegezésben került 2012 nyarán az Országgyűlés elé.²¹⁷ Az új Polgári Törvénykönyvet az Országgyűlés 2013. évi V. törvényként fogadta el.

Az új Ptk. korlátolt felelősségű társaság szempontjából releváns elemei a következők.

a) A jogi személyek közös szabályait a törvényjavaslat *társaságosítja*, azaz tipikusan társasági jogi intézményeket valamennyi jogi személy típusra vonatkoztatja. Ilyenek például a létesítés érvénytelenségével kapcsolatos (3:13. §), vagy a határozatok bírósági megtámadásáról (3:32. §), továbbá az átalakulásról (3:36–3:40. §) szóló rendelkezések. Lényegében a jogi személy belső szervezeteire vonatkozó szabályok is a társasági szervezetet veszik át: tagok vagy alapítók döntéshozatala + vezető tisztségviselők ügyvezetése + tulajdonosi ellenőrzés felügyelőbizottság útján + állandó könyvvizsgáló (3:14–3:35. §). Miután pedig a gazdasági társaságokra vonatkozó harmadik rész is tartalmaz közös szabályokat, a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése megkötésénél ezentúl mindig két általános részt is figyelembe kell venni. Például ha a korlátolt felelősségű társaság felügyelőbizottságot hoz létre, irányadó a 3:23–3:25. § és a 3:104–3:113. § is – az irányító (új nevén ügydöntő) felügyelőbizottságra, illetve a munkavállalói részvételre vonatkozó szabályok a társasági jog általános részében találhatók.²¹⁸

b) Alapvető jelentőségű változást tartalmaz a 3:4. §, amely alapján a jogi személyekre és a gazdasági társaságokra vonatkozó törvényi rendelkezésektől, azaz a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó Ptk.-beli szabályoktól a kft. társasági szerződésében főszabályként el lehet térni, tehát a szabályozás általános jelleggel *diszpozitív* vált. A 3:4. § (2) bekezdése ugyanis úgy rendelkezik, hogy „A jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása so-

²¹⁶ A szövegtervezetet l. a Gazdaság és Jog 2011/7–8. és 9. számában.

²¹⁷ VÉKÁS Lajos (szerk.): *Új Polgári Törvénykönyv – Szerkesztőbizottsági javaslat*. Budapest, 2012.

²¹⁸ A társaságosított általános rész bírálatát l. SÁRKÖZY Tamás: *Észrevételek az új Ptk. jogi személy könyvéhez*. Jogtudományi Közlöny, 2013/9.

rán a létesítő okiratban ... eltérhetnek e törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól”, kivéve

- ha az eltérést e törvény tiltja (tehát maga a Ptk.!),
- ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek vagy munkavállalóinak jogait nyilvánvalóan sérti,
- ha a tagok kisebbségének jogszabályban biztosított jogait súlyosan csorbítja, vagy
- ha a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.

Mivel a fent jelzett kifejezett tiltás ritka a Polgári Törvénykönyvben, például a korlátolt felelősségű társaságnál sem a törzstőkeminimumnál, sem a törzsbe-tétminimumnál nincs ilyen eltérést tiltó szabály. Viszont egy Ptk.-szabálytól a társasági szerződés által történő esetleges eltérés érvényessége az előzőekben felsorolt generálklauzulák alapján, különösen a alapításkor igen nehezen meg-ítélhető és ez feltehetően jogalkalmazási zavarokra fog vezetni.²¹⁹

c) A tagi korlátozott felelősséggel való visszaélést a Ptk. általános jelleggel, valamennyi jogi személyre kiterjedően szankcionálja (3:2 § 3. bekezdés) A korlátozott felelősséggel való visszaélést a Ptk. általános jelleggel szankcionálja. A felelősségátvitelt tehát a vállalatkiüritésen kívüli körre is kiterjeszti a Polgári Törvénykönyv. Megjegyzendő, hogy eredetileg a 3:2 §-nak volt egy 3. bekezdése is Csehi Zoltán javaslata alapján, mely szerint, ha a jogi személy alapítói (tagjai) által szolgáltatott vagyon „nyilvánvalóan nem elegendő a jogi személy működésének biztonságos megkezdéséhez” (eredetileg a folytatásához kitétel is szerepelt), úgy felszámoláskor a kielégítetlenül maradt hitelezői követelésekért a tagok egyetemlegesen helytállni kötelesek. Ez a társaságok tőkeellátását biztosítani kívánó szabály azonban szinte teljesen lerontotta volna a tagi korlátolt felelősséget és ezt a szabályt – szerintem helyesen – az Országgyűlés nem fogadta el.²²⁰

d) A nonprofit gazdasági társaság fogalmát kifejezetten a Ptk. nem ismeri, a gazdasági társaságot „üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására” lehet létrehozni. Mivel azonban a gazdasági társaságok szabályozása diszpozitívva vált, a társasági szerződés eltérő rendelkezéseivel lehetséges nyereségre nem törekvő, a nyereséget a tagok között fel nem osztó korlátolt felelősségű társaságot létrehozni. Hogy azután ez a kft. hogyan tud a közhasznú szervezet kritériumainak megfelelni, a Ptk.-ban nyitva maradt, de ezt a kérdést a Ptké.-tervezet a nonprofit társaság „visszakodifikálásával” megoldja.

²¹⁹ A Ptk. 3:4 § indoklását l. KISFALUDI András: *A társasági jog és a legújabb Ptk.* Jogtudományi Köz-löny, 2013. 7–8, bírálatát pl. TÖRÖK Gábor: *A kijelentő mód a jogi normában.* In: BOÓC Ádám – FEKETE Balázs (szerk.): *Il me semblait que j'étais moi-même ce dont parlait l'ouvrage – Liber Amicorum Endre Ferenczy.* Patrocinium Kiadó, Bp., 2012. 298–305.

²²⁰ L. CSEHI Zoltán: *A társaságok tőkésítéséért való tagi felelősségről.* In: Papp Tekla (szerk.) *Acta Conventus de Iure Civili.* Tomus X. I. m. 259–287.

e) A Ptk.-ban csak határozott idejű vezető tisztségviselői jogviszony került szabályozásra (legfeljebb 5 év újraválaszthatósággal), de az általános diszpozitivitás alapján nincs akadálya a vezető tisztségviselő határozott időtartamra való megválasztásának. A 3:12 § alapján a vezető tisztségviselői jogviszonyra vagy a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni, vagy a Munka Törvénykönyvét, amennyiben a vezető tisztségviselő tevékenységét munkaviszonyban látja el.²²¹

Ez eddig lényegében azonos a Gt. szabályozásával. Ugyanakkor a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét a Ptk. egészen másként szabályozza, mint a Gt., nevezetesen

- a) a társaságnak okozott kárért – hiszen ténylegesen szerződésen alapszik tevékenységük – a 3:24 § alapján a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel a vezető tisztségviselő. Ez alapvetően eltér az eddigi szabályozástól, mert a Ptk. a szerződésszegéssel okozott kártérítést eltéríti a deliktuális felelősség szabályaitól;
- b) ha azonban a vezető tisztségviselő harmadik személynek okoz tevékenységével kárt, a Ptk. áttöri a jogi személy eddig egységes felelősségét, és a 6:541 §-ban kimondja, hogy ezért a kárért a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen, közvetlenül felel. Ez lényeges felelősségszigorítást jelent;²²²
- c) a 3:118 § kimondja, hogy ha a társaságot felszámolják és kielégítetlenül maradt hitelezői követelmények maradtak, a vezető tisztségviselő a hitelezőkkel szemben a felelősség szabályai szerint felel, amennyiben a hitelezők bizonyítják, hogy a társaság fizetőképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe a vezető tisztségviselő;²²³
- d) több vezető tisztségviselő esetén a többek közös károkozásáért való felelősség szabályai szerint felelősségük egyetemleges.

Eddig a jogi személyek, illetve a gazdasági társaságok közös szabályainak kft.-re való alkalmazásában az említett eltérést engedő általános szabály hatásán túlmenően túlzott változás nincs. Ami feltűnést keltett, az a kft. 3 millió forintos törzstőkeminimumának helyreállítása. Ezt a szabályt szerintem eltérést nem engedően kellene értelmezni – erre a Ctv. módosítás tervezete utal is. A Ptké.-tervezet a Ptk. hatálybalépésétől számított 3 évet ad a már működő, alacsonyabb törzstőkével rendelkező kft.-knek a 3 millió forint elérésére (2013. március 15.).

²²¹ L. a vezető tisztségviselők munkajogi jogviszonyáról RADNAY József: *A kft. ügyvezető jogállása*. Gazdaság és Jog, 2011/10. 23–24.

²²² L. erről SÁRKÖZY Tamás: *Fordulat a magyar kártérítési jogban*. Magyar Jog, 2013/9., NOCHTA Tibor: *A magánjogi felelősség mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján*. Gazdaság és Jog, 2013/6. 3–7., BODZÁSI Balázs: *A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre*. Gazdaság és Jog, 2013/6. 8–13.

²²³ L. e kérdésekről TÖRÖK Tamás: *Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: intézményes felelősségátvitel* és NÉMETH Csaba: *A fedezetelvonás elleni hitelezővédelem felesleges buktatói*. Mindkettő a Gazdaság és Jog 2013.6. számában 14–19., ill. 20–26.

A kft. vagyoni viszonyait érintő lényeges változás, hogy az új Ptk. a saját üzletrészszerzés határát a tőzstőke 50%-ában határozza meg. Véleményem szerint e szabálytól sem lenne helye eltérést engedni. Más a helyzet szerintem azzal a régi szabállyal, hogy a kft. ügyvezetését egy vagy több ügyvezető látja el, az tudniillik ez szervezeti szabály, amelyről a 3:4 § említett rendelkezése folytán eltérési lehetőség van. Így szerintem nincs akadálya a kft.-nél ügyvezetőség, mint testület létrehozásának, de akkor ennek működését a társasági szerződésben szabályozni kell.

2. A korlátolt felelősségű társaság jövője – *de lege ferenda* – a magyar jogban

A nemzetközi áttekintés talán meggyőző lehet abban a tekintetben, hogy a magyar kft.-szabályozás talán a legszínvonalasabb és a legkiegyensúlyozottabb szabályozások közé tartozik a kontinentális Európában. Mint már erről volt szó, Marcus Lutherral ellentétben a magam részéről az angol *limited company*-t nem minősíteném kft.-nek – a *Limited company* álláspontom szerint leginkább zárt részvénytársaság.²²⁴ A magyar szabályozás nem esik a túlszabályozás bűnébe, általános jelleggel *egyensúlyt* képes tartani a tagi döntési autonómia és a tagi mögöttes felelősség hiánya miatti megnövekedett hitelezői kockázatviselés csökkentése, valamint a szerződéses jelleg és a jogi személyeségből fakadó testületi minőség között. A korlátolt felelősségű társaságot a magyar jog képes személyegyesítő, de egyben kis tőketársaságként szabályozni.

A kft. szabályozása mindenképp a Ptk.-hoz kötődik, vagy mint eddig mögöttes jogterület a Ptk., vagy a korlátolt felelősségű társaság intézményi szabályozása kifejezetten benne van a polgári törvénykönyvben, mint ahogy nálunk az új Ptk. után.²²⁵ Belső viszonylataiban, a tagok egymás közti viszonyában és a kft működésének belső vonatkozásában a tagi autonómiát – *diszpozitív normákkal* – a magyar törvények mindig is biztosítottak és ebből a szempontból másodlagos, hogy a főszabály a kógenca és ettől a szabályok többsége eltérést enged (1997-től mostanáig), avagy a főszabály maga a diszpozitivitás (első Gt., illetve az új Ptk.-ban).

A magyar szabályozásban a korlátolt felelősségű társaság nem kis részvénytársaság, hanem önálló – a kisvállalkozásra modellezett, de egyben a mikrovállalkozásoktól a nagyvállalatokig, illetve a szabadfoglalkozás és a nonprofit szféra számára is alkalmas – társasági forma. Nem mögöttes jogterülete a részvénytársaság, nem másol részvénytársaság-specifikus szabályokat. Nagyon helyesnek tartom, hogy a korlátolt felelősségű társaságnál a magyar törvényhozás nem alkalmazta a számos más országban fennálló társasági szerződés-alapszabály kettősséget. *Elégséges a társasági szerződés*, amelyet – a mikrovállalkozások érdekében, deregulált módon – formanyomtatvány kitöltése útján is létre lehet hozni. A kft. formatisztaságát lényegében csak „kívülről” veszélyeztetik a korlátolt felelősségű egyéni céggel, a személyegyesítő közkereseti, betéti társaság

²²⁴ L. M. LUTTER: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: M. LUTTER – P. ULMER – W. ZÖLLNER . (szerk.): *Festschrift 100 Jahre GmbH-Gesetz*. i. m. 54.

²²⁵ L. BESENYEI Lajos: A Ptk. szabályainak alkalmazhatósága a társasági jogban. In: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára*. József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1993. 63–72.

kft.-sítésével, illetve a zárt részvénytársaság túlzottan a korlátolt felelősségű társasághoz közelítő szabályozásával. Ennek a nyomásnak azonban – persze megingásokkal – a magyar törvényhozó eddig nagyjában-egészében ellenállt.

A kft. személyegyesülés-jellege a tagság szabályozásán múlik – a korlátolt felelősségű társaság tagjainak egymáshoz való viszonya elvileg jellegében más, mint a részvényesek közötti jogviszony (még névre szóló részvényekkel rendelkező zárt rt. esetében is). Úgy gondolom, helyes, hogy a magyar szabályozás nem állít fel taglétszám-maximumot, ez – láthattuk – nemzetközileg is kopik, egyre kevesebb szabályozás alkalmazza. A tagság *zárt* jellegét – helyesen, diszpozitívva vált szabályozással – elővásárlási joggal védi a törvény (lehetővé téve az adásvételen kívüli átruházás jogcímének kizárását) és mód van az üzletész külsőkre való átruházását a társaság beleegyezéséhez is kötni. Helyes szerintem az is, hogy az örökös, illetve a tag jogutódja beléphet a társaságba, úgy azonban, hogy ezt a társasági szerződés kizárhatja. Ugyancsak megfelelő megoldást talált a törvényhozó 1997-ben a tagkizárára is. Nyilvánvaló, hogy a tag korlátolt felelősségű társaságból való kiválása (még üzletész-átruházás esetén is) érintheti a kft. tőkeellátottságát, de a tagi autonómiát itt is a társasági forma személyegyesületi jellegénél fogva szerintem erősebbnek kell tekinteni a vagyoni szempontoknál.

A jövőre nézve egy problémát látok csak: a korlátolt felelősségű társasági tagság nem lehet „*rabszolgaság*”. A nem kívánatos külső személy kft.-be való belépését elővásárlási jog gyakorlásával meg lehet akadályozni. De ha ezzel sem a tagok, sem a társaság nem kíván élni, ugyanakkor a társaság nem adja beleegyezését az átruházáshoz, módot kellene adni arra, hogy a tag a bírósághoz forduljon, és kérje a társaság beleegyezésének bírósági pótlását. Ez esetben fennmaradna a kft. társasági szerződésének felmondhatatlansága, de a tagot sem lehetne tartósan hátrányos helyzetbe hozni.²²⁶

A magyar szabályozás egyébként az *egyszemélyes társaság* jogtechnikai intézményét is szerintem megfelelően építette be a társasági jogba – a hitelezővédelmet a konszernszabályok megfelelő alkalmazása és az alapítóra való felelősségátvitel lehetősége kellően biztosítja. Amennyire helyesnek tartom ezt az egyszemélyes társaságnál, annál inkább túlzott szerintem a befolyásszerzés, illetve az elismert vállalatcsoport szabályainak teljes mértékű alkalmazása a korlátolt felelősségű társaságnál. (Például a 75%-os részesedés-szerzést a kft. tagjai meg tudják akadályozni.) E körben szerintem a jövőben a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság szabályait egymástól jobban el kellene választani. Megfontolandó az is, hogy a *corporate governance*-szabályok végképp csak a tőzsdei részvénytársaságokra legyenek irányadók.

A korlátolt felelősségű társaság emellett alapmodelljében *kis* (és nem nagy!) tőketársaság (de tőketársaság is). Ebből következik, hogy

- a) minden relativitása ellenére megfelelő törzstőke- és *törzsbetétminimumra* igenis szükség van. Ezt lényegében „*középutas*” módon kell beállítani. Úgy gondolom, helyes a Polgári Törvénykönyv azon megoldása, amely visszahozza a 2006 előtti

²²⁶ A tagkiválás kérdéséről l. BALÁSHÁZY Mária: *Gondolatok a kft.-ből való kiválás szabályozásáról*. Gazdaság és Jog, 2008/4. 10–15., és Uő: *Kilépés a korlátolt felelősségű társaságból*. I. m. 13–16.

3 millió Ft törzstőkeminimumot. A túl kevés minimum kiforgatja a korlátolt felelősségű társaság lényegét (ezért is nevezi az ilyen társaságot a német törvény másként, mint kft.), a túl nagy tőkeminimum viszont a visszatartó erő a társaság alapításánál. Azoknak a vállalkozóknak, akik indulásként rövid időre sem tudják biztosítani a törzstőkeminimumot, rendelkezésre áll – persze mögöttes magánfelelősség mellett – az egyéni cég, illetve a közkereseti és betéti társaság intézménye. Szerintem a némethez hasonló vállalkozási társaságra nincs szükség a magyar jogban, és helyesen szüntettük meg az egyéni cég pótbefizetéssel való deformálását is;

- b) bár egyszerűbb megoldás a korlátolt felelősségű társaságnál a társasági részesedés egységesítése (amelyet több külföldi országnál láthattunk), szerintem helyes és fenntartandó a fix törzsbetét + piaci értékű üzletrész kettősség, ez utóbbit – bizonyos mértékben forgalomképességében relatívan korlátozott – *vagyoni értékű jognak* felfogva. Nem mereven értelmezve, de szerintem a személyegysítő jellegből következően helyes az egy tag – egy törzsbetét – egy üzletrész konstrukció, és az üzletrészfelbontás korlátozása is. Ezeket a rendelkezéseket tehát szerintem változatlanul fenn kell tartani jogunkban.

A tagi mögöttes felelősség hiánya szükségessé teszi a korlátolt felelősségű társaság kellő tőkeellátottságát, az apportszabályozás visszaéléseket lehetőség szerinti minimumra szorító preventív jellegének biztosítását, a megfelelő hitelezővédelmet. Ugyancsak ide tartozik a törzsbetét-szolgáltatás tényleges biztosítása, a pótbefizetés, mellékszolgáltatás és tagi kölcsön egymástól való finom elhatárolása (láttuk, ezt több külföldi jog mellőzi), valamint a tagoknak való visszatérítés, illetve a nyereségben való részesedés kellő garanciákkal övezett szabályozása. Úgy gondolom, az eddigi Gt.-beli szabályozás alapvetően ezt biztosította. A *felelősségátvitel eltűlése* viszont a korlátolt felelősség intézményét felazítja – a joggal való visszaélés a polgári jogban kivételes szabály. Különösen óvatosan kell bánni a vezető tisztségviselők kielégítetlen tartozásokért való helytállásának intézményesítésével – ez végképp csak szélső kivétel lehet, és a sorrend a következő legyen: a társaság, majd kivételesen a tagok, és még kivételesebben az ügyvezetők. Kaució vagy kötelező biztosítás korlátolt felelősségű társaságoknál való kötelező előírását végképp indokolatlannak tartom. Szükség esetén ezt az üzleti partnerek szerződéssel kiköthetik.

Ami a korlátolt felelősségű társaság szervezetét illeti, itt végképp a szerződéses alapról és a tagi autonómiából kell kiindulni, de kerülni kell a részvénytársasági megoldásokat. Az alapszabályozásunk szerintem helyes, ma már a rendszerváltozáskori korlátozásokat indokolatlan fenntartani. A kft.-ben nincs szükség testületi ügyvezetésre, de a diszpozitivitás ilyen szervnek a társasági szerződéssel való létrehozását lehetővé teheti. Bizonyos taglétszám, illetve törzstőkenagyság felett a felügyelőbizottság kötelezővé tételétől sem kellene – a nemzetközi tapasztalatok alapján – a törvényhozónak visszariadnia. Ezáltal is különbséget lehetne tenni – osztrák módra – a „nagy” és a „kicsi” kft.-k között.

2012-ben – miközben társaságok csődhulláma a recesszió következtében felerősödött – a korlátolt felelősségű társaságok száma nem mutat csökkenést, a megszűntek helyébe újonnan alapított szervezetek állnak. Mindez azt mutatja, hogy a kft. a jövőben is társasági intézményrendszerünk alapvető szervezeti formája marad.

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek

- ANTUNES, J. E.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Portugal. In: M. Lutter (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland* De Gruyter, Berlin – New York, 1995.
- AUER Ádám et al.: *Társasági jog*. Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- BALÁSHÁZY Mária: Kérdések és kérdőjelek a tagkizárás köréből. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Jure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- BALÁSHÁZY Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződéseiben*. PhD-értekezés. Miskolc, 2008.
- BARNER, A.: *Die Arbeitsgemeinschaft in der Bauwirtschaft als besonderer gesellschaftsrechtlicher Typus*. Mannheim, 1971.
- BARTHA Judit – FAZEKAS Judit (szerk.): *Speciális társaságok: A társaságok különös formái – azonoságok, eltérések a gazdasági társaságokkal*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- BECKER, C. – PACTCHENKO, T.: *Gesellschaftsrecht in Russland*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, Heidelberg, 1998.
- BELOHLÁVEK, A. J. – ZIEMONS, H.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in der Tschechischen Republik. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin – New York, 1995.
- BEREND T. Iván: *Térelőúton. Szocialista modernizációs kísérlet Közép- és Kelet-Európában 1944–1990*. Vince Kiadó, Budapest, 1999.
- BESENYEI Lajos: A gazdasági társaságokról szóló törvény egy polgári jogász szemszögéből. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Jure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- BESENYEI Lajos: A Ptk. szabályainak alkalmazhatósága a társasági jogban. In: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára*. József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1993.
- BODOR Mária Zsuzsanna et al.: *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*. Complex Kiadó, Budapest, 2007.
- BOES, A.: *Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung im russischen und deutschen Recht*. Peter Lang GmbH – Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2007.
- BOGNÁR Piroska: *A nonprofit gazdasági társaságok*. 2. kiadás. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2010.
- BOGUSLAWSKIJ, M.: *Die Rechtslage ausländischer Investitionen in den Nachfolgestaaten der Sowjetunion*. Verlag C. H. Beck, München, 1993.
- BOHATA, P.: *Gesellschaftsrecht in der Tschechischen Republik und der Slowakei*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1998.
- Boric, T. – Posch, W. (szerk.): *Privatisierung in Ungarn, Kroatien und Slowenien im Rechtsvergleich*. Springer Verlag, Wien–New York, 1993.

- BÖNSCH, G.: *Rechtliche Möglichkeiten privatwirtschaftlicher Erwerbstätigkeit in Ungarn*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1992.
- BUDER-STEINHOFF, G.: *Die GmbH im Rechtsvergleich – Deutschland, Österreich, Ungarn, Frankreich*. LexisNexis ARD Orac, Wien, 1996.
- BRUNNER, G.: *Die Entstehung eines neuen Gesellschaftsrechts in Osteuropa*. Köln, 1993.
- BRUNNER, G.: Handelsgesellschaften im Sozialismus? In: Brunner, G. – Westen, K. – Schroeder, F. C. (szerk.): *Sozialistisches Wirtschaftsrecht zwischen Wandel und Beharrung*. Berlin Verlag A. Spitz, Berlin, 1988., Köln, 1989.
- COLOMBO, G. E.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Italien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin – New York, 1995.
- CSANÁDI György: *A szerződéses rendszer továbbfejlesztésének problémái. A Jogi kérdések az új gazdaságirányítás köréből*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969.
- CSANÁDI Péter – Fényes László: *A társasági jog kézikönyve*. Babits Kiadó, Szekszárd, 1989.
- CSEHI Zoltán: A társaságok tőkésítéséért való tagi felelősségről. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- CSILLAG István – LENGYEL László: *Vállalkozás, állam, társadalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- DEDIC, I. – BAUMGARTNER, C.: *Tschechisches und slowakisches Wirtschaftsrecht*. Service Fachverlag, Wien, 1994.
- DOMÉ Györgyné: *A mezőgazdasági termelőszövetkezetek társulásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- DORALT, P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Österreich. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- DREUY, J. N.: Dualismus von GmbH und AG in der Schweiz. In: Roth, G. H. (szerk.): *Das System der Kapitalgesellschaften im Umbruch – ein internationaler Vergleich*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1990.
- DUDÁS Attila: Gazdasági társaságok jogi szabályozása Szerbiában. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus XIII. Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- EBBING, F.: *Die Verkaufspraxis der Treuhandanstalt*. RWS-Verlag, Köln, 1995.
- EISELSBERG, M. (szerk.): *Gesellschaftsrecht in Europa*. Manz Verlag, Wien, 1997.
- EMMERICH, V. – SONNENSCHNEIN, J.: *Konzernrecht*. Verlag C.H. Beck, München, 1993.
- FÁBIÁN Ferenc – SÁRKÖZY Tamás: *Vállalati társulások joga*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- FABRICIUS, F.: *Relativität der Rechtsfähigkeit*. Verlag C.H. Beck, München, 1963.
- FICZERE Lajos – SÁRKÖZY Tamás: *A KGST-országok nemzetközi gazdálkodó szervezetekinek alapvető jogi kérdései*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1978.
- FISCHER, L.: *Die Gesellschaft bürgerlichen Rechts*. Schmidt Verlag, Bielefeld, 1977.
- FISCHER, W. – MAX, H. – SCHNEIDER, K.: *Treuhandanstalt: das Unmögliche wagen*. Akademischer Verlag, Berlin, 1993.
- FLEISCHER, H. – GOETHE, W. (szerk.): *Kommentar zur Gesellschaft mit beschränkter Haftung*. I. kötet. Verlag C.H. Beck, München, 2010.
- FLUME, W.: Unternehmen und juristische Person. In: Sandrock, O. (szerk.): *Festschrift für Günther Beitzke zum 70. Geburtstag*. De Gruyter, Berlin, 1970.

- FORSTMOSER, P. – PEYER, P. R. – SCHOTT, B.: *Das neue Recht der GmbH. Einführung und synoptische Darstellung*. Dike Verlag AG, Zürich, 2006.
- FÖLDI András: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.
- GADÓ Gábor: Bevezető tanulmány. In: SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény, cégtörvény, 2006–2007*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2007.
- GÁL Judit: A kft.-vel kapcsolatos jogalkalmazási problémák. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- GÁL Judit – SUSÁN Judit – SIKLÓSINÉ ANTAL Györgyi: *Az egyéni vállalkozó és az egyéni cég új szabályai*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2011.
- GÁRDOS Péter (szerk.): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex Kiadó, Budapest, 2009.
- GIEBELER, R. – WREDE, J. F.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Litauen. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- GIERKE, O. F. von: *Das Wesen der menschlichen Verbände*. Duncker & Humblot, Leipzig, 1902.
- GOLGANO, F.: *Globalizáció a jog tükrében*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2006.
- GOTZEN, P.: *Niederländisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1979.
- GÖCKERITZ, W. – WEDDE, R.: *Das neue russische GmbH-Recht*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2009.
- GRALLA, E.: *Gesellschaftsrecht in Polen*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1994.
- GRÜNEWALD B.: *Genossenschaftsrecht*. Tübingen, 2002.
- HAMIGAN, B. – D. PRENTICE, D.: *The Companies Act 2006 – A Commentary*. 2. kiadás. London, 2009.
- HAMZA Gábor: *Az európai magánjog fejlődése: a modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.
- HARDER-SCHULER, C. H. – PEYER, P. R. – MEIER-HAYOZ, A. – Forstmoser, P.: *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*. Stämpfli Verlag, Bern, 2007.
- HEIN, J. von: *Die Rezeption US-amerikanischen Gesellschaftsrechts in Deutschland*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2008.
- HEINZ, V. G. – HARTUNG, W.: *Die englische Limited*. 3. kiadás. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
- HENKEL, W.: *Zur Theorie der juristischen Person im 19 Jahrhundert*. Juristische Dissertation. Göttingen, 1973.
- HENNECKE, B.: *Das Sondervermögen der Gesamthand*. Verlag Duncker & Humblot, Berlin, 1976.
- HERTING, A.: *Rechtsangleichung im Gesellschaftsrecht der Ukraine im Hinblick auf eine Annäherung an die Europäische Union*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2008.
- HESSELMANN, M. – TILLMANN, B.: *Handbuch der GmbH & Co*. Verlag dr. Otto Schmidt, KG. Köln, 2009.;Wien, 1980.

- HEUER, U. J. (szerk.): *Organisations- und Rechtsformen grosser Wirtschaftseinheiten im Sozialismus: eine rechtsvergleichende Darstellung*. Staatsverlag der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin, 1982.
- HIRTE, H.: *Aktiengesetz GmbH-Gesetz*. Kommentar. Verlag C. H. Beck, München, 2012.
- HOFFMANN, E.: *Grundzüge des belgischen Handels-, Gesellschafts- und Wirtschaftsrechts*. Verlag C. H. Beck, Bern, 1996.
- HOLLINDERBRÄNNER, J.: *Die GmbH im Wettbewerb der Rechtsformen*. Peter Lang GmbH – Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2011.
- HOLSTEIN, G.: *Der Name der BGB-Gesellschaft*. Westfälischen Wilhelms-Universität zu Münster, Münster, 1968.
- HOMMELHOFF, P. et al. (szerk.): *Corporate Governance*. Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 2002.
- HOMMELHOFF, P.: Die deutsche GmbH im System der Kapitalgesellschaften. In: Roth, G. H (szerk.): *Das System der Kapitalgesellschaften im Umbruch – ein internationaler Vergleich*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1990.
- HUECK, A.: *Das Recht der offenen Handelsgesellschaft*. 11. kiadás. De Gruyter, Berlin, 1998.
- HUECK, G.: *Gesellschaftsrecht*. Verlag C. H. Beck, München, 1991.
- HUZEL, E. – LÖBER, B. – WICKE, R.: *Handels- und Wirtschaftsrecht in Spanien*. Edition für Internationale Wirtschaft, Frankfurt, 2008.
- HÜFFNER, U.: *Verein und Gesellschaft*. München, 1977.
- IRUJO, J. M. E. – BOCHÓNS, J. V. P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Spanien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- IMMENG, U.: *Die personalistische Kapitalgesellschaft*. Athenäum Verlag, Bad Homburg v. d. H., 1970.
- IRUJO, J. M. E. – BOCHÓNS, J. V. P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Spanien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- ISAY, R.: *Das Recht am Unternehmen*. Verlag Franz Vahlen, Berlin, 1910.
- ISHIKAWA, A. – LEETSCH, I.: *Das japanische Handelsrecht (in deutscher Übersetzung)*. Heymanns Verlag, Köln, 1988.
- IVANKO, S. – JESSEL HORST, C.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Slowenien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- JOFFE, O. Sz.: *A szovjet civiljogi gondolkodás fejlődése*. Budapest, 1979.
- JOHN, U.: *Die organisierte Rechtsperson*. Duncker & Humblot, Berlin, 1977.
- LAPTYEV, V. V.: Das Unternehmen im russischen Recht. In: *Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1996.
- LÉON, D. – BENOIT-MOURY, A.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Belgien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- KASTNER, W. – DORALT, P. – NOWOTNY, C.: *Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts*. Manz Verlag, Wien, 1998.
- KECSKÉS László: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2009.

- KISFALUDI András: *Társasági jog*. Complex Kiadó, Budapest, 2007.
- KISZELY Katalin: *A társasági jogi közösségi jogalkotás útja, a szupranacionális társasági modellek megjelenése a közösségi jogalkotásban*. PhD-értekezés. Szeged, 2009.
- KLAUBERG, T.: *Gesellschaftsrecht in Estland, Lettland und Litauen. Eine Einführung mit vergleichenden Tabellen*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, Heidelberg, 2004.
- KLEMM, B. U.: *Die Entwicklung des russischen Rechts der Kapitalgesellschaften*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 1996.
- KLUPATHY Antal: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1906.
- KNÜPFER, W.: *Die Rechtsstellung sozialistischer Wirtschaftsorganisationen auf dem Gebiet der sozialistischen ökonomischen Integration aus rechtsvergleichender Sicht*. Berlin, 1979.
- KOBERG, P.: *Die Entstehung der GmbH in Deutschland und Frankreich*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1992.
- KOPPENSTEINER, H.-G.: *GmbH-Gesetz Kommentar*. Orac, Wien, 1994. 133–138.
- KRUSE, T. W.: *Die personalistische Kapitalgesellschaft russischen Rechts*. Peter Lang GmbH – Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2003.
- KUBICEK, P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in der Slowakei. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin – New York, 1995.
- KUN Tibor: *A társasági törvény: az 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról, magyarázatokkal, iratmintákkal*. Láng Kiadó és Holding Rt., Budapest, 1988.
- KUNCZ Ödön: *A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának alapelvei. Küzdelem a gazdasági jogért*. I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939.
- KUNCZ Ödön: *Csendes társaság. Küzdelem a gazdasági jogért*. I. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939.
- KÜBLER, F.: *Gesellschaftsrecht*. C. F. Müller, Heidelberg, 2006.
- LANDKOFF, Sz. N.: *Szubjektü prav(lice)*. Moszkva, 1928.
- LANG, J. – Weidmüller, L.: *Kommentar zum Genossenschaftsgesetz*. Berlin, 1989.
- LAPTYEV, V. V.: *Pravovaje organizacija hozjesztvenüh szisztem*. Moszkva, 1978.
- LEDIC, D.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Kroatien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- LIMBACH, J.: *Theorie und Wirklichkeit der GmbH*. Duncker & Humblot, Berlin, 1966.
- LÖW Tibor: *A korlátolt felelősségű társaság és a csendes társaság törvényének (1930: V. TC.) magyarázata*. TÉBE Kiadóvállalat, Budapest, 1940.
- LUTTER, M.: Die Entwicklung der GmbH in Europa und in der Welt. In: Lutter, M. – Ulmer, P. – Zöllner, W. (szerk.): *Festschrift 100 Jahre GmbH-Gesetz*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1992.
- LUTTER, M.: Die Holding – Erscheinungsformen und der Rechtsbegriff der Holding. In: Lutter, M. (szerk.): *Holding Handbuch*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1966.
- MADER, P. – HARRER, F.: *Die HGB-Reform in Österreich*. LexisNexis Österreich, Wien, 2005.
- MARR, B. A.: *Das polnische GmbH-Recht im Vergleich zum deutschen GmbH-Gesetz*. Universität Münster, Münster, 1998.
- MEIER-HAYOZ, A. – FORSTMOSER, P.: *Grundriss des schweizerischen Gesellschaftsrechts.*, Stämpfli Verlag, Zürich, 1993., 1981.

- MEIER-HAYOZ, A. – FORSTMOSER, P.: *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*. 10. kiadás. Stämpfli Verlag, Bern, 2007.
- MIHÁLYI Péter: *A magyar privatizáció enciklopédiája*. I-II. kötet. Pannon Egyetemi Könyvkiadó – MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2010.
- MIKECZ Gyula: *A cégjegyzés jogi és gyakorlati kérdései*. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1983.
- MIRAS, A.: *Die neue Unternehmersgesellschaft*. Verlag C. H. Beck, München, 2008.
- MÜLLER, R.: *Gesellschaftsvertrag und Synallagma*. Schulthess Verlag, Zürich, 1971.
- NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. I. kötet. Athenaeum, Budapest, 1913.
- NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: *Jog és gazdaság: A gazdasági szervezetek jogának története*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1999.
- NASS, G.: *Person, Persönlichkeit und juristische Person*. Duncker & Humblot, Tübingen, 1977.
- NIEPER, F. – WESTERDIJK, A. S. (szerk.): *Niederländisches Bürgerliches Gesetzbuch*. I-II. kötet. Verlag C. H. Beck, München, 1995.
- NIZSALOVSZKY Endre: *A kereskedelmi jog jogszabályai*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933.
- NOBEL, P.: *Anstalt und Unternehmen*. Rüegger, Diessenhofen, 1978.
- NOCHTA Tibor: *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban*. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2005.
- NOCHTA Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011.
- OPPIKOFER, H.: *Das Unternehmensrecht in geschichtlicher, vergleichender u. rechtspolitischer Betrachtung*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1927.
- OTT, C.: *Recht und Realität der Unternehmenscorporation. Ein Beitrag zur Theorie der juristischen Person*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1977.
- PAJOR-BYTOMSKI, M.: *Gesellschaftsrecht in Ungarn*. Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1994.
- PAPP Tekla: *Gazdasági társasági formák Magyarországon. Előnyök és hátrányok*. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus XIII. Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- PAPP Tekla: *Társasági jogi jogalkotásunk rövid története, európai kitekintéssel*. In: Nótári Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Lectum Kiadó, Szeged, 2010.
- PASSOW, R.: *Betrieb, Unternehmung, Konzern*. Fischer Verlag, Jena, 1925.
- PATTI, S.: *Codice Civile Italiano. Das italienische Zivilgesetzbuch*. Verlag C. H. Beck, München, 2007.
- PIRIKIN, K. – VUTT, A.: *Grundlagen und Quellen des estnischen Handelsgesetzbuches*. In: Eiselsberg, M. (szerk.): *Gesellschaftsrecht in Europa*. Manz Verlag, Wien, 1997.
- POTZNER Andrea: *A társaság jog aktuális kérdései az Európai Unióban, a Societas Privata Europaea*. In: Fuglinszky Ádám – Klára Annamária (szerk.): *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
- PRUGBERGER Tamás: *A szocialista kisvállalkozás szövetkezeti formáinak jogi alapproblémái*. Szöv. Kut. Int., Budapest, 1983.
- RAISCH, P.: *Unternehmensrecht*. I.-II. kötet. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1973.
- RAISER, T.: *Recht der Kapitalgesellschaften*. Verlag Franz Vahlen, München, 2006.
- RAISER, T.: *Unternehmen als Organisation*. De Gruyter, Berlin, 1969.

- REHER, R.: *Die Zweipersonen-GmbH. Notwendigkeit eines Sonderrechts?* Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2003.
- REICH-ROHRWIG, J.: *Das österreichische GmbH-Recht in systematischer Darstellung.* Manz Verlag, Wien, 1983.
- RIES, P.: Das Ende der deutschen GmbH? In: Rainer Schröder (szerk.): *Die GmbH im europäischen Vergleich.* Lexxion Verlagsgesellschaft, Berlin, 2005.
- RITTNER, F.: *Die werdende juristische Person.* Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1973.
- ROGGEMANN, H.: Wirtschaftsverfassung, Umwandlung und Privatisierung in Osteuropa und Ostdeutschland. In: Roggemann, H. – Kass, K. (szerk.): *Umwandlung und Privatisierung in Osteuropa.* Berlin, 1993.
- ROTH, G. H. (szerk.): *Die Zukunft der GmbH vor dem Hintergrund der deutschen und österreichischen Novellen vom 1. 1. 1981.* Orac, Wien, 1983.
- SÁNDOR István: *A társasági jog története Nyugat-Európában.* KJK–KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2005.
- SÁNDOR István: A Societas Privata Europaea lehetséges szerepe a társasági jogban. In: Fuglinszky Ádám – Klára Annamária (szerk.): *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilizációjában.* Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
- SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában – A társasági és a konzernjog elméleti alapjai.* HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2001.
- SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A társasági törvény magyarázata.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 116–117
- SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény, cégtörvény, 2006–2007.* HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2007.
- SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény, cégtörvény.* HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 1997.
- SÁRKÖZY Tamás: *Vállalati önállóság, vállalatirányítás, társulások.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972.
- SCHADL György: *A társaságok és a társasági jog fontosabb dogmatikai kérdéseinek elemzése.* Doktori disszertáció. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2011.
- SCHANZE, E.: *Einmanngesellschaft und Durchgriffshaftung als Konzeptionalisierungsprobleme gesellschaftsrechtlicher Zurechnung.* Wolfgang Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1975.
- SCHIKORSKI, F.: *Die Auseinandersetzungen um den Körperschaftsbegriff in der Rechtslehre des 19 Jahrhunderts.* Verlag Duncker & Humblot, Berlin, 1978.
- SCHOLZ, F. (szerk.): *Kommentar zum GmbH Gesetz. (Ún. Kölni Kommentár.) I. kötet.* Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2012.
- SCHMIDT, D. – Gramling, P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Frankreich. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland.* De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- SCHMIDT, J. P.: *Zivilrechtskodifikation in Brasilien – Strukturfragen und Regelungsprobleme in historisch-vergleichender Perspektive.* Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2009.
- SCHMIDT, K.: *Gesellschaftsrecht.* Heymann, Köln, 2002.
- SCHMIDT, K.: Zur Einheits-GmbH & Co. KG. In: *Festschrift für Harm Peter Westermann zum 70. Geburtstag.* Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2008.
- SCHMITZ, F. N.: *Gesellschaftsrecht in Bulgarien.* Verlagsgruppe Hüthig – Jehle – Rehm, München, 1996.

- SEIBERT, U. – KIEM, R.: *Handbuch der kleinen AG*. 4. kiadás. RWS Verlag, Köln, 2000.
- SERICK, R.: *Rechtsform und Realität juristischer Personen*. De Gruyter, Berlin, 1955.
- SESTER, P.: *Brasilianisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlag Recht und Wirtschaft, Frankfurt am Main, 2010.
- SOLOTYCH, S.: *Das Zivilgesetzbuch der Russischen Föderation*. I. rész. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1996.
- SOLTYSINSKI, S.: Reform of Polish Company Law. In: Großfeld, B. – Sack, R. – Möllers, T. M. J. (szerk.): *Festschrift für Wolfgang Fikentscher zum 70. Geburtstag*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1998.
- SONNENBERGER, H. J. – DAMMANN, R.: *Französisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlag Recht und Wirtschaft, Frankfurt am Main, 2008.
- SRETYER, V. M.: *Szovjetszkoe hozsztvennoe pravo*. Moszkva, 1928. 5–29.
- STEINBACH, E.: *Rechtsgeschäfte der wirtschaftlichen Organisation*. Manz Verlag, Wien, 1897.
- SUKHANOV, E. A.: *Gesetz über GmbH in Russland*. FOWI, Wien, 1998.
- SZEGEDI András: Szerződési szabadság vagy elektronikus kényszerzubbony? In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- SZIKORA Veronika: A társaság fogalomköre a német jogban – rövid magyar vonatkozásban. In: Nótári Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Lectum Kiadó, Szeged, 2010.
- THOMAS, J.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Brasilien. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- TIETZE, C.: *Zur Theorie der juristischen Person in der Rechtswissenschaft des 19 Jahrhunderts*. Juristische Dissertation. Göttingen, 1974.
- TÖNNIES, F.: *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Curtius, Berlin, 1926.
- TÖRÖK Gábor: A kijelentő mód a jogi normában. In: Boóc Ádám – Fekete Balázs (szerk.): *Il me semblait que j'étais moi-même ce dont parlait l'ouvrage – Liber Amicorum Endre Ferenczy*. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2012. 298–305.
- TÖRÖK Tamás: *Felelőség a társasági jogban*. HVG–ORAC Kiadó Budapest, 2007.
- VADAS György – Weltner Andor: *Gazdasági jog*. Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezete, Budapest, 1949.
- VAN GRINTEN, W. – HONÉE, H. – GOTZEN, P.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in den Niederlanden. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.
- VÉKÁS Lajos: *Parerga: Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. HVG–ORAC Kiadó, Budapest, 2008.
- VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2008.
- VÉKÁS Lajos (szerk.): *Polgári Törvénykönyv – Szerkesztőbizottsági javaslat. 2011*. Budapest, 2012.
- VENEDIKTOV, A. V.: *Organizacija goszudarsztvennoje promüslenyoszty*. Leningrád, 1957.
- VEREBICS János: Az üzleti élet jogi környezetének fejlődése a posztszovjet Oroszországban. In: Nótári Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Lectum Kiadó, Szeged, 2010.
- VERESS Emőd: *Román üzleti jog*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2011.

- VERESS Emőd: A kereskedelmi társaságok tipográfiája Romániában. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus XIII. Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- WEBER, W.: *Verstaatlichung in Österreich*. Duncker & Humblot, Berlin, 1964.
- WELLMANN György: A tagi felelősségátvitel társasági jogunkban. In: Papp Tekla (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili*. Tomus X. Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
- WESTERMANN, H. P.: *Vertragsfreiheit und Typengesetzlichkeit im Recht der Personengesellschaften*. Springer Verlag, Berlin, 1970.
- WESTERMANN, H. P.: Zur Theorie der Grundtypenvermischung. In: *Festschrift für Karsten Schmidt zum 70. Geburtstag*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2009.
- WIEACKER, E.: Zur Theorie der Juristischen Person des Privatrechts. In: *Festschrift für Ernst Rudolf Huber zum 70. Geburtstag am 8. Juni 1973*. Göttingen.
- WIEDEMANN, H.: *Gesellschaftsrecht*. Verlag C. H. Beck, München, 2002.
- WIELAND, K.: *Das kaufmännische Unternehmen und die Handelsgesellschaften*. Duncker & Humblot, München, 1921.
- WŁODYKA, S.: *Kapitalgesellschaften in Polen*. Berlin Verlag A. Spitz, Berlin, 1992.
- YAMAUCHI, K. – MENKHAUS, H.: Die Gründung einer Tochtergesellschaft in Japan. In: Lutter, M. (szerk.): *Die Gründung einer Tochtergesellschaft im Ausland*. De Gruyter, Berlin–New York, 1995.

Folyóiratok

- A társasági jogi munkacsoport javaslata az új Ptk. társasági részéhez: *Gazdaság és Jog*, 2011/7–8., 2011/9.
- Az új szlovén társasági törvény szövege: *WiRO*, 2007/8–9–10–11.
- AJANI, G.: *Die Kodifikation des Zivilrechts in Albanien*. *ROW*, 1993/9.
- ALTMEPPE, H.: *Zur Mantelverwendung in der GmbH*. *NZG*, 2003/4.
- ANTAL Gábor: *A polgári jogi társaság alapkérdései a német és a magyar jogban*. *Magyar Jog*, 1998/2.
- BALÁSHÁZY Mária: *Gondolatok a kft.-ből való kiválás szabályozásáról*. *Gazdaság és Jog*, 2008/4.
- BALÁSHÁZY Mária: *Kilépés a korlátolt felelősségű társaságból*. *Gazdaság és Jog*, 2011/9.
- BALLERSTEDT, K.: *75 Jahre GmbH Gesetz*. *GmbHHR*, 1967/2.
- BAUER, A.: *GmbH und Aktiengesellschaft im neuen russischen Zivilgesetzbuch*. *WiRO*, 1995/3.
- BAUMS, Theodor – KISFALUDI András: *Az Európai Társasági Modelltörvény*. *Magyar Jog*, 2009/5.
- BENCZE Bálint: *A hitelezői érdeksérelem megállapíthatósága az ügyvezetői tevékenység kapcsán*. *Gazdaság és Jog*, 2012/6.
- BOKATE, P.: *Neues Privatrecht in der Tschechischen Republik – Revolution oder Normalität?* *Osteuroperecht*, 2012.2. 2–28
- BOSNYAK, M.: *Privatization and Entrepreneurship in FR Yugoslavia*. *Jugoslav Survey*, 1998/4.
- CAPATINA, O.: *Aktuelles Gesellschaftsrecht in Rumänien*. *WiRO*, 1992/8.
- CLAUSEN, T.: *Gründung einer GmbH in Lettland*. *WiRO*, 1997/1.
- EIDENMÜLLER, H.: *Wettbewerb der Gesellschaftsrechte in Europa*. *ZIP*, 2002.

- FISCHER Judit: *A nyilvánosan működő részvénytársaságok elvi kérdései*. *Gazdaság és Jog*, 2006/6–7.
- FLEISCHER, H.: *Gläubigerschutz in der kleinen Kapitalgesellschaft: Deutsche GmbH versus englische private limited company*. *DStR*, 2000/24.
- FLEISCHER, H.: *Der Einfluss der Societas Europaea auf die Dogmatik des deutschen Gesellschaftsrechts*. *AcP*, 2004.
- FLUME, W.: *Gesellschaftsrecht und Gesamthand*. *ZHR*, 1983.
- FÓNAGY Sándor: *A társaság jogi személyiségeivel visszaélő tulajdonos, illetve a vezető tisztségviselő kárfelelőssége*. *Gazdaság és Jog*, 2010/9–10.
- GADÓ Gábor: *Társasági jogi reform Európában*. *Magyar Jog*, 2006/6.
- GRYNNENKO, A. – POUR RAFSENDJANI, M. – WEIGELT, A.: *GmbH-Recht in der Ukraine: Änderungen 2010 – Ausblick 2011*. *WiRO*, 2011/3.
- HABSCHIED, W. J.: *Der nicht rechtsfähige Verein zwischen juristischer Person und Gesellschaft*. *AcP*, 1956.
- HALUSTYIK Anna: *20 éve hatályos a Gt., avagy egy elegáns úr szmokingban...* *Gazdaság és Jog*, 2010/3.
- HANÁK András: *Puccs a Német-római Birodalom békés rendje ellen*. *Gazdaság és Jog*, 2007/12.
- HANSSON, E.: *Gestaltungsmöglichkeiten im reformierten russischen GmbH-Recht*. *WiRO*, 2011/4.
- HAPP, W.: *Deregulierung der GmbH im Wettbewerb der Rechtsformen*. *ZHR*, 2005/6.
- HARTUNG, O. – RANK, H.: *Die GmbH im ukrainischen Gesellschaftsrecht*. *Osteuropa-Recht*, 2010/1.
- HEEG, V.: *Durchgriffshaftung im russischen Recht der Kapitalgesellschaften*. *WiRO*, 2000/1.
- HOLLER, M. – WESBUER, S.: *Die tschechische GmbH nach dem neuen Handelsrecht*. *WiRO*, 2002/7.
- HÜPER, C.: *Das neue russische Privatisierungsgesetz*. *WiRO*, 1997/12., 1995/2.
- IMMENGA, U.: *Privatisierung durch Gesellschaftsrecht: Die Treuhandanstalt*. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1993/39.
- JOOST, D.: *Unternehmergesellschaft, Unterbilanz und Verlustanzeige*. *ZIP*, 2007/48.
- KALÓ Ágnes: *Konzernjogi felelősség Kft.-konzern esetén*. *Jogtudományi Közlöny*, 1995/3.
- KARSTEN, F.: *Gläubigerschutz im Gesellschaftsrecht*. *Neue Justiz*, 2006/9.
- KISFALUDI András: *A társasági jog és a legújabb Ptk.* *Jogtudományi Közlöny*, 2013. 7–8
- KISFALUDI András: *Kogencia vagy diszpozitivitás a társasági jogban*. *Gazdaság és Jog*, 2006/8.
- KOMÁROMI Gábor: *A gazdasági munkaközösség mint új társasági forma*. *Magyar Jog*, 1981/12.
- KOMÁROMI Gábor: *A korlátolt felelősségű társaságra és a zártkörűen működő részvénytársaságra vonatkozó szabályozás összevetése de lege ferenda*. *Gazdaság és Jog*, 2003/12.
- KOMÁROMI Gábor: *A vitatható kft.* *Gazdaság és Jog*, 2007/6–7.
- KOTEL, H.: *Die GmbH in Estland. I-II*. *WiRO*, 1996/5–6.
- LEWANDOWSKI, R. – KOSTUR, D.: *Die Gründung von Gesellschaften mit beschränkter Haftung wird in Polen erleichtert*. *WiRO*, 2011/8.
- LŐRINCZI Gyula: *A korlátolt felelősségű társaság jogi kockázatelemzése*. *Gazdaság és Jog*, 2012/1.
- LŐRINCZI Gyula: *A korlátolt felelősségű társaság, mint „tolómérő”*. *Gazdaság és Jog*, 2012/7–8.
- LÖWENSTEIN, M.: *Erster Teil des Handelsgesetzbuches und Gesetz über Handelsgesellschaften in Albanien*. *WiRO*, 1994/10.

- LUTTER, M.: *Theorie der Mitgliedschaft*. AcP, 1980.
- MÁDL Ferenc: *A nemzetközi vállalati társulás néhány jogi kérdése, különös tekintettel a szocialista gazdasági integráció programjára*. Gazdaság- és jogtudomány, 1972/1–2.
- MOSGO, O.: *Handelsgesellschaften in Weißrussland*. Jahrbuch für Ostrecht, 1995/2. 219–232.
- NIEMEIER, W.: *Die „Mini-GmbH“ (UG) trotz Marktwende bei der Limited?* ZIP, 2007/38.
- NOVOTNI Zoltán: *Gazdasági életünk új formációi – polgári jogi gondolatok*. Jogtudományi Közlöny, 1983/1.
- PANKOV, V.: *Die wirtschaftliche Transformation Weißrusslands*. Osteuropawirtschaft, 1995/1.
- PÁZMÁNDI Kinga: *A társasági és cégjogot érintő változások elméleti és gyakorlati értelmezése*. Gazdaság és Jog, 2012/7–8.
- PETRIK Ferenc: *A gazdálkodás szervezeti rendszerének változásai*. Magyar Jog, 1981/12.
- PFÄFF, D.: *Neueste Entwicklungen im russischen Wirtschaftsrecht. Durchgriffhaftung im neuen russischen ZGB*. WiRO, 1995/8.
- PLANCK, T.: *Kleine AG als Rechtsformalternative zur GmbH*. GmbHHR, 1994.
- PRIMACZENKO, Vladimir: *2. Gesellschaftsrechtstag Russland der Vereinigung für deutsch-russisches Wirtschaftsrecht e.V. am 18. Juni 2009 an der Fachhochschule Wiesbaden*. Osteuropa-Recht, 2009/3.
- PÜRNER, S. (Textdokumentation): *Republik Montenegro. Gesetz über die Wirtschaftsgesellschaften 1-2*. WiRO, 2011/12., 2012/1.
- RADNAY József: *A kft. ügyvezető jogállása*. Gazdaság és Jog, 2011/10. 23–24.
- RAKHMILOWITSCH, A.: *The New Civil Code of the Russian Federation*. Review of Central and East-European Law, 1996/2.
- RÉTI Mária: *A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól*. Jogtudományi Közlöny, 2005/3.
- ROTH, G. H.: *Zur ökonomischen Analysis der beschränkten Haftung*. ZGR, 1986.
- RÖRMERMANN, V.: *Die Limited in Deutschland – eine Alternative zur GmbH*. NyW, 2006/3. 206.
- SÁNDOR István: *A társasági jog előzményei az ókori jogokban*. Jogtudományi Közlöny, 2000/9.
- SÁRKÖZY Tamás: *A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv*. Gazdaság és Jog, 2012/3.
- SÁRKÖZY Tamás: *A harmadik Gt. – a fontolva haladás törvénye*. Gazdaság és Jog, 2006/6–7.
- SÁRKÖZY Tamás: *Észrevételek az új Ptk. jogi személy könyvéhez*. Jogtudományi Közlöny, 2013/9.
- SÁRKÖZY Tamás: *Merre tovább társasági jog? A Cégtörvény módosítása után*. Gazdaság és Jog, 2007/9.
- SCHAUER, M.: *Az osztrák kereskedelmi jog reformja*. Magyar Jog, 2007/2.
- SCHMIDT, K.: *Das Recht der Mitgliedschaft – ist „korporatives“ Denken passé?* ZGR, 2011/2.
- SCHROEDER, F.-C.: *Grundbegriffe und -formen der Privatisierung in Osteuropa*. WiRO, 1995/4.
- SEIFFERT, W.: *Die GmbH in der neuen russischen Rechtsordnung*. ZeuP, 1999/4.
- STALEV, S.: *Die Transformation des Rechts und Wirtschaftsordnung in Bulgarien. Probleme und Perspektiven*. ROW, 1995/3.
- STÜRNER, R.: *Privatautonomie und Wettbewerb unter der Hegemonie der anglo-amerikanischen Rechtskultur?* AcP, 2010/1.
- SZEGEDI András: *Az „ezer forintos kft.” védelmében*. Gazdaság és Jog, 2007/3.

- SZIKORA Veronika: *Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény*. *Gazdaság és Jog*, 2008/12.
- TAMÁNE Nagy Erzsébet: *A közhiteles cégeljárás vége, avagy óvakodj a szerződésmintától*. *Gazdaság és Jog*, 2007/11.
- TEVES, J.: *Grundzüge des Gesellschaftsrechts in Rumänien*. *Osteuropa Recht*, 2010/1., 2010/2. 190–211., valamint 2010/3.
- THRÜMMEL – A. LOLTMANIS: *Die Entwicklung des lettischen Handelsgese... bis heute*. *Osteuropa Recht*, 2013.1. 83–89.
- TIEDE, W. – RYCZEWSKI, C.: *Einführung in das Recht zur Gesellschaft mit beschränkter Haftung in der Republik Serbien – Von der Gründung bis zur Liquidation einer GmbH*. *WiRO*, 2012/5.
- TIEDE, W. – JELKO, A.-K. – GAYLING-WESTPHAL, B. von: *Einführung in das Gesellschaftsrecht der Republik Serbien*. *Osteuropa Recht*, 2011/3.
- TIEDE, W. – BORODA, E.: *Einführung in das moldawische GmbH-Recht*. *WiRO*, 2009/12.
- TÖRÖK Gábor: *A vállalati gazdasági munkaközösség és a vállalat közötti jogviszony sajátosságai*. *Magyar Jog*, 1982/10.
- TÖRÖK Gábor: *Közhasznú társaságok a szabályozás hiányosságai tükrében*. *Gazdaság és Jog*, 1995/2.
- TÖRÖK Tamás: *A módosult felelősségátviteli szabályok társasági jogunkban*. *Gazdaság és Jog*, 2012./6.
- ULMER, P.: *Die Gesamthandsgesellschaft – ein noch immer unbekanntes Wesen?* *AcP*, 1988.
- VASILJEVIC, M.: *Serbisches Gesetz über Wirtschaftsgesellschaften im Überblick*. *WiRO*, 2006/1.
- VEREBICS János: *Előzósáv vagy zsákutca? (Szabályozási dilemmák a születőben lévő korlátolt felelősségű európai zártkörű társaság körül)*. *Állam és Jogtudomány*, 2009/2.
- VILÁGHY Miklós: *Az egyesülésről*. *Jogtudományi Közlöny*, 1967/9.
- WELLER, M.-P.: *Corporate Governance in geschlossenen Gesellschaften: Status quo und Anforderungen*. *ZGR*, 2012/2–3.
- WESTERMANN, H. P.: *Die GmbH in der nationalen und internationalen Konkurrenz der Rechtsformen*. *GmbHHR*, 2005/4.
- WIEDEMANN, H.: *Aufstieg und Krise des GmbH-Konzernrechts*. *GmbHHR*, 2011/19.
- ZOLL, F.: *Die Arbeiten im neuen polnischen Zivilgesetzbuch*. *Osteuroparecht*, 2012.2. 29–39